POLIROM
Top 10+

ALDOUS
HUXLEY

Insula

ALDOUS HUXLEY

Insula

Traducere din limba engleză și note
de Daniela Rogobete

POLIROM
2017

Aldous Huxley, *The Island*
Copyright © 1962 by Aldous Huxley
All rights reserved
© 2011, 2017 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-6630-0
ISBN PDF: 978-973-46-6631-7
ISBN print: 978-973-46-6571-6

Coperta: Carmen Parii
Pe copertă: © iStockphoto.com/Joszef Hunor Vilhelem

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

ALDOUS HUXLEY (1894-1963) s-a născut în oraşul englez Godalming, comitatul Surrey, într-o familie cu o îndelungată tradiţie intelectuală. În 1908 şi-a început studiile la Eton College, iar după o întrerupere de doi ani (pricinuită de o gravă afecţiune oculară) le-a continuat la Balliol College, Oxford, unde a şi predat pentru scurt timp literatura. Şi-a făcut debutul în 1916, cu volumul de versuri *Roata în flăcări* (*The Burning Wheel*). Patru ani mai tîrziu, în 1920, i-a apărut primul volum de povestiri, *Limbo*, urmat – la doar un an – de primul roman, *Galben de crom* (*Chrome Yellow*). Huxley a publicat de-a lungul vieţii numeroase romane, volume de povestiri, eseuri şi poezii, scenarii de film şi biografii, cărţi de filosofie, jurnale de călătorii şi cărţi pentru copii, fiind considerat unul dintre cei mai reprezentativi şi mai influenţi scriitori ai secolului XX. În 1959, scriitorul a fost distins cu Premiul pentru Merit al Academiei Americane de Arte şi Litere. La Editura Polirom au apărut pînă în prezent romanele *Minunata lume nouă* (2003, 2011, 2016), *Punct contrapunct* (2003, 2014), *Geniul şi zeiţa* (2009, 2013), *Orb prin Gaza* (2009, 2015), *Cîntec de lebădă* (2010), *Dans grotesc* (2013) şi volumele de eseuri *Reîntoarcere în minunata lume nouă* (2003, 2013) şi *Porţile percepţiei. Raiul şi iadul* (2012).

Pentru Laura

Atunci cînd ne hotărîm asupra unui ideal, putem alege orice ne trece prin cap, dar ar trebui să ne ferim de lucrurile imposibile.

Aristotel

1

— Atenţiune, începu să strige o voce şi părea ca şi cum un oboi s-ar fi apucat brusc să vorbească. Atenţiune, repeta aceasta pe acelaşi ton înalt, nazal monoton. Atenţiune.

După ce zăcuse acolo ca un cadavru printre frunzele uscate, cu părul încîlcit, cu faţa grotesc mînjită şi învineţită, cu hainele zdrenţuite şi pline de noroi, Will Farnaby tresări, trezindu-se. Îl strigase Molly. Era timpul să se scoale. Era timpul să se îmbrace. Nu trebuia să întîrzie la birou.

— Mulţumesc, iubito, spuse el şi se ridică. O durere ascuţită îi străpunse genunchiul drept şi mai simţi şi alte feluri de dureri în spate, în braţe, în frunte.

— Atenţiune, insista vocea fără nici cea mai uşoară schimbare a tonului. Sprijinindu-se într-un cot, Will privi de jur-împrejurul său şi zări cu uimire nu tapetul cenuşiu şi perdelele galbene ale dormitorului său din Londra, ci un luminiş printre pomi şi umbrele lungi şi luminile piezişe ale unei dimineţi timpurii într-o pădure.

„Atenţiune“?

De ce-a spus „atenţiune“?

— Atenţiune. Atenţiune, insista vocea; cît de straniu, cît de fără noimă!

— Molly? întrebă el. Molly?

Numele păru să deschidă o fereastră înăuntrul minţii sale. Deodată, cu sentimentul oribil de familiar al vinovăţiei cuibărit în capul pieptului, simţi mirosul de formol, o văzu pe asistenta micuţă şi vioaie grăbindu-se înaintea lui de-a lungul coridorului verde, auzi fîşîitul uscat al hainelor ei scrobite. „Numărul cincizeci şi cinci“, i-a spus ea şi apoi s-a oprit, deschizînd o uşă albă. El a

intrat şi înăuntru, aşezată pe un pat înalt şi alb, se afla Molly. Molly, cu bandaje care îi acopereau jumătate din faţă şi cu gura care-i atîrna deschisă, ca o cavernă. „Molly“, strigase el, „Molly“... Vocea i se spărsese şi acum plîngea, implora: „Draga mea!“ N-a primit nici un răspuns. Prin gura căscată, răsuflarea îi ieşea zgomotos, în gîfîieli scurte şi sparte, iar şi iar. „Draga mea, draga mea“. Şi apoi, dintr-odată, mîna pe care o ţinea s-a trezit la viaţă pentru un moment. Apoi a încremenit din nou. „Eu sînt, Will“, a spus el. Încă o dată, degetele au fremătat. Încet, în mod evident, făcînd un efort enorm, acestea s-au închis peste ale lui, le-au apăsat o clipă şi apoi s-au relaxat din nou în nemişcare.

— Atenţiune, strigă vocea neomenească. Atenţiune.

Fusese un accident, se grăbi el să se încredinţeze. Drumul era umed, maşina derapase dincolo de linia albă. Era unul din lucrurile care se întîmplă tot timpul. Ziarele sînt pline de ele; raportase şi el cu zecile. „O mamă şi trei copii morţi într-o coliziune frontală...“ Dar asta era în afara subiectului. Ceea ce conta era faptul că atunci cînd ea l-a întrebat dacă era într-adevăr sfîrşitul, el spusese da; ceea ce conta era că la mai puţin de o oră după ce ieşise în ploaie de la acea ultimă întrevedere groaznică, Molly se afla în ambulanţă, pe moarte.

N-o privise atunci cînd ea se întorsese să plece, nu îndrăznise s-o privească. O altă privire aruncată acelui chip palid şi suferind ar fi putut fi prea mult pentru el. Ea se ridicase de pe scaun şi străbătuse încet încăperea, ieşind încet din viaţa lui. N-ar fi trebuit oare s-o cheme înapoi, să-i ceară iertare, să-i spună că încă o iubea? O iubise oare vreodată?

Pentru a suta oară, oboiul vorbitor îi atrăgea atenţia.

Da, oare o iubise vreodată cu adevărat?

„La revedere, Will“, îi veni în amintire şoapta ei, atunci cînd se întorsese în prag. Şi apoi *ea* fusese cea care rostise – în şoaptă, din adîncul inimii ei: „Încă te mai iubesc, Will – în ciuda tuturor lucrurilor“.

O clipă mai tîrziu, uşa apartamentului s-a închis în urma ei aproape fără nici un zgomot. Doar clicul uşor şi sec al zăvorului, şi dusă a fost.

El sărise, alergase la uşa din faţă şi o deschisese, ascultase sunetul paşilor care se îndepărtau pe scări. Ca o fantomă la

cîntatul cocoşului, un parfum uşor persista în aer, gata să se împrăştie. A închis din nou uşa, a intrat în dormitorul său cenuşiu şi galben şi a privit pe fereastră. Au trecut cîteva secunde, apoi a văzut-o traversînd trotuarul şi urcîndu-se în maşină. A auzit huruitul strident al demarorului, o dată, de două ori şi apoi duduitul motorului. Să deschidă fereastra? „Aşteaptă, Molly, aşteaptă“, s-a auzit strigînd în închipuirea lui. Fereastra a rămas închisă; maşina a luat-o din loc, a dispărut după colţ, iar strada a rămas pustie. Era prea tîrziu. Prea tîrziu, slavă Domnului! rosti o voce batjocoritoare şi grosolană. Da, slavă Domnului! Şi totuşi, vinovăţia era acolo, cuibărită în capul pieptului. Vinovăţia, remuşcarea care-l rodea – dar dincolo de remuşcare, simţea o voioşie oribilă. Cineva josnic, libidinos şi brutal, cineva străin şi odios, care totuşi era el însuşi, se gîndea cu voioşie că acum nu mai exista nimic care să-l împiedice să aibă ceea ce-şi dorea. Şi ceea ce-şi dorea era un parfum diferit, era căldura şi elasticitatea unui trup mai tînăr. „Atenţiune“, spunea oboiul. Da, atenţiune, atenţie. Atenţie la dormitorul mirosind a mosc al lui Babs, cu alcovul lui roz-căpşună şi cu cele două ferestre care dădeau spre Charing Cross Road, prin care intra, cît era noaptea de lungă, lumina puternică şi pîlpîitoare a reclamei imense, profilate pe cer, la Porter’s Gin, de pe partea opusă a străzii. Gin colorat în purpuriu regal – şi preţ de zece secunde alcovul devenea Sfînta Inimă[1], preţ de zece secunde miraculoase chipul îmbujorat, atît de aproape de al lui, strălucea ca acela al unui serafim, transfigurat de focul lăuntric al dragostei. Apoi urma transfigurarea încă şi mai profundă a întunericului. Unu, doi, trei, patru... Ah, Dumnezeule, fă să dureze la nesfîrşit! Dar punctual, cînd ajungea cu numărătoarea la zece, ceasul electric declanşa o altă revelaţie – însă una a morţii, a Groazei Absolute; asta pentru că lumina era verde de data aceasta şi, timp de zece secunde hidoase, alcovul trandafiriu al lui Babs devenea un pîntec plin de noroi, iar pe pat, Babs avea şi ea culoarea unui cadavru, un cadavru galvanizat într-o epilepsie postumă. Atunci cînd Porter’s Gin se profila în verde, era greu să uiţi ceea ce se întîmplase şi cine erai. Singurul lucru pe care puteai să-l faci era să închizi ochii şi să plonjezi, dacă era cu putinţă, şi mai adînc în Lumea Cealaltă a senzualităţii, să plonjezi violent, să plonjezi deliberat în acele frenezii alienante faţă de care sărmana

Molly – Molly („Atenţiune“) cu bandajele ei, Molly în groapa ei umedă din Highgate, şi Highgate, bineînţeles, era motivul pentru care trebuia să închizi ochii de fiecare dată cînd lumina verde transforma în cadavru goliciunea lui Babs – fusese întotdeauna şi pe de-a-ntregul străină. Şi nu numai Molly. În spatele pleoapelor închise, Will îşi văzu mama, palidă ca o camee, cu chipul spiritualizat de acceptarea suferinţei, cu mîinile deformate în mod monstruos şi subuman de artrită. Mama lui şi, stînd în spatele scaunului ei cu rotile, deja manifestînd o tendinţă spre îngrăşare şi tremurînd ca piftia din picior de viţel din pricina tuturor sentimentelor care nu-şi găsiseră niciodată exprimarea potrivită într-o dragoste împărtăşită, se afla Maud, sora lui. „Cum poţi să faci asta, Will?“ „Da, cum poţi s-o faci?“ se auzea ca un ecou şi Maud cea înlăcrimată, într-un contralto vibrant.

Nu exista nici un răspuns. Adică nici un răspuns formulat în cuvinte care să poată fi rostite în prezenţa lor, pe care, odată rostite, cele două martire – mama, martiră a propriei căsnicii nefericite, fiica, a pietăţii ei filiale – să le poată înţelege. Nici un răspuns, cu excepţia celui formulat în cuvintele celei mai obscene obiectivităţi ştiinţifice, ale celei mai inadmisibile sincerităţi. Cum putea oare să facă aşa ceva? Putea să facă aşa ceva, pentru că toate raţiunile practice îl obligau s-o facă, pentru că... ei bine, pentru că Babs avea anumite particularităţi fizice pe care Molly nu le avea şi în anumite momente se purta într-un fel pe care Molly l-ar fi găsit de neconceput.

Urmase o tăcere îndelungată; dar acum, brusc, vocea stranie îşi reluase vechiul refren.

— Atenţiune. Atenţiune.

Atenţiune la Molly, atenţiune la Maud şi la mama sa, atenţiune la Babs. Şi deodată o altă amintire răsări din ceaţa ambiguităţii şi a confuziei. Alcovul roz-căpşună al lui Babs a mai găzduit şi un alt oaspete, iar trupul posesoarei acestuia fremăta extatic sub mîngîierile altcuiva. Vinovăţiei din capul pieptului i s-a adăugat o nelinişte în inimă, un nod în gît.

— Atenţiune.

Vocea se apropiase, se făcea auzită de undeva din dreapta. Întoarse capul, încercă să se ridice ca să vadă mai bine; dar braţul care îi susţinea greutatea începu să-i tremure, apoi cedă, iar el căzu

la loc în frunze. Prea obosit ca să mai continue să-şi amintească, zăcu acolo vreme îndelungată, privind printre pleoapele întredeschise la lumea de neînţeles din jurul lui. Unde se afla şi cum dracu' ajunsese aici? Nu că asta ar fi contat. În acel moment nimic nu mai conta în afara acestei dureri, a acestei slăbiciuni nimicitoare. Mă rog, era doar o chestiune de interes ştiinţific...

Copacul acesta, de exemplu, sub care (fără vreun motiv anume) s-a trezit zăcînd, această columnă de scoarţă cenuşie cu coroana foarte înaltă, cu crengi pătate de soare, acesta ar trebui, după toate aparenţele, să fie un mesteacăn. Dar în acest caz – şi Will se admiră pentru cît de lucid, de logic era –, în acest caz, frunzele nu aveau nici un drept să fie, în mod atît de evident, perene. Şi de ce oare şi-ar lăsa un mesteacăn rădăcinile să se răsucească în felul acesta la suprafaţa pămîntului? Şi acele proptele absurde de lemn de care pseudo-mesteacănul se sprijinea – ce rost aveau *acelea* în toată povestea? Will îşi aminti brusc cel mai slab vers preferat de el: „Cine oferă reazem, întrebat-ai, minţii mele în zilele-astea de restrişte?“[2] Răspuns: ectoplasmă congelată, Dali timpuriu. Ceea ce scotea din discuţie dealurile Chilterns. La fel s-a întîmplat şi cu fluturii care zburătăceau pe acolo în lumina densă şi mîngîietoare a soarelui. De ce oare erau atît de mari, de un albastru ceruleu atît de neverosimil sau de un negru precum catifeaua, atît de extravagant de ochioşi şi pistruiaţi? Violet suprapus peste cafeniu, argintiu presărat peste smarald, peste topaz, peste safir.

— Atenţiune.

— Cine-i acolo? strigă Will Farnaby pe un ton ce se voia puternic şi hotărît; dar tot ce îi ieşi din gură fu un cîrîit firav şi tremurător.

Urmă o linişte îndelungată şi, după cîte se părea, profund ameninţătoare. În spaţiul dintre două proptele de lemn ale copacului se zări pentru un moment un miriapod negru, enorm, care se îndepărtă grăbit pe regimentul lui de picioare purpurii şi dispăru într-o altă despicătură a ectoplasmei năpădite de licheni.

— Cine-i acolo? cîrîi el din nou.

Se iscă o agitaţie în tufişurile din stînga şi deodată, ca un cuc care iese dintr-un orologiu de grădiniţă, ţîşni o pasăre mare şi neagră de mărimea unei stăncuţe – doar că, nu mai este nevoie să precizăm, nu era o stăncuţă. Fîlfîi dintr-o pereche de aripi cu

vîrfuri albe şi, străbătînd ca o săgeată spaţiul despărţitor, se aşeză pe creanga cea mai de jos a unui copac mic şi uscat, la nici şase metri de locul unde zăcea Will. Ciocul, observă el, îi era portocaliu şi avea o porţiune galbenă, pleşuvă, sub fiecare ochi, cu nişte falduri de piele de culoare gălbuie care-i acopereau părţile laterale ale capului şi ceafa cu o perucă groasă de piele pleşuvă. Pasărea îşi iţi capul şi-l privi mai întîi cu ochiul drept, apoi cu cel stîng. După care îşi deschise ciocul portocaliu, fluieră zece sau douăzeci de note dintr-o arie scurtă din gama pentanonică, scoase un sunet aidoma cuiva care sughite şi apoi, într-o incantaţie melodioasă, *do do sol do*, rosti:

— Aici şi acum, băieţi; aici şi acum.

Cuvintele apăsară pe un trăgaci şi, dintr-odată, îşi aminti totul. Aici era Pala, insula interzisă, locul pe care nici un ziarist nu-l vizitase vreodată. Iar acum trebuia să fie dimineaţa următoare după-amiezii cînd fusese suficient de fraier cît să navigheze singur, dincolo de portul Rendang-Lobo. Îşi aminti totul – pînza albă rotunjită de vînt, semănînd cu o petală imensă de magnolie, apa clipocind la proră, strălucirile de diamant de pe creasta fiecărui val, iar la baza lui, de jad faţetat. Iar înspre est, dincolo de strîmtoare, ce de nori, ce minuni de alb sculptat deasupra vulcanilor din Pala! Aşezat la fusul cîrmei, se trezise cîntînd – se trezise, în mod incredibil, simţindu-se de-a dreptul în culmea fericirii. „Trei, trei pentru rivali“[3], recitase el în bătaia vîntului. „Doi, doi, pentru băieţii albi ca liliacul, înveşmîntaţi în straie verzi; Unul este numai unul, singur-singurel“... Da, singur-singurel. Singur pe întinderea nestemată a mării. „Şi aşa va fi mereu“.

După care, nu mai e nevoie să spunem, s-a petrecut lucrul în legătură cu care îl avertizaseră toţi proprietarii de iahturi, prudenţi şi experimentaţi. Vijelia neagră stîrnită din senin, nebunia bruscă, fără noimă, a vîntului, a ploii şi a valurilor...

— Aici şi acum, băieţi! cînta pasărea. Aici şi acum, băieţi!

Lucrul cu adevărat extraordinar era acela de a se afla aici, gîndi el, sub pomi şi nu acolo, pe fundul Strîmtorii Pala sau, şi mai rău, zdrobit la piciorul stîncilor. Pentru că nici măcar după ce reuşise, absolut printr-un miracol, să-şi conducă barca printre stîncile spărgătoare de valuri şi s-o aducă pe singura plajă nisipoasă de-a lungul atîtor mile de coastă stîncoasă a insulei Pala – nici măcar

atunci încercările nu se terminaseră. Stîncile se înălţau deasupra lui; dar la capătul micului golf se afla un defileu adînc prin care cobora un pîrîiaş, într-o succesiune de cascade uşoare, şi mai erau copaci şi tufişuri care creşteau printre pereţii de calcar cenuşiu. O sută optzeci, două sute de metri de urcuş pe stîncă – în pantofi de tenis, iar asta în condiţiile în care punctele de sprijin pentru picioare erau alunecoase din cauza apei. Şi apoi, Doamne-Dumnezeule! şerpii aceia. Cel negru s-a înfăşurat peste ramura de care se ţinea pentru a se ridica. Şi cinci minute mai tîrziu, cel verde şi imens s-a încolăcit pe lespede, exact acolo unde se pregătea să păşească. Groaza a fost urmată de o groază infinit mai rea. Vederea şarpelui îl făcuse să tresară, să-şi retragă violent piciorul, iar mişcarea aceea bruscă şi necugetată îl făcuse să-şi piardă echilibrul. Timp de o clipă lungă şi înnebunitoare, cu gîndul teribil cum că acesta era sfîrşitul, se clătinase pe margine, apoi căzuse. Moarte, moarte, moarte. Şi apoi, cu zgomot de lemn rupt răsunîndu-i în urechi, s-a trezit atîrnat de crengile unui copac mic, cu faţa julită, cu genunchiul drept lovit şi sîngerînd, dar în viaţă. Şi-a reluat anevoie urcuşul. Genunchiul îi provoca dureri cumplite, dar a continuat să se caţăre. Nu avea de ales. Apoi lumina începuse să pălească. În final, se căţăra aproape pe întuneric, urcînd din credinţă, urcînd din pură disperare.

— Aici şi acum, băieţi! strigă pasărea.

Dar Will Farnaby nu era nici aici, nici acum. Era acolo, pe peretele stîncos, era atunci, în momentul groaznic al căderii. Frunzele uscate foşniră sub el; tremura. Violent, necontrolat, tremura din cap pînă-n picioare.

1. Referire la cultul închinat Sfîntei Inimi a lui Isus, cult care pune accentul pe patimile Mîntuitorului, pentru a spori evlavia credincioşilor.
2. Fragment din poemul *Unui prieten*, aparţinînd poetului englez Matthew Arnold (1822-1888) ; Huxley era înrudit cu acesta, nepoata lui Arnold fiind de fapt mama sa.
3. 1. *Green Grow the Rushes, O*, cîntec tradiţional englezesc cîntat de obicei cu ocazia Crăciunului. Face o lungă enumerare a unor simboluri creştine bazate pe valenţele simbolice ale numerelor, în a căror interpretare se îmbină date ale creştinismului, din astronomie şi din cosmologie păgînă. Astfel, „trei rivali“ ar putea fi o referire la

Sfînta Treime (deşi termenul „rivali“ exclude această posibilitate), la cele trei mari religii rivale sau la trei dintre cele patru evanghelii ; doi este iarăşi o cifră controversată, cu posibile aluzii la Isus şi Ioan Botezătorul sau la simbolurile vegetale ale stejarului şi iederei ; „unul“ desemnează dumnezeirea.

2

Dintr-odată, pasărea încetă să mai vorbească şi începu să ţipe. O voce omenească firavă şi ascuţită rosti „Minah!“[1] şi apoi adăugă ceva într-o limbă pe care Will nu o înţelese. Se auzi zgomotul unor paşi pe frunzele uscate. Apoi un ţipăt uşor de spaimă. Apoi linişte. Will deschise ochii şi văzu doi copii delicaţi care priveau în jos spre el, cu ochii plini de uimire şi de o groază amestecată cu fascinaţie. Cel mai mic dintre ei era un băieţaş pirpiriu de vreo cinci-şase ani poate, care purta doar o cîrpă verde înfăşurată în jurul mijlocului. Alături de el, ducînd pe cap un coş cu fructe, se afla o fetiţă cu patru-cinci ani mai mare. Purta o fustă largă, purpurie, care-i ajungea pînă la glezne, dar de la mijloc în sus era goală. În lumina soarelui, pielea ei strălucea precum cuprul decolorat, cu reflexe rozalii. Will privi de la un copil la altul. Cît de frumoşi erau şi cît de fără de cusur, cît de eleganţi! Ca doi cai pursînge micuţi. Un cal pursînge rotund şi voinic, cu chip de heruvim – aşa arăta băiatul. Iar fata era un alt soi de pursînge, bine făcută, cu o feţişoară destul de lungă, serioasă, încadrată de cozile de păr închis la culoare.

Se auzi un alt ţipăt. Pe crenguţa sa din arborele uscat, pasărea se fîţîia agitată de colo-colo; apoi, cu un ultim cîrîit, se înălţă în aer. Fără să-şi dezlipească ochii de pe chipul lui Will, fata întinse mîna spre pasăre, într-un gest de invitaţie. Aceasta fîlfîi, se aşeză, bătu larg din aripi, îşi găsi echilibrul, apoi îşi strînse aripile şi începu imediat să sughiţe. Will privi totul fără să fie surprins. Acum orice era posibil – orice. Pînă şi păsări vorbitoare care să se cocoaţe pe degetul unui copil. Will încercă să le zîmbească; dar buzele îi mai tremurau încă şi ceea ce se voise a fi un semn de prietenie trebuie să le fi părut o grimasă înfricoşătoare. Băieţelul se ascunse în spatele surorii lui.

Pasărea se opri din sughiţat şi începu să repete un cuvînt pe care Will nu-l înţelese. „Runa“ – asta să fi fost? Nu, „karuna“. În mod sigur, „karuna“.

Ridică o mînă tremurîndă şi arătă înspre fructele din coşuleţul rotund. Mango, banane... Gura uscată îi lăsa apă.

— Foame, spuse el. Apoi, simţind că în aceste împrejurări exotice copilul l-ar fi putut înţelege mai bine dacă ar fi apelat la mimica unui chinez dintr-o comedie muzicală, elaboră: Mi-e foalte foame.

— Vrei să mănînci? întrebă copila într-o engleză perfectă.

— Da – să mănînc, repetă el, să mănînc.

— Zboară, minah! Fata îşi scutură mîna. Pasărea scoase un cîrîit de protest şi se întoarse pe crenguţa ei de pe arborele uscat. Ridicîndu-şi braţele mici şi subţirele într-un gest ca acela al unei dansatoare, copila îşi luă coşul de pe cap, apoi îl lăsă pe pămînt. Alese o banană, îi desfăcu coaja şi, ezitînd între teamă şi compasiune, înaintă înspre străin. În limba lui de neînţeles, băieţelul slobozi un ţipăt de avertizare şi se prinse de fusta ei. Cu o vorbă de încurajare, fata se opri, mult în afara razei oricărui pericol şi îi întinse fructul.

— Îl vrei? întrebă ea.

Încă tremurînd, Will întinse mîna. Foarte precaută, fata înaintă, apoi se opri din nou şi, ghemuindu-se, îl fixă cu privirea.

— Repede, spuse el în agonia nerăbdării.

Dar fetiţa nu-şi asuma nici un risc. Urmărindu-i mîna, în căutarea celui mai mic semn al vreunei mişcări dubioase, se aplecă înainte şi-şi întinse precaută braţul.

— Pentru numele lui Dumnezeu, se rugă el.

— Dumnezeu? repetă copila cu un interes subit. Care dumnezeu? întrebă ea. Sînt atît de mulţi.

— Oricare zeu afurisit care-ţi place, spuse el cu nerăbdare.

— Nu prea-mi place nici unul, răspunse ea. Îmi place Cel Preamilostiv.

— Atunci milostiveşte-te de mine, imploră el. Dă-mi banana aia.

Expresia ei se schimbă.

— Îmi pare rău, spuse ea, scuzîndu-se. Ridicîndu-se în picioare, făcu un pas grăbit înainte şi lăsă fructul să cadă în mîna lui tremurîndă.

— Uite, spuse ea şi, ca un animal micuţ care evită o capcană, sări înapoi, cît să nu poată fi prinsă.

Băieţelul bătu din palme şi rîse cu poftă. Ea se întoarse şi-i spuse ceva. El încuviinţă dînd din căpşorul rotund şi spunînd „Bine, şefa“, plecă tropăind, printr-un val de fluturi albaştri şi sulfurii, intrînd în umbrele pădurii de la capătul cel mai îndepărtat al vîlcelei.

— I-am spus lui Tom Krishna să meargă şi să aducă pe cineva, explică ea.

Will îşi termină banana şi mai ceru alta şi apoi o a treia. Pe măsură ce graba foamei lui se diminua, simţi nevoia să-şi satisfacă curiozitatea.

— Cum se face că vorbeşti engleza atît de bine? întrebă el.

— Pentru că toată lumea vorbeşte engleza, îi răspunse copila.

— Toată lumea?

— Vreau să zic, atunci cînd nu se vorbeşte palaneza.

Găsind subiectul neinteresant, fata se întoarse, flutură o mînuţă cafenie şi fluieră.

— Aici şi acum, băieţi, repetă pasărea încă o dată, apoi zbură de pe creanga copacului uscat şi i se aşeză pe umăr. Copila desfăcu o altă banană, îi dădu lui Will cele două treimi din ea iar restul îl oferi păsării minah.

— E pasărea ta? întrebă Will.

Ea clătină din cap.

— Păsările minah sînt ca electricitatea, spuse ea. Nu aparţin nimănui.

— De ce spune lucrurile alea?

— Pentru că a învăţat-o cineva, răspunse ea răbdătoare. „Ce cretin!“ părea să sugereze tonul ei.

— Dar de ce a învăţat-o tocmai lucrurile *alea*? De ce „atenţiune“? De ce „aici şi acum“?

— Păi... îşi căută ea cuvintele potrivite cu care să-i explice acestui imbecil ciudat ceva ce era atît de evident. Astea se uită întotdeauna, nu-i aşa? Adică uiţi să dai atenţie lucrurilor care se petrec. Şi asta-i acelaşi lucru cu a nu fi aici şi acum.

— Iar păsările minah zboară peste tot reamintindu-ţi. Aşa e?

A dat din cap, încuviinţînd. Bineînţeles că aşa era. Urmă un moment de tăcere.

— Cum te cheamă? întrebă ea.

Will se prezentă.

— Pe mine mă cheamă Mary Sarojini MacPhail.

— MacPhail? se miră Will, ca de ceva neplauzibil.

— MacPhail, îl asigură ea.

— Şi pe frăţiorul tău îl cheamă Tom Krishna?

Ea încuviinţă dînd din cap.

— Măi, să fiu al naibii.

— Ai ajuns în Pala cu avionul?

— Am venit pe mare.

— Pe mare? Ai barcă?

— Am avut una.

În mintea lui, Will văzu valurile care se spărgeau de scheletul mătăhălos al bărcii naufragiate, auzi în imaginaţie zgomotul impactului lor. La întrebările fetei, îi povesti ce se întîmplase. Furtuna, eşuarea bărcii pe plajă, lungul coşmar al urcuşului, şerpii, groaza căderii... Începu iarăşi să tremure, mai tare ca oricînd.

Mary Sarojini ascultă cu atenţie, fără să intervină. Apoi, pe măsura ce vocea lui şovăia pentru ca într-un final să se stingă, ea păşi înainte şi, cu pasărea cocoţată încă pe umărul ei, îngenunche alături de el.

— Ascultă, Will, spuse ea, aşezîndu-şi o mînă pe fruntea lui. Trebuie să scăpăm de asta. Tonul ei era profesional şi calm autoritar.

— Mi-aş dori să ştiu cum, răspunse el, clănţănind din dinţi.

— Cum? repetă ea. Păi, în felul obişnuit, bineînţeles. Mai povesteşte-mi o dată despre şerpii aceia şi despre cum ai căzut.

El clătină din cap.

— Nu vreau.

— Bineînţeles că nu vrei, spuse ea. Dar n-ai încotro. Ascultă ce spune minah.

— Aici şi acum, băieţi, continua să îndemne pasărea. Aici şi acum, băieţi!

— Nu te poţi afla aici şi acum, continuă ea, pînă cînd nu vei scăpa de şerpii aceia. Povesteşte-mi.

— Nu vreau, nu vreau, zise Will aproape plîngînd.

— Atunci n-o să scapi niciodată de ei. Se vor tîrî de-a pururi de colo-colo, înăuntrul capului tău. Şi aşa-ţi trebuie, adăugă sever

Mary Sarojini.

El încercă să-şi controleze tremuratul; însă corpul lui încetase să-i mai aparţină. Altcineva era la comandă, cineva răutăcios care era hotărît să-l umilească, să-l facă să sufere.

— Aminteşte-ţi ce se întîmpla cînd erai mic, spunea Mary Sarojini. Ce făcea mama ta atunci cînd te loveai?

Îl lua în braţe, îi spunea: „Sărmanul meu copil, sărmanul meu copilaş“.

— *Aşa* făcea? vorbi copila pe un ton şocat, de uimire. Dar asta-i îngrozitor! În felul ăsta doar zgîndări rana. „Sărmanul meu copil“, repetă ea batjocoritor, continua probabil să te doară ore întregi. Şi nu uitai niciodată.

Will Farnaby nu comentă, doar zăcu acolo în tăcere, zguduit de fiori de nestăpînit.

— Ei bine, dacă nu o vei face tu, voi fi nevoită s-o fac eu în locul tău. Ascultă, Will: era un şarpe, un şarpe mare şi verde, iar tu aproape c-ai călcat pe el. Aproape c-ai călcat pe el şi te-ai speriat atît de tare, încît ţi-ai pierdut echilibrul şi ai căzut. Acum, spune-o şi tu – spune-o!

— Aproape c-am călcat pe el, şopti el ascultător. Şi apoi am... Nu putea s-o spună. Apoi am căzut, rosti în cele din urmă, aproape fără să se audă.

Îşi reaminti toată groaza – greaţa provocată de frică, tresărirea de spaimă ce-l făcuse să-şi piardă echilibrul, apoi frica şi mai mare şi certitudinea înfricoşătoare că acela era sfîrşitul.

— Spune-o din nou.

— Aproape c-am călcat pe el. Şi apoi...

Se auzi pe sine scîncind.

— E bine, Will. Plîngi, plîngi!

Scîncitul deveni geamăt. Ruşinat, îşi încleştă dinţii, iar geamătul încetă.

— Nu, nu face asta! strigă ea. Lasă-l să iasă afară, dacă aşa vrea. Aminteşte-ţi şarpele, Will! Aminteşte-ţi cum ai căzut.

Geamătul izbucni din nou, iar el începu să termure mai violent ca pînă acum.

— Acum spune-mi ce s-a întîmplat.

— Îi puteam vedea ochii, îi vedeam limba care ieşea şi dispărea.

— Da, îi vedeai limba. Şi apoi ce s-a întîmplat?

— Mi-am pierdut echilibrul, am căzut.

— Mai spune-o o dată, Will, insistă ea, deşi bărbatul hohotea acum. Mai spune-o o dată.

— Am căzut.

— Din nou.

Îl sfîşia pe dinăuntru, dar o spuse.

— Am căzut.

— Din nou, Will, continuă fata, neîndurătoare. Din nou.

— Am căzut, am căzut. Am căzut...

Treptat, hohotul se linişti. Cuvintele ieşeau mai uşor, iar amintirile pe care le trezeau erau mai puţin dureroase.

— Am căzut, repetă el pentru a suta oară.

— Dar nu ai căzut prea de sus, spuse acum Mary Sarojini.

— Nu, nu am căzut prea de sus, încuviinţă el.

— Păi atunci, ce atîta tărăboi? întrebă copila.

În tonul ei nu era pic de răutate sau de ironie, nici cea mai vagă sugestie de învinovăţire. Punea doar o întrebare simplă şi directă care cerea un răspuns simplu şi direct. Da, ce *atîta* tărăboi? Şarpele nu-l muşcase; nu-şi rupsese gîtul. Şi oricum, toate astea se întîmplaseră ieri. Astăzi vedea toţi fluturii aceştia, pasărea aceasta care cerea atenţia tuturor, copila aceasta stranie care-ţi vorbea ca un unchi olandez, care arăta ca un înger ieşit din vreo mitologie neştiută şi care la mai puţin de cinci grade de ecuator se numea, fie că-ţi venea a crede ori nu, MacPhail. Will Farnaby rîse cu poftă.

Fetiţa bătu din palme şi rîse şi ea. O clipă mai tîrziu, pasărea de pe umărul ei li se alătură slobozind unul după altul hohote de rîs sonore şi demonice care umpleau vîlceaua şi-şi găseau ecou printre copaci, astfel încît întreg universul părea să se tăvălească de rîs la enorma glumă a existenţei.

1. Specie asiatică de pasăre tropicală care poate imita sunete şi repeta cuvinte.

3

— Ei bine, mă bucur că vă amuzaţi atît de tare, remarcă deodată o voce profundă.

Will Farnaby se întoarse şi văzu, zîmbind în jos înspre el, un omuleţ pirpiriu îmbrăcat în haine europene, care ducea cu el o geantă neagră. Un om, gîndi el, trecut de cincizeci şi cinci de ani. Sub pălăria mare de paie, părul îi era des şi alb, dar ce nas ciudat avea, ca un cioc! Iar ochii – neverosimil de albaştri pentru o faţă atît de oacheşă!

— Bunicule! o auzi exclamînd pe Mary Sarojini.

Străinul se întoarse de la Will înspre copilă.

— Ce era atît de amuzant? întrebă el.

— Ei bine, începu Mary Sarojini şi se opri un moment pentru a-şi pune gîndurile în ordine. Ei bine, vezi dumneata, omul acesta se afla într-o barcă ieri, cînd s-a stîrnit furtuna aia, şi a eşuat – undeva pe acolo. Aşa că a trebuit să se caţăre pe stîncă. Şi acolo erau nişte şerpi, iar el a căzut. Dar, spre norocul lui, în locul acela se afla un copac, aşa că s-a ales doar cu sperietura. Din cauza asta tremura atît de tare, aşa că i-am dat cîteva banane şi l-am făcut să-şi amintească totul de un milion de ori. Şi apoi, dintr-odată, a înţeles că nu avea de ce să-şi facă griji. Adică totul s-a sfîrşit şi a trecut. Şi asta l-a făcut să rîdă. Iar atunci cînd a rîs el, am rîs şi eu. Şi apoi a rîs şi pasărea minah.

— Foarte bine, spuse bunicul, aprobator. Iar acum, adăugă el, întorcîndu-se din nou înspre Will Farnaby, după primul ajutor psihologic, să vedem ce se poate face pentru sărmanul frate măgăruş[1]. Apropo, eu sînt doctorul Robert MacPhail. Dumneata cine eşti?

— Îl cheamă Will, zise Mary Sarojini, înainte ca bărbatul să

poată răspunde. Şi celălalt nume al lui este Far-cumva.

— Farnaby, mai exact. William Asquith Farnaby. Tatăl meu, după cum vă puteţi da seama, a fost un liberal înfocat. Chiar şi atunci cînd era beat. În special atunci cînd era beat, completă el, slobozind un rîs aspru şi batjocoritor, în mod straniu diferit de voioşia sinceră cu care acceptase descoperirea că nu se petrecuse nimic care să merite atîta tărăboi.

— Nu-ţi plăcea de tatăl dumitale? îl întrebă cu interes Mary Sarojini.

— Nu pe cît aş fi putut, îi răspunse Will.

— Ceea ce vrea să spună, îi explică doctorul MacPhail copilei, este că îşi ura tatăl. Mulţi dintre ei simt aşa, adăugă el.

Ghemuindu-se pe vine, începu să desfacă baierele genţii sale negre.

— Unul dintre ex-imperialiştii noştri, bănuiesc, îi spuse el tînărului, peste umăr.

— Născut în Bloomsbury, confirmă Will.

— Elita societăţii, puse diagnosticul doctorul, însă nu membru al subspeciei militare sau administrative.

— Corect. Tatăl meu a fost avocat şi jurnalist politic. A fost, atunci cînd nu era prea ocupat cu alcoolismul. Oricît de incredibil ar părea, mama era fiica unui arhidiacon. A unui *arhidiacon*, repetă el şi rîse iarăşi, la fel cum rîsese pe seama preferinţei tatălui său pentru rachiu.

Doctorul MacPhail îl privi un moment, apoi îşi îndreptă atenţia încă o dată asupra baierelor genţii.

— Cînd rîzi în felul ăsta, remarcă el pe un ton de detaşare ştiinţifică, faţa îţi devine în mod curios urîtă.

Descumpănit, Will încercă să-şi ascundă stingherеala prin maliţiozitate:

— Întotdeauna e urîtă.

— Din contră, într-un fel baudelairian, e chiar frumoasă. Cu excepţia momentelor cînd începi să scoţi sunete ca o hienă. De ce scoţi sunetele alea?

— Sînt ziarist, explică Will. Corespondent special, plătit ca să călătorească prin lume şi să transmită informaţii privitoare la ororile curente. Ce alt fel de sunete v-aţi aştepta să scot? Cu-cu? Bla-bla? Marx-Marx? Rîse din nou, apoi trînti una din vorbele lui

de duh des folosite: „Sînt omul care nu acceptă un răspuns afirmativ“.

— Drăguţ, spuse doctorul MacPhail. Foarte drăguţ. Dar acum să trecem la lucruri serioase. Scoţînd o foarfecă din geantă, începu să taie cracul rupt şi pătat al pantalonilor, care acoperea genunchiul rănit al lui Will.

Will Farnaby îşi ridică privirea înspre el şi se întrebă, în timp ce îl privea, în ce măsură acest galez improbabil mai avea în el ceva scoţian şi cît anume era palanez. În privinţa ochilor albaştri şi a nasului proeminent, nu încăpea nici o îndoială. Însă pielea cafenie, mîinile fine, graţia mişcării – toate astea veneau cu siguranţă de altundeva, cu mult mai la sud de Tweed.

— Aici v-aţi născut? întrebă el.

Doctorul încuviinţă dînd din cap:

— La Shivapuram, în ziua funeraliilor Reginei Victoria.

Se mai auzi un ultim clic al foarfecelor, iar cracul pantalonilor căzu, dezvelind genunchiul.

— Urît, fu verdictul doctorului MacPhail după o primă examinare atentă. Dar nu cred că e ceva prea serios. Se întoarse înspre nepoata sa. Aş vrea să fugi înapoi la staţiune şi să-l rogi pe Vijaya să vină aici cu unul dintre ceilalţi oameni. Spune-le să ia o targă de la infirmerie.

Mary Sarojini dădu din cap şi, fără să rostească nici un cuvînt, se ridică în picioare şi se grăbi să treacă vîlceaua.

Will privi în urma siluetei micuţe, în timp ce aceasta se îndepărta – fusta roşie se legăna dintr-o parte în alta, pielea netedă a bustului strălucea trandafiriu-aurie în bătaia soarelui.

— Aveţi o nepoată extraordinară, îi spuse el doctorului MacPhail.

— Tatăl lui Mary Sarojini, rosti doctorul după un moment de tăcere, a fost fiul meu cel mare. A murit acum patru luni – un accident de alpinism, la munte.

Will îşi îngăimă condoleanţele şi iar se aşternu tăcerea.

Doctorul MacPhail desfăcu dopul unei sticle de alcool şi-şi tamponă mîinile.

— Asta o să doară un pic, avertiză el. Ţi-aş sugera să asculţi pasărea aceea. Flutură o mînă în direcţia copacului uscat în care, după plecarea lui Mary Sarojini, pasărea minah se întorsese.

— Ascult-o cu atenţie, ascult-o cu luare-aminte. Te va face să-ţi iei gîndul de la durere.

Will Farnaby ascultă. Pasărea minah se întorsese la prima ei temă.

— Atenţiune, striga oboiul vorbitor. Atenţiune.

— Atenţiune la ce? întrebă el, în speranţa că va obţine un răspuns mai lămuritor decît cel pe care-l primise de la Mary Sarojini.

— La atenţie, răspunse doctorul MacPhail.

— Atenţiune la atenţie?

— Bineînţeles.

— Atenţiune, intona pasărea minah ca o confirmare ironică.

— Aveţi multe astfel de păsări vorbitoare?

— Trebuie să fie cel puţin o mie care zboară prin insulă. A fost ideea Bătrînului Raja. S-a gîndit că asta le va face bine oamenilor. Poate le face, deşi pare destul de nedrept faţă de sărmanele păsări minah. Din fericire totuşi, păsările nu înţeleg poveţele oamenilor. Nici măcar predica Sfîntului Francisc. Ia imaginează-ţi numai, continuă el, cum ţinea el predici sturzilor, sticleţilor şi pitulicilor! Cîtă aroganţă! De ce nu a putut să-şi ţină gura şi să lase păsările să-i predice *lui*? Iar acum, adăugă pe un ton diferit, ai face bine să-ncepi să o asculţi pe prietena noastră din copac. O să m-apuc să curăţ chestia asta.

— Atenţiune.

— Încep.

Tînărul clipi şi-şi muşcă buza.

— Atenţiune. Atenţiune. Atenţiune.

Da, chiar era adevărat. Dacă ascultai destul de atent, durerea nu era atît de rea.

— Atenţiune. Atenţiune...

— Cum naiba ai reuşit să te cocoţi pe stînca aia nu-mi pot imagina, spuse doctorul MacPhail, în timp ce întindea mîna după bandaj.

Will reuşi să rîdă.

— Aminteşte-ţi începutul din *Erehwon*[2], spuse el. „După cum mi-a fost norocul, Providenţa a fost de partea mea“.

Dinspre partea cea mai îndepărtată a vîlcelei se apropie zgomotul unor voci. Will întoarse capul şi o văzu pe Mary Sarojini

ieşind dintre copaci, cu fusta roşie legănîndu-i-se pe lîngă ea atunci cînd sărea. În spatele ei, gol pînă-n brîu şi ducînd pe umăr beţele de bambus şi pînza făcută sul ale unei tărgi uşoare, mergea un om cît o statuie imensă din bronz, iar în spatele gigantului venea un adolescent subţirel, cu pielea oacheşă, în pantaloni scurţi.

— El este Vijaya Bhattacharya, spuse doctorul MacPhail cînd statuia din bronz se apropie. Vijaya este asistentul meu.

— La spital?

Doctorul MacPhail clătină din cap.

— Cu excepţia urgenţelor, spuse el, nu mai lucrez în spital. Vijaya şi cu mine muncim împreună la Staţiunea Agricolă Experimentală. Şi Murugan Mailendra (arătă cu mîna în direcţia băiatului cu piele oacheşă) e temporar alături de noi, pentru a studia ştiinţa solului şi creşterea plantelor.

Vijaya păşi într-o parte şi, aşezîndu-şi mîna mare pe umărul tovarăşului său, îl împinse în faţă. Ridicîndu-şi ochii către chipul tînăr, frumos şi îmbufnat, Will îl recunoscu dintr-odată pe tînărul îmbrăcat elegant pe care-l întîlnise, în urmă cu cinci zile, în Rendang-Lobo, împreună cu care mersese peste tot prin insulă în Mercedesul alb al Colonelului Dipa. Zîmbi, deschise gura să vorbească, apoi se răzgîndi. Aproape imperceptibil, dar fără umbră de îndoială, băiatul clătinase din cap. În ochii lui, Will zări o expresie de implorare neliniştită. Buzele i se mişcară fără să scoată nici un sunet. „Te rog“, părea să spună, „te rog“... Will îşi schimbă expresia feţei.

— Îmi pare bine, domnule Mailendra, spuse el, pe tonul unei formalităţi obişnuite.

Murugan păru incredibil de uşurat.

— Îmi pare bine, zise tînărul şi făcu o mică plecăciune.

Will privi în jurul lui, să vadă dacă ceilalţi observaseră ceea ce se întîmplase. După cîte văzu, Mary Sarojini şi Vijaya îşi făceau de lucru cu targa, iar doctorul îşi strîngea geanta. Micul spectacol de comedie fusese jucat fără public. Tînărul Murugan avea, în mod evident, motivele lui pentru a nu vrea să se ştie că fusese în Rendang. Aşa-s băieţii. Ba uneori sînt chiar ca fetele. Colonelul Dipa se purtase mai mult decît părinteşte cu tînărul său protejat, iar faţă de Colonelul Dipa, Murugan se purtase mai mult decît filial – căzuse de-a dreptul în adoraţie. Să fi fost doar venerarea unui

erou, doar admiraţia unui şcolar faţă de bărbatul puternic care înfăptuise o revoluţie încununată de succes, care lichidase opoziţia şi se instalase pe sine ca dictator? Sau să mai fi fost şi alte sentimente la mijloc? Oare juca Murugan rolul lui Antinous în faţa acestui Hadrian cu mustaţă neagră? Ei bine, dacă asta era ceea ce simţea el pentru gangsterii militari între două vîrste, treaba lui. Şi dacă gangsterului îi plăceau băieţii drăgălaşi, atunci era treaba *lui.* Şi poate, cugetă Will mai departe, acesta era motivul pentru care Colonelul Dipa se abţinuse să facă prezentări oficiale. „Acesta este Muru“ a fost tot ceea ce rostise atunci cînd băiatul fusese lăsat să intre în biroul prezidenţial. „Tînărul meu prieten Muru“, şi se ridicase, îşi trecuse braţul pe după umerii băiatului, îl condusese pînă la sofa şi se aşezase lîngă el. „Pot să conduc Mercedesul?“ întrebase Murugan. Dictatorul zîmbise cu indulgenţă şi dăduse din capul lui negru şi lucios. Iar acesta era un alt motiv care te făcea să crezi că relaţia lor ciudată presupunea mai mult decît prietenie. La volanul maşinii sport a Colonelului, Murugan s-a purtat ca un maniac. Numai un amant infatuat şi-ar fi încredinţat propria persoană, ca să nu mai vorbim de cea a oaspetelui său, unui astfel de şofer. În timpul cursei nebuneşti dintre Rendang-Lobo şi cîmpurile de petrol, vitezometrul indicase de două ori o sută zece; şi partea mai rea, mult mai rea, avea să vină pe drumul de munte dintre terenurile de petrol şi minele de cupru. Se căscau prăpăstii, cauciucurile scrîşneau la curbe, bivoli de apă se iveau din desişurile de bambus la cîţiva paşi înaintea maşinii, camioane de zece tone coborau duduind pe contrasens. „Nu vă e puţin teamă?“ îndrăznise Will să întrebe. Dar gangsterul era pe cît de pios, pe atît de îndrăgostit. „Dacă ştii că faci voia lui Allah – iar eu ştiu asta *cu adevărat*, domnule Farnaby –, teama nu are nici un motiv. În aceste condiţii, teama ar fi o blasfemie“. Şi în timp ce Murugan vira pentru a evita un alt bivol, el şi-a deschis tabachera de aur şi i-a oferit lui Will o Balkan Sobranie.

— Gata! strigă Vijaya.

Will întoarse capul şi văzu targa aşezată pe pămînt, lîngă el.

— Bun! spuse doctorul MacPhail. Hai să-l ridicăm. Cu grijă. Cu grijă...

Un minut mai tîrziu, mica procesiune îşi croia drum şerpuit pe

cărarea strîmtă dintre copaci. Mary Sarojini mergea în frunte, bunicul ei încheia coloana, iar între ei veneau Murugan şi Vijaya, la cîte un capăt al tărgii.

Din patul său mişcător, Will Farnaby privea în sus, prin întunericul verde, ca prin tavanul unei mări vii. Foarte sus, aproape de acoperişul pădurii, s-a auzit un foşnet printre frunze, un ţipăt de maimuţe. Iar acum, vreo duzină de păsări-rinocer ţopăiau precum închipuirile unei imaginaţii dezordonate, printr-un nor de orhidee.

— Stai comod? îl întrebă Vijaya, aplecîndu-se îndatoritor pentru a-l privi în faţă.

Will îi zîmbi.

— Ca un rege, spuse el.

— Nu-i departe, continuă celălalt, liniştitor. Ajungem acolo în cîteva minute.

— Unde anume „acolo“?

— La Staţiunea Experimentală. E ca la Rothamsted3. Ai fost vreodată la Rothamsted cînd erai în Anglia?

Will auzise bineînţeles de el, dar nu văzuse locul niciodată.

— Funcţionează de mai bine de o sută de ani, continuă Vijaya.

— O sută optsprezece, mai precis, spuse doctorul MacPhail. Lawes şi Gilbert şi-au început lucrul asupra fertilizatorilor în 1843. Unul dintre elevii lor a venit aici pe la începutul anilor cincizeci ca să-l ajute pe bunicul meu să deschidă staţiunea. Rothamsted la tropice – asta era ideea. *La* tropice şi *pentru* tropice.

Penumbra verde se lumină şi o clipă mai tîrziu mica ceată ieşi din pădure sub strălucirea goală a soarelui tropical. Will înălţă capul şi privi în jurul lui. Nu se aflau departe de platforma unui imens amfiteatru. La cinci sute de picioare mai jos, se aşternea o cîmpie întinsă, cadrilată de ogoare, punctată de pîlcuri de copaci şi de case înghesuite. În direcţia cealaltă, povîrnişurile urcau tot mai sus, la sute de metri, înspre semicercul munţilor. Una deasupra alteia, terasele verzi sau aurii urcau dinspre cîmpie pînă la peretele crenelat al vîrfurilor, cîmpurile de orez urmau liniile de contur, accentuînd fiecare urcuş şi coborîş al pantei cu ceea ce părea a fi o intenţie deliberată şi plină de măiestrie. Aici natura nu mai era doar natură; peisajul fusese aranjat, fusese redus la esenţele sale geometrice şi transpus, prin ceea ce ar fi fost un

miracol de virtuozitate în cazul unui pictor, în limbajul acestor linii sinuoase, al acestor tuşe de culoare pură şi strălucitoare.

— Ce făceai în Rendang? întrebă doctorul Robert, rupînd o lungă tăcere.

— Adunam materiale pentru un articol despre noul regim.

— Nu mi-aş fi închipuit că acest Colonel merită să apară la ştiri.

— Vă înşelaţi. Este dictator *militar*. Asta înseamnă că moartea pîndeşte de după colţ. Iar moartea este întotdeauna o ştire. Chiar şi mirosul îndepărtat al morţii este o ştire, continuă el rîzînd. De aceea mi s-a spus să trec pe aici la întoarcerea din China.

Şi mai existaseră şi alte motive pe care prefera să nu le pomenească. Ziarele erau doar unul din interesele Lordului Aldehyde. Pe de altă parte, el reprezenta compania Southeast Asia Petroleum, tot el era şi Societatea Imperială şi de peste Hotare a Cuprului. În mod oficial, Will venise în Rendang ca să adulmece moartea în aerul ei militarizat; dar fusese totodată însărcinat să descopere părerea dictatorului asupra capitalului străin, asupra reducerilor de taxe pe care era pregătit să le ofere, asupra garanţiilor împotriva naţionalizării. Şi cît anume din profituri ar urma să fie exportat? Cîţi tehnicieni şi administratori nativi ar trebui să fie angajaţi? O sumedenie de întrebări. Însă Colonelul Dipa fusese foarte amabil şi cooperant. Acesta fusese motivul acelui drum înfiorător cu Murugan la volan, pînă la minele de cupru. „Sînt primitive, dragul meu Farnaby, primitive. Sîntem în mare trebuinţă, după cum poţi vedea şi dumneata, de echipament modern“. O altă întîlnire fusese stabilită – stabilită, îşi aminti Will acum – pentru dimineaţa aceasta. Şi-l închipui pe Colonel la biroul lui. Un raport al şefului poliţiei. „Domnul Farnaby a fost văzut ultima dată navigînd singur într-o ambarcaţiune mică prin Strîmtoarea Pala. Două ore mai tîrziu, o furtună de o mare violenţă... Probabil decedat...“ În schimb, iată-l, teafăr şi nevătămat, pe insula interzisă.

„Nu-ţi vor da viză niciodată“, îi spusese Joe Aldehyde la ultima lor întrevedere. Dar poate te-ai putea strecura pînă la ţărm, deghizat. Pune-ţi pe tine vreun burnuz sau ceva de genul ăsta, ca Lawrence al Arabiei.

Încercînd să-şi păstreze o mină serioasă, Will promisese: „Am să încerc“.

„În orice caz, dacă reuşeşti cumva să ajungi pe Pala, du-te glonţ la palat. Rani – adică Regina lor Mamă – e o veche prietenă a mea. Am întîlnit-o prima dată acum şase ani, la Lugano. Era acolo împreună cu bătrînul Voegeli, bancherul investitor. Prietena lui e interesată de spiritism şi au aranjat o şedinţă pentru mine. Un medium cu pîlnie, o veritabilă Voce Directă – doar că, din nefericire, era în germană. Ei bine, după ce s-au aprins luminile, am purtat cu ea o lungă discuţie.“

„Cu pîlnia?“

„Nu, nu. Cu Rani. E o femeie remarcabilă. Ai auzit de Cruciada Spiritului.“

„A fost invenţia *ei*?“

„Absolut. Şi, personal, o prefer în locul Reînarmării Morale. Prinde mai bine în Asia. În seara aceea am discutat mult despre asta. Şi apoi am vorbit despre petrol. Pala este plină de petrol. Southeast Asia Petroleum a încercat ani de zile să pună mîna pe el. La fel şi celelalte companii. Nimic. Nici o concesionare de petrol nimănui. E politica lor permanentă. Dar Rani nu e de acord cu ea. Ea vrea să vadă că petrolul face bine lumii. Prin finanţarea Cruciadei Spiritului, de pildă. Aşa că, după cum spuneam, dacă ajungi vreodată în Pala, du-te glonţ la palat. Vorbeşte cu ea. Află povestea ascunsă a oamenilor care iau hotărîri. Află dacă există vreo minoritate pro-petrol şi întreabă cum i-am putea ajuta să-şi continue treaba.“

Aldehyde sfîrşise prin a-i promite lui Will o primă considerabilă dacă eforturile lui aveau să fie încununate de succes. De-ajuns cît să-i ofere acestuia un an întreg de libertate. „Fără rapoarte. Nimic altceva decît artă de pură calitate, Artă, ARTĂ“. Şi slobozise un rîs scatolgic, ca şi cînd ar fi rostit un alt cuvînt, nu „artă“. Ce fiinţă josnică! Dar, cu toate astea, Will scria pentru ziarele abjecte ale fiinţei celei josnice şi era gata, pentru mită, să facă munca murdară a fiinţei aceleia abjecte. Şi acum, în mod incredibil, se afla pe pămîntul Palei. După cum îi fusese norocul, Providenţa fusese de partea lui – cu scopul bine definit, în mod evident, de a săvîrşi unul din acele renghiuri sinistre care sînt specialitatea Providenţei.

Fu chemat înapoi la realitatea prezentă de sunetul vocii ascuţite a lui Mary Sarojini.

— Am ajuns!

Will îşi ridică iarăşi capul. Mica procesiune ieşise de pe potecă şi trecea printr-o deschizătură într-un perete acoperit cu stucaturi. La stînga, pe o înşiruire descendentă de terase, se profilau liniile unor clădiri joase, conturate de copaci *peepul*. Drept înainte, o alee de palmieri înalţi cobora către un iaz cu lotuşi, la al cărui cel mai îndepărtat capăt se afla un Buddha imens, din piatră. Luînd-o la stînga, urcară printre copacii înfloriţi, cu parfumuri amestecate, către prima terasă. În spatele unui gard, nemişcat, cu excepţia fălcilor care rumegau, stătea un taur cocoşat, alb ca neaua, divin în frumuseţea lui senină şi fără minte. Iubitul Europei rămase în urmă, iar acum se vedea un şir de păsări de-ale Iunonei care-şi tîrau penele prin iarbă. Mary Sarojini deschise poarta micii grădini.

— Iată bungaloul meu, spuse doctorul MacPhail şi, întorcîndu-se spre Murugan, îi zise: Hai să te-ajut să urci scările.

1. Sfîntul Francisc de Assisi numea trupul „fratele măgăruş“ (*brother ass*) şi considera că acesta trebuie supus unui regim sever de disciplină şi autocontrol.
2. Roman publicat anonim în 1872, aparţinînd scriitorului englez Samuel Butler. Este o satiră la adresa Angliei victoriene, imaginată ca distopie ; titlul romanului reprezintă anagrama cuvîntului „nicăieri“ (*nowhere*).
3. Renumit centru de cercetare agricolă din Anglia, fondat în 1843 de către John Bennet Lawes, proprietarul terenului, şi de către chimistul Joseph Henry Gilbert.

4

Tom Krishna şi Mary Sarojini plecaseră să-şi facă siesta împreună cu copiii grădinarului, în casa vecină. În salonul ei întunecos, Susila MacPhail stătea singură, cu amintirile fericirii sale trecute şi cu durerea pierderii ei în prezent. Ceasul din bucătărie bătu jumătatea de oră. Era timpul să plece. Se ridică oftînd, îşi încălţă sandalele şi ieşi în lumina puternică a după-amiezii tropicale. Îşi ridică privirea în sus, către cer. Deasupra vulcanilor, nori imenşi urcau înspre zenit. Avea să plouă peste o oră. Mişcîndu-se de la o pată de umbră la alta, îşi croi drum de-a lungul aleii mărginite de copaci. Cu un fîlfîit brusc de pene, un stol de porumbei ţîşni dintr-unul din arborii înalţi de *peepul*. Cu aripi verzi şi ciocuri ca de coral, cu piepturi care-şi schimbau nuanţa în lumina de culoarea perlei, zburară înspre pădure. Cît de frumoşi erau, nespus de drăguţi! Susila era gata să se întoarcă, să surprindă expresia de încîntare de pe chipul lui Dugald; apoi, revenindu-şi, îşi coborî privirea în pămînt. Dugald nu mai era; nu mai era decît durerea aceasta, ca durerea unui mădular-fantomă care continuă să bîntuie imaginaţia, bîntuind pînă şi percepţiile celor care au suferit o amputare. „Amputare“, şopti ea către sine, „amputare“... Simţind cum ochii i se umpleau de lacrimi, se opri. Amputarea nu era o scuză pentru autocompătimire şi, cu toate că Dugald era mort, păsările erau la fel de frumoase ca întotdeauna, iar copiii ei, toţi ceilalţi copii aveau tot atîta nevoie să fie iubiţi, ajutaţi şi învăţaţi. Dacă absenţa lui era atît de constant prezentă, asta se întîmpla ca să-i aducă aminte că de-acum înainte ea trebuia să iubească pentru doi, să trăiască pentru doi, să cugete pentru doi, trebuia să perceapă şi să înţeleagă nu doar cu ochii şi mintea proprie, ci şi cu ochii şi cu mintea care fuseseră ale lui şi, pînă

înainte de catastrofă, şi ale ei, într-o comuniune de încîntare şi înţelegere.

Dar iat-o ajunsă la bungaloul doctorului. Urcă treptele, traversă veranda şi intră în salon. Socrul ei era aşezat lîngă fereastră, sorbind ceai rece dintr-o cană de pămînt şi citind *Revue de Mycologie.* Îşi ridică privirea atunci cînd ea se apropie şi-i zîmbi de bun-venit.

— Susila, draga mea! Ce bine-mi pare că ai reuşit să vii.

Ea se aplecă şi-i sărută obrajii neraşi.

— Ce înseamnă toate lucrurile pe care le-am auzit de la Mary Sarojini? întrebă ea. E adevărat că a găsit un naufragiat?

— Din Anglia – însă ajuns via China, Rendang şi un naufragiu. E ziarist.

— Cum arată?

— Are fizicul unui mesia. Însă e prea deştept ca să creadă în Dumnezeu sau să fie convins de propria lui misiune. Şi prea sensibil, chiar dacă ar fi convins, ca s-o ducă la îndeplinire. Muşchii lui ar vrea să acţioneze, iar sentimentele sale ar vrea să creadă; însă terminaţiile lui nervoase şi isteţimea nu i-ar permite.

— Aşadar, presupun că este foarte nefericit.

— Într-atît de nefericit, încît ajunge să rîdă ca o hienă.

— El ştie că rîde ca o hienă?

— Ştie şi e destul de mîndru de asta. Chiar face epigrame pe tema asta. „Eu sînt omul care nu acceptă un răspuns afirmativ“.

— E rănit rău? întrebă ea.

— Nu rău. Dar face temperatură. L-am băgat pe antibiotice. Acum depinde de tine să-i întăreşti rezistenţa şi să dai o şansă acelei *vis medicatrix naturae*[1].

— O să fac tot ce-mi stă în putinţă. Apoi, după un moment de tăcere, continuă: Am fost s-o văd pe Lakshmi, la întoarcerea de la şcoală.

— Cum ţi s-a părut?

— Cam la fel. Nu, poate un pic mai slăbită decît ieri.

— Aşa am simţit şi eu cînd am văzut-o în dimineaţa asta.

— Din fericire, durerea nu pare să se înteţească. Încă mai putem să-i facem faţă în mod psihologic. Iar astăzi am lucrat asupra greţii. A reuşit să bea ceva. Nu cred că va mai fi nevoie de fluide intravenoase.

— Slavă domnului! spuse el. Injecţiile alea intravenoase erau o tortură. Dispune de un curaj atît de mare în faţa oricărui pericol real; dar ori de cîte ori se punea problema unei injecţii sau a unui ac în venă, o cuprindea groaza cea mai ruşinoasă şi iraţională.

Se gîndi la vremea de la începuturile căsniciei lor, cînd îşi pierduse cumpătul şi o numise laşă pentru că făcuse atîta tărăboi. Lakshmi plînsese şi, cedînd în faţa martiriului ei, îşi pusese cenuşă-n cap, implorînd să fie iertat. „Lakshmi, Lakshmi...“ Iar acum, peste cîteva zile, va muri. După treizeci şi şapte de ani.

— Despre ce-aţi vorbit? întrebă el cu voce tare.

— Despre nimic anume, răspunse Susila.

Dar adevărul era că vorbiseră despre Dugald şi că nu se putea îndura să repete ceea ce-şi spuseseră. „Primul meu copil“, şoptise femeia muribundă. „Nu ştiam că bebeluşii puteau fi atît de frumoşi“. În orbitele lor înfundate, întunecate, ochii i se luminaseră, buzele lipsite de sînge zîmbiseră. „Nişte mîini atît de micuţe, micuţe“, continuase vocea răguşită, „o guriţă atît de lacomă!“ Şi o mînă aproape descărnată atinsese tremurînd locul unde, înainte de operaţia de anul trecut, se aflase sînul ei. „N-am ştiut niciodată“, repetă ea. Şi, înainte de eveniment, cum ar fi putut să ştie? Fusese o revelaţie, o apocalipsă a atingerii şi a iubirii. „Înţelegi ce vreau să spun?“ Iar Susila încuviinţase, dînd din cap. Bineînţeles că înţelegea – înţelesese asta din legătura cu propriii copii, înţelesese, în alte apocalipse ale atingerii şi iubirii, alături de bărbatul în care se transformase acel Dugald mic, cu mîini micuţe şi guriţă lacomă. „Altădată îmi era teamă pentru el“ şoptise muribunda. „Era atît de puternic, aşa un tiran, ar fi putut răni, teroriza şi distruge. Dacă s-ar fi însurat cu o altă femeie... Sînt atît de recunoscătoare că ai fost tu!“ Din locul în care se aflase sînul, mîna descărnată s-a mişcat şi s-a oprit pentru a se odihni pe braţul Susilei. Aceasta aplecase capul şi o sărutase. Plîngeau amîndouă.

Doctorul MacPhail oftă, îşi ridică privirea şi, ca un om care tocmai ieşise din apă, se scutură uşor.

— Numele naufragiatului este Farnaby, spuse el. Will Farnaby.

— Will Farnaby, repetă Susila. Păi, ar fi mai bine să merg să văd ce pot face pentru el, continuă el, apoi se întoarse şi plecă.

Doctorul MacPhail privi în urma ei, apoi se lăsă pe spate pe scaunul său şi închise ochii. Se gîndi la fiul său, se gîndi la soţia sa –

la Lakshmi, care se stingea încet, la Dugald cel ca o flacără strălucitoare şi mistuitoare, stinsă brusc. Se gîndi la înşiruirea de neînţeles a schimbărilor şi a întîmplărilor care alcătuiesc viaţa, la toate frumuseţile, ororile şi absurdităţile ale căror înlănţuiri creează modelul neinterpretabil şi totuşi divin semnificativ al destinului uman. „Biata fată“, îşi zise în sinea lui, amintindu-şi expresia de pe chipul Susilei atunci cînd el îi povestise ce i se întîmplase lui Dugald, „biata fată!“ În acest timp, citea şi articolul despre ciupercile halucinogene din *Revue de Mycologie*. Era o altă activitate irelevantă care-şi găsea oarecum locul în tipar. Cuvintele uneia dintre poezioarele ciudate ale bătrînului Raja îi veniră în minte:

„Toate lucrurile, perfect indiferente
tuturor lucrurilor,
lucrînd perfect laolaltă
în discordie, pentru un Bine de dincolo
de bine, pentru o Fiinţă mai
veşnică în vremelnicia ei, mai
eternă în temporalitatea ei decît
Dumnezeu din înalturi.“

Uşa scîrţîi şi o clipă mai tîrziu Will auzi zgomotul unor paşi uşori şi foşnet de fuste. Apoi o mînă i se aşeză pe umăr şi o voce de femeie, joasă şi muzicală, îl întrebă cum se simţea.

— Mă simt groaznic, răspunse el fără să deschidă ochii.

Nu exista autocompătimire în tonul său, nici vreun apel la simpatie – doar realismul furios al unui stoic care s-a săturat în cele din urmă de farsa lungă a impasibilităţii şi lasă să-i scape adevărul, cu năduf.

— Mă simt groaznic.

Mîna îl atinse din nou.

— Eu sînt Susila MacPhail, spuse vocea, mama lui Mary Sarojini.

Fără chef, Will întoarse capul şi deschise ochii. O versiune mai matură, mai oacheşă a lui Mary Sarojini era aşezată lîngă pat, zîmbindu-i cu o amabilitate prietenească. Să-i întoarcă zîmbetul ar fi fost un efort prea mare pentru el; se mulţumi să zică „îmi pare

bine“, apoi trase cearşaful puţin mai sus şi închise iarăşi ochii.

Susila privi în jos spre el, în tăcere, la umerii osoşi, la coşul pieptului de sub o piele a cărei paloare nordică îl făcea să pară ochilor ei palanezi ciudat de fragil şi vulnerabil, la faţa arsă de soare, cu trăsături care ieşeau în evidenţă, ca ale unei sculpturi menite să fie văzută de la distanţă – proeminente şi totuşi sensibile, la tremuratul care, mai mult decît chipul dezgolit, o trimitea cu gîndul la un om care a fost jupuit şi apoi lăsat să sufere.

— Am auzit că vii din Anglia, spuse ea în cele din urmă.

— Nu-mi pasă de unde vin, murmură Will, iritat. Nici unde mă duc. *Din* iad *în* iad.

— Am fost în Anglia imediat după război, continuă ea. Ca studentă.

Încercă să n-o asculte, dar urechile n-au capace; nu exista scăpare de vocea aceea inoportună.

— Era o fată la cursul meu de psihologie, spunea ea; ai ei locuiau în Ţara Galilor. M-a chemat să stau la ei în prima lună din vacanţa de vară. Ştii Ţara Galilor?

Bineînţeles că ştia Ţara Galilor. De ce-l bătea la cap cu amintirile ei prosteşti?

— Îmi plăcea să mă plimb pe lîngă apă, continuă Susila, să privesc peste şanţul de apă, înspre catedrală – şi să se gîndească, în timp ce privea catedrala, la Dugald aşezat sub palmieri, pe plajă, la Dugald care-i dădea prima lecţie de alpinism. „Eşti legată. Eşti în perfectă siguranţă. Nu ai cum să cazi“... Nu ai cum să cazi, repetă ea cu amărăciune – şi apoi îşi aminti locul şi momentul în care se afla, îşi aminti că avea o treabă de făcut, îşi aminti, atunci cînd privi din nou chipul jupuit şi proeminent, că aici se afla o fiinţă omenească în suferinţă. Ce plăcut era, continuă ea, şi cît de liniştitor!

Lui Will Farnaby i se păru că vocea devenise mai melodioasă şi, într-un fel ciudat, mai îndepărtată. Poate din cauza asta n-o mai simţea ca pe-o intruziune.

— Îmi dădea un sentiment de pace extraordinar. *Shanti*[2]*, shanti, shanti.* Pacea ce depăşeşte puterea de înţelegere.

Vocea aproape cînta acum; cînta, se părea, de undeva dintr-o altă lume.

— Pot să închid ochii, urmă ea să cînte, închid ochii şi văd totul

atît de clar. Văd biserica – şi e enormă, mult mai înaltă decît copacii uriaşi din jurul palatului episcopului. Văd iarba verde, apa, lumina aurie a soarelui care cade peste pietre şi umbrele piezişe dintre contraforturi. Şi ascultă! Aud clopotele. Clopotele şi stăncuţele. Stăcuţele din turn – auzi stăncuţele?

Da, auzea stăncuţele, le putea auzi aproape la fel de clar cum auzea acum papagalii în copacii de la fereastra lui. Se afla aici şi în acelaşi timp se afla acolo – aici, în încăperea asta întunecoasă, înăbuşitoare, de lîngă ecuator, dar şi acolo, afară, în vîlceaua răcoroasă, la margine de Mendips, cu stăncuţele croncănind în turnul catedralei şi cu sunetul clopotelor pierzîndu-se în tăcerea verde.

— Sînt şi nori albi, spunea vocea, iar cerul albastru dintre ei este atît de palid, atît de discret, nemaipomenit de blînd.

Blînd, repetă el, blîndul cer albastru al acelui sfîrşit de săptămînă din aprilie, pe care-l petrecuse acolo înainte de dezastrul căsniciei lor, împreună cu Molly. Prin iarbă erau margarete şi păpădii, iar dincolo de apă se înălţa biserica uriaşă, cu geometria ei austeră, sfidînd sălbăticia acelor nori moi de aprilie. Sfidînd-o şi în acelaşi timp completînd-o, armonizîndu-se cu ea într-o perfectă reconciliere. Aşa ar fi trebuit să stea lucrurile şi între el şi Molly, aşa cum fusese atunci.

— Şi lebedele, auzi el vocea care intona ca prin vis, lebedele...

Da, lebedele. Lebede albe se mişcau pe deasupra unei oglinzi de jad şi jais – o oglindă însufleţită care se umfla şi tremura astfel încît imaginile lor argintii se spărgeau şi se refăceau la nesfîrşit, dezintegrîndu-se şi refăcîndu-se într-un tot.

— Precum descoperirile heraldicii. Romantice, imposibil de frumoase. Şi totuşi, iată-le: păsări adevărate într-un loc adevărat. Atît de-aproape de mine acum, încît aproape că le pot atinge; şi totuşi atît de departe, la mii de mile depărtare. Departe, peste apa aceea liniştită, mişcîndu-se ca prin vrajă, uşor, maiestuos...

Maiestuos, mişcîndu-se maiestuos, în timp ce apa neagră se ridica şi se despica atunci cînd piepturile bombate înaintau – se ridica, se despica, alunecînd înapoi în valuri uşoare care se lărgeau într-o săgeată scînteietoare în urma lor. Le vedea mişcîndu-se pe suprafaţa oglinzii întunecate, putea auzi stăncuţele din turn, putea simţi, prin combinaţia tot mai apropiată de dezinfectant şi

gardenii, mirosul rece, persistent, verde, al şanţului de apă gotic din valea verde, îndepărtată.

— Plutind fără efort.

„Plutind fără efort.“ Cuvintele îi aduseră o satisfacţie profundă.

— Stăteam acolo, spunea ea, stăteam acolo privind şi iar privind, şi în scurt timp pluteam şi *eu*. Pluteam laolaltă cu lebedele pe suprafaţa netedă dintre întunericul de dedesubt şi cerul palid şi blînd de deasupra. Plutind în acelaşi timp pe cealaltă suprafaţă, dintre aici şi acolo departe, dintre atunci şi acum. Şi dintre amintirea fericirii, gîndi ea, şi această prezenţă insistentă, cumplită, a absenţei. Plutind, spuse ea cu voce tare, pe suprafaţa dintre real şi imaginar, dintre ceea ce vine înspre noi dinafară şi ceea ce vine înspre noi dinăuntru, din adîncul profund, profund, de aici.

Îşi aşeză mîna pe fruntea lui şi dintr-odată cuvintele se transformară în lucrurile şi evenimentele pe care le desemnau; imaginile se transformară în fapte. *Chiar* plutea.

— Plutind, insista blînd vocea aceea. Plutind ca o pasăre albă pe apă. Plutind pe un mare fluviu al vieţii – un mare fluviu calm şi tăcut, care curge liniştit, atît de liniştit, încît aproape ai crede că a adormit. Un fluviu care doarme. Dar care curge nestăvilit. Viaţă care se varsă tăcută şi nestăvilită într-o viaţă încă şi mai plină, într-o pace însufleţită, mai profundă, mai bogată, mai puternică şi mai desăvîrşită pentru că îţi cunoaşte toată durerea şi nefericirea; le cunoaşte, le ia asupra ei şi le contopeşte cu propria-i substanţă. Şi tocmai în pacea aceasta pluteşti acum, pluteşti pe acest fluviu liniştit şi tăcut care doarme şi este totuşi de nestăvilit, iar el este de nestăvilit tocmai pentru că doarme. Şi eu plutesc odată cu el.

Susila îi vorbea străinului. La un alt nivel, îşi vorbea sie înseşi:

— Plutesc fără efort. Fără să am nimic de făcut. Doar să mă abandonez, doar să mă las purtată, doar să-i cer acestui fluviu de nestăvilit şi adormit al vieţii să mă ducă acolo unde merge el – şi ştiind tot timpul că locul unde merge este locul unde vreau să ajung: într-o viaţă mai plină, într-o pace însufleţită. De-a lungul fluviului adormit, de nestăvilit, în deplinătatea armoniei.

În mod involuntar, inconştient, Will Farnaby oftă adînc. Cît de tăcută devenise lumea! Tăcută, căzînd într-o tăcere adîncă şi cristalină, chiar dacă papagalii se mai agitau încă dincolo de

obloane, chiar dacă vocea încă mai îngîna, aici, lîngă el! Tăcere şi neant, iar prin tăcerea şi neantul acestea curgea fluviul adormit şi de nestăvilit.

Susila privi la chipul aşezat pe pernă. Părea dintr-odată foarte tînăr, copilăresc, în seninătatea lui deplină. Ridurile provocate de încruntare, care-i brăzdau fruntea, dispăruseră. Buzele care fuseseră atît de încleştate de durere se desfăcuseră acum, iar răsuflarea se auzea uşor, uşor, aproape imperceptibil. Îşi aminti brusc cuvintele care-i veniseră în minte atunci cînd privise într-o noapte cu lună la inocenţa transfigurată a chipului lui Dugald: „Preaiubiţilor ei ea le dă somnul“[3].

— Somn, rosti ea cu voce tare. Somn.

Tăcerea părea să devină mai adîncă, vidul – şi mai cuprinzător.

— Adormit pe rîul care doarme, spunea vocea. Iar deasupra rîului, pe cerul palid, sînt nori albi, imenşi. Iar atunci cînd îi priveşti, începi să pluteşti înspre ei. Da, începi să pluteşti înspre ei, iar fluviul devine acum un fluviu în văzduh, un fluviu invizibil care te poartă, te poartă sus, din ce în ce mai sus.

Sus, sus, prin neantul tăcut. Imaginea devenea lucru, cuvintele se transformau în experienţă.

— Dincolo de cîmpia fierbinte, continuă vocea, fără efort, spre prospeţimea munţilor.

Da, acolo se afla Junfrau, de un alb ameţitor, profilat pe albastru. Mai era Monte Rosa...

— Cît de proaspăt este aerul atunci cînd îl inspiri. Proaspăt, pur, plin de viaţă!

El respiră adînc şi viaţa nouă pătrunse în el. Iar acum un vînticel începu să bată dinspre troienele de zăpadă, rece pe pielea lui, încîntător de rece. Şi, ca şi cînd ar fi fost un ecou al gîndurilor sale, ca şi cînd i-ar fi descris experienţa, vocea spuse:

— Răcoare. Răcoare şi somn. Prin răcoare, înspre mai multă viaţă. Prin somn, înspre armonie, înspre deplinătate, înspre trăirea păcii.

O jumătate de oră mai tîrziu, Susila intră din nou în salon.

— Ei? o întrebă socrul ei. Ai reuşit?

Ea făcu semn din cap că da.

— I-am vorbit despre un loc din Anglia, spuse ea. A adormit mai repede decît sperasem. Apoi i-am transmis cîteva sugestii legate de

temperatură...

— *Şi* de genunchi, sper.

— Bineînţeles.

— Sugestii directe?

— Nu, indirecte. Întotdeauna sînt mai bune. L-am făcut să fie conştient de imaginea trupului său. Apoi l-am făcut să şi-l imagineze mult mai mare decît în realitatea de zi cu zi – iar genunchiul mult mai mic. Un flecuşteţ neînsemnat care se revoltă împotriva unui lucru uriaş şi splendid. Nici nu încape îndoială cine urmează să cîştige. Privi la orologiul de pe perete. Doamne, trebuie să mă grăbesc. Altfel, voi întîrzia la şcoală.

1. Puterea vindecătoare a naturii (în lat. în orig.).
2. Termen din limba sanscrită, care înseamnă „pace“.
3. Adaptare a unui fragment de verset din Psalmul 127.

5

Soarele tocmai răsărea cînd doctorul Robert intră în camera de spital a soţiei sale. O lumină portocalie pe care se profila silueta neregulată a munţilor. Apăru apoi deodată secera năucitoare a unei incandescenţe, între două vîrfuri. Secera deveni o jumătate de cerc, iar primele umbre prelungi, primele raze de lumină aurie traversară grădina de dincolo de fereastră. Şi cînd ridicai din nou privirea înspre munţi, vedeai toată măreţia teribilă a unui răsărit de soare.

Doctorul Robert se aşeză lîngă pat, luă mîna soţiei sale şi o sărută. Ea îi zîmbi, apoi se întoarse iarăşi înspre fereastră.

— Cît de repede se-nvîrte pămîntul! şopti ea şi adăugă, după o clipă de tăcere: Într-una din dimineţile astea va fi ultimul meu răsărit de soare.

În corul încurcat de ţipete ale păsărilor şi zgomote ale insectelor, o pasăre minah cînta *„Karuna. Karuna“*...

— *Karuna,* repetă Lakshmi. Compasiune...

— *Karuna. Karuna,* insistă oboiul vocii lui Buddha din grădină.

— Nu voi mai avea nevoie de ea pentru mult timp, continuă ea. Dar tu? Bietul meu Robert, dar tu?

— Într-un fel sau altul, ne găsim puterea necesară, spuse el.

— Dar va fi oare felul potrivit de putere? Sau va fi puterea armurii, puterea izolării, puterea venită din cufundarea în munca şi ideile tale şi din indiferenţa faţă de orice altceva? Îţi aminteşti cum veneam şi te trăgeam de păr şi te făceam să fii atent? Cine o să mai facă asta cînd nu voi mai fi eu?

O soră intră şi aduse un pahar cu apă îndulcită. Doctorul Robert strecură o mînă sub umerii soţiei sale şi o ridică într-o poziţie comodă. Sora îi duse paharul la buze. Lakshmi bău puţină apă,

înghiţi cu greutate, apoi mai bău încă o dată şi încă o dată. Îndepărtîndu-se de paharul care i se oferea, ea-şi ridică privirea înspre doctorul Robert. Chipul veştejit era luminat de o licărire stranie, nepotrivită, de pură maliţiozitate.

— „Eu Treimea o arăt“, recită vocea slabă şi răguşită, „bînd nectar de portocale, înmulţit cu apă; prin ale mele trei sorbiri eu pe arian dezic“[1]... Se opri. Ce ridicol să-mi amintesc asta. Dar, pe de altă parte, dintotdeauna am fost cam ridicolă, nu?

Doctorul Robert se strădui să-i întoarcă zîmbetul.

— Cam ridicolă, încuviinţă el.

— Spuneai că eram ca un purice. Acum aici şi apoi, ţop! altundeva, la cîteva mile distanţă. Nu-i de mirare că n-ai putut să mă educi niciodată!

— Însă *tu* m-ai educat pe *mine* fără doar şi poate, o asigură el. Dacă nu erai tu, să vii şi să mă tragi de păr, să mă faci să privesc lumea şi să mă ajuţi să o înţeleg, ce aş fi fost astăzi? Un pedant cu ochelari de cal – în ciuda educaţiei mele. Dar, spre norocul meu, am avut inspiraţia să te cer de soţie şi, spre norocul meu, ai avut nebunia de a accepta şi apoi înţelepciunea şi înţelegerea de a face o treabă bună din mine. După treizeci şi şapte de ani de educaţie aleasă, sînt aproape uman.

— Dar eu sînt tot un purice, insistă Lakshmi clătinînd din cap. Şi totuşi am încercat. Am încercat din greu. Nu ştiu dacă ţi-ai dat seama vreodată, Robert: mergeam întotdeauna în vîrful picioarelor, întinzîndu-mă întotdeauna spre locul în care îţi desfăşurai munca, lectura şi cugetarea. Pe vîrful picioarelor, încercînd să-l ating, încercînd să urc acolo, alături de tine. Doamne, ce istovitor era! Ce şir nesfîrşit de eforturi! Şi toate de-a dreptul inutile. Pentru că eram doar un purice prost care ţopăia aici, jos, printre oameni, flori, pisici şi cîini. Genul tău de lume sofisticată era un loc spre care nu puteam urca, cu atît mai puţin în care să-mi găsesc locul. Cînd s-a întîmplat lucrul acesta (îşi ridică din nou mîna către sînul absent), n-a mai trebuit să încerc. Gata cu şcoala, gata cu temele. Aveam o scuză permanentă.

Urmă o tăcere îndelungată.

— Ce-ar fi să mai luaţi o înghiţitură? spuse asistenta în cele din urmă.

— Da, ar trebui să mai bei puţin, încuviinţă doctorul Robert.

— Şi să distrug Treimea? Lakshmi îi trimise un alt zîmbet. Prin masca vîrstei şi a bolii necruţătoare, doctorul Robert o văzu dintr-odată pe fata veselă de care, acum o jumătate de viaţă şi totuşi, parcă ieri, se îndrăgostise.

O oră mai tîrziu, doctorul Robert se afla înapoi în biroul lui.

— O să rămîi singur în dimineaţa asta, îl anunţă el pe Will Farnaby după ce-i schimbă pansamentul de la genunchi. Eu trebuie să merg cu maşina pînă la Shivapuram, la o întîlnire a Consiliului de Coroană. Una dintre asistentele noastre studente va veni în jurul prînzului ca să-ţi facă injecţia şi să-ţi aducă ceva de mîncare. Iar după-amiază, imediat ce termină treaba la şcoală, va trece şi Susila din nou. Acum trebuie să plec.

Doctorul Robert se ridică şi-şi aşeză mîna un moment pe braţul lui Will.

— Ne vedem pe seară, spuse el, dar la jumătatea distanţei către uşă se opri şi se întoarse. Era să uit să-ţi dau asta. Dintr-unul din buzunarele laterale ale jachetei sale largi, scoase o cărticică verde. Era lucrarea bătrînului Raja, *Însemnări asupra celor ce sînt şi asupra a ce ar fi înţelept să facem în legătură cu cele ce sînt.*

— Admirabil titlu! spuse Will în timp ce lua cartea ce i se întindea.

— O să-ţi placă şi conţinutul, îl asigură doctorul Robert. Sînt doar cîteva pagini, atîta tot. Dar dacă vrei să ştii ce înseamnă Pala, nu există altă introducere mai bună.

— Apropo, cine *este* Bătrînul Raja? întrebă Will.

— Cine *a fost*, mă tem. Bătrînul Raja a murit în treizeci şi opt, după o domnie cu trei ani mai lungă decît a Reginei Victoria. Fiul său cel mare a murit înaintea lui, şi a fost urmat de nepot, care a fost un cretin – dar a compensat lucrul acesta prin faptul că a trăit puţin. Actualul Raja este strănepotul său.

— Şi dacă mi-e permis să pun o întrebare personală, cum se face că cineva pe numele de MacPhail apare în toată povestea asta?

— Primul MacPhail din Pala a venit aici cînd domnea bunicului Bătrînului Raja – Raja Reformatorul îl numim noi. Începînd cu aceştia, cu el şi cu străbunicul meu, s-a construit Pala modernă. Bătrînul Raja a consolidat munca lor şi a dus-o mai departe. Iar astăzi facem tot ce ne stă în putinţă să-i călcăm pe urme.

Will ridică *Însemnările asupra celor ce sînt.*

— Aici se prezintă istoria reformelor?

Doctorul Robert clătină din cap.

— Doar se enunţă principiile de bază. Citeşte-le pe acelea mai întîi. Cînd mă întorc de la Shivapuram în seara asta, o să te ajut să-ţi faci o idee despre istorie. O să înţelegi mai bine ceea ce s-a făcut de fapt dacă începi prin a cunoaşte ceea ce a trebuit să fie făcut – ceea ce trebuie făcut întotdeauna, oriunde, de către oricine are o idee clară asupra celor ce sînt. Aşa că citeşte-o, citeşte-o. Şi nu uita să-ţi bei sucul de fructe la unsprezece.

Will îl urmări cum pleacă, apoi deschise cărticica verde şi începu să citească.

I

Nimeni nu are nevoie să plece niciunde altundeva. Ne aflăm cu toţii, măcar de-am fi conştienţi de asta, deja acolo.

Dac-aş şti cine sînt de fapt, aş înceta să mă mai port ca ceea ce cred că sînt; şi dac-aş înceta să mă port ca ceea ce cred că sînt, aş şti cine sînt.

Ceea ce sînt de fapt, dacă maniheeanul care cred că sînt mi-ar permite s-o ştiu, este reconcilierea lui da şi nu, reunite într-o acceptare totală şi în experienţa binecuvîntată a lui Nu-Doi.

În religie, toate cuvintele sînt cuvinte murdare. Oricine ajunge să fie elocvent în legătură cu Buddha sau cu Dumnezeu sau cu Cristos, ar merita să i se spele gura cu săpun carbolic.

Pentru că aspiraţia lui de a perpetua numai „da“-ul din orice pereche de antinomii nu poate niciodată, din firea lucrurilor, să se realizeze, maniheeanul izolat care cred eu că sînt se condamnă la o frustrare repetată la nesfîrşit, la conflicte, repetate la nesfîrşit, cu alţi maniheeni frustraţi şi plini de speranţă.

Conflicte şi frustrări – tema oricărei istorii şi a oricărei biografii. „Îţi arăt durerea“, a spus Buddha în mod realist. Dar el ne-a mai arătat şi sfîrşitul durerii – autocunoaştere, acceptare totală, experienţa binecuvîntată a lui Nu-Doi.

II

Să ştim cine sîntem de fapt are ca rezultat Fiinţa Desăvîrşită, iar Fiinţa Desăvîrşită are ca rezultat tipul cel mai potrivit de facere de bine. Însă facerea de bine nu duce prin ea însăşi la Fiinţa Desăvîrşită. Putem fi virtuoşi fără să ştim de fapt cine sîntem. Fiinţele care doar sînt bune nu sînt Fiinţe Desăvîrşite; sînt doar stîlpi ai societăţii.

Cei mai mulţi stîlpi îşi sînt proprii lor Samsoni. Rezistă, dar mai devreme sau mai tîrziu se prăbuşesc. N-a existat niciodată vreo societate în care marea parte a binefacerilor să fie produsul Fiinţei Desăvîrşite şi, prin urmare, să fie constant apropriate. Asta nu înseamnă că nu va exista vreodată o astfel de societate sau că noi, în Pala, sîntem nebuni pentru că încercăm s-o înfiinţăm.

III

Yoghinul şi stoicul – două ego-uri meritorii care îşi obţin rezultatele remarcabile pretinzînd, în mod sistematic, a fi altcineva. Însă nu pretinzînd că sîntem altcineva, chiar cineva în mod absolut bun şi înţelept, putem să trecem de la maniheismul izolat la Fiinţa Desăvîrşită.

Fiinţa Desăvîrşită înseamnă să ştim cine sîntem de fapt; şi ca să ştim cine sîntem de fapt, trebuie să ştim mai întîi, în fiecare moment, cine credem că sîntem şi ce anume ne obligă să simţim şi să acţionăm acest prost obicei al gîndirii. Un moment de cunoaştere adevărată şi completă a ceea ce credem că sîntem, dar de fapt nu sîntem, pune punct pentru scurt timp şaradei maniheene. Dacă reînnoim toate aceste momente de cunoaştere a ceea ce nu sîntem pînă devin un continuum, ne-am putea trezi dintr-odată ştiind cine sîntem de fapt.

Concentrare, gîndire abstractă, exerciţii spirituale – excluderi sistematice din tărîmul gîndirii. Ascetism şi hedonism – excluderi sistematice din tărîmurile senzaţiei, ale simţirii şi acţiunii. Dar Fiinţa Desăvîrşită se regăseşte în cunoaşterea a ceea ce sîntem de fapt în relaţie cu *toate* experienţele. Aşa că fiţi atenţi – atenţi în fiecare context, în fiecare moment şi la orice lucru, cuviincios sau necuviincios, plăcut sau neplăcut, pe care l-aţi putea face sau îndura. Aceasta este singura yoga adevărată, singurul exerciţiu spiritual care

merită să fie făcut.

Cu cît un om ştie mai multe despre obiectele individuale, cu atît ştie mai multe despre Dumnezeu. Traducînd discursul lui Spinoza în limbajul nostru, putem spune: Cu cît un om ştie mai multe despre el însuşi în relaţie cu orice fel de experienţă, cu atît şansa lui este mai mare ca dintr-odată, într-o bună dimineaţă, să-şi dea seama cine este de fapt – sau mai degrabă Cine (cu C mare) Este (E mare) „el“ (între ghilimele) de Fapt (F mare).

Sfîntul Ioan avea dreptate. Într-un binecuvîntat univers necuvîntător, Cuvîntul n-a fost numai *de la* Dumnezeu; *a fost* Dumnezeu. Ca ceva în care să crezi. Dumnezeu este un simbol proiectat, un nume reificat. Dumnezeu = „Dumnezeu“.

Credinţa este ceva foarte diferit de eres. Eresul este luarea sistematică mult prea în serios a cuvintelor neanalizate. Cuvintele lui Pavel, cuvintele lui Mohamed, cuvintele lui Marx, cuvintele lui Hitler – oamenii le iau prea în serios şi ce se-ntîmplă? Ceea ce se-ntîmplă este ambivalenţa fără rost a istoriei – sadism versus datorie sau (incomparabil mai rău) sadism *ca* datorie; devoţiune pusă-n balanţă cu paranoia organizată; surori într-ale milostivirii îngrijind cu dăruire de sine victimele inchizitorilor şi ale cruciaţilor propriei lor biserici. Credinţa, din contră, nu poate fi luată niciodată prea în serios. Deoarece Credinţa este încrederea, empiric justificată, în capacitatea noastră de a şti cine sîntem de fapt, de a uita maniheismul intoxicat de credinţele în Fiinţa Desăvîrşită. Dă-ne nouă Credinţa noastră cea de toate zilele, dar fereşte-ne, bunule Dumnezeu, de eresuri.

Se auzi un ciocănit la uşă. Will îşi ridică privirea din carte.

— Cine e?

— Eu sînt, spuse o voce care-i readuse în minte amintiri neplăcute legate de Colonelul Dipa şi drumul de coşmar făcut cu Mercedesul alb. Purtînd sandale albe, pantaloni scurţi albi şi un ceas de mînă din platină, Murugan înaintă către pat.

— Ce drăguţ din partea ta c-ai trecut să mă vezi!

Un alt vizitator l-ar fi întrebat cum se simte; dar Murugan era complet absorbit de propria persoană ca să mai fie în stare chiar şi să simuleze cel mai slab interes faţă de oricine altcineva.

— Am venit pînă la uşă acum trei sferturi de oră, rosti el pe tonul unei nemulţumiri pline de mîhnire. Dar bătrînul nu plecase, aşa că a trebuit să mă întorc din nou acasă. Apoi a trebuit să stau

cu mama şi cu omul care stă la noi, în timp ce-şi luau micul dejun...

— De ce n-ai putut să intri cînd doctorul Robert era aici? întrebă Will. Încalci vreo regulă dacă vorbeşti cu mine?

Băiatul clătină din cap, iritat.

— Bineînţeles că nu. Doar că nu voiam să ştie motivul pentru care am trecut să te văd.

— Motivul? zîmbi Will. Să-i vizitezi pe bolnavi e un act de caritate lăudabil.

Ironia sa nu avu nici un efect asupra lui Murugan, care continua netulburat să se gîndească la propriile socoteli.

— Mulţumesc că nu le-ai spus că m-ai mai văzut, spuse el brusc, aproape enervat. Era ca şi cum i-ar fi displăcut faptul că trebuia să-şi recunoască îndatorirea şi era furios pe Will pentru că-i făcuse binele ce necesita această recunoaştere.

— Mi-am dat seama că nu voiai să spun nimic despre asta, spuse Will. Aşa că, bineînţeles, n-am făcut-o.

— Voiam să-ţi mulţumesc, bîigui Murugan printre dinţi şi pe un ton care ar fi fost potrivit pentru „porc împuţit!“.

— Pentru puţin, spuse Will cu o politeţe batjocoritoare.

Minunată creatură! gîndi Will în vreme ce privea cu o curiozitate amuzată torsul neted şi auriu, chipul care se ferea de privirile lui, regulat ca al unei statui, fără însă a mai fi olimpiană, fără a mai fi clasică – un chip elenistic, mobil şi foarte uman. Un vas de o frumuseţe incomparabilă – dar ce anume conţinea acesta? Era păcat, cugetă el, că nu pusese această întrebare puţin mai serios înainte de-a avea a face cu Babs cea infectă. Însă Babs era femeie. La cît de heterosexual era el, acest soi de întrebare raţională pe care şi-o punea acum era de neconceput. Fără îndoială, tot aşa ar sta lucrurile pentru oricine ar fi atras de băieţi, în legătură cu acest mic semizeu cu sînge păcătos care era aşezat la căpătîiul patului său.

— Doctorul Robert nu ştia că fusesei la Rendang? întrebă Will.

— Bineînţeles că ştia. Toată lumea ştia. Mersesem acolo ca s-o aduc pe mama. Stătea în Rendang la una din rudele ei. Am mers s-o aduc înapoi în Pala. Era absolut oficial.

— Atunci de ce n-ai vrut să spun că te întîlnisem acolo?

Murugan ezită un moment, apoi îşi ridică sfidător privirea către Will.

— Pentru că nu voiam ca ei să ştie că l-am întîlnit pe Colonelul Dipa.

„O, deci *asta* era!“

— Colonelul Dipa este un om remarcabil, replică Will cu voce tare, aruncînd momeala îndulcită pentru a prinde confidenţe.

Surprinzător de încrezător, peştele muşcă imediat. Chipul îmbufnat al lui Murugan se lumină de entuziasm şi pe loc, dintr-odată, se trezi în faţa lui Antinous, în toată frumuseţea fascinantă a adolescenţei lui ambigue.

— Cred că e minunat, spuse el şi, pentru prima dată de cînd intrase în încăpere, păru să devină conştient de existenţa lui Will şi să-i trimită zîmbetul cel mai prietenesc. Minunăţia Colonelului îl făcuse să-şi uite resentimentul, îl făcuse să poată, pentru moment, să iubească pe toată lumea – chiar şi pe acest om faţă de care avea o datorie dureros de mare de recunoştinţă. Uite ce face pentru Rendang!

— Cu siguranţă face foarte multe pentru Rendang, zise Will indiferent.

Un nor trecu peste chipul radiant al lui Murugan.

— Ei nu cred asta, spuse el încruntîndu-se. Ei cred că e groaznic.

— Cine crede asta?

— Practic, toată lumea!

— Aşa că nu vor să te întîlneşti cu el?

Cu expresia unui ţînc care a pregătit o şotie în vreme ce profesorul a fost întors cu spatele, Murugan zîmbi larg, triumfător.

— Au crezut că am fost tot timpul cu mama.

Will prinse imediat ideea.

— Mama ta ştia că te vezi cu Colonelul? întrebă el.

— Bineînţeles.

— Şi nu a avut nici o obiecţie?

— A fost întru totul de acord.

Şi totuşi, Will era aproape sigur de asta, nu greşise atunci cînd se gîndise la Hadrian şi Antinous. Femeia era oare oarbă? Sau nu voia să vadă ce se petrecea?

— Dar dacă *dînsei* nu-i pasă, spuse el tare, de ce s-ar opune doctorul Robert şi toţi ceilalţi?

Murugan îl privi bănuitor. Dîndu-şi seama că se aventurase prea departe pe teritoriul interzis, Will aruncă în grabă o altă

momeală:

— Cred ei oare, întrebă Will rîzînd, că te-ar putea converti să crezi în dictatura militară?

Momeala fu înghiţită cu naivitate, iar faţa băiatului se relaxă într-un zîmbet.

— Nu chiar, răspunse el, dar ceva asemănător. E absolut o prostie, adăugă el cu o strîngere din umeri. Doar un protocol tîmpit.

— Protocol? Will era sincer nedumerit.

— Nu ţi s-a spus nimic despre mine?

— Ştiu doar ceea ce a spus ieri doctorul Robert.

— Adică, faptul că sînt student? Murugan îşi dădu capul pe spate şi rîse.

— Ce-i aşa amuzant în a fi student?

— Nimic, absolut nimic. Băiatul privi din nou într-o parte. Se lăsă tăcerea. Motivul pentru care nu trebuie să mă întîlnesc cu Colonelul Dipa, spuse în cele din urmă, ferindu-şi privirea, este faptul că el este şeful unui stat, iar *eu* sînt şeful unui alt stat. Atunci cînd ne întîlnim, totul devine politică internaţională.

— Cum adică?

— Din întîmplare eu sînt Raja din Pala.

— Raja din Pala?

— Din cincizeci şi patru. Atunci a murit tatăl meu.

— Şi din cîte înţeleg eu, mama ta este Rani?

— Mama este Rani.

„Du-te glonţ la palat.“ Dar iată că palatul era cel care venea glonţ la el. În mod evident, Providenţa era de partea lui Joe Aldehyde şi lucra peste program.

— Tu ai fost fiul cel mare? întrebă el.

— *Unicul* fiu, răspunse Murugan. Şi apoi, accentuîndu-şi unicitatea cu şi mai multă emfază, adăugă: Unicul *copil*.

— Deci nu există nici urmă de îndoială, spuse Will. Doamne, Dumnezeule! Ar trebui să-ţi spun Maiestatea Voastră. Sau, cel puţin, domnule.

Cuvintele erau rostite în glumă; însă Murugan le-a răspuns cu seriozitate desăvîrşită şi cu bruscă asumare a demnităţii regale.

— Va trebui să-mi spui aşa la sfîrşitul săptămînii următoare, spuse el. După ziua mea de naştere. Voi împlini optsprezece ani.

Acesta-i majoratul unui Raja din Pala. Pînă atunci nu sînt decît Murugan Mailendra. Doar un student care învaţă un pic din toate – inclusiv hibridizarea plantelor, adăugă el dispreţuitor – aşa încît, atunci cînd va veni vremea, să ştiu ce fac.

— Şi atunci cînd va veni vremea ce vei face? Între acest Antinous drăgălaş şi îndatoririle lui grozave era un contrast pe care Will îl găsea foarte comic. Cum îţi propui să acţionezi? continuă el pe un ton zeflemitor. Să li se taie capetele? *L'état c'est moi*[2]?

Seriozitatea şi demnitatea regală se înăspriră transformîndu-se în reproş.

— Nu fi prost.

Amuzat, Will schiţă gesturi prin care părea să-şi ceară scuze.

— Voiam doar să aflu cît de drastic aveai de gînd să fii.

— Pala este o monarhie constituţională, răspunse grav Murugan.

— Cu alte cuvinte, tu o să fii o figurină simbolică, menită să domnească precum Regina Angliei, nu să şi cîrmuiască.

Uitîndu-şi demnitatea regală, Murugan aproape că ţipă:

— Nu, nu! Nu precum Regina Angliei. Raja din Pala nu doar domneşte; el cîrmuieşte. Prea agitat ca să mai stea liniştit, Murugan sări în picioare şi începu să se plimbe prin cameră, continuînd: El cîrmuieşte în mod constituţional; însă, pentru numele lui Dumnezeu, el cîrmuieşte, *cîrmuieşte*!

Murugan merse pînă la fereastră şi privi afară. Întorcîndu-se după un moment de tăcere, se înfăţişă ochilor lui Will cu un chip transfigurat de noua expresie, într-o emblemă subtil modelată şi colorată a unui tip foarte familiar de urîţenie psihologică.

— O să le arăt eu cine e şeful aici, spuse el cu o replică şi un ton care fuseseră evident împrumutate de la un erou al vreunui film american cu gangsteri. Oamenii ăştia cred că mă pot manevra după bunul plac, continuă el, recitînd după scenariul deprimant de banal, în felul în care l-au manevrat pe tata. Dar fac o mare greşeală. Schiţă un rînjet sinistru şi-şi clătină capul frumos şi odios. O mare greşeală, repetă el.

Cuvintele fuseseră rostite printre dinţii încleştaţi iar buzele i se mişcară imperceptibil; falca de jos fusese împinsă în faţă astfel încît să semene cu falca unui criminal din benzi desenate; ochii îi

luciră reci printre pleoapele mijite. În acelaşi timp, absurd şi oribil. Antinous devenise caricatura tuturor tipilor duri din filmele de mîna a doua din toate timpurile.

— Cine a condus ţara cît ai fost minor? întrebă Will acum.

— Trei rînduri de babalîci, răspunse Murugan dispreţuitor. Cabinetul, Camera Reprezentanţilor şi apoi, reprezentîndu-mă pe *mine*, Raja, Consiliul de Coroană.

— Sărmanii babalîci! În curînd vor primi şocul vieţii lor, spuse Will, îmbrăţişînd cu veselie atmosfera de delincvenţă şi rîzînd cu poftă. Sper doar să mai fiu pe aici ca să văd ce se întîmplă.

Murugan rîse şi el – rîse, nu precum Durul sinistru de voios, ci într-una din acele schimbări bruşte de dispoziţie şi expresie care ar face, prevăzu Will, să-i fie greu să joace rolul durului, al puştiului triumfător de cîteva minute mai devreme.

— Şocul vieţii lor, repetă el, fericit.

— Ai vreun plan anume?

— Cu siguranţă că am, spuse Murugan. Pe chipul lui mobil, puştiul triumfător făcu loc omului de stat, grav, dar afabil în mod condescendent, aflat la o conferinţă de presă. Prioritatea absolută o constituie modernizarea acestui loc. Uite ce s-a reuşit să se facă în Rendang de pe urma profiturilor din petrol.

— Dar Pala nu primeşte un venit din petrol? întrebă Will cu acel aer inocent de ignoranţă totală pe care-l considera, după o lungă experienţă, a fi modul cel mai eficient de a cere informaţii de la cei slabi de duh şi încrezuţi.

— Nici un sfanţ, spuse Murugan. Şi totuşi, partea cea mai sudică a insulei musteşte de-a dreptul de petrol. Însă cu excepţia cîtorva puţuri anemice destinate consumului casnic, babalîcii nu vor să facă nimic în privinţa asta. Şi mai mult de atît, nu permit nimănui altcuiva să facă ceva în privinţa asta.

Omul de stat începea să se enerveze; în vocea şi în expresia lui apăreau acum inflexiuni ale Durului:

— Multe companii au venit cu oferte: Southeast Asia Petroleum, Shell, Royal Dutch, Standard of California. Dar proştii ăia bătrîni nici nu vor să audă.

— Nu-i poţi convinge să audă?

— La dracu', o să-i *fac* eu să audă, spuse Durul.

— Aşa te vreau! aprobă Will, apoi întrebă indiferent: Pe care

dintre oferte te gîndeşti s-o accepţi?

— Colonelul Dipa lucrează cu Standard of California şi crede că ar fi cel mai bine dacă am face la fel.

— Eu n-aş face asta fără să aduc în discuţie şi alte oferte competitoare.

— Tot aşa cred şi eu. La fel şi mama.

— Foarte înţelept.

— Mama e total în favoarea lui Southeast Asia Petroleum. Îl cunoaşte pe preşedintele companiei, Lordul Aldehyde.

— Îl cunoaşte pe Lordul Aldehyde? Dar e extraordinar! făcu Will, iar tonul de uimire plină de încîntare fu întru totul convingător. Joe Aldehyde îmi este prieten. Scriu pentru ziarele lui. Chiar acţionez ca ambasadorul lui personal. În mod confidenţial, adăugă el, tocmai din acest motiv am făcut excursia aceea la minele de cupru. Cuprul reprezintă una din preocupările lui colaterale. Dar bineînţeles, adevărata lui dragoste este petrolul.

Murugan încercă să se uite pieziş.

— Cît ar fi pregătit să ofere?

Will ridică mingea la fileu şi răspunse în stilul cel mai convingător al vreunui magnat din filme:

— Oricît oferă Standard şi puţin peste.

— Corect, spuse Murugan, ca o replică din acelaşi scenariu şi dădu din cap cu înţelepciune.

Urmă o tăcere lungă. Atunci cînd vorbi din nou, o făcu întocmai ca un om de stat care acordă un interviu reprezentanţilor presei.

— Veniturile din petrol, spuse el, vor fi folosite în felul următor: douăzeci şi cinci la sută din toţi banii primiţi vor merge spre Reconstrucţia Mondială.

— Pot să întreb, îl cercetă Will ceremonios, cum anume îţi propui să reconstruieşti lumea?

— Prin Cruciada Spiritului. Ştii ceva despre Cruciada Spiritului?

— Bineînţeles. Cine nu ştie?

— Este o mare mişcare mondială, rosti grav omul de stat. Precum începuturile creştinătăţii. A fost fondată de mama.

Will mimă admiraţia şi uimirea.

— Da, fondată de mama, repetă Murugan şi adăugă, pentru a face impresie: Cred că e singura speranţă a omului.

— Întocmai, rosti Will Farnaby, întocmai.

— Ei bine, aşa vor fi folosiţi primele douăzeci şi cinci la sută din profituri, continuă omul de stat. Restul veniturilor vor intra într-un program intensiv de industrializare. Idioţii ăştia bătrîni de aici vor doar să industrializeze pe alocuri şi să lase tot restul aşa cum era acum o mie de ani, adăugă el pe un ton schimbat.

— În vreme ce tu vrei să mergi pînă-n pînzele albe. Industrializare de dragul industrializării.

— Nu, industrializare de dragul ţării. Industrializare pentru a face Pala puternică. Pentru a-i face pe alţi oameni să ne respecte. Uită-te la cei din Rendang. În cinci ani vor produce toate puştile, mortierele şi muniţia de care au nevoie. Va dura destul de mult pînă cînd să poată face tancuri. Dar între timp şi le pot cumpăra de la Skoda cu banii de pe petrol.

— În cît timp vor ajunge la bombele cu hidrogen? întrebă Will ironic.

— Nici măcar nu vor încerca, răspunse Murugan. Dar la urma urmei, bombele cu hidrogen nu sînt singurele arme absolute, rosti el cu satisfacţie; era evident faptul că găsea de-a dreptul delicios gustul „armelor absolute“. Colonelul Dipa numeşte armele chimice şi biologice „bombele cu hidrogen ale săracului“, continuă tînărul. Unul dintre primele lucruri pe care am să le fac este să construiesc o fabrică de insecticide. Dacă poţi produce insecticide, poţi produce gaze letale, încheie Murugan şi făcu cu ochiul.

Will îşi aminti acea fabrică încă neterminată din suburbiile Rendang-Lobo. „Ce-i acolo?“ îl întrebase el pe Colonelul Dipa atunci cînd trecuseră în viteză pe lîngă ea în Mercedesul alb. „Insecticide“, răspunsese Colonelul Dipa. Şi, arătîndu-şi dinţii albi şi sclipitori într-un zîmbet binevoitor, continuase: „În curînd vom exporta produsul în tot sud-estul Asiei.“

În acel moment, desigur, se gîndise că prin asta, Colonelul nu voise să spună nimic altceva. Însă acum... Will ridică din umerii imaginari. Coloneii tot colonei rămîn, iar băieţii, chiar şi băieţii ca Murugan, rămîn nişte băieţi iubitori de arme. Întotdeauna vor exista o mulţime de misiuni pentru corespondenţii speciali pe drumul morţii.

— Aşadar, vei întări armata Palei? întrebă Will.

— S-o întăresc? Nu, o voi crea. Pala nu are armată.

— Absolut deloc?

— Absolut deloc. Toţi sînt pacifişti, explică el, rostind *p*-ul cu o explozie de dezgust, iar *ş*-ul cu dispreţ. Va trebui s-o iau de la zero.

— Şi vei militariza în ritmul în care vei industrializa, aşa-i?

— Exact.

Will rîse.

— Înapoi la asirieni! O să rămîi în istorie drept un revoluţionar adevărat.

— Asta şi sper, spuse Murugan. Pentru că asta urmează să fie politica mea: Continuarea Revoluţiei.

— Foarte bine! aplaudă Will.

— Pur şi simplu voi continua revoluţia începută acum mai bine de o sută de ani de străbunicul doctorului Robert, atunci cînd a venit în Pala şi l-a ajutat pe stră-străbunicul meu să înfăptuiască primele reforme. Unele din lucrurile realizate de ei au fost cu adevărat minunate. Nu toate, ia aminte, preciză el; şi cu solemnitatea absurdă a unui şcolar care-l joacă pe Polonius într-o reprezentaţie de sfîrşit de trimestru a lui *Hamlet*, îşi clătină capul cîrlionţat în semn de dezaprobare solemnă, critică. Dar cel puţin ei *chiar* au făcut ceva. În timp ce azi sîntem conduşi de o clică de conservatori indolenţi. Primitivi prin tradiţie – nu mişcă nici măcar un deget pentru a iniţia îmbunătăţiri moderne. Şi convenţional de radicali – refuză să schimbe vreuna din vechile idei revoluţionare proaste care ar trebui să fie schimbate. Nu vor să reformeze reformele. Şi ia aminte la mine, unele din acele aşa-zise reforme sînt absolut dezgustătoare.

— Adică, după cîte înţeleg eu, au ceva de-a face cu sexul?

Murugan încuviinţă şi-şi feri chipul. Spre uimirea lui, Will îl văzu roşind.

— Dă-mi un exemplu, ceru el.

Însă Murugan nu îndrăznea să fie mai explicit.

— Întreabă-l pe doctorul Robert, spuse el, întreabă-l pe Vijaya. *Ei* sînt cei care cred că genul acesta de lucruri este pur şi simplu minunat. De fapt, toţi cred asta. Ăsta e unul din motivele pentru care nimeni nu vrea să se schimbe ceva. Le place ca totul să rămînă aşa cum este, în acelaşi fel învechit şi dezgustător, pentru totdeauna.

— Pentru totdeauna, repetă pe un ton glumeţ o voce contralto, puternică.

— Mamă! făcu Murugan şi sări în picioare.

Will se întoarse şi văzu în pragul uşii o femeie mare şi rumenă, învăluită (destul de nepotrivit, se gîndi el; pentru că genul acela de chip şi siluetă se asortau de obicei cu movul, cu magenta şi cu albastrul electrizant) în nori de muselină albă. Stătea zîmbind, în mod voit misterioasă, ridicînd un braţ solid, cu mîna plină de bijuterii aşezată pe clanţa uşii, afişînd poza unei mari actriţe, a unei dive recunoscute, care se opreşte la prima ei intrare pentru a primi osanalele adoratorilor aflaţi de cealaltă parte a luminilor rampei. În fundal, aşteptînd răbdător un semn, stătea un bărbat înalt, îmbrăcat într-un costum gri din tergal, pe care Murugan, zărindu-l dincolo de întruchiparea masivă a maternităţii care aproape umplea tot cadrul uşii, îl salută acum, numindu-l domnul Bahu.

Aflat tot în spate, domnul Bahu se înclină fără să răspundă.

Murugan se întoarse din nou înspre mama sa.

— Ai venit *pe jos* pînă aici? întrebă el. Tonul lui exprima incredulitatea şi o îngrijorare plină de admiraţie. Să vină pe jos pînă aici – de necrezut! Dar dacă ea *chiar venise pe jos* – cît eroism! Tot drumul?

— Tot drumul, copile, răspunse ea în ecou, tandru şi glumeţ. Braţul ridicat coborî, se strecură în jurul trupului zvelt al băiatului, îl îmbrăţişă, îl înghiţi în valurile plutitoare, lîngă pieptul enorm, apoi îl eliberă. Am simţit unul din Impulsurile mele, spuse ea şi Will observă că glasul avea un mod de a te face de-a dreptul să *auzi* majusculele de la începutul cuvintelor pe care voia să le accentueze. Vocea mea cea Mititică mi-a spus: „Du-te să-l vezi pe Străinul din casa doctorului Robert. Du-te!“ „Acum?“ am spus eu. „*Malgré la chaleur?*[3]“ Lucru care a făcut-o pe Vocea Mititică să-şi piardă răbdarea. „Femeie“, zice ea, „ţine-ţi gura cea prostuţă şi fă ce ţi se spune“. Aşa că iată-mă, domnule Farnaby, încheie Rani, apoi, cu mîna întinsă şi înconjurată de o aură puternică de ulei de santal, înaintă către el.

Will se aplecă peste degetele încărcate de bijuterii şi bombăni ceva ce se sfîrşi cu „Înălţimea Voastră“.

— Bahu! strigă ea, folosind prerogativul regal al numelui de familie fără alte zorzoane.

Răspunzînd la mult-aşteptatul semn, actorul secundar îşi făcu

intrarea şi fu prezentat drept *Excelenţa Sa*, Abdul Bahu, ambasadorul din Rendang.

— Abdul Pierre Bahu, *car sa mère est parisienne*[4]. Dar el a învăţat engleza la New York.

Arăta, gîndi Will în timp ce-i strînse mîna ambasadorului, precum Savonarola[5] – dar un Savonarola cu monoclu şi cu un croitor în Savile Row[6].

— Bahu, spuse Rani, este Păstrătorul Minţii Colonelului Dipa.

— Înălţimea Voastră, dacă mi-e permis să spun, este mult prea drăguţă cu mine şi nici pe departe destul de drăguţă cu Colonelul.

Cuvintele şi manierele lui erau curtenitoare pînă la a fi ironice, o parodie a deferenţei şi a umilinţei.

— Mintea, continuă el, se află acolo unde trebuie să se afle ea – în cap. Cît despre mine, sînt doar o parte a sistemului nervos simpatic al Rendangului.

— *Et combien sympathique!*[7] spuse Rani. Printre alte lucruri, domnule Farnaby, Bahu este Ultimul dintre Aristocraţi. Ar trebui să-i vezi casa de la ţară! Este ca în *O mie şi una de nopţi*! Baţi din palme – şi imediat apar şase servitori gata să-ţi îndeplinească dorinţa. E ziua ta de naştere – se organizează o *fête nocturne*[8] în grădină. Muzică, aperitive, fete care dansează; două sute de servitori care poartă torţe. Viaţa lui Harun-al-Raşid, însă cu instalaţii moderne.

— Sună de-a dreptul încîntător, spuse Will, amintindu-şi satele prin care trecuse cu Mercedesul alb al Colonelului Dipa, colibele înconjurate cu garduri de nuiele, gunoiul, copiii oftalmici, cîinii costelivi, femeile aplecate sub greutatea enormelor poveri.

— Şi ce gust, continuă Rani, o minte atît de bine organizată şi străbătută (coborî vocea) de un Simţ al Divinului atît de adînc şi de neabătut.

Domnul Bahu îşi plecă privirea şi se aşternu tăcerea.

Între timp, Murugan împinsese un scaun. Fără să arunce nici măcar o privire în spate – încrezătoare ca o regină că cineva trebuia întotdeauna, prin însăşi natura lucrurilor, să fie pe aproape veghind să nu survină nici un accident nefericit sau vreo ştirbire a demnităţii –, Rani se aşeză cu toată emfaza maiestuoasă a sutelor ei de kilograme.

— Sper să nu simţi vizita mea ca pe o intruziune, îi spuse ea lui

Will. El o asigură că nu o simţea astfel; dar ea continuă să se scuze. Aş fi dat de veste, urmă ea, ţi-aş fi cerut permisiunea. Dar Vocea mea cea Mititică a spus: „Nu – trebuie să mergi acum“. De ce? Nu ştiu. Dar cu siguranţă vom afla la momentul potrivit. Îl fixă cu ochii ei mari, bulbucaţi şi îi zîmbi misterios. Iar acum, înainte de toate, cum *te simţi*, dragă domnule Farnaby?

— După cîte vedeţi, doamnă, sînt într-o formă foarte bună.

— Adevărat? Ochii bulbucaţi îi scrutară chipul cu o intensitate pe care-o găsi stînjenitoare. Văd că eşti genul de om eroic şi amabil care şi-ar linişti prietenii chiar şi dac-ar fi pe patul de moarte.

— Mă măguliţi, spuse el. Dar, după cîte se pare, sînt bine. În mod uimitor, date fiind împrejurările – în mod miraculos.

— Miraculos, spuse Rani, a fost chiar cuvîntul pe care l-am folosit cînd am auzit de accidentul dumitale. *A fost* un miracol.

— „După cum mi-a fost norocul“, cită Will din nou din *Erewhon*, „Providenţa a fost de partea mea“.

Domnul Bahu începu să rîdă; dar observînd că Rani în mod evident nu prinsese gluma se răzgîndi şi transformă cu dibăcie sunetul veseliei într-o tuse puternică.

— Cît de adevărat! spuse Rani, iar vocea ei contralto puternică vibră cu emoţie. Providenţa este *întotdeauna* de partea noastră. Iar atunci cînd Will ridică o sprînceană întrebătoare, continuă: Vreau să zic, în ochii celor care Înţeleg cu Adevărat. Iar lucrul acesta e valabil chiar şi atunci cînd totul pare să conspire împotriva noastră – *même dans le désastre*[9]. Înţelegi cu siguranţă franceza, domnule Farnaby, nu? Will aprobă. Adesea mi-e mai la îndemînă s-o vorbesc decît limba maternă sau engleza sau palaneza, după atîţia ani petrecuţi în Elveţia, explică ea, mai întîi la şcoală, apoi, mai tîrziu, cînd sănătatea sărmanului meu copil era atît de precară (îl bătu uşor pe Murugan pe braţul gol) şi a trebuit să mergem şi să locuim în munţi. Lucru care ilustrează ceea ce spuneam despre faptul că Providenţa se află întotdeauna de partea noastră. Cînd mi-au spus că sărmanul meu băieţel era cît pe ce să se-mbolnăvească de oftică, am uitat tot ce-am învăţat vreodată. Eram nebună de frică şi nelinişte, eram pornită împotriva lui Dumnezeu pentru că a permis să se întîmple un asemenea lucru. Orbire Nemăsurată! Copilaşul meu s-a făcut bine, iar anii aceia petrecuţi printre Zăpezile Eterne au fost cei mai fericiţi din vieţile noastre – nu-i aşa,

scumpule?

— Cei mai fericiţi, încuviinţă băiatul, cu ceea ce aproape părea o sinceritate totală.

Rani zîmbi triumfătoare, îşi ţuguie buzele roşii şi pline şi, cu un plescăit uşor, şi le desfăcu iarăşi într-un sărut trimis la distanţă.

— Aşa că vezi, dragul meu Farnaby, continuă ea, vezi dumneata, e mult prea evident. Nimic nu e Întîmplător. Există un Plan Măreţ şi, în cadrul acestui Plan Măreţ, nenumărate planuri mici. Cîte un plan mic pentru absolut fiecare dintre noi.

— Întocmai, spuse Will politicos. Întocmai.

— A fost o vreme, continuă Rani, cînd ştiam asta doar cu intelectul. Acum o ştiu cu inima. Cu adevărat... se opri o clipă pentru a se pregăti pentru rostirea majusculei magice, Înţeleg.

„A dracului clarvăzătoare“. Will îşi aminti ceea ce Joe Aldehyde îi spusese despre ea. Şi cu siguranţă că acel împătimit al şedinţelor de spiritism ştia cel mai bine.

— Înţeleg, doamnă, spuse el, că sînteţi clarvăzătoare din fire.

— Din naştere, recunoscu ea. Dar în plus şi mai presus de toate, prin pregătire. Pregătirea, nu mai e nevoie s-o spun, în Altceva.

— Altceva?

— În viaţa Spiritului. Pe măsură ce înaintăm pe Cale, toate acele *sidhis*, toate harurile psihice şi puterile miraculoase se dezvoltă spontan.

— Chiar aşa? se miră Will.

— Mama poate să facă lucrurile cele mai fantastice, îl asigură Murugan cu mîndrie.

— *N'exagérons pas, chéri*[10].

— Dar ăsta-i adevărul, insistă Murugan.

— Un adevăr, interveni ambasadorul, pe care îl pot confirma. Şi îl confirm cu o anumită reţinere, adăugă el zîmbind pe socoteala lui. Fiind sceptic de-o viaţă în legătură cu aceste lucruri, nu-mi place să văd imposibilul întîmplîndu-se. Dar am o slăbiciune nefericită pentru sinceritate. Şi atunci cînd imposibilul chiar se întîmplă, în faţa ochilor mei, mă văd obligat, *malgrè moi*[11], să depun mărturie. Înălţimea Sa chiar face *cele mai* fantastice lucruri.

— Ei bine, dacă vreţi s-o spuneţi aşa... zise Rani, radiind de încîntare. Dar să nu uiţi niciodată, Bahu, să nu uiţi niciodată. Miracolele nu au absolut nici o importanţă. Ceea ce e important

este Lucrul Celălalt – Lucrul la care ajungi la capătul Căii.

— După cea de-a Patra Iniţiere, specifică Murugan. Mama...

— Scumpule! Rani îşi ridicase un deget la buze. Acestea sînt lucruri despre care nu se vorbeşte.

— Îmi pare rău, spuse băiatul, apoi urmă o tăcere lungă şi apăsătoare.

Rani închise ochii iar domnul Bahu, lăsînd să-i cadă monoclul, o urmă reverenţios şi deveni imaginea unui Savonarola cufundat într-o rugăciune tăcută. Will privea şi se întreba ce anume se întîmpla în spatele acelei măşti austere, aproape descărnate, a aducerii-aminte.

— Aş putea întreba, spuse el în cele din urmă, doamnă, cum aţi reuşit să găsiţi prima dată Calea?

Preţ de o secundă sau două, Rani nu spuse nimic, rămase doar aşezată acolo, cu ochii închişi, zîmbind cu zîmbetul ei de Buddha, al unei fericiri misterioase.

— Providenţa a găsit-o pentru mine, răspunse ea într-un sfîrşit.

— Sigur, sigur. Însă trebuie să fi existat o ocazie, un loc, un instrument uman.

— Îţi voi spune. Buzele i se desfăcură şi, încă o dată, se trezi sub privirea clară, neclintită a ochilor ei bulbucaţi.

Locul fusese Lausanne; momentul, primul an al educaţiei ei elveţiene; instrumentul ales, scumpa şi micuţa Madame Buloz. Scumpa şi micuţa Madame Buloz era soţia scumpului şi bătrînului profesor Buloz, iar bătrînul profesor Buloz era bărbatul în grija căruia, după cercetări amănunţite şi multă cugetare neliniştită, fusese încredinţată de către tatăl ei, răposatul sultan din Rendang. Profesorul avea şaizeci şi şapte de ani, preda geologia şi era protestant al unui rit atît de auster încît, cu excepţia faptului că mai servea cîte un pahar de vin roşu la cină, că-şi spunea rugăciunile doar de două ori pe zi şi era strict monogam, aproape c-ar fi putut fi luat drept musulman. Sub o astfel de îndrumare, o prinţesă din Rendang avea să fie stimulată intelectual, în vreme ce moral şi doctrinar ar fi rămas intactă. Dar sultanul n-o pusese la socoteală pe soţia profesorului. Madame Buloz nu avea decît patruzeci de ani, era plinuţă, sentimentală, extrem de entuziastă şi, deşi oficial împărtăşea credinţa protestantă a soţului ei, era o teozoafă nou convertită şi adeptă înfocată. Într-o încăpere de la

ultimul etaj al unei case înalte de pe lîngă Place de la Riponne, îşi avea oratoriul unde, ori de cîte ori găsea o clipă de răgaz, se retrăgea în secret pentru a face exerciţii de respiraţie, pentru a se concentra şi a spori energia Kundalini12. Nişte discipline extenuante! Dar satisfacţia transcendentală era măreaţă. La orele tîrzii ale unei nopţi fierbinţi de vară, în timp ce scumpul şi bătrînul profesor zăcea sforăind ritmic, două etaje mai jos, ea devenise conştientă de o Prezenţă: Maestrul Koot Hoomi13 era alături de ea.

Rani făcu o pauză, pentru impresii.

— Extraordinar, spuse domnul Bahu.

— Extraordinar, rosti ca un ecou şi Will, îndatoritor.

Rani îşi reluă povestirea. Nespus de fericită, Madame Buloz nu fusese în stare să păstreze secretul. Aruncase aluzii misterioase, trecuse de la aluzii la confidenţe, de la confidenţe la o invitaţie în oratoriu şi, bineînţeles, la instruire. Într-un timp foarte scurt, Koot Hoomi începuse să reverse asupra novicei favoruri mai mari decît asupra profesoarei ei.

— Şi din ziua aceea pînă acum, trase ea concluzia, Maestrul m-a ajutat să Merg Înainte.

Să meargă înainte, spre ce? se întreba Will în sinea lui. Doar Koot Hoomi ştia. Dar oricare ar fi fost lucrul spre care ea mersese înainte, lui nu-i plăcea. Faţa aceea mare şi rumenă avea o expresie pe care Will o găsea ciudat de respingătoare – o expresie de calm dominator, de preţuire de sine senină şi de nezdruncinat. Într-un fel curios, îi amintea de Joe Aldehyde. Joe era unul dintre acei magnaţi fericiţi care nu simt nici o remuşcare, ci se lăfăie fără inhibiţii în banii lor şi în tot ceea ce banii le cumpără în materie de influenţă şi putere. Iar aici – deşi înveşmîntată în muselină albă, mistică, minunată – se afla altcineva din specia Joe Aldehyde: o femeie-magnat care acaparase piaţa nu cu seminţe de soia sau cu cupru, ci cu Spiritualitate Desăvîrşită şi Maeştri Înălţaţi, iar acum îşi freca palmele, fericită de isprava ei.

— Iată un exemplu de ceea ce a făcut El pentru mine, continuă Rani. Acum opt ani – mai exact pe douăzeci şi trei noiembrie 1952 – Maestrul a venit la mine în timpul Meditaţiei mele de dimineaţă. A venit în Persoană, a venit în Glorie. „Urmează să înceapă o mare Cruciadă“, a spus El, „o Mişcare Mondială pentru a salva Umanitatea de la autodistrugere. Iar tu, copila mea, eşti Unealta

Aleasă“. „Eu? O Mişcare Mondială? Dar e absurd“, am spus eu. „Nu am ţinut niciodată în viaţa mea vreun discurs. N-am publicat niciodată nimic. Nu am fost niciodată lider sau organizator“. „Cu toate astea“, a spus El (şi mi-a trimis unul din zîmbetele sale nespus de frumoase), „cu toate astea, tu vei fi cea care va porni Cruciada – Cruciada Mondială a Spiritului. Vor rîde de tine, te vor numi nebună, ţăcănită, fanatică. Cîinii latră, caravana trece. De la începuturile acestea neînsemnate, ridiculizate, Cruciada Spiritului este menită să devină o Forţă Atotputernică. O forţă a Binelui, o forţă care în cele din urmă va Salva Lumea“. Şi, după ce a rostit aceste cuvinte, a plecat. M-a lăsat uluită, nedumerită, speriată de moarte. Dar nu aveam încotro; trebuia să mă supun. M-am *supus*. Şi ce s-a întîmplat? Am ţinut discursuri, iar El mi-a dat elocvenţă. Am acceptat povara liderului şi, pentru că El păşea invizibil alături de mine, oamenii m-au urmat. Am cerut ajutor, iar banii au început să curgă. Aşadar, iată-mă, spuse Rani şi îşi întinse mîinile groase într-un gest de umilinţă, afişînd un zîmbet mistic. *Nu-s decît un fir de praf,* părea să spună, *care însă nu-mi aparţine – este al Maestrului, al lui Koot Hoomi.* Iată-mă, repetă ea.

— Domnul fie lăudat, rosti cu devoţiune domnul Bahu, iată-vă.

După un interval decent, Will o întrebă pe Rani dacă respectase întotdeauna practicile învăţate în mod atît de providenţial în oratoriul lui Madame Buloz.

— Întotdeauna, răspunse ea. N-aş putea trăi fără Meditaţie, la fel cum n-aş putea trăi fără Mîncare.

— N-a fost mai dificil după ce v-aţi căsătorit? Adică, înainte de a vă întoarce în Elveţia. Trebuie să fi existat atît de multe obligaţii oficiale obositoare.

— Ca să nu le mai punem la socoteală pe cele *ne*oficiale, spuse Rani pe un ton care implica tone de comentarii nefavorabile asupra caracterului răposatului ei soţ, asupra *Weltanschauung*[14]-ului şi a obiceiurilor lui sexuale. Deschise gura pentru a dezvolta tema, apoi o închise din nou şi se uită la Murugan. Scumpule! îl strigă ea.

Murugan, care îşi pilea concentrat unghiile de la mîna stîngă deasupra palmei deschise a mîinii drepte, îşi ridică privirea cu o tresărire vinovată.

— Da, mamă?

Neluînd în seamă unghiile şi evidenta lui lipsă de atenţie la ceea ce spunese ea, Rani îi zîmbi seducător:

— Fii un înger, spuse ea, şi du-te să-mi aduci maşina. Vocea mea cea Mititică nu spune nimic despre întoarcerea *pe jos* la bungalou. Nu-s decît vreo cîteva sute de metri, îi explică ea lui Will. Însă pe căldura asta şi la vîrsta mea...

Cuvintele ei cereau un fel de dezminţire linguşitoare. Pentru că, dacă era prea cald pentru mersul pe jos, era de asemenea prea cald, simţi Will, să iroseşti cantitatea considerabilă de energie cerută pentru o reprezentaţie convingătoare de falsă sinceritate. Din fericire, un diplomat de profesie, un curtenitor uns cu toate alifiile se afla acolo pentru a compensa deficienţele jurnalistului grosolan. Domnul Bahu slobozi un hohot de rîs din toată inima, apoi se scuză pentru veselia lui.

— Dar chiar a fost *prea* amuzant! „La vîrsta mea“, repetă el şi rîse din nou. Murugan nu a făcut încă optsprezece ani şi întîmplător ştiu cît de în vîrstă – cît de *foarte* în vîrstă – era prinţesa din Rendang cînd s-a căsătorit cu Raja din Pala.

Între timp, Murugan se ridică ascultător şi sărută mîna mamei sale.

— Acum putem discuta mai deschis, spuse Rani după ce acesta părăsi încăperea.

Şi în mod deschis – chipul, tonul, ochii ei bulbucaţi, întreaga-i siluetă tremurătoare, fremătînd de cel mai intens reproş – dădu totul la iveală. *De mortuis*[15]... Nu avea să spună despre soţul ei nimic altceva decît că fusese un palanez tipic, un adevărat reprezentant al ţării sale. Pentru că tristul adevăr era că pielea netedă şi strălucitoare a Palei ascundea putreziciunea cea mai oribilă.

— Cînd mă gîndesc ce au încercat să-i facă băiatului meu acum doi ani, cînd mă aflam în turneul meu mondial al Cruciadei Spiritului. Cu un clinchet de brăţări, îşi ridică mîinile în semn de groază. A fost o agonie pentru mine să fiu despărţită de el atît de mult timp; dar Maestrul mă trimisese într-o Misiune, iar Vocea mea cea Mititică mi-a spus că nu era bine să-l iau şi pe Copil cu mine. Trăise în străinătate atît de mult timp. Era timpul să cunoască ţara pe care urma s-o cîrmuiască. Aşa că am hotărît să-l las aici. Consiliul de Coroană a numit un comitet de tutelă: două

femei care aveau şi ele băieţi adolescenţi şi doi bărbaţi – dintre care unul, regret s-o spun (mai degrabă cu mîhnire, decît cu mînie) a fost doctorul Robert MacPhail. Ei bine, ca să scurtez povestea, imediat ce am ieşit din ţară, acei tutori valoroşi cărora le încredinţasem copilul, singurul meu Fiu, au început să lucreze sistematic – *sistematic*, domnule Farnaby – pentru a-mi submina influenţa. Au încercat să distrugă întregul edificiu al Valorilor Morale şi Spirituale pe care îl construisem atît de temeinic de-a lungul anilor.

Oarecum maliţios (pentru că, bineînţeles, ştia la ce anume se referea femeia), Will îşi exprimă uimirea:

— *Întregul* edificiu al valorilor morale şi spirituale? Şi totuşi, nimeni n-ar fi putut fi mai bun decît doctorul Robert şi ceilalţi, nici un bun samaritean n-a fost vreodată mai milostiv într-un mod atît de simplu şi eficient.

— Nu le neg bunătatea, spuse Rani. Dar la urma urmei, bunătatea nu este singura virtute.

— Bineînţeles că nu, încuviinţă Will, şi trecu în revistă toate calităţile care lui Rani păreau, în mod evident, să-i lipsească. Mai este şi sinceritatea, ca să nu mai vorbim de onestitate, umilinţă, dăruire de sine...

— Uiţi Puritatea, rosti Rani sever. Puritatea este fundamentală, Puritatea este o calitate *sine qua non*[16].

— Dar înţeleg că aici, în Pala, ei nu sînt de aceeaşi părere.

— Cu siguranţă că nu, spuse Rani.

Şi povesti cum sărmanul ei Copilaş fusese cu bună ştiinţă expus impurităţii, chiar încurajat activ să se lase în voia ei, alături de una din acele fete precoce, care în Pala erau prea numeroase. Iar atunci cînd au aflat că nu era genul de băiat care ar seduce o fată (pentru că ea-l crescuse astfel încît să vadă în Femeie ceva absolut Sfînt), o încurajaseră pe fată să facă tot posibilul pentru a-l seduce ea pe *el*.

Oare reuşise? se întrebă Will. Sau poate că Antinous fusese deja stîrnit împotriva fetelor de către prieteni de vîrsta lui sau, încă şi mai eficient, de vreun pederast mai bătrîn, mai cu experienţă şi autoritate, de vreun precursor elveţian al Colonelului Dipa?

— Dar acesta n-a fost cel mai rău lucru, spuse Rani, după care îşi coborî vocea pînă deveni o şoaptă teatrală, oribilă: Una din mamele din comitetul de tutelă – una dintre *mame*, ia aminte – l-a

sfătuit să ia nişte lecţii.

— Ce fel de lecţii?

— De ceea ce ei numesc, în mod eufemistic, Dragoste. Îşi încreţi nasul ca şi cînd ar fi mirosit lături stătute. Lecţii, ascultă şi dumneata – iar dezgustul i se transformă în indignare – de la o Femeie mai în vîrstă.

— Dumnezeule! strigă ambasadorul.

— Dumnezeule! strigă ca un ecou şi Will, îndatoritor. Acele femei mai în vîrstă, înţelegea el, erau în ochii lui Rani nişte rivale mult mai periculoase pînă şi decît fata cea mai precoce şi promiscuă. O instructoare matură în ale dragostei ar fi fost o mamă rivală, care s-ar fi bucurat de avantajul monstruos de nedrept de a fi liberă să treacă de limitele incestului.

— Ele predau... Rani ezită. Predau Tehnici Speciale.

— Ce fel de tehnici? întrebă Will.

Dar ea nu era în stare să intre în acele amănunte dezgustătoare. Şi oricum nu erau necesare, pentru că Murugan (binecuvîntată fie-i inima!) refuzase să le asculte. Lecţii de imoralitate de la cineva suficient de în vîrstă pentru a-i fi mamă – pînă şi numai ideea îi provoca greaţă. Nu-i de mirare. Fusese crescut să venereze Idealul Purităţii.

— *Brahmacharya*[17], dacă ştii ce înseamnă.

— Sigur, zise Will.

— Iar acesta este alt motiv pentru care boala lui a fost o aşa binecuvîntare nebănuită, un adevărat dar de la Dumnezeu. Nu cred că *aş fi putut* să-l cresc aşa în Pala. Aici sînt prea multe influenţe proaste. Forţe care lucrează împotriva Purităţii, împotriva Familiei, pînă şi împotriva Dragostei de Mamă.

Will ciuli urechile.

— Le-au reformat pînă şi pe mame?

Ea aprobă dînd din cap.

— Nici nu-ţi poţi imagina cît de departe au ajuns lucrurile aici. Dar Koot Hoomi ştia ce fel de pericole aveam să întîlnim în Pala. Aşadar, ce se întîmplă? Copilaşul meu se îmbolnăveşte, iar doctorii ne recomandă Elveţia. La o parte din calea răului.

— Cum se face, întrebă Will, că maestrul Koot Hoomi v-a lăsat să mergeţi în Cruciadă? Nu a prevăzut ceea ce avea să i se întîmple lui Murugan imediat ce aţi fi plecat?

— A prevăzut totul, spuse Rani. Ispitele, rezistenţa, asaltul în masă al tuturor Puterilor Răului şi apoi, chiar în ultimul moment, salvarea. Mult timp, explică ea, Murugan nu mi-a spus ce anume se petrecea. Dar, după trei luni, asalturile Puterilor Răului erau prea mult pentru el. A început să facă aluzii; dar eu eram prea absorbită de problemele Maestrului pentru a putea să le înţeleg. În final, mi-a scris o scrisoare în care se dădea totul în vileag – amănunţit. Mi-am anulat ultimele patru prelegeri în Brazilia şi am zburat spre casă cît de repede m-au purtat avioanele. O săptămînă mai tîrziu eram înapoi în Elveţia. Doar eu şi copilaşul meu – singuri cu Maestrul.

Închise ochii şi expresia unui extaz suprem îi apăru pe faţă. Will privi în lături cu dezgust. Oare această autocanonizată salvatoare a lumii, această mamă posesivă şi devoratoare se văzuse, măcar pentru o clipă, aşa cum o vedeau ceilalţi? Avea oare habar ce îi făcuse, ceea ce încă îi mai făcea sărmanului ei fiu, mic şi prostuţ? La prima întrebare răspunsul era, cu siguranţă, nu. În privinţa celei de-a doua, nu se puteau face decît speculaţii. Poate că în mod sincer nu ştia ce anume îi făcuse băiatului. Dar poate, de cealaltă parte, *chiar* ştia. Ştia şi prefera ceea ce se întîmpla cu Colonelul, faţă de ceea ce s-ar fi putut întîmpla dacă educaţia băiatului ar fi luată în mîini de către o femeie. Femeia ar fi putut-o înlocui; Colonelul, ştia asta, n-ar fi putut.

— Murugan mi-a spus că intenţionează să reformeze toate aceste aşa-numite reforme.

— Nu pot decît să sper, spuse Rani pe un ton care-i aminti lui Will de bunicul său arhidiacon, că va primi Puterea şi Înţelepciunea de a o face.

— Şi ce părere aveţi despre celelalte proiecte ale sale? întrebă Will. Petrol? Industrie? O armată?

— Economia şi politica nu sînt chiar punctul meu forte, răspunse ea cu un rîs discret, menit să-i amintească faptul că vorbea cu cineva care trecuse printr-a Patra Iniţiere. Întreabă-l pe Bahu ce crede.

— Nu am nici un drept să-mi exprim vreo părere, spuse ambasadorul. Sînt din afară, reprezentantul unei puteri străine.

— Nu chiar atît de străine, spuse Rani.

— Nu în ochii dumneavoastră, doamnă. Şi nu, după cum ştiţi

prea bine, în ochii mei. Dar în ochii guvernatorului palanez, da. Cu totul străine.

— Dar asta, spuse Will, nu vă împiedică să aveţi opinii. Vă împiedică doar să aveţi opiniile obişnuite ale locului. Şi întîmplător, adăugă el, nu mă aflu aici în interes profesional. Nu vi se ia un interviu, domnule ambasador. Toate astea rămîn doar între noi.

— Atunci, doar între noi vorbind şi doar în calitate de cetăţean oarecare, nu de persoană oficială, cred că tînărul nostru prieten are absolută dreptate.

— Ceea ce implică, desigur, faptul că găsiţi politica guvernului palanez absolut greşită.

— Absolut greşită, spuse domnul Bahu – iar masca osoasă, proeminentă, de Savonarola, străluci de-a dreptul, luminată de zîmbetul lui voltairian –, absolut greşită pentru că este mult prea corectă.

— Corectă? protestă Rani. Corectă?

— Absolut corectă, explică el, pentru că este într-atît de perfect gîndită, încît să-i facă pe oricare bărbat, femeie şi copil de pe această insulă încîntătoare pe atît de liber şi de fericit pe cît este posibil.

— Dar e o Falsă Fericire, strigă Rani, o libertate care este doar a Sinelui Inferior.

— Mă înclin, spuse ambasadorul chiar înclinîndu-se ceremonios, în faţa clarviziunii superioare a Înălţimii Voastre. Totuşi, elevată sau inferioară, adevărată sau falsă, fericirea e fericire, iar libertatea este întru totul plăcută. Şi nu încape îndoială că politica iniţiată de primii reformatori şi dezvoltată de-a lungul anilor a fost admirabil de bine adaptată îndeplinirii acestor două scopuri.

— Însă dumneata simţi, interveni Will, că aceste scopuri sînt nedorite?

— Din contră, toată lumea le doreşte. Dar, din nefericire, nu mai au nimic de-a face cu contextul actual, au devenit complet irelevante în situaţia de acum a lumii în general şi a Palei în special.

— Sînt oare mai irelevante acum decît erau atunci cînd reformatorii au început să lucreze prima dată pentru fericire şi

libertate?

Ambasadorul încuviinţă.

— În vremea aceea, Pala nici nu era trecută pe hartă. Ideea transformării ei într-o oază de libertate şi fericire părea logică. Atîta vreme cît rămîne izolată de restul lumii, o societate ideală poate fi o societate viabilă. Pala a fost întru totul viabilă, aş spune eu, cam pînă prin 1905. Apoi, în mai puţin de o singură generaţie, lumea s-a schimbat complet. Filme, maşini, avioane, radio. Producţie în masă, omor în masă, comunicare în masă şi, mai presus de toate, mase pur şi simplu – din ce în ce mai mulţi oameni în mahalale sau suburbii din ce în ce mai mari. Pînă prin 1930, orice observator lucid ar fi putut vedea că, pentru trei sferturi din rasa umană, libertatea şi fericirea ieşeau aproape total din discuţie. Astăzi, treizeci de ani mai tîrziu, au ieşit cu totul din discuţie. Şi între timp lumea exterioară se tot apropie de această mică insulă a libertăţii şi fericirii. Se apropie treptat şi irevocabil, din ce în ce mai mult. Ceea ce era odată un ideal viabil acum nu mai este viabil.

— Aşadar Pala va trebui să fie schimbată – asta este concluzia dumneavoastră?

Domnul Bahu dădu din cap.

— În mod radical.

— Din rădăcină, spuse Rani, cu elanul sadic al unui profet.

— Şi asta din două motive întemeiate, continuă domnul Bahu. Mai întîi, pentru că este pur şi simplu imposibil ca Pala să continue a fi diferită de restul lumii. Şi, în al doilea rînd, pentru că nu este corect să fie diferită.

— Nu e corect ca oamenii să fie liberi şi fericiţi?

Încă o dată, Rani rosti ceva profund despre falsa fericire şi tipul eronat de libertate.

Domnul Bahu aprobă politicos remarca dinainte, apoi se întoarse către Will:

— Nu este corect, insistă el. Să-ţi afişezi fericirea în faţa unei nefericiri atît de mari reprezintă de-a dreptul un hybris, e un afront deliberat adus restului umanităţii. Este chiar un afront adus lui Dumnezeu.

— Dumnezeu, Dumnezeu... murmură Rani voluptos, cu ochii închişi. Apoi, redeschizîndu-i, adăugă: Oamenii din Pala nu cred în

Dumnezeu. Ei cred doar în Hipnoză, în Panteism şi în Dragoste Liberă. Accentuase cuvintele cu un dezgust plin de indignare.

— Aşa că acum, spuse Will, vă propuneţi să-i faceţi nefericiţi, în speranţa că aşa le va reveni credinţa în Dumnezeu. Ei bine, ăsta da mod de a genera convertirea. Poate va funcţiona. Şi poate că scopul va scuza mijloacele, mai zise el, ridicînd din umeri. Însă înţeleg că, bun sau rău, şi indiferent de părerea palanezilor, lucrul acesta urmează să se întîmple. Nu trebuie să fii cine ştie ce profet ca să prevezi faptul că Murugan va reuşi. El pluteşte pe valul viitorului. Iar viitorul aparţine fără îndoială petrolului. Că tot vorbim de substanţe nerafinate şi petrol, urmă el, întorcîndu-se înspre Rani, înţeleg că-l cunoaşteţi pe vechiul meu prieten Joe Aldehyde?

— Îl cunoşti pe Lordul Aldehyde?

— Bine.

— Deci *de-asta* era Vocea mea cea Mititică atît de insistentă! Închizînd iarăşi ochii, zîmbi pentru sine şi dădu rar din cap. Acum Înţeleg. Apoi, pe un ton diferit, întrebă: Ce mai face dragul de el?

— Ca de obicei, o asigură Will.

— Ce suflet rar! *L'homme au cerf-volant*[18], aşa-l numesc eu.

— Omul cu zmeul? Will era nedumerit.

— El îşi face datoria aici, jos, explică ea; însă ţine în mînă o sfoară şi la capătul celălalt al sforii este un zmeu, iar zmeul încearcă mereu să ajungă din ce în ce mai sus, tot mai Sus. Chiar şi atunci cînd lucrează, simte Chemarea constantă venită de Sus, simte cum Spiritul trage insistent trupul. Ia gîndeşte-te! Un om de afaceri, un mare Căpitan al Industriei – şi totuşi, pentru el, singurul lucru care Contează cu Adevărat este Nemurirea Sufletului.

Lucrurile începeau să se lege. Femeia îi vorbise despre dependenţa lui Joe Aldehyde de spiritism. Se gîndi la acele şedinţe săptămînale cu doamna Harbottle, cea cu gesturi automate, nesupuse controlului conştiinţei; cu doamna Pym, care era călăuzită de un indian Kiowa numit Bawbo; cu doamna Tuke şi pîlnia ei plutitoare, din care răzbătea o şoaptă scîrţîitoare rostind cuvinte profetice, stenodactilografiate apoi de secretara personală a lui Joe: „Cumpără ciment australian; nu te speria de scăderea de la Breakfast Foods; scoate patruzeci la sută din acţiunile pe cauciuc şi investeşte banii în IBM şi Westinghouse...“

— V-a povestit vreodată, întrebă Will, de acel broker dispărut

care ştia întotdeauna ce se va întîmpla pe piaţă în săptămîna următoare?

— *Sidhis*, rosti Rani cu indulgenţă. Doar *sidhis.* La ce altceva te-ai putea aştepta? La urma urmelor nu e decît un Începător. Iar în această viaţă, afacerile sînt karma lui. A fost predestinat să facă ceea ce a făcut, ceea ce face. Şi ceea ce urmează să facă, adăugă ea emfatic şi se opri, luîndu-şi aerul că ascultă ceva, cu degetul ridicat, cu capul ridicat, iar ceea ce urmează să facă – îmi spune Vocea mea cea Mititică – cuprinde nişte lucruri măreţe şi minunate aici, în Pala.

Ce mod spiritual de a spune „asta e ceea ce eu vreau să se întîmple! Fie nu după voia mea, ci după voia lui Dumnezeu – şi, printr-o coincidenţă fericită, voinţa lui Dumnezeu şi voinţa mea sînt întotdeauna identice“. Will chicoti în sinea lui, dar îşi păstră mina serioasă.

— Vă spune ceva Vocea dumneavoastră cea Mititică în legătură cu Southeast Asia Petroleum? întrebă el.

Rani ascultă, apoi încuviinţă.

— Foarte clar.

— Însă Colonelul Dipa, după cîte înţeleg eu, nu spune nimic altceva în afară de „Standard of California“. De fapt, continuă Will, de ce trebuie ca Pala să-şi facă griji în privinţa preferinţei Colonelului în materie de companii petroliere?

— Guvernul meu, rosti sonor domnul Bahu, gîndeşte în termenii unui Plan Cincinal pentru Coordonare şi Cooperare Interinsulară.

— Coordonarea şi cooperarea interinsulară presupune ca lui Standard să i se acorde un monopol?

— Doar dacă oferta lui Standard ar fi mai avantajoasă decît cele ale altor competitori.

— Cu alte cuvinte, spuse Rani, doar dacă nimeni altcineva nu ne va plăti mai mult.

— Înainte să veniţi, îi spuse Will, discutam subiectul acesta cu Murugan. Southeast Asia Petroleum, îi spuneam eu, îi va da Palei tot ceea ce Standard îi dă Rendangului, plus puţin mai mult.

— Cincisprezece la sută mai mult?

— Hai să spunem zece.

— Să zicem doisprezece şi jumătate.

Will o privi admirativ. Pentru cineva care trecuse de a Patra Iniţiere, se descurca destul de bine.

— Joe Aldehyde va protesta vehement, spuse el. Dar sînt sigur că, în final, o să obţineţi cele douăsprezece procente şi jumătate.

— Cu siguranţă va fi o propunere foarte tentantă, încredinţă domnul Bahu.

— Singura problemă este că guvernul palanez nu va accepta.

— Guvernul palanez, zise Rani, îşi va schimba politica în curînd.

— Credeţi?

— Sînt sigură, răspunse Rani pe un ton care exprima clar faptul că informaţia venise direct din gura Maestrului.

— Atunci cînd politica se va schimba, ar ajuta cu ceva să fie pusă o vorbă bună pentru Southeast Asia Petroleum de către Colonelul Dipa? întrebă Will.

— Fără îndoială.

Will se întoarse înspre domnul Bahu:

— Şi aţi fi pregătit, domnule Bahu, să puneţi o vorbă bună pe lîngă Colonelul Dipa?

În cuvinte lungi, ca şi cînd s-ar fi adresat plenului vreunei organizaţii internaţionale, domnul Bahu se eschivă în mod diplomatic. Pe de o parte, da; însă pe de altă parte, nu. Dintr-un punct de vedere, alb; dar dintr-un unghi diferit, complet negru.

Will ascultă într-o tăcere politicoasă. În spatele măştii de Savonarola, în spatele monoclului aristocrat, în spatele discursului diplomatic, îl vedea şi îl auzea pe brokerul levantin în căutarea comisionului său, pe funcţionarul mărunt care umblă cu miloaga pentru un chilipir. Iar în ceea ce o privea pe Rani, oare cît îi fusese promis iniţiatei regale pentru susţinerea entuziastă a lui Southeast Asia Petroleum? Ceva destul de substanţial, era gata să pună prinsoare. Nu pentru ea, bineînţeles că nu, *nu*! Pentru Cruciada Spiritului, nu mai era nevoie să spunem, pentru gloria măreaţă a lui Koot Hoomi.

Domnul Bahu ajunsese cu peroraţiile discursului său pînă la nivelul organizaţiei internaţionale.

— Prin urmare, trebuie înţeles faptul, spunea el, că orice acţiune pozitivă din partea mea este condiţionată de circumstanţe, cînd şi dacă vor apărea aceste circumstanţe. Reuşesc să mă fac înţeles?

— Perfect, îl asigură Will. Iar acum, continuă el cu o sinceritate voit indecentă, daţi-mi voie să vă explic care este poziţia mea în această chestiune. Pe *mine* nu mă interesează decît banii. Două mii de lire sterline fără să trebuiască să mişc un deget. Un an de libertate doar pentru că-l ajut pe Joe Aldehyde să pună mîna pe Pala.

— Lord Aldehyde, spuse Rani, este deosebit de generos.

— Deosebit, aprobă Will, avînd în vedere cît de puţin pot face în această problemă. Nu mai este nevoie să spun că ar fi încă şi mai generos cu oricine i-ar fi de mai mult folos.

Urmă o tăcere îndelungată. În depărtare, o pasăre minah striga monoton, cerînd atenţie. Atenţie asupra lăcomiei, atenţie asupra ipocriziei, atenţie asupra cinismului vulgar... Se auzi un ciocănit în uşă.

— Intră, strigă Will şi, întorcîndu-se înspre domnul Bahu, propuse să continue altădată discuţia începută.

Domnul Bahu încuviinţă, dînd din cap.

— Intră, repetă Will.

Îmbrăcată într-o fustă albastră şi o jachetă scurtă fără nasturi, care-i lăsa torsul gol şi doar cîteodată îi acoperea perechea de sîni rotunzi ca nişte mere, o fată pînă în douăzeci de ani intră vioi în cameră. Pe faţa ei netedă şi cafenie, un zîmbet de bineţe, dintre cele mai prietenoase, era punctat la ambele capete de gropiţe.

— Sînt sora Appu, începu ea. Radha Appu. Apoi, zărindu-i pe vizitatorii lui Will, se opri. O, scuzaţi-mă, n-am ştiut...

Făcu în grabă o plecăciune către Rani.

Între timp, domnul Bahu se ridicase curtenitor în picioare.

— Sora Appu, strigă el, plin de entuziasm. Micul meu înger tămăduitor din spitalul Shivapuram. Ce surpriză plăcută!

Lui Will i se părea evident faptul că pentru fată surpriza era departe de a fi plăcută.

— Bună ziua, domnule Bahu, spuse ea fără să zîmbească şi, întorcîndu-se repede, începu să-şi facă de lucru cu baierile genţii de muşama pe care o purta.

— Înălţimea Voastră probail că a uitat, spuse domnul Bahu, dar a trebuit să mă operez vara trecută. De hernie, preciză el. Ei bine, această domniţă venea şi mă spăla în fiecare dimineaţă. Fix la ora opt patruzeci şi cinci. Iar acum, după ce a dispărut în toate lunile

astea, iat-o din nou!

— Sincronizare, spuse Rani profetic. Face parte din Plan.

— Trebuie să-i fac domnului Farnaby o injecţie, spuse sora micuţă ridicînd privirea din geanta ei profesională, încă fără să zîmbească.

— Cuvîntul doctorului este lege, strigă Rani, exagerînd rolul personajului regal care binevoieşte a fi graţios într-un mod jucăuş. Cum îl auzi, te şi conformezi. Dar unde-mi este şoferul?

— Şoferul domniei voastre e aici, strigă o voce cunoscută.

Frumos ca imaginea unui Ganimede, Murugan stătea în cadrul uşii. O privire amuzată apăru pe chipul asistentei micuţe.

— Bună, Murugan – adică Înălţimea Voastră. Schiţă o altă plecăciune pe care tînărul era liber s-o ia ca pe un semn de respect sau ca pe o maimuţăreală ironică.

— O, bună, Radha, spuse băiatul pe un ton ce se voia distant şi indiferent. Trecu pe lîngă ea spre locul unde era aşezată mama sa. Maşina, spuse el, e la poartă. Sau mai degrabă, aşa-numita maşină. E un Baby Austin din 1954, de colecţie, îi explică el lui Will, cu un rîs sarcastic. Cea mai bună maşină pe care această ţară foarte civilizată o poate pune la dispoziţia familiei regale. Rendang îi dă ambasadorului său un Bentley, adăugă el cu amărăciune.

— Care va trece să mă ia de la această adresă peste aproape zece minute, spuse domnul Bahu, privindu-şi ceasul. Îmi permiteţi să-mi iau rămas-bun aici de la Înălţimea Voastră?

Rani întinse mîna. Cu toată pioşenia unui bun catolic ce sărută inelul unui cardinal, se aplecă deasupra ei; apoi, îndreptîndu-se, se întoarse către Will.

— Presupun – poate în mod nejustificat – că domnul Farnaby mă mai poate suporta încă puţin. Pot să rămîn?

Will îl asigură pe ambasador că era încîntat.

— Şi sper, i se adresă domnul Bahu micuţei asistente, că nu vor exista obiecţii pe motive medicale.

— Pe motive medicale, nu, spunse fata pe un ton care sugera existenţa unor obiecţii non-medicale dintre cele mai evidente.

Ajutată de Murugan, Rani se urni de pe scaun.

— *Au revoir, mon cher*[19] Farnaby, rosti ea atunci cînd îi întinse mîna plină de bijuterii. Zîmbetul îi era încărcat de o dulceaţă pe care Will o găsea de-a dreptul ameninţătoare.

— La revedere, doamnă.

Ea se întoarse, o bătu uşor pe obraz pe asistenta cea micuţă şi ieşi plutind din încăpere. Ca o corabie cu două catarge, în urma unui vas de mare tonaj pe o linie maritimă, Murugan venea în urma ei.

1. Versuri din *Monologul călugărului spaniol* (*Soliloquy of the Spanish Cloister*), semnat de poetul englez Robert Browning, un monolog dramatic prin care călugărul încearcă să-şi convingă auditoriul de superioritatea sa morală. Versurile citate se referă la doctrina ariană care respingea Treimea creştină, doctrină pe care călugărul amintit o contrazice, bîndu-şi nectarul din trei sorbiri în loc de una.
2. „Statul sînt eu“ (în fr. în orig.), celebră replică-simbol a absolutismului regal francez, aparţinînd lui Ludovic al XIV-lea.
3. În ciuda căldurii ? (în fr. în orig.)
4. Pentru că mama sa este pariziancă (în fr. în orig.).
5. Girolamo Savonarola (1452-1498), preot dominican florentin cunoscut pentru reformele sale religioase şi pentru opiniile împotriva artei şi literaturii renascentiste.
6. Stradă din centrul Londrei, faimoasă pentru magazinele sale cu costume bărbăteşti.
7. Şi cît de simpatic ! (în fr. în orig.)
8. O petrecere nocturnă (în fr. în orig.).
9. Chiar şi la dezastru (în fr. în orig.).
10. Să nu exagerăm, scumpule (în fr. în orig.).
11. Fără să vreau (în fr. în orig.).
12. Energie a Duhului Sfînt, aflată în stare latentă în trupul nostru ; această energie se presupune a fi iniţial plasată la baza coloanei vertebrale, urcînd progresiv pînă ajunge să străbată toţi centrii nervoşi, unind în final fiinţa omenească cu energia cosmică, realizînd „trezirea“ spirituală a fiinţei umane şi cunoaşterea profundă a realităţii fundamentale.
13. Renumit maestru al ocultismului, de origine indiană, din secolul al XIX-lea.
14. Concepţie despre lume şi viaţă (în germ. în orig.).
15. În lat. în orig. Formulă scurtată pentru *de mortuis nil nisi bonum* (despre morţi, numai de bine).
16. Indispensabilă (în lat. în orig.).
17. Termen din hinduism care implică şi celibatul, abstinenţa, energia sexuală fiind redirecţionată înspre ascensiune spirituală.

18. Omul cu zmeul (în fr. în orig.).
19. La revedere, dragul meu (în fr. în orig.).

6

— Pe legea mea! exclamă asistenta cea micuţă atunci cînd uşa se închise în urma lor.

— Sînt întru totul de acord cu tine, spuse Will.

Lumina voltairiană scînteie o clipă pe chipul evanghelic al domnului Bahu.

— „Pe legea mea!“, repetă el. Aşa l-am auzit spunînd pe un şcolar englez atunci cînd a văzut prima dată Marea Piramidă. Rani lasă acelaşi fel de impresie. Monumentală. Ea este ceea ce neamţul numeşte *eine grosse Seele*[1]. Imediat ce scînteia păli, chipul rămase, fără echivoc, cel al lui Savonarola; cuvintele, evident, erau destinate publicului.

Micuţa asistentă izbucni brusc în rîs.

— Ce-i aşa amuzant? întrebă Will.

— Dintr-odată am văzut Marea Piramidă îmbrăcată în muselină albă, rosti ea printre hohote. Doctorul Robert o numeşte uniforma misticului.

— Spiritual, foarte spiritual! spuse domnul Bahu. Şi totuşi, adăugă el diplomat, nu ştiu de ce misticii n-ar putea să poarte şi ei uniforme, dacă aşa au chef.

Micuţa asistentă răsuflă adînc, îşi şterse lacrimile de voioşie de la ochi şi începu pregătirile pentru a-i face pacientului injecţia.

— Ştiu exact la ce vă gîndiţi, îi spuse ea lui Will. Cu siguranţă vă gîndiţi că sînt mult prea tînără ca să-mi fac treaba cum trebuie.

— Cred într-adevăr că eşti foarte tînără.

— Voi mergeţi la universitate la optsprezece ani şi petreceţi acolo patru ani. Noi începem la şaisprezece şi ne continuăm educaţia pînă la douăzeci şi patru de ani – jumătate din timp, studiu şi jumătate din timp, muncă. Eu studiez biologia şi în acelaşi

timp am slujba asta de doi ani. Deci nu sînt atît de prostuţă precum par. De fapt, sînt o asistentă destul de bunicică.

— O afirmaţie, spuse domnul Bahu, pe care o pot confirma negreşit. Domnişoara Radha nu numai că este o asistentă bună; ba chiar este una clasa-ntîi.

Dar Will era sigur, în timp ce studia expresia de pe chipul acela ca al unui călugăr mult prea ispitit, că ceea ce voia să spună cu adevărat era că domnişoara Radha avea o talie clasa întîi, un buric clasa-ntîi şi nişte sîni clasa-ntîi. Dar posesoarei taliei, a buricului şi a sînilor clasa-ntîi în mod clar îi displăcuse admiraţia lui Savonarola sau, în orice caz, felul în care ea se manifestase. Plin de speranţă, mult prea plin de speranţă, ambasadorul respins îşi reînnoia atacul.

Lampa cu spirt fu aprinsă şi, în timp ce acul era la fiert, mica asistentă Appu luă temperatura pacientului.

— Nouăzeci şi nouă cu doi.

— Asta înseamnă că voi fi alungat? întrebă domnul Bahu.

— Din punctul dînsului de vedere, nu, răspunse fata.

— Atunci, vă rog, rămîneţi, spuse Will.

Asistenta cea micuţă îi făcu injecţia cu antibiotic apoi, dintr-una dintre sticlele din geantă, luă o linguriţă dintr-un lichid verzui pe care-l amestecă într-o jumătate de pahar cu apă.

— Beţi asta.

Semăna la gust cu acele amestecuri de ierburi pe care susţinătorii înfocaţi ai mîncării sănătoase îl substituie ceaiului.

— Ce este? întrebă Will şi i se spuse că era un extract dintr-o plantă de la munte, înrudită cu valeriana.

— Îi ajută pe oameni să înceteze să-şi mai facă griji, îi explică asistenta, fără să-i adoarmă. Noi o administrăm convalescenţilor. Mai este folositoare şi în cazul bolilor mentale.

— Eu din ce categorie fac parte? Boli mentale sau convalescenţi?

— Ambele, răspunse ea fără ezitare.

Will rîse cu poftă.

— Asta primeşti atunci cînd alergi după complimente.

— N-am vrut să fiu nepoliticoasă, îl asigură ea. Ceea ce voiam să zic era că n-am întîlnit pe nimeni din afară care să nu fie afectat mental.

— Inclusiv ambasadorul?

Ea îi răspunse la întrebare cu o altă întrebare:

— *Dumneata* ce crezi?

Will o pasă mai departe domnului Bahu.

— Dumneata eşti expertul în acest domeniu, spuse el.

— Rezolvaţi problema între dumneavoastră, spuse asistenta cea micuţă. Eu trebuie să plec să pregătesc prînzul pacientului.

Domnul Bahu o urmări cum pleacă; apoi, ridicînd sprînceana stîngă, lăsă să-i cadă monoclul şi începu să-şi curăţe metodic lentila cu batista.

— Dumneata ai mintea rătăcită într-un anume fel, îi spuse el lui Will. Eu am mintea rătăcită într-alt fel. Un schizoid (nu asta eşti oare dumneata?) şi, de partea cealaltă a lumii, un paranoic. Amîndoi, victime ale aceleiaşi ciume a secolului douăzeci. De data aceasta nu-i vorba de Moartea cea Neagră; ci de Viaţa cea Gri. Te-a interesat vreodată puterea? îl întrebă el după o clipă de tăcere.

— Niciodată, răspunse Will, clătinînd emfatic din cap. Nu poţi avea puterea fără să-ţi asumi răspunderea.

— Şi pentru dumneata groaza de a-ţi asuma răspunderea depăşeşte plăcerea de a controla oamenii?

— De mii de ori.

— Aşadar n-ai fost niciodată tentat?

— Niciodată. Apoi, după o pauză, Will adăugă pe un ton diferit: Să trecem la afaceri.

— La afaceri, repetă domnul Bahu. Spune-mi cîte ceva despre Lord Aldehyde.

— Ei bine, aşa cum spunea Rani, este deosebit de generos.

— Nu mă interesează virtuţile lui, doar inteligenţa. Cît de deştept este?

— Suficient de deştept încît să ştie că nimeni nu face nimic gratis.

— Bun, zise domnul Bahu. Atunci să-i spui din partea mea că pentru munca eficientă a experţilor aflaţi pe poziţii strategice trebuie să fie pregătit să ofere cel puţin de zece ori mai mult decît urmează să-ţi plătească dumitale.

— O să-i scriu o scrisoare referitoare la acest aspect.

— Şi fă-o astăzi, îl sfătui domnul Bahu. Avionul pleacă din Shivapuram mîine seară şi timp de o săptămînă întreagă nu se va

mai trimite corespondenţa.

— Mulţumesc că-mi spuneţi, spuse Will. Şi acum – Înălţimea Sa şi junele uşor impresionabil nefiind de faţă – să trecem la următoarea tentaţie. Care este povestea cu sexul?

Cu gestul unui om care încearcă să scape de un nor de insecte deranjante, domnul Bahu flutură o mînă cafenie şi osoasă dintr-o parte în alta, prin faţa ochilor.

— Doar o diversiune, atîta tot. Doar o neplăcere sîcîitoare, umilitoare. Însă un om inteligent poate oricînd să-i facă faţă.

— Cît de greu este, spuse Will, să înţelegi viciile altui om!

— Ai dreptate. Fiecare ar trebui să-şi vadă de nebunia cu care Dumnezeu a găsit de cuviinţă să-l pedepsească. *Pecca fortiter*[2] – acesta era sfatul lui Luther. Dar ai grijă să păcătuieşti cu păcatele tale şi nu cu ale altcuiva. Şi mai presus de toate, să nu faci precum oamenii acestei insule. Nu încerca să te porţi ca şi cînd ai fi absolut stăpîn pe minţile tale şi desăvîrşit de bun. Cu toţii sîntem nişte păcătoşi ţicniţi, aflaţi în aceeaşi barcă universală – iar barca se scufundă întruna.

— În virtutea acestui fapt, nici un şobolan nu e îndreptăţit s-o părăsească. Asta vrei să spui?

— Unii dintre ei pot încerca uneori s-o părăsească. Dar n-ajung niciodată prea departe. Istoria şi şobolanii ceilalţi vor avea mereu grijă ca aceştia să se-nece laolaltă cu noi toţi. Iată de ce Pala nu are nici cea mai mică şansă.

Asistenta micuţă intră din nou în încăpere, aducînd cu ea o tavă.

— Mîncare budistă, spuse ea, în timp ce-i lega lui Will un şerveţel în jurul gîtului. Totul, în afară de peşte. Dar noi am hotărît că peştii sînt legume, în sens larg.

Will începu să mănînce.

— În afară de Rani şi Murugan şi de noi doi, aici de faţă, cîţi oameni dinafară ai mai întîlnit? întrebă el după ce înghiţi prima îmbucătura.

— Ei bine, a mai fost un grup de doctori americani, răspunse ea. Au venit la Shivapuram anul trecut, pe vremea cînd eu lucram la Spitalul Central.

— Ce făceau acolo?

— Voiau să descopere de ce anume avem o rată atît de scăzută a

nevrozei şi a tulburărilor cardiovasculare. Halal doctori! Clătină din cap. Ascultă la mine, domnule Farnaby, chiar mi-au făcut părul măciucă – în întreg spitalul au făcut tuturor părul măciucă.

— Deci crezi că medicina noastră e cam primitivă?

— Nu-i cuvîntul potrivit. Nu-i primitivă. Cincizeci la sută e nemaipomenită şi cincizeci la sută e inexistentă. Nişte antibiotice minunate – dar absolut nici o metodă pentru a mări rezistenţa, astfel încît antibioticele să nu mai fie necesare. Operaţii fantastice – dar atunci cînd vine vorba de a-i învăţa pe oameni cum să-şi trăiască viaţa fără să trebuiască să fie ciopîrţiţi, absolut nimic. Şi tot aşa. Alpha plus pentru cîrpoceală atunci cînd începi să te destrami; însă delta minus cînd e vorba să te menţii sănătos. În afara sistemelor de canalizare şi a vitaminelor sintetice, nu păreţi să faceţi nimic în privinţa prevenţiei. Şi totuşi aveţi o vorbă: prevenirea e mai bună decît tămăduirea.

— Dar tămăduirea, spuse Will, este mult mai dramatică decît prevenirea. Iar pentru doctori este cu atît mai profitabilă.

— Poate pentru doctorii voştri, replică asistenta. Nu şi pentru ai noştri. Ai noştri sînt plătiţi pentru a-i ţine pe oameni sănătoşi.

— Cum se face asta?

— Am tot pus şi noi întrebarea aceasta timp de o sută de ani şi am găsit o mulţime de răspunsuri. Răspunsuri chimice, răspunsuri psihologice, răspunsuri legate de ce mîncăm, de cum facem dragoste, de ce vedem şi auzim, de ce simţim, fiind ceea ce sîntem în această lume.

— Şi care sînt răspunsurile cele mai bune?

— Nici unul nu este cel mai bun fără celelalte.

— Aşa că nu există panaceu.

— Cum ar putea? Şi recită poezioara pe care fiecare student asistent trebuia s-o înveţe pe de rost în prima zi de şcoală:

„Eu“ sînt o mulţime ce-atîtea legi respectă
Pe cîţi membri adună. Părţile „mele“, vezi bine,
Sînt chimic impure, cu toate. Nu-i vindecare perfectă
Pentru ceva ce oricum n-are o singură cauză, în sine.

— Aşadar, fie că-i vorba de prevenţie, fie că-i vorba de vindecare, noi atacăm pe toate fronturile deodată. Pe *toate*

fronturile, insistă ea, de la dietă la autosugestie, de la ioni negativi la meditaţie.

— Foarte inteligent, comentă Will.

— Poate puţin *prea* inteligent, spuse domnul Bahu. Ai încercat vreodată să-i bagi minţile în cap unui maniac? Will clătină din cap. Eu am încercat o dată. Îşi ridică şuviţa căruntă care-i cădea pieziş peste frunte. Chiar sub linia părului, o cicatrice neregulată îi ieşea în evidenţă, ciudat de palidă, pe pielea cafenie. Spre norocul meu, sticla cu care m-a lovit era destul de fragilă. Netezindu-şi părul ciufulit, se întoarse spre asistentă. Să nu uiţi niciodată, domnişoară Radha; pentru cei lipsiţi de raţiune, nimic nu este mai înnebunitor decît raţiunea. Pala este o insulă micuţă, complet înconjurată de douăzeci şi nouă de miliarde de bolnavi mentali. Aşa că fereşte-te să fii prea raţională. În patria nebunilor, înţeleptul nu ajunge rege. E linşat, încheie domnul Bahu, cu chipul scînteind de-a dreptul de voioşie voltairiană.

Will rîse politicos, apoi se întoarse iarăşi spre micuţa asistentă:

— Nu aveţi nici un candidat pentru casa de nebuni?

— La fel de mulţi ca şi voi, adică în aceeaşi proporţie cu populaţia. Cel puţin, aşa spune teoria.

— Aşadar, faptul că trăiţi într-o lume raţională nu pare să conteze deloc.

— Nu şi pentru oamenii a căror compoziţie chimică îi va transforma în psihopaţi. Ei se nasc vulnerabili. Micile necazuri pe care alţi indivizi nici nu le observă, pe ei îi pot zdrobi. De-abia începem să descoperim ce-i face să fie atît de vulnerabili. Începem să putem să-i depistăm înaintea unei căderi nervoase. Şi imediat ce-au fost depistaţi, putem face ceva ca să le mărim rezistenţa. Prevenţie, încă o dată – şi, bineînţeles, pe toate fronturile deodată.

— Deci faptul că trăiţi într-o lume raţională va conta pînă şi pentru psihopaţii predestinaţi.

— Iar pentru nevrotici, deja contează. La voi, rata nevrozei este cam de unu la cinci sau chiar la patru. La noi, e cam de unu la douăzeci. Cel care cedează nervos primeşte tratament pe toate fronturile, iar cei nouăsprezece care nu cedează nervos beneficiază de prevenţie pe toate fronturile. Ceea ce îmi aminteşte iarăşi de acei doctori americani. Trei dintre ei erau psihiatri, iar unul dintre psihiatri fuma trabucuri întruna şi avea accent

german. El a fost cel ales pentru a ne ţine un discurs. Ce discurs! asistenta cea micuţă se luă cu mîinile de cap. N-am mai auzit niciodată aşa ceva.

— Despre ce era vorba?

— Despre felul în care îi tratează ei pe oamenii cu simptome nevrotice. Pur şi simplu nu ne venea să credem. Ei nu atacă *niciodată* pe toate fronturile; atacă doar pe aproape jumătate dintr-un singur front. În ceea ce-i priveşte, fronturile fizice nu există. În afara unei guri şi a unui anus, pacientul lor nu are trup. Acesta nu este un organism, nu s-a născut cu o anume constituţie sau temperament. Tot ce are sînt cele două capete ale tubului digestiv, o familie şi un psihic. Dar ce fel de psihic? În mod evident, nu întreaga lui minte, nu mintea aşa cum e ea cu adevărat. Cum ar putea fi aşa cînd ei nu iau aminte la anatomia, biochimia sau fiziologia unei persoane? Mintea detaşată de trup – acesta este singurul front pe care atacă ei. Omul cu trabuc continua să vorbească despre subconştient. Dar singurul subconştient la care iau aminte vreodată este subconştientul negativ, gunoiul de care oamenii încearcă să scape îngropîndu-l la subsol. Nici un singur cuvînt despre subconştientul pozitiv. Nici o încercare de a-l ajuta pe pacient să se deschidă înspre forţa vieţii sau spre Natura Buddha. Şi nici o încercare de a-l învăţa să fie puţin mai conştient în viaţa lui de zi cu zi. Ştii dumneata: „Aici şi acum, băieţi“, „Atenţiune“, făcu ea imitînd strigătul păsărilor minah. Oamenii ăştia îl lasă pur şi simplu pe nefericitul nevrotic să se scalde în vechile lui obiceiuri proaste de a nu se afla niciodată cu totul în prezent. Toată treaba este o tîmpenie crasă! Dar nu, omul cu trabuc nu avea nici măcar scuza *aceea;* era foarte deştept. Aşa că nu e o tîmpenie. Trebuie să fie ceva voluntar, ceva autoindus – ca şi cînd te-ai îmbăta sau te-ai convinge singur să crezi într-o prostie pentru că se întîmplă ca ea să apară în Scripturi. Şi apoi, gîndeşte-te la concepţia lor de normalitate. Crezi sau nu, o fiinţă umană normală este una care poate avea un orgasm şi care este integrată societăţii ei. E de neimaginat! se revoltă micuţa asistentă, cuprinzîndu-şi capul între mîini. Nici o întrebare despre ceea ce se-ntîmplă cu orgasmele tale. Nici o întrebare privind calitatea sentimentelor, a gîndurilor şi a percepţiilor tale. Şi apoi, ce se poate spune despre societatea la care se presupune că te adaptezi? Este o societate

nebună sau sănătoasă? Şi chiar dacă este una cît de cît sănătoasă, e bine oare ca toată lumea să fie *complet* adaptată ei?

Cu un alt zîmbet scînteietor de-al lui, ambasadorul spuse:

— Acelora pe care Dumnezeu îi va distruge, mai întîi le va lua minţile. Sau invers, şi poate chiar mai eficient, mai întîi îi face întregi la minte. Domnul Bahu se ridică şi merse către fereastră. A venit maşina să mă ia. Trebuie să merg la Shivapuram şi la birou. Se întoarse către Will şi îi adresă un gest de rămas-bun lung şi elaborat. Apoi, ieşind din rolul ambasadorului, adăugă: Nu uita să scrii scrisoarea. E foarte important. Zîmbi conspirativ şi, trecîndu-şi degetul mare încoace şi-ncolo peste primele două degete ale mîinii drepte, numără nişte bani invizibili.

— Slavă cerului, spuse micuţa asistentă după ce acesta plecă.

— Care a fost greşeala lui? o cercetă Will. Cea obişnuită?

— Aceea de a oferi bani cuiva cu care vrei să te culci, dar care nu te place. Aşa că-i oferi mai mult. E ceva obişnuit acolo de unde vine el?

— Foarte obişnuit, o asigură Will.

— Ei bine, mie nu mi-a plăcut.

— Mi-am dat seama. Şi încă o întrebare. Care-a fost treaba cu Murugan?

— De ce întrebi?

— Din curiozitate. Mi-am dat seama că v-aţi mai întîlnit. Asta s-a întîmplat cumva cînd a fost aici fără mama sa, acum doi ani?

— De unde-ai aflat?

— Mi-a şoptit o păsărică – sau mai degrabă o pasăre extrem de masivă.

— Rani! Trebuie s-o fi spus ca şi cînd ar fi fost ceva de genul Sodoma şi Gomora.

— Din nefericire, nu mi s-au dat detalii picante. Doar nişte indicii sumbre. Aluzii, de pildă, la nişte Messaline veterane care dau lecţii de dragoste unor băieţi inocenţi.

— Şi cîtă nevoie avea de lecţiile alea!

— Aluzii, totodată, la o fată de vîrsta lui, precoce şi promiscuă.

Asistenta Appu izbucni în rîs.

— Ştii cine era? întrebă Will.

— Fata precoce şi promiscuă eram eu.

— Tu? Rani ştie?

— Murugan i-a relatat doar fapte, nu şi nume. Lucru pentru care îi sînt foarte recunoscătoare. Înţelegi, m-am purtat destul de urît. Să-mi pierd capul pentru cineva pe care nu-l iubeam cu adevărat şi să rănesc pe cineva pe care-l iubeam. De ce sîntem atît de proşti?

— Inima îşi are motivele ei, spuse Will, iar endocrinele pe ale lor.

Urmă o lungă tăcere. Will termină ultima bucată din peştele şi legumele sale fierte şi reci. Asistenta Appu îi întinse o farfurie cu salată de fructe.

— Nu l-ai văzut niciodată pe Murugan în pijamale albe din satin, spuse ea.

— Am pierdut ceva?

— N-ai idee cît de frumos arată în pijamale albe din satin. Nimeni nu are dreptul să fie atît de frumos. Este indecent. Înseamnă să ai un avantaj nedrept.

Imaginea lui în pijamalele acelea albe din satin aduse de la Sulka fusese cea care o făcuse să-şi piardă capul. Şi-l pierduse atît de rău, încît timp de două luni devenise un alt om – o idioată care plecase în urmărirea unei persoane care n-o putea suferi şi care-i întorsese spatele persoanei care o iubise dintotdeauna, persoanei pe care ea însăşi o iubise dintotdeauna.

— Ai ajuns departe cu băiatul în pijamale? întrebă Will.

— Pînă-n pat, răspunse ea. Dar atunci cînd am început să-l sărut, a zbughit-o din cearşafuri şi s-a încuiat în baie. N-a vrut să iasă de acolo pînă nu i-am strecurat pantalonii prin ferestruica de deasupra uşii şi nu i-am dat cuvîntul meu de onoare că n-o să fie molestat. Acum pot să rîd pe tema asta; dar la momentul acela, îţi spun sincer, la momentul acela... Clătină capul. Tragedie în toată regula. Probabil că au ghicit ce se întîmplase din felul în care mă purtam. Era evident că fetele precoce şi promiscue nu erau bune. El avea nevoie de lecţii regulate.

— Restul poveştii îl cunosc, spuse Will. Băiatul îi scrie mamei, mama vine acasă cu avionul şi-l ia de-o aripă, ducîndu-l în Elveţia.

— Şi nu s-au mai întors pînă acum şase luni. Şi cel puţin jumătate din timpul ăsta au fost în Rendang, la mătuşa lui Murugan.

Will fu gata să-l pomenească pe Colonelul Dipa, dar apoi îşi

aminti că-i promisese lui Murugan că o să fie discret, aşa că nu zise nimic.

Din grădină se auzi un fluierat.

— Scuză-mă, spuse asistenta şi merse pînă la fereastră. Zîmbind fericită de ceea ce vedea, făcu semn cu mîna. Este Ranga.

— Cine e Ranga?

— Prietenul de care îţi vorbeam. Vrea să-ţi pună nişte întrebări. Poate să intre un minut?

— Bineînţeles.

Se întoarse la fereastră şi făcu un gest de invitaţie.

— Asta înseamnă, înţeleg eu, că nădragii albi din satin au ieşit cu totul din schemă.

Ea dădu din cap în semn că da.

— A fost doar o tragedie într-un act. Mi-am regăsit minţile tot atît de repede pe cît mi le pierdusem. Şi atunci cînd mi le-am găsit, l-am regăsit şi pe Ranga, acelaşi dintotdeauna, aşteptîndu-mă.

Uşa se deschise şi un tînăr zvelt, în tenişi şi şort kaki, intră în încăpere.

— Ranga Karakuran, rosti acesta în timp ce dădea mîna cu Will.

— Dacă ai fi venit cu cinci minute mai devreme, spuse Radha, ai fi avut plăcerea să-l întîlneşti pe domnul Bahu.

— A fost *el* pe-aici? Ranga făcu o grimasă de dezgust.

— E chiar atît de rău? întrebă Will.

Ranga enumeră capetele de acuzare:

— A: Ne urăşte. B: Este şacalul domesticit al Colonelului Dipa. C: Este ambasadorul neoficial al tuturor companiilor de petrol. D: Porcul ăla bătrîn îi făcuse avansuri Radhei. Şi E: Ţine peste tot predici despre nevoia unei renaşteri religioase. Chiar a publicat o carte despre asta. Cu o prefaţă scrisă de cineva de la Harvard Divinity School. Totul face parte din campania împotriva independenţei Palei, Dumnezeu este alibiul Colonelului Dipa. De ce nu pot fi criminalii sinceri în privinţa a ceea ce vor să facă? Toată poliloghia asta dezgustător de idealistă te face să vomiţi.

Radha întinse mîna şi-l trase puternic de urechi de trei ori.

— Hei, asta mică... începu el nervos; apoi se opri şi rîse. Ai dreptate, admise el. În orice caz, nu era nevoie să tragi atît de tare.

— Aşa faci întotdeauna cînd se aprinde? o întrebă Will pe Radha.

— Ori de cîte ori se aprinde la momentul nepotrivit sau pentru lucruri asupra cărora nu are nici un control.

Will se întoarse către băiat:

— Dar tu ai vreodată ocazia s-o tragi de urechi?

Ranga rîse.

— Mi se pare mai plăcut să-i dau la fund, spuse el. Din păcate, se întîmplă rar.

— Asta înseamnă că e mai echilibrată decît tine?

— Mai echilibrată? Ascultă la mine: este anormal de sănătoasă la cap.

— În vreme ce tu eşti doar normal?

— Poate un pic mai la stînga de centru. Clătină din cap. Cîteodată mă simt groaznic de deprimat, simt că nu sînt bun de nimic.

— Cînd de fapt, spuse Radha, e atît de bun, că i-au dat o bursă de studiu pe biochimie, la Universitatea din Manchester.

— Ce-i faci atunci cînd îţi joacă scenele astea de păcătos disperat şi nefericit? Îl tragi de urechi?

— Da, zise ea, şi... ei bine, alte lucruri. Radha îl privi pe Ranga, iar Ranga o privi pe ea. Apoi izbucniră amîndoi în rîs.

— Întocmai, spuse Will. Întocmai. Şi date fiind aceste alte lucruri, continuă el, e oare Ranga încîntat la ideea că pleacă din Pala pentru cîţiva ani?

— Nu prea, recunoscu Ranga.

— Dar trebuie să plece, spuse ferm Radha.

— Şi cînd va ajunge acolo, întrebă Will, o să fie fericit?

— Asta am vrut să te întreb eu pe dumneata, spuse Ranga.

— Păi, n-o să-ţi placă vremea, n-o să-ţi placă mîncarea, n-o să-ţi placă nici zgomotele, nici mirosurile, nici arhitectura. Însă cu siguranţă îţi va plăcea munca şi probabil vei descoperi că pot să-ţi placă o mulţime de oameni.

— Dar fete? întrebă Radha.

— Cum vrei să-ţi răspund la întrebarea *asta*? răspunse el. Consolator sau sincer?

— Sincer.

— Ei bine, draga mea, adevărul este ca Ranga va avea un succes nebun. Zeci de fete îl vor găsi irezistibil. Iar unele din acele fete vor fi încîntătoare. Cum te vei simţi dacă *el* nu rezistă?

— Mă voi bucura pentru el.

Will se întoarse către Ranga:

— Şi tu te vei bucura dacă ea se va consola cu vreun alt băiat atîta timp cît tu vei fi plecat?

— Aş vrea eu, spuse el. Dar dacă mă voi bucura cu adevărat sau nu, asta-i altă problemă.

— O s-o faci să-ţi promită că-ţi va fi credincioasă?

— N-o voi face să promită nimic.

— Chiar dacă e iubita ta?

— Este doar a ei înseşi.

— Iar Ranga este al lui însuşi, spuse asistenta cea micuţă. E liber să facă ce-i place.

Will se gîndi la alcovul roz-căpşună al lui Babs şi rîse sălbatic.

— Şi mai presus de toate, spuse el, liber să facă ceea ce nu-i place. Îşi mută privirea de la un chip tînăr la celălalt şi văzu că era cercetat cu o oarecare uimire. Adăugă pe un alt ton şi cu un zîmbet diferit: Însă uitasem. Unul dintre voi este anormal de întreg la minte, iar celălalt este puţin mai la stînga de centru. Aşadar, cum aţi putea înţelege ce vorbeşte acest bolnav mental venit din afară? Şi, fără să le lase timp pentru a-i răspunde la întrebare, continuă: Ia spuneţi-mi, le ceru el, de cît timp... Se opri. Dar poate că sînt indiscret. În cazul acesta, ziceţi-mi să-mi văd de-ale mele. Dar mi-ar *plăcea* să ştiu, doar din interes antropologic, de cît timp sînteţi prieteni?

— Vrei să zici „prieteni“? întrebă asistenta cea micuţă. Sau vrei să zici „iubiţi“?

— De ce nu ambele, dacă am ajuns la asta?

— Ei bine, Ranga şi cu mine sîntem prieteni de cînd eram bebeluşi. Şi sîntem iubiţi – cu excepţia episodului aceluia nefericit al pijamalelor albe – de cînd eu aveam cincisprezece ani şi jumătate, iar el avea şaptesprezece; cam de vreo doi ani şi jumătate.

— Şi nimeni n-a obiectat?

— De ce ar fi făcut-o?

— De ce, într-adevăr, rosti Will ca un ecou. Dar adevărul e că în partea mea de lume practic toată lumea ar fi avut ceva de obiectat.

— Ce se-ntîmplă cu alţi băieţi? întrebă Ranga.

— Teoretic, ei sînt ţinuţi din scurt chiar mai mult decît fetele.

Practic... ei bine, puteţi ghici ce se-ntîmplă atunci cînd cinci sau şase sute de adolescenţi sînt înghesuiţi laolaltă într-un internat. Genul acesta de lucruri se întîmplă vreodată pe aici?

— Bineînţeles.

— Sînt surprins.

— Surprins? De ce?

— Să văd că fetele nu sînt ţinute din scurt.

— Dar un fel de iubire nu-l exclude pe celălalt.

— Şi ambele sînt permise?

— Normal.

— Deci nimeni nu ar fi fost supărat dacă Murugan ar fi fost interesat de un alt băiat în pijama.

— Nu, dacă ar fi o relaţie bună.

— Dar, din nefericire, spuse Radha, Rani a făcut o treabă atît de temeinică, încît el n-ar putea fi interesat de altcineva în afară de ea – şi, bineînţeles, de el.

— Nici de băieţi?

— Poate acum. Nu ştiu. Tot ce ştiu e că la momentul poveştii mele nu exista nimeni în universul lui. Nici un băiat şi, pe un ton şi mai emfatic, nici o fată. Doar Mama, masturbarea şi Maeştrii Înălţaţi. Doar muzică de jazz, maşini sport şi idei hitleriste despre ce înseamnă să fii Conducător Măreţ şi cum să transformi Pala în ceea ce el numeşte un Stat Modern.

— Acum trei săptămîni, spuse Ranga, el şi Rani erau la palat, în Shivapuram. Au invitat un grup de tineri de-ai noştri, de la universitate, care să vină şi să asculte ideile lui Murugan asupra petrolului, industrializării, televiziunii, înarmării, asupra Cruciadei Spiritului.

— A convertit pe cineva?

Ranga clătină din cap.

— De ce ar vrea cineva să schimbe ceva bogat, bun şi extraordinar de interesant cu ceva prost, ieftin şi plictisitor? Noi nu simţim nevoia bărcilor voastre cu motor sau a televiziunii voastre, a războaielor şi a revoluţiilor voastre, a renaşterilor, a sloganelor politice, a nonsensului metafizic de la Roma şi Moscova. Ai auzit vreodată de *maithuna*? întrebă el.

— *Maithuna*? Ce e asta?

— Hai să începem cu contextul istoric, răspunse Ranga; şi, cu

pedanteria încîntătoare a unui student care ţine o prelegere despre lucruri de care şi el abia a auzit, s-a lansat în explicaţii. Budismul a ajuns în Pala acum cam o mie două sute de ani şi nu a venit din Ceylon, ceea ce ar fi fost de aşteptat, ci din Bengal şi, prin Bengal, mai tîrziu, din Tibet. Rezultatul: noi sîntem adepţi *mahayana* şi budismul nostru e influenţat pe alocuri de Tantra. Ştii ce este Tantra?

Will trebui să recunoască faptul că nu avea decît o noţiune foarte vagă.

— Şi ca să-ţi spun adevărul, spuse Ranga cu un rîset care izbucni dezlănţuit prin masca pedanteriei, nici eu nu prea ştiu cu adevărat mai mult decît dumneata. Tantra este un subiect vast şi, în mare parte, bănuiesc eu, conţine doar aiureli şi superstiţii cu care nu merită să ne batem capul. Dar există un sîmbure de adevăr. Dacă eşti tantric, nu renunţi la lume şi nu-i negi valoarea; nu încerci să evadezi într-o Nirvana de dincolo de viaţă, aşa cum fac călugării de la Southern School. Nu, accepţi lumea şi te foloseşti de ea; te foloseşti de tot ce faci, de tot ce ţi se-ntîmplă, de toate lucrurile pe care le vezi, le auzi, le guşti şi le atingi, ca de tot atîtea mijloace de a te elibera din închisoarea care-ţi eşti tu însuţi.

— Frumos discurs, spuse Will pe un ton de scepticism plin de politeţe.

— Şi ceva în plus, insistă Ranga. Aceasta este diferenţa, adăugă el – iar pedanteria tinerească se modulă în nerăbdarea prozelitismului tineresc –, asta e diferenţa dintre filosofia voastră şi a noastră. Filosofii occidentali, chiar cei mai buni, nu sînt mai mult decît nişte buni oratori. Filosofii răsăriteni adesea sînt oratori destul de slabi, însă asta nu contează. Să vorbeşti nu-i totul. Filosofia lor este pragmatică şi operaţională. Precum filosofia fizicii moderne – doar că operaţiile în cauză sînt psihologice, iar rezultatele, transcendentale. Metafizicienii voştri fac afirmaţii legate de natura omului şi a universului; dar ei nu-i oferă cititorului nici un mod de a testa adevărul acestor afirmaţii. Atunci cînd facem *noi* afirmaţii, le alăturăm o listă de operaţii ce pot fi folosite pentru a testa validitatea a ceea ce spunem. De exemplu, *tat tvam asi*, „Tu eşti Acela“, este esenţa filosofiei noastre. *Tat tvam asi*, repetă el. Pare a fi o propoziţie din metafizică; dar se referă de fapt la o experienţă psihologică, iar operaţiile prin care experienţa

poate fi trăită sînt descrise de filosofii noştri, astfel încît oricine vrea să îndeplinească operaţiile specificate poate testa validitatea lui *tat tvam asi.* Operaţiile sînt numite yoga sau *dhyana* sau Zen – sau, în anumite împrejurări speciale, *maithuna.*

— Ceea ce mă aduce înapoi la întrebarea mea iniţială. Ce este *maithuna*?

— Poate ar fi mai bine s-o întrebi pe Radha.

Will se întoarse către asistenta cea micuţă.

— Ce este?

— *Maithuna*, răspunse ea grav, este yoga dragostei.

— Sacre sau profane?

— Nu-i nici o diferenţă.

— Aici e toată treaba, interveni Ranga. Atunci cînd practici *maithuna*, dragostea profană *este* dragoste sacră.

— *Buddhatvan yoshidyonisansritan*, cită fata.

— Nu mă lua cu sanscrita! Ce înseamnă?

— Cum traduci *Buddhatvan*, Ranga?

— Esenţa budismului, buddhaitatea, calitatea de a fi iluminat.

Radha aprobă dînd din cap şi se întoarse înspre Will:

— Înseamnă că esenţa budismului se află în *yoni.*

— În *yoni*? Will îşi aminti toate acele embleme mici din piatră reprezentînd Eternul Feminin pe care le cumpărase drept cadouri pentru fetele de la birou, de la un negustor cocoşat care vindea *bondieuseries*[3], în Benares: opt anna[4] pentru o *yoni* neagră, doisprezece pentru imaginea încă şi mai sacră a unui *yoni-lingam.* La propriu în *yoni*? întrebă el. Sau metaforic?

— Ce întrebare ridicolă! spuse asistenta cea micuţă şi rîse cu rîsul ei limpede, fără pretenţii, plin de veselie. Crezi că noi facem dragoste metaforic? *Buddhatvan yoshidyonisansritan*, repetă ea. N-ar putea fi mai complet şi absolut literal de-atît.

— Ai auzit vreodată de Comunitatea Oneida[5]? întrebă acum Ranga.

Will dădu din cap că da. Cunoscuse un istoric american specializat în comunităţile secolului al nouăsprezecelea.

— Dar cum de ştiţi *voi* despre asta? întrebă el.

— Pentru că este menţionată în toate manualele noastre de filosofie aplicată. În principiu, *maithuna* este acelaşi lucru cu ceea ce oamenii Oneida numeau continenţă bărbătească. Şi asta era la

fel cu ceea ce romano-catolicii înţelegeau prin *coitus reservatus.*

— *Reservatus,* repetă asistenta cea micuţă. Întotdeauna mă face să rîd. „Un tînăr atît de rezervat!“ Gropiţele îşi făcură din nou apariţia, iar dinţii cei albi străluciră o clipă.

— Nu fi prostuţă, rosti Ranga sever. E serios.

Ea îşi arătă părerea de rău.

— Dar *reservatus* chiar a fost haios.

— Pe scurt, trase Will concluzia, asta nu e altceva decît contracepţie fără mijloace contraceptive.

— Dar acesta nu-i decît începutul poveştii, spuse Ranga. *Maithuna* mai înseamnă şi altceva. Altceva mai important. Studentul pedant se făcea din nou auzit. Aminteşte-ţi, continuă el în vervă, aminteşte-ţi problema asupra căreia Freud revenea mereu.

— Care problemă? Sînt atît de multe.

— Problema sexualităţii copiilor. Lucrul cu care ne naştem, ceea ce experimentăm pe tot parcursul prunciei şi al copilăriei, este o sexualitate care nu se concentrează asupra organelor genitale; este o sexualitate răspîndită în tot organismul. Acesta este paradisul pe care l-am moştenit. Dar paradisul se pierde atunci cînd copilul creşte. *Maithuna* este încercarea organizată de a recîştiga acel paradis. Se întoarse înspre Radha. Ai o memorie bună, spuse el. Care e fraza aceea din Spinoza care e citată în manualul de filosofie aplicată?

— „Fă-ţi trupul capabil de a realiza multe lucruri“, recită ea. „Asta te va ajuta să-ţi desăvîrşeşti mintea şi astfel să ajungi la iubirea intelectuală faţă de Dumnezeu.“

— Şi de aici toate tehnicile yoga, spuse Ranga. Inclusiv *maithuna.*

— Şi este o yoga adevărată, insistă fata. La fel ca şi raja yoga sau karma yoga sau bhakti yoga. De fapt, mult mai bună, în ceea ce-i priveşte pe alţi oameni. *Maithuna* chiar îi duce acolo.

— Unde „acolo“? întrebă Will.

— „Acolo“ unde ştii.

— Ce să ştii?

— Să ştii cine eşti de fapt – şi fie c-o crezi sau nu, adăugă ea, *tat tvam asi* – tu eşti Acela şi tot aşa şi eu: Acela sînt eu. Gropiţele prinseră viaţă, dinţii străluciră. Şi Acela este şi *el.* Arătă înspre

Ranga. E incredibil, nu-i aşa? Scoase limba la el. Şi totuşi asta este realitatea.

Ranga zîmbi, întinse mîna şi îi atinse vîrful nasului cu degetul arătător.

— Şi nu doar realitate, spuse el. Este un adevăr revelat. O lovi uşor peste nas. Un adevăr revelat, repetă el. Aşa că ai grijă ce spui, domnişoară.

— Ceea ce mă întreb eu, spuse Will, este de ce oare nu sîntem cu toţii iluminaţi, vreau să zic, din moment ce nu-i decît o chestiune privind felul în care faci dragoste cu un fel de tehnică mai specială. Care-i răspunsul?

— Îţi voi spune eu, începu Ranga.

Însă fata îl întrerupse brusc.

— Ascultă, spuse ea, ascultă!

Will ascultă. Pierdut şi foarte departe, însă totuşi distinct, auzi vocea stranie şi neomenească ce-l întîmpinase prima dată pe Pala. „Atenţiune“, spunea ea. „Atenţiune, Atenţiune...“

— Iar pasărea aia afurisită!

— Dar acesta-i secretul.

— Atenţiune? Dar acum un minut îmi spuneaţi că e altceva. Cum rămîne cu tînărul acela atît de rezervat?

— Asta-i doar ca să ne fie mai uşor să dăm atenţie.

— Şi *chiar* devine mai uşor, confirmă Ranga. Iar ăsta-i tot tîlcul *maithunei.* Nu tehnica specială este cea care transformă actul de a face dragoste în yoga; este felul anume de conştientizare pe care acea tehnică o face posibilă. Conştientizarea propriilor senzaţii şi conştientizarea non-senzaţiei din fiecare senzaţie.

— Ce este o non-senzaţie?

— Este materialul brut pentru senzaţie, pe care non-sinele meu mi-l furnizează.

— Şi poţi da atenţie non-sinelui tău?

— Bineînţeles.

Will se întoarse înspre micuţa asistentă.

— Şi tu?

— Sinelui meu, răspunse ea, şi în acelaşi timp non-sinelui. Şi non-sinelui lui Ranga şi sinelui lui Ranga, şi trupului lui Ranga şi trupului meu şi totul este simţire. Şi întregii iubiri şi prietenii. Şi misterului celeilalte persoane – străinului absolut care este cealaltă

jumătate a propriului tău sine şi acelaşi cu non-sinele tău. Şi în tot acest timp dai atenţie tuturor lucrurilor pe care, dac-ai fi sentimental sau, mai rău, dac-ai fi spiritual precum sărmana şi bătrîna Rani, le-ai găsi atît de lipsite de romantism, de grosolane şi chiar sordide. Dar nu sînt sordide, pentru că dai atenţie şi faptului că, atunci cînd eşti pe deplin conştient de ele, acele lucruri sînt la fel de frumoase ca toate celelelalte, la fel de minunate.

— *Maithuna* este *dhyana*, trase Ranga concluzia. În mod evident, acesta simţea că un cuvînt nou ar explica totul.

— Dar ce este *dhyana*? întrebă Will.

— *Dhyana* este contemplaţie.

— Contemplaţie.

Will se gîndi la alcovul roz-căpşună de deasupra lui Charring Cross Road. „Contemplaţie“ nu prea era cuvîntul pe care l-ar fi ales. Şi totuşi, pînă şi acolo, gîndindu-se mai bine, pînă şi acolo găsise un fel de eliberare. Acele înstrăinări în lumina mereu schimbătoare a reclamei la Porter's Gin erau înstrăinări faţă de sinele lui odios din timpul zilei. Din păcate, acestea erau totodată înstrăinări de restul fiinţei sale – înstrăinări faţă de iubire, de inteligenţă, de decenţă, de orice conştiinţă în afară de cea a unei frenezii extenuante la lumina cadaverică sau în strălucirea trandafirie a iluziei celei mai ieftine, mai vulgare. Se uită din nou la chipul strălucitor al Radhei. Cîtă fericire! Cîtă convingere sinceră, nu a păcatului de care domnul Bahu era atît de hotărît să salveze lumea, ci a opusului lui, senin şi binecuvîntat! Era foarte emoţionant. Dar el refuză să se lase emoţionat. *Noli me tangere*[6] – era un imperativ categoric. Schimbînd punctul de vedere al minţii sale, reuşi să vadă toată chestiunea ca fiind liniştitor de caraghioasă. Ce să facem ca să ne salvăm? Răspunsul se află în opt litere.

Zîmbind la propria lui glumă, întrebă ironic:

— Vi s-a predat *maithuna* la şcoală?

— La şcoală, răspunse Radha cu o indiferenţă simplă care-i potoli tot vîntul rabelaisian din pînzele corăbiilor sale.

— Li se predă tuturor, adăugă Ranga.

— Şi cînd începe predarea materiei?

— Cam în acelaşi timp cu trigonometria şi biologia avansată. Asta înseamnă că între cincisprezece ani şi cincisprezece ani şi jumătate.

— Şi după ce învaţă *maithuna*, după ce pleacă în lume şi se căsătoresc – asta în caz că vă căsătoriţi vreodată...

— O, da, da, îl asigură Radha.

— Încă o mai practică?

— Nu toţi, bineînţeles. Dar mulţi dintre ei, da.

— Tot timpul?

— Nu şi atunci cînd vor să aibă un copil.

— Şi cei care nu vor să aibă copii, dar cărora le-ar plăcea să mai facă o mică schimbare faţă de *maithuna* – *ei* ce fac?

— Anticoncepţionale, rosti laconic Ranga.

— Şi anticoncepţionalele sînt disponibile?

— Disponibile! Sînt distribuite de guvern. La liber, gratis şi fără plată – doar că, bineînţeles, trebuie să fie plătite din taxe.

— Poştaşul, adăugă Radha, aduce o provizie pentru treizeci de nopţi la începutul fiecărei luni.

— Şi copiii nu apar?

— Numai cei pe care îi dorim. Nimeni nu are mai mult de trei şi cei mai mulţi oameni se opresc la doi.

— Avînd ca rezultat, spuse Ranga revenind prin statistici la felul său pedant de a fi, faptul că populaţia noastră creşte cu mai puţin de o treime de procent anual. În timp ce creşterea Rendangului este la fel de mare ca a Ceylonului – aproape trei la sută. Iar în China este de doi la sută şi a Indiei este de aproape unu virgulă şapte.

— Am fost în China acum o lună, spuse Will. Îngrozitor! Şi anul trecut am petrecut patru săptămîni în India. Şi înainte de India, în America Centrală, care depăşeşte în populaţie chiar şi Rendangul şi Ceylonul. A fost vreunul dintre voi în Rendang-Lobo?

Ranga aprobă dînd din cap.

— Trei zile în Rendang, explică el. Dacă ajungi în clasa a şasea superioară, asta e o parte a cursului de sociologie avansată. Te lasă să vezi cu ochii tăi cum arată lumea din afară.

— Şi ce părere aveţi despre lumea din afară? întrebă Will.

Ranga îi răspunse cu o altă întrebare:

— Cînd ai fost în Rendang-Lobo, ţi-au arătat mahalalele?

— Din contră, au făcut tot posibilul să mă împiedice să văd mahalalele. Dar i-am păcălit.

Îi păcălise, îşi aminti el repede, pe drumul de întoarcere înspre

hotel, de la cocktailul acela înfiorător de la Biroul Afacerilor Străine din Rendang. Toţi cei care erau cineva se aflau acolo. Toţi demnitarii locali şi soţiile lor – cu uniforme şi medalii, Dior şi smaralde. Toţi străinii de marcă – diplomaţi cu duiumul, petrolişti britanici şi americani, şase membri ai ministerului de comerţ japonez, o farmacistă din Leningrad, doi ingineri polonezi, un turist german care se-ntîmpla să fie văr cu Krupp von Bohlen[7], un armean enigmatic ce reprezenta un consorţiu financiar foarte important din Tangier şi, radiind de triumf, paisprezece tehnicieni cehi care veniseră de la Skoda cu un transport de tancuri, tunuri şi puşti automate, ultimul răcnet. Iar aceştia sînt oamenii, îşi spusese în sinea lui în timp ce cobora treptele de marmură ale Biroului Afacerilor Externe către Liberty Square, aceştia sînt oamenii care conduc lumea. Pe noi, cei douăzeci şi nouă de miliarde, aflaţi la cheremul cîtorva zeci de politicieni, cîtorva mii de milionari, generali şi cămătari. Voi sînteţi cianura pămîntului – iar cianura nu-şi va pierde niciodată, niciodată savoarea.

După strălucirea cocktailului, după rîsetele şi miresmele delicioase ale foitajelor şi ale femeilor parfumate cu Chanel, aleile din spatele Palatului de Justiţie, nou-nouţ, păruseră de două ori mai întunecoase şi zgomotoase. Amărîţii aceia săraci care îşi făceau culcuş sub palmierii de pe Bulevardul Independenţei păreau şi mai profund abandonaţi de Dumnezeu şi de oameni, pînă şi decît miile de nevoiaşi lipsiţi de adăpost şi de speranţă pe care-i văzuse dormind ca nişte cadavre pe străzile din Calcutta. Şi acum se gîndi la băieţelul acela, la micul schelet burtos pe care-l culesese de pe jos, lovit şi cutremurat după căzătura de pe spinarea fetiţei abia cu puţin mai mare decît el, care-l ducea în cîrcă – îl ridicase şi, călăuzit de celălalt copil, îl dusese înapoi, îl coborîse în pivniţa fără ferestre care, pentru nouă dintre ei (numărase capetele întunecate, acoperite de boli de piele), reprezenta acasă.

— Să-i ţii pe prunci în viaţă, spuse el, să-i vindeci pe bolnavi, să împiedici lăturile să ajungă la reţeaua de apă curentă – începi prin a face lucruri bune în mod evident şi intrinsec. Şi cu ce sfîrşeşti? Sfîrşeşti prin a spori suma suferinţei umane şi prin a pune în pericol civilizaţia. Este genul de glumă cosmică pe care Dumnezeu pare s-o savureze.

Le aruncă tinerilor unul din rînjetele lui goale, feroce.

— Dumnezeu nu are nimic de-a face cu asta, replică Ranga, iar gluma nu este cosmică, e strict umană. Lucrurile astea nu sînt ca gravitaţia sau ca legea a doua a termodinamicii; acestea nu *trebuie* să se întîmple. Se întîmplă doar dacă oamenii sînt destul de proşti încît să le permită să se întîmple. Aici, în Pala, noi nu am permis să se-ntîmple, aşa că gluma n-a fost făcută pe socoteala noastră. Noi avem un excelent sistem public de igienă de o bună bucată de secol – şi totuşi nu sîntem suprapopulaţi, nu sîntem nefericiţi, nu trăim sub dictatură. Iar motivul este foarte simplu: noi alegem să ne comportăm într-un fel rezonabil şi realist.

— Cum dracu' aţi fost în stare să alegeţi? întrebă Will.

— Oamenii potriviţi au fost inteligenţi la momentul potrivit, spuse Ranga. Dar trebuie să recunoaştem – au fost şi foarte norocoşi. De fapt Pala, în întregul ei, a fost extraordinar de norocoasă. A avut în primul rînd norocul de a nu fi fost colonia nimănui. Rendang are un port magnific. Asta le-a adus o invazie arabă în Evul Mediu. Noi nu avem port, aşa că arabii ne-au lăsat în pace şi sîntem încă budişti sau şivaiţi, atunci cînd nu sîntem tantrici agnostici.

— Asta eşti *tu*? întrebă Will. Un tantric agnostic?

— Cu influenţe *mahayana*, explică Ranga. Ei bine, să revenim la Rendang. După arabi, i-a atras pe portughezi. Noi, nu. Nici port, nici portughezi. Prin urmare, nici minoritate catolică, nici aiureli blasfematoare despre cum voinţa lui Dumnezeu este cea care face ca oamenii să se-nmulţească spre mizeria subumană, nici rezistenţă organizată împotriva contracepţiei. Şi asta nu este singura noastră binecuvîntare: după o sută douăzeci de ani de portughezi, Ceylonul şi Rendangul s-au pricopsit cu olandezii. Şi după olandezi au venit englezii. Noi am scăpat de ambele infecţii. Nici olandezi, nici englezi, nici colonişti, nici exploatarea muncii, nici recolte la export, nici sărăciri sistematice ale pămîntului nostru. Totodată, nici whisky, nici calvinism, nici sifilis, nici administratori străini. Am fost lăsaţi să ne vedem de ale noastre şi să ne asumăm răspunderea pentru propriile treburi.

— Cu siguranţă *aţi fost* norocoşi.

— Şi în plus faţă de acest noroc uimitor, continuă Ranga, a mai existat uimitoarea bună administrare a lui Murugan Reformatorul şi a lui Andrew MacPhail. Doctorul Robert ţi-a vorbit despre

străbunicul său?

— În doar cîteva cuvinte, atît.

— Ţi-a povestit despre înfiinţarea Staţiunii Experimentale?

Will clătină din cap.

— Staţiunea Experimentală, spuse Ranga, are o mare legătură cu politica noastră privind populaţia. Totul a început cu o foamete. Înainte să vină în Pala, doctorul Andrew şi-a petrecut cîţiva ani în Madras. În al doilea an al şederii sale acolo, musonul nu a venit. Recoltele s-au ars, rezervoarele şi chiar fîntînile au secat. Cu excepţia englezilor şi a celor bogaţi, lumea nu mai avea de mîncare. Oamenii mureau ca muştele. În memoriile doctorului Andrew, există un pasaj faimos despre foamete. O descriere şi apoi un comentariu. Trebuise să asculte multe predici atunci cînd fusese copil şi pe una dintre ele şi-o tot amintea atunci, în timp ce muncea printre indienii muritori de foame. „Omul nu poate trăi doar cu pîine“ – aşa spunea textul, iar predicatorul fusese atît de elocvent, încît mai mulţi oameni au fost convertiţi. „Omul nu poate trăi doar cu pîine“. Însă fără pîine, înţelegea el acum, nu există minte, nu există spirit, nici lumină interioară, nici Tatăl din Ceruri. Nu există decît foame, nu există decît disperare, apoi apatie şi în final moarte.

— O altă glumă cosmică, spuse Will. Iar asta a fost formulată chiar de Isus: „Celui ce are, i se va da, dar de la cel ce n-are se va lua şi ce are“[8] – singura condiţie posibilă a umanităţii. Este cea mai crudă dintre toate glumele lui Dumnezeu şi totodată cea mai răspîndită. Am văzut-o trăită de milioane de bărbaţi şi femei, de milioane de copii – din toată lumea.

— Aşadar înţelegi de ce foametea aceea a lăsat o impresie de neşters în mintea doctorului Andrew. Era hotărît, şi la fel era şi prietenul său Raja, ca în Pala cel puţin pîinea să nu lipsească niciodată. De aici a pornit hotărîrea lor de a înfiinţa Staţiunea Experimentală. Rothamsted-de-la-Tropice a fost un mare succes. În cîţiva ani, aveam soiuri noi de orez, porumb, mei şi fructul pîinii. Aveam rase mai bune de vite şi pui, metode mai bune de cultivare şi hibridizare; iar în anii cincizeci am construit prima fabrică de superfosfat la est de Berlin. Datorită tuturor acestor lucruri, oamenii mîncau mai bine, trăiau mai mult, pierdeau mai puţini copii. La zece ani după înfiinţarea Rothamsted-ului-de-la-Tropice,

Raja a făcut un recensământ. Populaţia fusese mai mult sau mai puţin stabilă timp de un secol. Acum începuse să crească. În cincizeci sau şaizeci de ani, prevedea doctorul Andrew, Pala avea să fie transformată în genul de mahala putredă cum este astăzi Rendangul. Ce trebuia făcut? Doctorul Andrew îl cunoştea prea bine pe Malthus[9]. „Producţia de alimente creşte în proporţie aritmetică; populaţia creşte în proporţie geometrică.“ Omul nu are decît două posibilităţi: fie poate să lase chestiunea în seama Naturii care va soluţiona problema populaţiei în vechea manieră binecunoscută, prin foamete, molimă şi război; fie (Malthus fiind om al bisericii) îşi poate ţine numărul sub control prin restricţie morală.

— Rres-trric-ţi-e mor-ra-lă, repetă asistenta cea micuţă, rulînd r-urile într-o parodie indoneziană a unui teolog scoţian. Rres-trric-ţie mor-ra-lă! Întîmplător, adăugă ea, doctorul Andrew tocmai se însurase cu nepoata în vîrstă de şaisprezece ani a lui Raja.

— Iar acesta, spuse Ranga, a fost încă un motiv pentru a-l revizui pe Malthus. Foamete pe de-o parte, restricţie pe de alta. Cu siguranţă trebuia să existe o cale mai bună, mai fericită, mai umană, între cele două rele malthusiene. Şi bineînţeles exista o astfel de cale chiar şi atunci, chiar înainte de epoca prezervativului şi a spermicidelor. Existau bureţi, exista săpun, existau prezervative făcute din orice material rezistent la apă cunoscut, de la mătase unsă pînă la maţul de oaie. Întreaga armură a paleo-contracepţiei.

— Şi cum au reacţionat Raja şi supuşii săi la paleo-contracepţie? Cu groază?

— Nicidecum. Erau buni budişti şi fiecare bun budist ştie că zămislirea nu-i decît asasinare amînată. Fă tot ce-ţi stă în putinţă ca să ieşi din vîrtejul Roţii Naşterii şi a Morţii şi, pentru numele lui Dumnezeu, nu mai arunca alte victime pe Roată. Pentru un bun budist, contracepţia are un înţeles metafizic. Iar pentru o comunitate sătească de cultivatori de orez, are un înţeles social şi economic. Trebuie să existe suficienţi oameni tineri care să muncească pe ogoare şi să-i susţină pe cei vîrstnici şi pe copii. Dar nu prea mulţi din fiecare; pentru că atunci nici vîrstnicii, nici muncitorii, nici copiii lor nu vor mai avea suficientă mîncare. În vremurile de demult, cuplurile trebuiau să aibă vreo şase copii

pentru a creşte doi sau trei. Apoi au urmat vremurile bune şi Staţiunea Experimentală. Acum, din şase copii supravieţuiau cinci. Vechile obiceiuri ale reproducerii încetaseră să mai fie viabile. Singura obiecţie împotriva paleo-contracepţiei era caracterul ei rudimentar. Dar din fericire exista şi o alternativă estetică. Raja era un iniţiat tantric şi învăţase yoga dragostei. Doctorului Andrew i s-a povestit despre *maithuna* şi, fiind un adevărat om de ştiinţă, a fost de acord cu ea. Lui şi tinerei lui soţii li s-au dat instrucţiunile necesare.

— Cu ce rezultate?

— Cu o aderare plină de entuziasm.

— Toată lumea simte la fel, spuse Radha.

— Hai, hai, fără generalizările tale atotcuprinzătoare! Unii simt aşa, alţii nu. Doctorul Andrew a fost unul dintre entuziaşti. Întreaga problemă a fost discutată pe îndelete. În final, au decis că mijloacele contraceptive ar trebui să fie ca educaţia – libere, susţinute prin taxe şi, deşi nu obligatorii, universale pe cît posibil. Pentru cei care simţeau nevoia de ceva mai rafinat, exista posibilitatea instruirii în yoga iubirii.

— Vrei să spui că au reuşit?

— Nu a fost chiar aşa de greu. *Maithuna* era în spiritul credinţei celor din Pala. Oamenilor nu li s-a cerut să facă nimic împotriva religiei lor. Din contră, li s-a dat ocazia măgulitoare de a se alătura aleşilor, învăţînd ceva ezoteric.

— Şi nu uita lucrul cel mai important dintre toate, interveni sora Appu. Pentru femei – pentru *toate* femeile, şi nu-mi pasă ce spui despre generalităţile atotcuprinzătoare –, yoga iubirii înseamnă perfecţiune, înseamnă să fie transformate şi purtate dincolo de ele însele şi desăvîrşite. A urmat o scurtă tăcere. Iar acum, reluă ea pe un alt ton mai vioi, e timpul să te lăsăm să-ţi faci siesta.

— Înainte să plecaţi, spuse Will, aş vrea să scriu o scrisoare. Doar un bilet scurt către şeful meu pentru a-i spune că sînt în viaţă şi că nu sînt ameninţat de pericolul imediat de a fi mîncat de indigeni.

Radha merse să scotocească în biroul doctorului Robert şi se întoarse cu hîrtie, creion şi plic.

„*Veni, vidi*[10]“, mîzgăli Will. „Am naufragiat, i-am întîlnit pe Rani

şi pe colaboratorul ei din Rendang care sugerează că poate livra marfa în schimbul unui bacşiş (a precizat) de douăzeci de mii de lire. Să negociez în privinţa asta? Dacă-mi telegrafiaţi *Articolul propus OK*, voi merge mai departe. Dacă primesc *Nu-i grabă cu articolul*, voi renunţa. Spuneţi-i mamei că sînt bine şi că-i voi scrie în curînd.“

— Gata, spuse el cînd înmînă lui Ranga plicul lipit şi cu adresa scrisă pe el. Pot să te rog să-mi cumperi un timbru şi s-o trimiţi la timp ca să prindă avionul de mîine?

— Negreşit, promise băiatul.

Privindu-i cum plecau, Will avu o strîngere de inimă. Ce tineri încîntători! În vreme ce el complota cu domnul Bahu şi cu forţele istoriei pentru a le răsturna lumea. Se consolă cu gîndul că, dacă n-o făcea el, ar fi făcut-o altcineva. Şi chiar dacă Joe Aldehyde obţinea într-adevăr concesiunea, tot vor putea continua să facă dragoste în stilul în care se obişnuiseră. Sau nu?

Din uşă, asistenta cea micuţă se întoarse pentru un ultim sfat.

— Gata cu cititul acum, îl ameninţă ea cu degetul. Culcă-te.

— Nu dorm niciodată ziua, o asigură Will cu o evidentă satisfacţie perversă.

1. Un suflet mare (în germ. în orig.).
2. Păcătuieşte cu îndrăzneală (în lat. în orig.).
3. Obiecte religioase (în fr. în orig.).
4. Unitate monetară curentă în India, echivalentă cu 1/16 dintr-o rupie.
5. Comunitate religioasă fondată de John Humphrey Noyes în 1848, în Oneida, New York, o încercare de realizare a unei comunităţi funcţionînd pe baza propriilor reguli de organizare : proprietate comună, „căsătorie complexă“, critică reciprocă etc. Comunitatea a dispărut în anul 1878, în urma ei rămînînd faimoasele ateliere de argintărie Oneida, principala sursă de venit a fostei comunităţi.
6. Nu mă atinge (în lat. în orig.).
7. Proprietarul celei mai mari uzine de armament din Germania, principala furnizoare de arme în Primul Război Mondial. Uzina a fost închisă după terminarea războiului, ca urmare a Tratatului de la Versailles.
8. Marcu, 4, 25.
9. Thomas Robert Malthus (1766-1834), specialist britanic în ştiinţe politice, economie şi demografie.

10. Am venit, am văzut (în lat. în orig.).

7

Nu putea niciodată să doarmă ziua; însă atunci cînd îşi privi din nou ceasul era patru şi douăzeci şi cinci şi se simţea grozav de odihnit. Ridică *Însemnările asupra celor ce sînt* şi-şi reluă lectura întreruptă:

> Dă-ne nouă astăzi Credinţa noastră cea de toate zilele, dar fereşte-ne pe noi, bunule Dumnezeu, de eresuri.

Pînă aici ajunsese în dimineaţa aceasta; iar acum urma o nouă secţiune, a cincea:

> Eu, cel care cred că sînt, şi eu, cel care sînt de fapt – suferinţă, cu alte cuvinte, şi sfîrşitul suferinţei. O treime, mai mult sau mai puţin, din toată suferinţa pe care persoana care cred că sînt trebuie s-o îndure este imposibil de evitat. Este suferinţa inerentă condiţiei umane, preţul pe care trebuie să-l plătim pentru că sîntem organisme sensibile şi conştiente de sine, aspirînd către eliberare, însă supuse legilor naturii şi aflate sub ordinul de a mărşălui tot înainte, prin timpul ireversibil, printr-o lume total indiferentă faţă de fericirea noastră, faţă de declin şi de certitudinea morţii. Cele două treimi rămase din suferinţă sînt provocate de om şi, din perspectiva universului, sînt inutile.

Will dădu pagina. O bucăţică de hîrtie scrisă căzu fluturînd pe pat. O ridică şi se uită la ea. Douăzeci de rînduri scrise cu un scris mărunt şi clar, iar la capătul hîrtiei, iniţialele S.M. Evident, nu era o scrisoare; era o poezie şi, prin urmare, proprietate publică. Citi:

> Undeva între tăcerea frustă şi cele

Un milion trei sute de mii de predici ale duminicii trecute;
Undeva între
Calvin despre Cristos (Dumnezeu să ne-ajute!) şi şopîrle;
Undeva între a vedea şi a rosti, undeva
Între şuvoiul murdar şi unsuros al vorbelor noastre
Şi prima stea, unde moliile uriaşe zboară
În jurul umbrelor de flori,
Se află locul neprihănit unde eu, începînd a mai fi eu însămi,
Îmi amintesc totuşi
Înţelepciunea de-o noapte a dragostei de pe tărîmul celălalt;
Şi, ascultînd vîntul, îmi mai aduc aminte
De cealaltă noapte, cea dintîi a văduviei,
Lipsită de somn, cu moartea şezîndu-mi alături în beznă,
Doar a mea, a mea, numai a mea, fără putinţă de tăgadă!
Dar eu, începînd a mai fi eu însămi,
În acest loc neprihănit aflat între gîndul meu şi tăcere
Văd tot ce-am avut odată şi-am pierdut, nelinişte şi bucurii,
Care ca genţienele prin iarba Alpilor lucesc
Albastre, libere, deschise.

„Ca genţienele“, repetă Will pentru sine şi se gîndi la vacanţa de vară în Elveţia, de pe vremea cînd avea doisprezece ani; se gîndi la pajiştea de deasupra de Grindelwald, cu florile ei necunoscute, cu fluturii ei minunaţi, atît de puţin englezeşti; se gîndi la cerul de un albastru închis, la lumina soarelui şi la munţii uriaşi şi strălucitori de pe partea cealaltă a văii. Şi tot ceea ce găsise de cuviinţă tatăl său să spună a fost că arăta ca o reclamă la ciocolata cu lapte Nestlé. „Care nu-i nici măcar ciocolată adevărată“, insistase el cu o grimasă de dezgust. „Ciocolată cu *lapte*“. După care urmase un comentariu ironic asupra picturii în acuarele la care lucra mama sa – atît de prost (sărmana!), însă cu atîta migală plină de dragoste şi dăruire: „Reclama la ciocolata cu lapte pe care Nestlé a respins-o“. Şi acum era rîndul *lui*. „În loc să tîndăleşti pe aici cu gura căscată precum prostul satului, de ce nu-ţi găseşti ceva inteligent de făcut? De exemplu, mai repetă cîte ceva din gramatica germană“. Şi scotocind prin rucsac, scosese dintre ouăle fierte tari şi sandviciuri micul ceaslov cafeniu, atît de detestat. Ce om nesuferit! Şi totuşi, dacă Susila avea dreptate, ar trebui să fie în stare să-l vadă acum, după toţi aceşti ani, strălucind ca o genţiană –

Will îşi aruncă din nou privirea asupra ultimului vers al poeziei – „albastre, libere, deschise“.

— Ei bine... rosti o voce cunoscută.

Se întoarse înspre uşă.

— Vorbeam de lup. Sau mai degrabă citeam ce a scris lupul, spuse Will ridicînd bucata de hîrtie, pentru ca ea s-o poată cerceta.

Susila îi aruncă o privire.

— O, *aia*, spuse ea. Dacă doar bunele intenţii ar fi de-ajuns pentru a scrie o poezie bună! Oftă şi clătină din cap.

— Încercam să mă gîndesc la tatăl meu ca la o genţiană, continuă el. Însă tot ce văd e imaginea insistentă a unei balegi enorme.

— Chiar şi balegile, îl asigură ea, pot fi văzute ca nişte genţiene.

— Însă, aşa cum înţeleg eu, doar în locul despre care scriai – locul neprihănit dintre gînd şi tăcere?

Susila aprobă.

— Cum se ajunge în locul acela?

— Nu se ajunge. Vine el la tine. Sau mai degrabă, cu adevărat e chiar aici.

— Eşti întocmai ca mica Radha, se plînse el. Repeţi ca un papagal ceea ce spune Bătrînul Raja la începutul acestei cărţi.

— Dacă repetăm, spuse ea, o facem pentru că se-ntîmplă să fie adevărat. Dacă n-am repeta, ar însemna să ignorăm faptele.

— Faptele cui? întrebă el. Cu siguranţă nu ale mele.

— Nu pentru moment, încuviinţă ea. Dar dacă ar fi să faci genul de lucuri pe care le recomandă Bătrînul Raja, s-ar putea să fie ale tale.

— *Tu* ai avut probleme cu părinţii? întrebă el după o scurtă tăcere. Sau ai putut dintotdeauna să vezi balegile ca pe nişte genţiene?

— Nu şi la vîrsta aceea, răspunse ea. Copiii *trebuie* să fie maniheeni dualişti. Este preţul pe care trebuie să-l plătim cu toţii pentru a învăţa elementele de bază a ceea ce înseamnă să fii om. Să vedem balegile ca pe nişte genţiene, sau mai degrabă să vedem şi genţienele şi balegile ca pe nişte Genţiene cu G mare – asta-i o realizare postuniversitară.

— Deci cum te-ai descurcat cu părinţii? Doar zîmbeai larg şi suportai insuportabilul? Sau întîmplarea a făcut ca tatăl şi mama

ta să fie suportabili?

— Suportabili în mod separat, răspunse ea. În special tatăl meu. Dar de-a dreptul insuportabili împreună – insuportabili pentru că nu se puteau suporta unul pe celălalt. O femeie volubilă, veselă, deschisă, măritată cu un bărbat atît de obositor de introvertit, încît îl călca tot timpul pe nervi – chiar şi în pat, bănuiesc eu. Ea nu se oprea niciodată din vorbit, iar el nu începea niciodată. Urmarea era că el o credea superficială şi nesinceră, ea îl credea fără inimă, dispreţuitor şi lipsit de sentimente umane normale.

— Mă aşteptam ca voi să aveţi mai multă minte cît să nu cădeţi în genul ăsta de capcană.

— Chiar avem atîta minte, îl asigură ea. Băieţii şi fetele sînt învăţaţi la ce anume să se aştepte de la oamenii al căror temperament şi fizic sînt foarte diferite de ale lor. Din nefericire, se întîmplă uneori ca lecţiile să nu pară a avea prea mult efect. Să nu mai pomenim de faptul că în unele cazuri distanţa psihologică dintre oamenii în cauză este prea mare pentru a fi străbătută. Totuşi, adevărul este că tatăl şi mama mea n-au reuşit niciodată să se-nţeleagă. Se îndrăgostiseră unul de celălalt – Dumnezeu ştie de ce. Dar cînd au ajuns să trăiască împreună, ea s-a trezit rănită în mod constant de inaccesibilitatea lui, în timp ce jovialitatea *ei* lipsită de inhibiţii îl făcea pe el să se-nfioare de stînjeneală şi dezgust. Simpatia *mea* mergea tot timpul înspre tata. Fizic şi temperamental semăn foarte mult cu el, cîtuşi de puţin cu mama. Îmi aduc aminte, chiar şi atunci cînd eram mic copil, cum mă îndepărtam de exuberanţa ei. Era ca o invadare permanentă a intimităţii cuiva. Încă mai este aşa.

— Eşti nevoită s-o vezi des?

— Foarte rar. Are slujba ei şi proprii prieteni. În partea noastră de lume, „mama“ este strict numele unei funcţii. Atunci cînd funcţia a fost îndeplinită cum trebuie, titlul nu mai e valabil; fostul copil şi femeia care fusese numită „mamă“ stabilesc un nou fel de relaţii. Dacă se înţeleg bine, continuă să se vadă des. Dacă nu, se îndepărtează. Nimeni nu se aşteaptă să se cramponeze unii de alţii, iar genul acesta de cramponare nu înseamnă dragoste – nu este privit ca un fapt lăudabil în mod deosebit.

— Aşa că *acum* toate-s bune. Dar *atunci*? Ce s-a întîmplat cînd erai un copil care creştea între doi oameni care nu puteau străbate

hăul ce-i despărţea? Ştiu ce-nseamnă *asta* – basmul care se termină invers, „şi au trăit nefericiţi pînă la adînci bătrîneţi“.

— Şi nu mă îndoiesc, spuse Susila, că, dacă nu ne-am fi născut în Pala, am fi trăit nefericiţi pînă la adînci bătrîneţi. Aşa, ne-am descurcat remarcabil de bine, date fiind împrejurările.

— Cum aţi reuşit?

— Noi, nu; alţii au reuşit-o pentru noi. Ai citit ceea ce spunea Bătrînul Raja despre cum să scapi de două treimi din suferinţa care este produsă de om şi inutilă?

Will dădu din cap că da.

— Tocmai asta citeam cînd ai intrat.

— Ei bine, în vremurile rele de demult, continuă ea, familiile palaneze puteau fi la fel de victimizante, producătoare de tirani şi creatoare de mincinoşi, cum sînt ale voastre astăzi. De fapt, erau atît de groaznice, încît doctorul Andrew şi Raja Reformatorul au hotărît că trebuia să se acţioneze în privinţa asta. Etica budistă şi comunismul rural primitiv au fost abil făcute să servească scopurilor raţiunii şi, într-o singură generaţie, întregul sistem al familiei a fost radical schimbat. Ezită un moment: Hai să-ţi explic, continuă ea, referindu-mă la cazul meu special – cazul unui copil unic al unor oameni care n-au putut să se înţeleagă unul pe celălalt şi care au fost mereu în contradicţie sau chiar în conflict. În vremurile de altădată, o fetiţă crescută în acele condiţii ar fi ieşit fie o epavă, o rebelă, fie o conformistă resemnată şi ipocrită. Sub noua orînduire, n-a trebuit să suport suferinţe inutile, nu am eşuat, nici n-am fost forţată să mă revolt sau să mă resemnez. De ce? Pentru că din momentul în care am putut să merg de-a buşilea, am fost liberă să evadez.

— Să evadezi? repetă el. Să evadezi? Părea prea frumos ca să fie adevărat.

— Evadarea, explică ea, e inclusă în noul sistem. Ori de cîte ori dulcele cămin părintesc devine insuportabil, copilul are permisiunea, este activ încurajat – şi întreaga greutate a opiniei publice se află în spatele acestei încurajări – să migreze către unul dintre celelalte cămine ale sale.

— Cîte cămine are un copil palanez?

— Cam douăzeci, în medie.

— Douăzeci? Dumnezeule!

— Toţi aparţinem, explică Susila, unui CAR – unui Club de Adopţie Reciprocă. Fiecare CAR reuneşte între cincisprezece şi douăzeci şi cinci de cupluri de toate felurile. Mirese şi miri nou selectaţi, vîrstnici cu copii mari, bunici şi străbunici – fiecare din club îi adoptă pe ceilalţi. În afara rudelor noastre de sînge, toţi avem numărul nostru de mame înlocuitoare, taţi înlocuitori, mătuşi şi unchi înlocuitori, fraţi şi surori înlocuitoare, bebeluşi, prunci şi adolescenţi înlocuitori.

Will clătină din cap.

— Să faci să se dezvolte douăzeci de familii acolo unde înainte nu se dezvolta decît una.

— Dar ceea ce se dezvolta înainte era genul *vostru* de familie. Cele douăzeci sînt genul nostru. Ca şi cînd ar fi citit instrucţiuni dintr-o carte de bucate, Susila urmă: Se ia un sclav al simbriei, inapt sexual, o femeie nesatisfăcută, doi sau (de preferat) trei mici dependenţi de televizor; se marinează într-un amestec de freudism şi creştinism diluat; apoi se închid bine într-un apartament cu patru camere şi se fierb în suc propriu timp de cincisprezece ani. Reţeta *noastră* este destul de diferită: se iau douăzeci de cupluri satisfăcute din punct de vedere sexual şi vlăstarii lor; se adaugă ştiinţă, intuiţie şi umor în cantităţi egale; se înmoaie în budism tantric şi se fierb un timp nedefinit într-o tigaie deschisă, în aer liber, deasupra unei flăcări vioaie de afecţiune.

— Şi ce se obţine în tigaia voastră deschisă? întrebă el.

— Un fel cu totul diferit de familie. Nu exclusivistă, precum familiile voastre, şi nu predestinată, nu obligatorie. O familie deschisă, nepredestinată şi benevolă. Douăzeci de perechi de taţi şi mame, opt sau nouă foşti taţi şi foste mame şi patruzeci sau cincizeci de copii diferiţi, de toate vîrstele.

— Oamenii rămîn în acelaşi club de adopţie toată viaţa?

— Bineînţeles că nu. Copiii adulţi nu-şi adoptă proprii părinţi sau proprii fraţi şi surori. Ies şi adoptă un alt set de vîrstnici, un grup diferit de semeni şi juniori. Iar membrii noului club îi adoptă pe ei şi, la vremea potrivită, şi pe copiii lor. Hibridizarea microculturilor – aşa numesc sociologii noştri procesul acesta. Este la fel de benefic, la nivelul lui, ca hibridizarea diferitelor soiuri de porumb sau de pui de găină. Relaţii mai sănătoase în grupuri mai responsabile, simpatii mai largi şi înţelegeri mai profunde. Iar

simpatiile şi înţelegerile sînt pentru toţi cei aflaţi într-un CAR, de la copii pînă la centenari.

— Centenari? Care e speranţa voastră de viaţă?

— Cu un an sau doi mai mare decît a voastră, răspunse ea. Zece la sută dintre noi sînt trecuţi de şaizeci şi cinci de ani. Cei bătrîni au pensii, dacă nu-şi pot cîştiga traiul. Dar evident că pensiile nu sînt suficiente. Au nevoie să facă ceva util şi provocator; au nevoie de oameni pe care să-i îndrăgească şi care să-i iubească la rîndul lor. CAR-urile satisfac aceste nevoi.

— Totul sună, spuse Will, suspect de asemănător cu propaganda făcută uneia dintre noile comunităţi chinezeşti.

— Nimic, îl asigură ea, n-ar putea fi mai puţin asemănător cu o comună decît un CAR. Un CAR nu este condus de guvern, este condus de membrii săi. Iar noi nu sîntem militarizaţi. Nu sîntem interesaţi să devenim buni membri de partid; sîntem interesaţi doar să devenim fiinţe umane bune. Nu propagăm dogme. Şi, în final, nu-i îndepărtăm pe copii de părinţii lor; din contră, le dăm copiilor părinţi suplimentari, iar părinţilor, copii suplimentari. Asta înseamnă că şi la creşă ne bucurăm de un anumit grad de libertate; iar libertatea noastră sporeşte pe măsură ce creştem şi devenim capabili să facem faţă unei game mai largi de experienţe şi să ne asumăm răspunderi mai mari. Pe cînd în China nu există deloc libertate. Copiii sînt înmînaţi îmblînzitorilor oficiali de copii, a căror datorie este să-i transforme în servitori supuşi ai Statului. Lucrurile stau mult mai bine în partea ta de lume – mai bine, însă totuşi destul de rău. Voi scăpaţi de îmblînzitorii de copii, desemnaţi de stat; dar societatea voastră vă condamnă să vă petreceţi copilăria într-o familie exclusivistă, cu un singur set de fraţi şi părinţi. Aceştia vă sînt impuşi prin predestinare ereditară. Nu puteţi scăpa de ei, nu vă puteţi lua vacanţă de ei, nu puteţi merge la nimeni altcineva ca să schimbaţi aerul moral sau psihologic. E libertate, dacă vrei – însă libertate într-o cabină telefonică.

— Închişi înăuntru, continuă Will (iar acum mă gîndesc la mine), cu un tiran care rînjeşte cinic, cu o martiră creştină şi cu o fetiţă care fusese înspăimîntată de tiran şi şantajată de apelul martirei la sentimentele ei bune pînă intrase într-o stare de imbecilitate tremurîndă. Acesta a fost căminul din care, pînă am împlinit paisprezece ani şi mătuşa Mary a venit să locuiască

alături, n-am scăpat niciodată.

— Şi nefericiţii tăi părinţi n-au scăpat niciodată de *tine*.

— Asta nu-i chiar adevărat. Tata obişnuia să evadeze în rachiu, iar mama, în anglicanismul elevat. Eu a trebuit să-mi duc la capăt sentinţa fără nici cea mai mică suspendare. Paisprezece ani de servitudine familială. Cît te invidiez! Liberă ca pasărea!

— Nu fi atît de liric! Liberă, hai să spunem, ca o fiinţă umană care evoluează, liberă ca o femeie a viitorului – însă nu mai liberă de-atît. Adopţia Reciprocă îi apără pe copii împotriva nedreptăţii şi a celor mai rele consecinţe ale incompetenţei parentale. Nu îi scuteşte de disciplină ori de asumarea responsabilităţilor. Din contră, le sporeşte numărul responsabilităţilor; îi expune unei varietăţi largi de discipline. În familiile voastre predestinate şi exclusiviste, copiii, după cum spui, îşi execută o lungă sentinţă sub supravegherea unui singur set de temniceri parentali. Bineînţeles că aceşti temniceri parentali pot fi buni, înţelepţi şi inteligenţi. În cazul acesta, micii prizonieri vor ieşi mai mult sau mai puţin marcaţi. Dar, de fapt, cei mai mulţi dintre temnicerii parentali ai voştri nu sînt *neapărat* buni, înţelepţi sau inteligenţi. Sînt capabili să fie bine intenţionaţi dar proşti, sau rău intenţionaţi şi frivoli, sau altminteri nevrotici, sau ocazional de-a dreptul malefici sau pur şi simplu nebuni. Aşa că Dumnezeu să-i aibă în pază pe micii întemniţaţi, condamnaţi după lege, obicei şi religie să fie la cheremul bunului lor plac! Însă gîndeşte-te acum la ceea ce se întîmplă într-o familie mare, deschisă, voluntară. Nu există cabine telefonice, nici temniceri predestinaţi. Aici copiii cresc într-o lume care este un model de societate liberă, o versiune la scară mică, dar corectă a mediului în care urmează să trăiască atunci cînd vor creşte. „Sfînt“, „sănătos“, „întreg“[1] – toate vin din aceeaşi rădăcină şi redau diferite nuanţe ale aceluiaşi înţeles. De fapt, din punct de vedere etimologic, genul nostru de familie deschisă şi voluntară este adevărata familie sfîntă. *A voastră* este familia *ne*-sfîntă.

— Amin, spuse Will şi se gîndi iarăşi la copilăria lui, se mai gîndi şi la sărmanul şi micuţul Murugan, prins în ghearele lui Rani. Ce se-ntîmplă, întrebă el după o pauză, atunci cînd copiii migrează către unul dintre celelalte cămine ale lor? Cît timp stau acolo?

— Depinde. Cînd copiii mei se satură de mine, rareori stau mai mult de o zi sau două departe de mine. Asta pentru că, de fapt, sînt

foarte fericiţi acasă. Eu nu am fost, aşa că atunci cînd *eu* plecam, uneori stăteam şi cîte-o lună întreagă.

— Şi părinţii tăi înlocuitori te-au susţinut împotriva mamei şi tatălui adevăraţi?

— Nu se pune problema de-a face ceva *împotriva* cuiva. Susţinem înţelegerea şi sentimentele bune şi respingem nefericirea şi cauzele ei care pot fi evitate. Dacă un copil se simte nefericit în primul lui cămin, noi facem pentru el tot ce ne stă în putinţă în cele cincisprezece sau douăzeci de cămine secundare. Între timp, tatăl şi mama lui beneficiază de o terapie plină de tact din partea celorlalţi membri ai Clubului lor de Adopţie Reciprocă. În cîteva săptămîni, părinţii sînt pregătiţi să fie din nou împreună cu copiii lor, iar copiii sînt pregătiţi să fie împreună cu părinţii lor. Însă nu trebuie să crezi, adăugă ea, că doar atunci cînd dau de necaz copiii apelează la părinţii şi bunicii lor înlocuitori. O fac tot timpul, ori de cîte ori simt nevoia unei schimbări sau a unui fel nou de experienţă. Şi nu este doar un vîrtej social. Oriunde ar merge în calitate de copii înlocuitori, ei au responsabilităţi, la fel după cum au şi drepturi – să perie cîinele, de pildă, să cureţe coteţele păsărilor, să aibă grijă de bebeluş în timp ce mama face altceva. Au îndatoriri, ca şi privilegii – dar nu în vreuna din micile voastre cabine telefonice sufocante. Îndatoriri şi privilegii într-o familie mare, deschisă, nepredestinată, primitoare, unde toate cele şapte vîrste ale omului şi o duzină de deprinderi şi talente diferite sînt reprezentate şi în care copiii au experienţa tuturor lucrurilor importante şi semnificative pe care fiinţele omeneşti le fac şi le suportă – munca, joaca, dragostea, bătrîneţea, boala, moartea...

Tăcu, gîndindu-se la Dugald şi la mama lui Dugald; apoi, schimbîndu-şi intenţionat tonul, continuă:

— Dar *tu*? M-am agitat atît vorbind despre familii, încît nici măcar nu te-am întrebat cum te simţi. Cu siguranţă *arăţi* mult mai bine decît atunci cînd te-am văzut ultima dată.

— Mulţumită doctorului MacPhail. Şi de asemenea, mulţumită cuiva care, din cîte bănuiesc eu, în mod clar practică medicina fără diplomă. Ce mi-ai făcut ieri după-amiază?

Susila zîmbi.

— Tu însuţi ai făcut, îl asigură ea. Eu doar am apăsat butoanele.

— Care butoane?

— Butoanele memoriei, butoanele imaginaţiei.

— Şi asta a fost de-ajuns cît să mă împingă într-o transă hipnotică?

— Dacă vrei s-o numeşti aşa.

— Cum ai putea-o numi altfel?

— De ce s-o numeşti în vreun fel? Numele cerşesc întrebări într-o măsură atît de mare... De ce să nu te mulţumeşti doar să ştii că s-a întîmplat?

— Dar *ce* s-a întîmplat?

— Ei bine, pentru început, am stabilit un fel de contact, nu?

— Cu siguranţă, admise el. Şi totuşi cred că nici măcar nu te-am privit.

O privea acum – privea şi se întreba, în timp ce privea, cine era cu adevărat această creatură mică şi stranie, ce se ascundea dincolo de masca netedă şi serioasă a feţei, ce anume vedeau acei ochi negri în timp ce-i întorceau privirea, la ce anume se gîndea.

— Cum *ai fi putut* să mă priveşti? Plecaseşi în vacanţă.

— Sau am fost trimis la plimbare?

— Trimis la plimbare? Nu, spuse ea, clătinînd din cap. Hai să zicem condus, ajutat. Urmă un moment de tăcere. Ai încercat vreodată, continuă ea, să faci treabă cu un copil în jurul tău?

Will se gîndi la micul vecin care se oferise să-l ajute să-şi vopsească mobila din sufragerie şi rîse la amintirea exasperării lui.

— Sărmanul micuţ! continuă Susila. Are intenţii atît de bune, e atît de dornic să ajute.

— Dar e vopsea pe covor, urme de degete sînt peste tot pe pereţi...

— Aşa că pînă la urmă trebuie să te descotoroseşti de el. „Fugi, băieţelule! Du-te şi joacă-te în grădină!“

Se aşternu tăcerea.

— Ei bine? întrebă el într-un sfîrşit.

— Nu înţelegi?

Will clătină din cap.

— Ce se întîmplă atunci cînd eşti bolnav, cînd eşti răcit? Cine face reparaţiile? Cine vindecă rănile şi alungă infecţia? *Tu*?

— Cine altcineva?

— Tu? insistă ea. *Tu*? Persoana care simte durerea, care se îngrijorează şi se gîndeşte la păcat, la bani şi la viitor! Tu, *acesta*,

eşti oare capabil să faci ceea ce trebuie făcut?

— O, înţeleg unde baţi.

— În fine! spuse ea batjocoritor.

— *Mă* trimiţi să mă joc în grădină, astfel încît adulţii să poată lucra în linişte. Dar cine *sînt* adulţii?

— Nu mă întreba pe mine, răspunse ea. Asta e o întrebare pentru un neuro-teolog.

— Asta ce vrea să zică?

— Vrea să zică exact ce auzi. O persoană care îi defineşte pe oameni, simultan, în termenii Luminii Pure a Neantului şi în cei ai sistemului nervos vegetativ. Adulţii sînt o combinaţie de minte şi fiziologie.

— Iar copiii?

— Copiii sînt oamenii mici care cred că ştiu totul mai bine decît adulţii.

— Aşa că trebuie să li se spună să fugă la joacă.

— Exact.

— Tratamentul tău este procedura standard în Pala? întrebă el.

— Procedura standard, îl asigură ea. În partea ta de lume, doctorii scapă de copii otrăvindu-i cu barbiturice. Noi o facem vorbindu-le despre catedrale şi stăncuţe, continuă Susila, iar vocea i se modulase într-o incantaţie. Despre nori albi care plutesc pe cer, despre lebede albe care plutesc pe fluviul întunecat, liniştit şi de nestăvilit al vieţii...

— Lasă, lasă, protestă el. Nu mă lua cu de-astea!

Un zîmbet lumină faţa severă şi oacheşă, iar femeia începu să rîdă. Will o privi cu uimire. Brusc, devenise o altă persoană, o altă Susila MacPhail, veselă, pusă pe şotii, ironică.

— Îţi cunosc şmecheriile, adăugă rîzînd şi el.

— Şmecherii? clătină ea din cap încă rîzînd. Eu doar îţi explicam cum am făcut.

— Ştiu exact cum ai făcut. Şi mai ştiu că funcţionează. În plus, îţi dau voie s-o mai faci – ori de cîte ori este necesar.

— Dacă vrei, spuse ea mai serios, îţi voi arăta cum să-ţi apeşi propriile butoane. Noi predăm asta în toate şcolile elementare. Este vorba de AD-ul de bază.

— Ce-i asta?

— Autodeterminare. Alias Controlul Destinului.

— Controlul Destinului? ridică el din sprîncene.

— Nu, nu, îl asigură ea, nu sîntem chiar atît de proşti pe cît s-ar părea că ne consideri. Ştim foarte bine că doar o parte a destinului nostru e controlabilă.

— Iar voi o controlaţi apăsîndu-vă propriile butoane?

— Apăsînd pe propriile butoane şi apoi vizualizînd ceea ce am vrea să se întîmple.

— Dar se şi întîmplă?

— În multe cazuri, da.

— Simplu! În vocea lui se simţea o notă ironică.

— Minunat de simplu, recunoscu ea. Şi totuşi, după cîte ştiu eu, noi sîntem singurii oameni care le predau AD în mod sistematic copiilor lor. *Voi* doar le spuneţi ce trebuie să facă şi gata. Fiţi cuminţi, spuneţi voi. Dar cum? Asta nu le-o spuneţi niciodată. Tot ce faceţi este să-i muştruluiţi şi să-i pedepsiţi. Idioţenie curată.

— De-a dreptul idioţenie, încuviinţă el, amintindu-şi-l pe domnul Crabbe, directorul colegiului său, perorînd pe tema masturbării, amintindu-şi cotonogelile, predicile săptămînale şi slujba de afurisenie din Miercurea Cenuşii: „Blestemat este acela care rîvneşte la nevasta vecinului său. Amin“:

— Dacă aceşti copii ai voştri iau idioţenia în serios, ajung nişte păcătoşi nefericiţi. Iar dacă n-o iau în serios, ajung nişte cinici nefericiţi. Şi dacă se apără de nefericitul cinism, ajung apţi să devină papistaşi sau marxişti. Nu-i de mirare că trebuie să aveţi toate acele mii de temniţe, de biserici şi celule comuniste.

— Pe cîtă vreme în Pala, din cîte înţeleg, aveţi foarte puţine.

Susila clătină din cap.

— N-avem Alcatraz aici, spuse ea. Nici Billy Graham[2] nici Mao Ţe-tung sau Madona din Fátima. Nici iadul pe pămînt, nici promisiuni creştineşti, nici vorbe-n vînt comuniste despre secolul al douăzeci şi doilea. Doar bărbaţi, femei şi copiii lor, care încearcă să se bucure din plin de aici şi acum, în loc să trăiască altundeva, aşa cum faceţi voi de cele mai multe ori, în vreun alt timp, în vreun alt univers imaginar plăsmuit. Şi, într-adevăr, nu-i vina voastră. Aproape că sînteţi obligaţi să trăiţi în felul acesta pentru că prezentul e atît de frustrant. Şi e frustrant pentru că n-aţi fost niciodată învăţaţi cum să acoperiţi golul dintre teorie şi practică, dintre hotărîrile voastre de An Nou şi comportamentul real.

— „Căci nu fac binele pe care îl voiesc“, recită el, „ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvîrşesc“[3].

— Cine a spus asta?

— Omul care a inventat creştinismul, Sfîntul Pavel.

— Vezi, spuse ea, idealurile cele mai înalte cu putinţă, şi nici o metodă de a le realiza.

— Cu excepţia metodei supranaturale de a le realiza prin Altcineva.

Dînd capul pe spate, Will Farnaby începu să cînte:

Există o fîntînă cu ape sîngerînde,
Ieşite parcă din venele lui Emanuel mult-lăudat
Iar păcătoşii cufundaţi în limpezile-i unde
Sînt curăţaţi de toată-ntinăciunea, de păcat[4].

Susila îşi acoperise urechile.

— E de-a dreptul obscen, spuse ea.

— Este imnul preferat al directorului meu, îi explică Will. Obişnuiam să-l cîntăm o dată pe săptămînă în toată perioada cît am fost la şcoală.

— Slavă cerului că în budism n-a existat niciodată sînge, spuse ea. Gautama a trăit pînă la optzeci de ani şi a murit pentru că a fost prea curtenitor ca să refuze mîncarea stricată. Moartea violentă pare să atragă întotdeauna după ea moarte violentă. „Dacă nu vrei să crezi că eşti mîntuit de sîngele mîntuitorul *meu*, te voi îneca în propriul tău sînge“. Anul trecut am urmat un curs de istoria creştinismului la Shivapuram. Susila se cutremură amintindu-şi. Ce oroare! Şi asta pentru că acel sărman ignorant nu a ştiut cum să-şi pună-n practică bunele intenţii.

— Şi cei mai mulţi dintre noi, spuse Will, se mai află încă în aceeaşi barcă veche. Tocmai răul pe care nu-l dorim, pe acela îl facem. Şi cum!

Reacţionînd neiertător în faţa a ceea ce nu poate fi iertat, Will Farnaby rîse batjocoritor. Rîse pentru că văzuse bunătatea lui Molly şi apoi, cu ochii deschişi, alesese alcovul roz şi, odată cu el, nefericirea lui Molly, moartea lui Molly, propriul sentiment de vinovăţie care-l măcina şi apoi durerea, cu mult exagerată faţă de cauza ei măruntă şi în principiu comică, durerea agonizantă pe

care o simţise atunci cînd Babs, la momentul potrivit, a făcut ceea ce orice prost ar fi ştiut că avea să facă în mod inevitabil – l-a izgonit din paradisul ei infernal, luminat de reclama la gin, şi şi-a făcut un alt iubit.

— Ce s-a-ntîmplat? întebă Susila.

— Nimic. De ce-ntrebi?

— Pentru că nu te pricepi foarte bine să-ţi ascunzi sentimentele. Te gîndeai la ceva care te-a făcut nefericit.

— Ai ochi ageri, spuse el şi-şi feri privirea.

Urmă o tăcere îndelungată. Să-i spună? Să-i povestească despre Babs, despre sărmana Molly, despre el însuşi, să-i povestească despre toată amărăciunea şi lucrurile fără noimă pe care nu le povestise niciodată, nici măcar atunci cînd era beat, nici măcar celor mai vechi prieteni ai lui? Prietenii vechi ştiau prea multe lucruri despre el, prea multe lucruri despre celelalte persoane implicate, prea multe despre jocul grotesc şi complicat pe care (ca un gentleman englez care mai era şi boem, mai era şi aşa-zis poet, mai era şi – doar din disperare, pentru că ştia că niciodată n-ar putea fi un bun poet – un ziarist uns cu toate alifiile, şi asistentul particular, foarte bine plătit, al unui om bogat pe care îl dispreţuia) îl juca întotdeauna atît de elaborat. Nu, prietenii vechi nu sînt niciodată potriviţi pentru asta. Dar din partea acestei străine mici şi oacheşe, a acestei străine căreia deja îi datora atît de multe şi cu care, deşi nu ştia nimic despre ea, era deja atît de intim, nu ar fi venit nici o concluzie pripită, nici o judecată *ex parte*[5] – ar fi venit poate, se trezi el sperînd (el, care se antrenase să nu spere niciodată!), o iluminare neaşteptată, un ajutor benefic şi practic. (Şi, Dumnezeu ştia, avea nevoie de ajutor – deşi Dumnezeu mai ştia foarte bine că n-ar fi spus asta niciodată, nu s-ar fi coborît niciodată atît de jos, încît să-l solicite.)

Ca un muezin în minaretul său, una din păsările vorbitoare începu să strige dintr-un palmier înalt de dincolo de arborii de mango: „Aici şi acum, băieţi. Aici şi acum, băieţi“.

Will se hotărî să rişte – dar într-un fel indirect, pomenind mai întîi nu despre problemele lui, ci despre ale ei. Fără s-o privească pe Susila (pentru că asta, simţi el, ar fi fost indecent), începu să vorbească.

— Doctorul MacPhail mi-a povestit cîte ceva despre... despre

ceea ce i s-a întîmplat soţului tău.

Cuvintele împlîntară o spadă în inima ei; dar asta era ceva de aşteptat, era ceva normal şi inevitabil.

— Miercurea următoare se împlinesc patru luni de atunci, spuse ea. Şi apoi continuă gînditoare, după o scurtă tăcere: Doi oameni... doi indivizi separaţi – dar ei se contopesc, ajungînd ca o nouă creaţie. Şi apoi, dintr-odată, jumătate din această creatură nouă este amputată; dar cealaltă jumătate nu moare – nu poate să moară, nu *trebuie* să moară.

— Nu trebuie să moară?

— Din atît de multe motive – pentru copii, pentru sine, prin natura lucrurilor. Dar nu mai e nevoie să spun, adăugă ea cu un zîmbet firav care doar îi accentua tristeţea din priviri, nu mai este nevoie să spun că motivele nici nu atenuează şocul amputării, nici nu fac mai suportabilă perioada de după. Singurul lucru care ajută este tocmai lucrul despre care vorbeam – Controlul Destinului. Şi chiar şi aşa... spuse ea, clătinînd din cap. CD te poate ajuta să ai o naştere complet lipsită de dureri. Dar să pierzi pe cineva şi să nu simţi durerea – nu. Şi bineînţeles că aşa şi trebuie să fie. N-ar fi drept dacă ai putea elimina toată durerea pierderii cuiva drag; ai fi mai puţin uman.

— Mai puţin uman, repetă el. Mai puţin uman... Cît de bine îl caracterizau aceste trei cuvinte scurte! Ceea ce e cu adevărat groaznic, reluă Will cu voce tare, este atunci cînd ştii că cealaltă persoană a murit din vina ta.

— *Tu* ai fost căsătorit? întrebă ea.

— Timp de doisprezece ani. Pînă primăvara trecută...

— Iar acum ea e moartă?

— A murit într-un accident.

— Într-un accident? Păi şi atunci cum a fost vina ta?

— Accidentul s–a întîmplat pentru că... ei bine, pentru că răul pe care nu voiam să-l fac, l-am făcut. Iar în ziua aceea, am mers pînă la capăt. Toată durerea asta a zăpăcit-o şi a ameţit-o şi am lăsat-o să plece cu maşina – am lăsat-o să conducă şi să intre într-o coliziune frontală.

— Ai iubit-o?

El ezită pentru un moment, apoi clătină încet din cap.

— A mai existat cineva – cineva la care ţineai mai mult?

— Cineva la care nu ţineam deloc, răspunse el cu o grimasă de autoironie sarcastică.

— Şi acela a fost răul pe care nu voiai să-l faci, dar l-ai făcut?

— L-am făcut şi am continuat să-l fac pînă cînd am omorît-o pe femeia pe care trebuia s-o fi iubit, dar nu am iubit-o. Am continuat să-l fac chiar şi după ce am ucis-o, deşi mă uram pentru asta; da, şi o uram cu adevărat şi pe persoana care m-a făcut să fac asta.

— Bănuiesc că te-a făcut s-o faci prin faptul că avea trupul potrivit?

Will aprobă dînd din cap şi se lăsă tăcerea.

— Ştii cum e, întrebă el într-un sfîrşit, să simţi că nimic nu-i real, nici măcar tu însuţi?

Susila făcu semn că da.

— Cîteodată se întîmplă atunci cînd eşti pe punctul de a descoperi că totul, inclusiv tu însuţi, este mult mai real decît ţi-ai imaginat vreodată. E ca atunci cînd schimbi viteza: trebuie să ajungi în punctul mort înainte de a schimba într-o viteză mai mare.

— Sau mai mică, spuse Will. În cazul meu, schimbarea nu a fost într-o viteză superioară, ci inferioară. Nu, nici măcar inferioară; a fost în marşarier. Prima dată cînd s-a întîmplat, aşteptam un autobuz care să mă ducă acasă de pe Fleet Street. Mii şi mii de oameni, toţi aflaţi în mişcare şi fiecare dintre ei unic, fiecare dintre ei, centrul universului. Apoi soarele a ieşit din spatele unui nor. Totul era extraordinar de strălucitor şi limpede; şi deodată, cu un clic care s-a putut auzi, s-au transformat cu toţii în viermi.

— Viermi?

— Ştii viermii ăia mici şi albicioşi, cu capete negre, pe care-i vezi pe carnea putredă. Nimic nu se schimbase, bineînţeles; chipurile oamenilor erau la fel. Şi totuşi, toţi erau nişte viermi. Nici măcar nişte viermi adevăraţi – doar stafiile unor viermi, doar iluzia unor viermi. Iar eu eram iluzia unui observator al viermilor. Am trăit în lumea aceea a viermilor timp de luni de zile. Am trăit în ea, am muncit, am ieşit să iau prînzul şi cina – toate astea petrecîndu-se fără nici cel mai slab interes faţă de ceea ce făceam. Fără nici cea mai mică plăcere sau satisfacţie, complet lipsit de dorinţă şi, după cum am descoperit atunci cînd am încercat să fac dragoste cu o tînără cu care mă distrasem din cînd în cînd în trecut, complet impotent.

— La ce te aşteptai?

— Exact la asta.

— Atunci de ce naiba...?

Will îi aruncă unul din zîmbetele lui critice şi strînse din umeri.

— Din interes ştiinţific. Eram entomologul care investiga viaţa sexuală a viermilor-stafii.

— După care presupun că totul a părut chiar şi mai ireal.

— Chiar şi mai ireal, aprobă el, dacă aşa ceva e posibil.

— Dar pentru început ce anume a dat naştere viermilor?

— Ei bine, pentru început, răspunse el, eram fiul părinţilor mei. Al unui Tiran Beţivan şi al unei Martire Creştine. Şi pe lîngă faptul că eram fiul părinţilor mei, continuă el după o mică pauză, eram şi nepotul mătuşii Mary.

— Ce-are a face mătuşa Mary cu toate astea?

— Ea a fost singura persoană pe care am iubit-o vreodată şi, atunci cînd aveam şaisprezece ani, s-a îmbolnăvit de cancer. I-au tăiat sînul drept; apoi, un mai tîrziu, şi pe cel stîng. Şi după asta au urmat cele nouă luni de raze X şi de rău provocat de chimioterapie. Apoi i-a fost afectat ficatul, şi acesta a fost sfîrşitul. Am fost acolo de la început pînă la sfîrşit. Pentru un adolescent, asta a fost o educaţie liberală – şi cît de *liberală*.

— În ce anume? întrebă Susila.

— În Inutilitate Pură şi Aplicată. Iar cîteva săptămîni mai tîrziu după închiderea cursului meu particular în această materie, a urmat marea deschidere a cursului public. Al Doilea Război Mondial. Urmat de cursul permanent de recapitulare, al primului Război Rece. Şi în tot acest răstimp, eu voisem să fiu poet şi descoperisem că pur şi simplu nu aveam ce-mi trebuia. Şi apoi, după război a trebuit să intru în gazetărie ca să fac bani. Ceea e voiam era să flămînzesc, dacă era nevoie, dar să încerc să scriu ceva decent – cel puţin proză de bună calitate, văzînd că nu putea fi vorba de poezie de bună calitate. Dar nu-i luasem în calcul pe dragii mei părinţi. Atunci cînd a murit, în luna ianuarie a lui patruzeci şi şase, tatăl meu se descotorosise de toţi puţinii bani pe care-i moştenise familia noastră, iar atunci cînd, din fericire, a devenit văduvă, mama era schilodită de artrită şi trebuia să fie îngrijită. Aşa că iată-mă în Fleet Street, întreţinînd-o cu o uşurinţă şi un succes care erau de-a dreptul umilitoare.

— De ce umilitoare?

— Tu n-ai fi umilită dacă te-ai trezi făcînd bani din publicarea celui mai ieftin, mai ţipător gen de impostură literară? Eram un succes pentru că eram iremediabil mediocru.

— Iar rezultatul final au fost viermii?

El dădu din cap, încuviinţînd.

— Nici măcar viermi adevăraţi: stafii de viermi. Iar aici apărem eu şi Molly în poveste. Am întîlnit-o la o petrecere cu pretenţii a viermilor din Bloomsbury. Am fost prezentaţi unul celuilalt, am făcut conversaţie, politicos de stupidă, asupra picturii non-obiective. Pentru că nu voiam să mai văd alţi viermi, nu m-am uitat la ea; însă ea trebuie să se fi uitat la mine. Molly avea nişte ochi de un albastru-cenuşiu foarte deschis, adăugă el ca o explicaţie, ochi care vedeau totul – avea un simţ al observaţiei incredibil, însă privea totul fără maliţiozitate sau simţ critic, percepînd răul, dacă exista, însă fără să-l condamne niciodată, simţind doar un enorm regret pentru persoana care era nevoită să nutrească acele gînduri şi să facă genul acela de lucruri odioase. Ei bine, aşa cum spuneam, ea trebuie să se fi uitat la mine în timp ce discutam; pentru că brusc m-a întrebat de ce eram atît de trist. Băusem cîteva pahare şi nu era nimic impertinent sau jignitor în felul în care pusese întrebarea; aşa că i-am povestit despre viermi. „Iar tu eşti unul dintre ei“, am încheiat eu, şi pentru prima dată am privit-o. „Un vierme cu ochi albaştri, cu un chip ca al sfintelor care au asistat la crucificare, dintr-o pictură flamandă“.

— A fost măgulită?

— Cred că da. Încetase să mai fie catolică; dar mai avea încă o oarecare slăbiciune pentru crucificări şi sfinte. În orice caz, a doua zi dimineaţa m-a sunat în timpul micului dejun. Mi-ar plăcea să merg cu ea cu maşina la ţară? Era duminică şi, printr-o minune, vreme frumoasă. Am acceptat. Am petrecut o oră într-un crîng de aluni, culegînd primule şi uitîndu-ne la anemone mici şi albe. Anemonele nu se culeg, explică el, pentru că într-o oră se ofilesc. Am privit mult cît am stat în acel crîng de aluni – am privit florile cu ochiul liber şi apoi le-am cercetat cu lupa pe care Molly o adusese cu ea. Nu ştiu de ce, dar a fost extraordinar de terapeutic – doar să te uiţi în inima primulelor şi a anemonelor. Pentru tot restul zilei n-am mai văzut viermi. Dar Fleet Street era tot acolo,

aşteptîndu-mă, şi pînă luni la vremea prînzului, tot locul colcăia de viermi, mai mulţi ca niciodată. Milioane de viermi. Dar acum ştiam ce trebuia să fac cu ei. În seara aceea am mers la atelierul lui Molly.

— Era pictoriţă?

— Nu o pictoriţă adevărată, iar ea ştia asta. O ştia şi nu se supăra, doar scotea tot ce putea din lipsa ei de talent. Nu picta de dragul artei; picta pentru că îi plăcea să privească lucrurile, îi plăcea procesul de a încerca să reproducă meticulos ceea ce vedea. În seara aceea, mi-a dat o pînză şi o paletă şi mi-a spus să fac şi eu la fel.

— Şi a mers?

— A mers atît de bine încît cîteva luni mai tîrziu cînd am tăiat un măr putred, viermele din mijlocul lui nu mai era vierme – adică, nu subiectiv vorbind. Obiectiv, da; era tot ce putea un vierme să fie şi în felul acesta l-am pictat, în felul acesta l-am pictat amîndoi – pentru că întotdeauna pictam amîndoi aceleaşi lucruri, în acelaşi timp.

— Dar ce s-a întîmplat cu ceilalţi viermi, cu stafiile de viermi din afara mărului?

— Ei, mai aveam recidive, mai ales în Fleet Street şi la cocktailuri; însă viermii erau cu siguranţă mai puţini, cu siguranţă mai puţin obsedanţi. Şi, între timp, ceva nou se petrecea în atelier. Mă îndrăgosteam – mă îndrăgosteam pentru că dragostea este molipsitoare, iar Molly era atît de evident îndrăgostită de mine – de ce, numai Dumnezeu ştie.

— Bănuiesc mai multe posibile motive. Se poate să te fi iubit pentru că... Susila îl cercetă cu atenţie şi zîmbi. Ei bine, pentru că eşti un gen de ciudat atrăgător.

El rîse.

— Îţi mulţumesc pentru un compliment pe cinste.

— Pe de altă parte, continuă Susila, (iar acesta nu-i chiar un compliment) se poate să te fi iubit pentru că o făceai să-i pară atît de rău de tine.

— Mă tem că ăsta-i adevărul. Molly a fost născută să devină o Mamă a Răniţilor.

— Şi din păcate Mama Răniţilor nu-i totuna cu Soţia Iubitoare.

— Lucru pe care l-am descoperit, aşa cum era de aşteptat, spuse el.

— După căsătorie, bănuiesc.

Will ezită un moment.

— De fapt, spuse el, s-a întîmplat înainte. Nu pentru că ar fi existat vreo nerăbdare a dorinţei din partea ei, ci doar pentru că era atît de dornică să facă orice numai ca să-mi fie pe plac. Doar pentru că, din principiu, nu credea în convenţii şi era pentru dragostea liberă şi, mai surprinzător de-atît (îşi aminti lucrurile scandaloase pe care ea le rostea atît de firesc şi serios, chiar în prezenţa mamei lui), era adepta discuţiei libere pe tema acestei libertăţi.

— Ai înţeles dinainte, trase Susila concluzia, şi totuşi te-ai căsătorit cu ea.

Will dădu din cap, fără să vorbească.

— Pentru că erai un gentleman, să înţeleg, şi un gentleman îşi ţine cuvîntul.

— În parte şi din acest motiv destul de demodat, dar şi pentru că eram îndrăgostit de ea.

— *Erai* îndrăgostit de ea?

— Da. Nu, nu ştiu. Dar la vremea aceea chiar *ştiam*. Cel puţin credeam că ştiu. Eram cu adevărat convins că eram cu adevărat îndrăgostit de ea. Şi ştiam, încă mai ştiu, de ce eram convins. Îi eram recunoscător că exorcizase toţi viermii aceia. Şi dincolo de recunoştinţă, era respectul. Era admiraţia. Era cu mult mai bună şi mai sinceră decît mine. Dar, din păcate, ai dreptate: Mama Răniţilor nu-i totuna cu Soţia Iubitoare. Dar eram gata s-o iau pe Molly aşa cum era, nu cum voiam eu să fie. Eram gata să cred că era cu mult mai bună decît o voiam eu.

— După cît timp, întrebă Susila, la capătul unei lungi tăceri, ai început să ai aventuri extraconjugale?

Will afişă zîmbetul lui cinic.

— La trei luni după căsătoria noastră. Prima dată s-a întîmplat cu una dintre secretarele de la birou. Doamne, ce pacoste! După asta, a urmat o pictoriţă tînără, o evreică micuţă cu păr cîrlionţat, pe care Molly o ajutase cu bani în timpul studiilor acesteia la Slade. Mergeam în atelierul ei de două ori pe săptămînă, de la cinci la şapte. S-au scurs aproape trei ani pînă ca Molly să afle.

— Şi bănuiesc că s-a supărat?

— Mult mai mult decît mi-am imaginat vreodată c-o să se

supere.

— Şi ce-ai făcut?

Will clătină din cap.

— Aici lucrurile încep să se complice, spuse el. Nu aveam nici o intenţie să renunţ la orele mele de cocktail cu Rachel; dar mă uram pentru că o făceam pe Molly atît de nefericită. În acelaşi timp, o uram pe ea pentru că era nefericită. Mă deranjau suferinţa ei şi dragostea care-o făcuse să sufere; simţeam că erau nedrepte, un fel de şantaj care să mă forţeze să renunţ la distracţia mea nevinovată cu Rachel. Prin faptul că mă iubea atît de mult şi că suferea într-atît pentru ceea ce făceam – ceva ce ea mă forţa cu adevărat să fac –, mă ţinea în tensiune, încerca să-mi îngrădească libertatea. Dar, între timp, era cu adevărat nefericită; şi deşi o uram pentru că mă şantaja cu nefericirea ei, eram plin de milă pentru ea. Milă, repetă el, nu compasiune. Compasiunea înseamnă să împărtăşeşti suferinţa cuiva, iar ceea ce voiam eu cu orice preţ era să mă sustrag durerii pe care mi-o provoca suferinţa ei şi să evit sacrificiile dureroase prin care puteam să pun capăt suferinţei ei. Mila era răspunsul meu, să-mi pară rău de ea din afară, dacă înţelegi ce vreau să spun – să-mi pară rău de ea ca unui sculptor, unui estet, unui cunoscător al durerilor atroce. Iar această milă estetică a mea era atît de intensă de fiecare dată cînd nefericirea ei ajungea la limită, încît aproape că puteam s-o confund cu dragostea. Aproape, însă niciodată pe deplin. Pentru că atunci cînd îmi exprimam mila prin tandreţe fizică (ceea ce făceam pentru că era singurul mod de a pune capăt temporar nefericirii ei şi durerii pe care nefericirea ei mă făcea s-o simt), acea tandreţe era întotdeauna frustrată înainte să se poată consuma în mod natural. Frustrată pentru că, din fire, ea nu era decît o Mamă a Răniţilor, nu o soţie. Şi totuşi, în orice privinţă în afara celei senzuale, ea mă iubea cu o dăruire totală – o dăruire care cerea o dăruire similară din partea mea. Dar eu nu mă puteam dărui, poate că, sincer, nu eram capabil. Aşadar, în loc să fiu recunoscător pentru dăruirea ei de sine, aceasta mă deranja. Ridica pretenţii asupra mea, pretenţii cărora refuzam să le dau atenţie. Aşa că ne trezeam, la finalul fiecărei crize, înapoi la începutul vechii drame – drama unei iubiri incapabile de senzualitate dăruită unei senzualităţi incapabile să iubească şi provocînd o combinaţie ciudată de vinovăţie şi

exasperare, de milă şi resentiment, cîteodată de ură adevărată (însă întotdeauna cu o nuanţă de remuşcare), totul însoţit şi în contrapunct cu o succesiune de seri furişate, petrecute cu pictoriţa mea micuţă şi cîrlionţată.

— Sper cel puţin că erau plăcute, spuse Susila.

El strînse din umeri.

— Doar moderat. Rachel nu putea niciodată să uite că era o intelectuală. Avea un fel anume de a te întreba ce părere aveai despre Piero di Cosimo, în cele mai nepotrivite momente. Adevărata plăcere şi, bineînţeles, adevărata agonie nu le-am simţit niciodată pînă cînd nu a apărut Babs în poveste.

— Cînd a fost asta?

— Acum un an. În Africa.

— Africa?

— Fusesem trimis acolo de Joe Aldehyde.

— Omul care deţine ziarele?

— *Şi* tot restul. El era căsătorit cu mătuşa lui Molly, Eileen. Un om de familie exemplar, aş putea adăuga. De aceea este în mod atît de senin convins de corectitudinea lui, chiar şi atunci cînd e implicat în operaţiunile financiare cele mai păcătoase.

— Şi tu lucrezi pentru el?

Will încuviinţă.

— Acesta a fost cadoul lui de nuntă pentru Molly: o slujbă pentru mine la ziarele Aldehyde şi un salariu aproape dublu faţă de cel pe care-l aveam la foştii mei patroni. Trai, neneacă! Însă, pe de altă parte, îi era foarte drag de Molly.

— Cum a reacţionat la povestea cu Babs?

— N-a aflat niciodată despre ea; n-a ştiut niciodată că accidentul lui Molly a avut un motiv.

— Deci continuă să te ţină în serviciu de dragul răposatei tale soţii?

Will strînse din umeri.

— Scuza mea, spuse el, este că trebuie s-o întreţin pe mama.

— Şi, bineînţeles, nu ţi-ar plăcea să fii sărac.

— Cu siguranţă că nu.

Urmă o tăcere.

— Ei bine, spuse Susila într-un final, hai să ne întoarcem în Africa.

— Fusesem trimis acolo ca să scriu o serie de articole despre naţionalismul negrilor. Ca să nu mai pomenim de o trebuşoară particulară pentru afacerile unchiului Joe. S-a întîmplat în avion, cînd zburam spre casă, de la Nairobi. M-am trezit aşezat lîngă ea.

— Lîngă femeia care nu avea cum să nu-ţi placă?

— Care nu avea cum să nu-mi placă, repetă el, şi pe care n-o înghiţeam cîtuşi de puţin. Dar, dacă eşti dependent, trebuie să-ţi iei doza – doza despre care ştii dinainte că o să te distrugă.

— E un lucru ciudat, spuse ea gînditoare, dar în Pala noi nu avem dependenţi de droguri.

— Nici măcar dependenţi de sex?

— Dependenţii de sex sînt şi dependenţi de persoane. Cu alte cuvinte, sînt iubiţi.

— Dar pînă şi iubiţii uneori îi urăsc pe oamenii pe care-i iubesc.

— Normal. Dacă întotdeauna am acelaşi nume şi acelaşi nas şi ochi nu înseamnă că sînt mereu aceeaşi femeie. Să recunoşti acest lucru şi să te comporţi ca atare face parte din Arta Iubirii.

Pe cît de succint putu, Will îi spuse şi restul poveştii. Acum că Babs îşi făcuse apariţia, era aceeaşi poveste cum fusese şi înainte – aceeaşi, însă mult mai intensă. Babs fusese o Rachel ridicată, ca să spunem aşa, la o putere mai mare – Rachel la pătrat, Rachel la puterea *n*. Iar nefericirea pe care, din cauza lui Babs, Will o aruncase asupra lui Molly era proporţional mai mare decît orice altceva avusese ea de suferit din cauza lui Rachel. Proporţional mai mare fusese de asemenea şi exasperarea lui, sentimentul neplăcut de a fi şantajat de iubirea şi suferinţa ei, propria-i remuşcare şi milă, hotărîrea, în ciuda remuşcărilor şi a milei, de a continua să obţină ceea ce-şi dorea, lucrul pentru care se ura pentru că-l voia, lucrul de care refuza cu hotărîre să se lipsească. Şi, între timp, Babs devenise mai pretenţioasă, cerînd din ce în ce mai mult din timpul său, timp nu numai pentru alcovul roz-căpşună, ci şi pentru afară, pentru restaurante şi cluburi de noapte, pentru cocktailurile oribile ale prietenilor ei, pentru weekenduri la ţară. „Doar tu şi cu mine, dragule“, spunea ea, „singuri amîndoi“. Singuri amîndoi într-o izolare care-i dădea ocazia de a sonda adîncurile aproape fără fund ale prostiei şi vulgarităţii ei. Dar dincolo de toată plictiseala şi dezgustul, de toată repulsia morală şi intelectuală, persista dorinţa. După unul din acele sfîrşituri de săptămînă îngrozitoare, era la fel

de iremediabil dependent de Babs cum fusese şi înainte. Şi, la rîndul ei, la nivelul ei de Mamă a Răniţilor, Molly rămăsese, în ciuda tuturor lucrurilor, la fel de iremediabil dependentă de Will Farnaby. Iremediabil în ceea ce-l privea pe *el* – pentru că singura lui dorinţă era ca ea să-l iubească mai puţin şi să-l lase să se ducă liniştit la dracu'. Dar în ceea ce-o privea pe Molly, dependenţa era pentru totdeauna şi iremediabil plină de speranţă. Niciodată nu înceta să spere la miracolul transfigurării care avea să-l schimbe în Will Farnaby cel bun, lipsit de egoism, iubit, pe care (în ciuda evidenţei, a tuturor dezamăgirilor repetate) insista cu încăpăţînare să-l considere adevăratul lui ego. Doar în timpul ultimei lor întrevederi fatale, doar atunci cînd (înăbuşindu-şi mila şi dînd frîu liber resentimentului faţă de nefericirea ei şantajistă) îşi anunţase intenţia de a o părăsi şi de a merge să locuiască la Babs – doar atunci speranţa a făcut loc disperării. „Asta-ţi doreşti cu adevărat, Will, asta-ţi doreşti cu adevărat?" „Asta-mi doresc cu adevărat". Plecase la maşină cu disperare, cu cea mai mare disperare, pornise cu maşina prin ploaie – spre moarte. La înmormîntare, cînd coşciugul a fost coborît în groapă, şi-a promis că n-o va mai revedea niciodată pe Babs. Niciodată, niciodată, niciodată. În seara aceea, în timp ce stătea la birou încercînd să scrie un articol despre „Ce se-ntîmplă cu tineretul", încercînd să nu-şi amintească de spital, de mormîntul deschis şi de propria lui răspundere faţă de tot ce se întîmplase, a fost surprins de bîzîitul strident al soneriei. Vreun mesaj de condoleanţe întîrziat, fără îndoială... Deschisese uşa şi în loc de telegramă, a dat cu ochii de Babs – apariţie dramatică, fără machiaj şi cernită toată. „Sărmanul, sărmanul meu Will!" Se aşezaseră pe canapeaua din camera de zi, iar ea îl mîngîiase pe păr şi plînseseră amîndoi. „Atunci cînd durerea şi neliniştea-mi brăzdează fruntea, tu înger al consolării mele mi-eşti"[6]. Nu mai e nevoie să spunem că o oră mai tîrziu erau goi şi în pat. După care se mutaseră, vii cu vii, în alcovul roz. În trei luni, după cum orice prost ar fi putut prevedea, Babs începuse să se plictisească de el; pînă-n patru luni, un bărbat absolut divin, venit din Kenia, îşi făcuse apariţia la un cocktail. Un fapt condusese la altul şi atunci cînd, trei zile mai tîrziu, Babs s-a întors acasă, a făcut-o ca să pregătească alcovul pentru noul chiriaş şi să-l evacueze pe cel vechi. „Asta-ţi doreşti cu adevărat, Babs?" Asta-şi

dorea cu adevărat.

În tufişurile din faţa ferestrei se stîrni agitaţie şi o clipă mai tîrziu, surprinzător de tare şi uşor atemporal, o pasăre vorbitoare strigă:

— Aici şi acum, băieţi!

— Taci! urlă Will.

— Aici şi acum, băieţi! repetă pasărea minah. Aici şi acum, băieţi! Aici şi...

— Taci!

Se făcu linişte.

— A trebuit s-o fac să tacă, explică Will, pentru că, bineînţeles, are perfectă dreptate. Aici, băieţi; acum, băieţi. Atunci şi acolo sînt absolut irelevante. Sau nu? Dar, de exemplu, moartea soţului tău? Este *aceea* irelevantă?

Susila îl privi în tăcere pentru un moment, apoi dădu uşor din cap.

— În contextul a ceea ce trebuie să fac acum, da, absolut irelevantă. Asta este ceva ce trebuie să învăţ.

— Uitarea se învaţă?

— Nu este o chestiune de uitare. Ceea ce trebuie învăţat este cum să-ţi aminteşti şi totuşi să te eliberezi de trecut. Cum să fii acolo cu morţii şi totuşi să fii încă aici, la faţa locului, cu vii. Nu este uşor, adăugă ea cu un zîmbet trist, abia schiţat.

— Nu este uşor, repetă Will şi dintr-odată toate zidurile lui de apărare se prăbuşiră, orice urmă de mîndrie îl părăsise. Vrei să mă ajuţi? întrebă el.

— S-a făcut, spuse ea şi-i întinse mîna.

Zgomotul unor paşi îi făcu să-şi întoarcă amîndoi capetele. Doctorul MacPhail intrase în încăpere.

1. În limba engleză, „holy“, „healthy“, „whole“.
2. Predicator evanghelist american.
3. Epistola către Romani, 7, 19.
4. Cîntec tradiţional american datînd de secolul al XIX-lea, pe versurile lui William Cowper (1731-1800), un imn închinat puterii lui Dumnezeu şi iubirii neţărmurite pe care o arată creaţiei Sale.
5. Ascultînd o singură parte (în lat. în orig.).
6. Fragment din poemul *Marmion*, de Walter Scott (cîntul VI, strofa 30).

8

— Bună seara, draga mea. Bună seara, domnule Farnaby.

Tonul era vesel, lipsit de orice fel de veselie prefăcută, natural, sincer, observă rapid Susila. Şi totuşi, înainte să vină aici, trebuie să fi trecut pe la spital, trebuie s-o fi văzut pe Lakshmi, la fel cum şi Susila o văzuse cu doar o oră sau două înainte, mai înspăimîntător de slăbită decît oricînd, mai scheletică şi lipsită de culoare. După jumătate dintr-o viaţă lungă de iubire, credinţă şi iertare reciprocă, peste o zi sau două totul se va sfîrşi; va rămîne singur. Dar zilei de astăzi îi este de-ajuns răul de azi – de-ajuns şi locului, şi persoanei. „Nimeni nu are dreptul“, îi spusese socrul ei într-o zi cînd plecau împreună de la spital, „nimeni nu are dreptul de a-şi proiecta propria tristeţe asupra celorlalţi. Şi nu are dreptul, bineînţeles, de a se preface că nu e trist. Trebuie să ne acceptăm durerea şi încercările absurde de a fi stoici. Să acceptăm, să acceptăm...“ Vocea i se frînsese. Ridicîndu-şi privirea către el, a văzut că faţa îi era udă de lacrimi. Cinci minute mai tîrziu, erau aşezaţi pe o bancă, la marginea iazului cu lotuşi, la umbra uriaşei statui a lui Buddha. Cu un pleoscăit uşor, distinct şi totuşi lichid voluptuos, o broască nevăzută a plonjat de pe postamentul ei frunzos în apă. Ieşind din noroi, lujerele verzi şi groase, cu bobocii lor ţepeni, se înălţau prin aer, iar ici şi colo simbolurile albastre şi trandafirii ale iluminării îşi deschiseseră petalele către soare şi către vizitele iscoditoare ale muştelor, ale gîndăceilor şi ale albinelor sălbatice din junglă. Ţîşnind, oprindu-se la mijlocul zborului, ţîşnind din nou, cîteva libelule albastre şi verzi vînau viermişori. „*Tathata*“, şoptise doctorul Robert. „Realitate“. Au rămas în tăcere un timp îndelungat. Apoi, deodată, el îi atinsese umărul şi-i spusese să privească spre un loc indicat de el. Doi papagali mici se cocoţaseră

pe mîna dreaptă a lui Buddha şi-şi desfăşurau ritualul de curtare.

— Te-ai mai oprit iarăşi lîngă iazul cu lotuşi? întrebă Susila cu voce tare.

Doctorul Robert îi zîmbi şi dădu din cap.

— Cum mai arată Shivapuramul? întrebă Will.

— Destul de plăcut, în sine, răspunse doctorul. Singurul lui defect este că e atît de aproape de lumea din afară. Aici sus, poţi să ignori nebuniile organizate şi să-ţi vezi de treaba ta. Acolo jos, cu toate antenele alea, cu posturile de ascultare şi canalele de comunicaţie pe care un guvern trebuie să le aibă, lumea din afară îţi suflă în ceafă în permanenţă. O auzi, o simţi, o miroşi – da, o *miroşi*.

— S-a întîmplat ceva mai groaznic decît de obicei de cînd mă aflu eu aici?

— Nimic ieşit din comun, în capătul tău de lume. Aş vrea să pot spune acelaşi lucru despre capătul *nostru* de lume.

— Care-i problema?

— Problema este vecinul nostru, Colonelul Dipa. Pentru început, a făcut o altă înţelegere cu cehii.

— Pentru mai multe arme?

— În valoare de şaizeci de milioane de dolari. S-a transmis la radio în dimineaţa asta.

— Dar, la naiba, pentru ce?

— Pentru motivele obişnuite. Glorie şi putere. Plăcerile vanităţii şi plăcerile tiraniei. Terorism şi parade militare de acasă; cuceriri şi *Te Deum*-uri în străinătate. Iar asta mă aduce la a doua ştire neplăcută. Noaptea trecută Colonelul a mai ţinut unul din mult-lăudatele sale discursuri despre Marele Rendang.

— Marele Rendang? Ce-i asta?

— Bună întrebare, spuse doctorul Robert. Marele Rendang este teritoriul aflat sub controlul sultanilor din Rendang-Lobo între 1447 şi 1483. Includea Rendangul, Insulele Nicobar, cam treizeci la sută din Sumatra şi toată Pala. Astăzi, este *Irredenta* Colonelului Dipa.

— Serios vorbind?

— Serios vorbind şi cu o mină absolut sobră. Ba nu, greşesc. Cu o faţă roşie, schimonosită şi urlînd la intensitatea maximă a unei voci pe care şi-a dresat-o, după o lungă practică, să sune exact ca a

lui Hitler. Marele Rendang sau moartea!

— Dar marile puteri n-o vor permite niciodată.

— Poate că nu le-ar plăcea să-l vadă în Sumatra. Însă Pala – asta-i altă treabă, adăugă el, clătinînd din cap. Din nefericire, Pala nu se află în atenţia nimănui. Noi nu-i vrem pe comunişti; dar nu-i vrem nici pe capitalişti. Cel mai puţin dintre toate ne dorim industrializarea extinsă pe care ambele tabere sînt atît de nerăbdătoare să ne-o impună, din motive diferite, bineînţeles. Vestul o vrea pentru că forţa noastră de muncă este ieftină şi, în consecinţă, profiturile investitorilor vor fi mari. Iar estul o vrea pentru că industrializarea va crea un proletariat, va deschide spaţii noi pentru propaganda comunistă şi poate să conducă, pe termen lung, la instaurarea a încă unei Democraţii Populare. Noi le refuzăm pe amîndouă, aşa că nu sîntem agreaţi niciunde. Indiferent de ideologiile lor, toate Marile Puteri par să prefere o Pala cu cîmpuri de ţiţei controlată de Rendang, unei Pala independente, fără petrol. Dacă Dipa ne atacă, vor spune că e absolut condamnabil; dar nu vor mişca un deget. Iar atunci cînd ne va ocupa şi va chema petroliştii, vor fi încîntaţi.

— Ce puteţi face împotriva Colonelului Dipa? întrebă Will.

— În afara rezistenţei pasive, nimic. Noi nu avem armată şi nici prieteni puternici. Colonelul le are pe amîndouă. Tot ce putem face, dacă începe să ne facă necazuri, este să facem apel la Naţiunile Unite. Între timp, vom protesta împotriva Colonelului în legătură cu cea mai recentă efuziune a sa privind Marele Rendang. Vom protesta prin intermediul ministrului nostru din Rendang-Lobo şi vom protesta în faţa marelui om în persoană, cînd îşi va face vizita de stat în Pala, peste zece zile.

— O vizită de stat?

— Pentru sărbătorirea majoratului tînărului Raja. A fost invitat cu mult timp înainte, dar nu ne-a anunţat niciodată sigur dacă urmează să vină sau nu. Azi s-a hotărît în final. Vom avea o întîlnire la vîrf şi o petrecere de aniversare. Dar hai să vorbim despre ceva mai plăcut. Cum ţi-a mers astăzi, domnule Farnaby?

— Nu doar bine, ci nemaipomenit de bine. Am avut onoarea unei vizite din partea monarhului domnitor.

— Murugan?

— De ce nu mi-ai spus că este monarhul vostru?

Doctorul Robert rîse.

— I-ai fi putut cere un interviu.

— Ei bine, n-am făcut-o. Nu i-am cerut unul nici Reginei Mame.

— A venit şi Rani?

— La îndemnul Vocii ei Mititele. Şi, cu siguranţă, Vocea ei cea Mititică a trimis-o la adresa corectă. Şeful meu, Joe Aldehyde este unul dintre prietenii ei cei mai dragi.

— Ţi-a spus că încearcă să-l aducă aici pe şeful tău, ca să ne exploateze petrolul?

— Mi-a spus, într-adevăr.

— Acum mai puţin de o lună i-am refuzat ultima ofertă. Ştiai asta?

Will se simţi uşurat să poată răspunde cu toată sinceritatea că nu ştia. Nici Joe Aldehyde, nici Rani nu-i vorbiseră despre acest eşec foarte recent.

— Slujba mea, continuă Will, un pic mai puţin sincer, este în domeniul gazetăriei, nu al petrolului. Urmă un moment de tăcere. Care este statutul meu aici? întrebă el în cele din urmă. Străin indezirabil?

— Ei bine, din fericire, nu eşti vînzător de armament.

— Nici misionar, spuse Susila.

— Nici petrolist – deşi în privinţa asta ai putea fi vinovat prin asociere.

— Nici măcar, după cîte ştim noi, căutător de uraniu.

— Aceştia, trase concluzia doctorul Robert, sînt indezirabilii alpha plus. Ca jurnalist, intri în categoria beta. Nu eşti genul de persoană pe care am visa vreodată s-o invităm în Pala. Dar în acelaşi timp, nici genul care, odată reuşind să ajungă aici, să necesite deportare grabnică.

— Mi-ar plăcea să rămîn atîta timp cît este legal posibil, spuse Will.

— Aş putea să întreb de ce?

Will ezită. În calitate de agent secret al lui Joe Aldehyde şi de reporter care nutrea o pasiune fără speranţă pentru literatură, trebuia să stea suficient de mult timp pentru a negocia cu Bahu şi pentru a-şi cîştiga anul de libertate. Însă existau şi alte motive, mai uşor de declarat.

— Dacă nu ai nimic împotriva observaţiilor personale, zise el,

am să-ţi spun.

— Te ascult, spuse doctorul Robert.

— Adevărul este că, pe măsură ce vă cunosc mai bine, oameni buni, pe atît îmi place mai mult de voi. Aş vrea să aflu mai multe despre voi. Şi făcînd asta, adăugă el aruncînd o privire înspre Susila, aş putea descoperi lucruri interesante despre mine însumi. Cît timp mi se va permite să rămăn?

— În mod normal, te-am trimite la plimbare imediat ce ai fi în stare să călătoreşti. Dar dacă eşti serios interesat de Pala, mai presus de toate, dacă eşti sincer interesat de propria persoană, ei bine, am putea face o excepţie. Sau n-ar trebui să facem acea excepţie? Tu ce spui, Susila? La urma urmei, el *chiar* lucrează pentru Lord Aldehyde.

Will fu gata să protesteze din nou susţinînd că slujba lui era în domeniul gazetăriei, dar cuvintele îi rămaseră înţepenite în gît şi nu zise nimic. Secundele treceau. Doctorul Robert repetă întrebarea.

— Da, rosti Susila în cele din urmă, ne-am asuma un oarecare risc. Dar personal... personal aş fi pregătită să mi-l asum. Am dreptate? se întoarse adresîndu-se lui Will.

— Păi, cred că puteţi să aveţi încredere în mine. Cel puţin sper să puteţi. Rîse, încercînd să ia totul în glumă; dar, spre iritarea şi stînjeneala lui, simţi cum roşeşte. Pentru ce roşea? se întrebă el supărat pe propria conştiinţă. Dacă cineva era tras pe sfoară, aceea era compania Standard of California. Şi, odată ce Colonelul Dipa intervenise, ce mai conta cine anume obţinea concesiunea? De cine ar fi de preferat să fii mîncat – de un lup sau de un tigru? Din perspectiva mielului, chiar nu prea conta. Joe nu ar fi mai rău decît competitorii lui. Cu toate astea, îi părea rău că se grăbise să trimită scrisoarea aceea. Şi de ce, de ce femeia aceea groaznică nu-l putuse lăsa în pace?

Prin cearşaf simţi o mînă pe genunchiul sănătos. Doctorul Robert îi zîmbea.

— Poţi rămîne o lună aici, spuse el. Îmi asum eu răspunderea. Şi ne vom strădui să-ţi arătăm totul.

— Vă sînt foarte recunoscător.

— Atunci cînd ai îndoieli, spuse doctorul Robert, acţionează întotdeauna pe baza presupunerii că oamenii sînt mai onorabili

decît ai tu motive solide să presupui c-ar fi. Acesta a fost sfatul pe care Bătrînul Raja mi l-a dat cînd eram tînăr. Să vedem, zise el întorcîndu-se spre Susila, cîţi ani aveai cînd a murit Bătrînul Raja?

— Doar opt.

— Aşa că ţi-l aminteşti destul de bine.

Susila rîse.

— Ar putea uita cineva vreodată felul în care vorbea despre sine însuşi? „Ghilimele «mie» îmi place ceaiul“. Ce om drăguţ!

— Şi cît de mare!

Doctorul MacPhail se ridică în picioare şi, mergînd pînă la biblioteca aflată între uşă şi dulap, scoase din sertarul cel mai de jos un album roşu, gros, nepotrivit pentru vremea tropicală şi insecte de apă.

— Am o poză cu el pe undeva, spuse doctorul, în timp ce întorcea paginile. Uite-o.

Will se trezi uitîndu-se la instantaneul decolorat al unui hindus pirpiriu, cu ochelari şi cu o pînză înfăşurată în jurul mijlocului, ocupat să golească conţinutul unei sosiere din argint, cu ornamente elaborate, deasupra unui stîlp mic.

— *Ce* anume face? întrebă el.

— Unge un simbol falic cu unt topit, răspunse doctorul. Era un obicei de care tatăl meu nu l-a putut dezbăra niciodată.

— Tatăl dumitale nu era de acord cu falusurile?

— Nu, *nu*, spuse doctorul MacPhail. Tata era întru totul de acord cu ele. Cu *simbolul* nu era de acord.

— De ce cu simbolul?

— Pentru că el credea că oamenii trebuie să-şi ia religia ca pe laptele cald de la vacă, dacă înţelegi ce vreau să spun. Nu smîntînit, pasteurizat sau omogenizat. Mai presus de toate, nu băgat în vreun recipient teologic sau liturgic.

— Iar Raja avea o slăbiciune pentru recipiente?

— Nu pentru recipiente în general. Doar pentru acesta anume. Simţise întotdeauna un ataşament special faţă de lingamul familiei. Era făcut din bazalt negru şi avea pe puţin opt sute de ani.

— Înţeleg, spuse Will Farnaby.

— Ungerea lingamului familiei era un act de pietate, exprima un sentiment frumos, legat de o idee sublimă. Dar pînă şi ideea cea mai sublimă este total diferită de misterul cosmic pe care se

presupune că-l reprezintă. Şi ce anume au în comun sentimentele frumoase legate de ideea sublimă cu experienţa directă a misterului? Absolut nimic. Nu-i nevoie să mai spun că Bătrînul Raja ştia foarte bine lucrul acesta. Mai bine decît tatăl meu. El băuse laptele aşa cum îl luase de la vacă, el *fusese*, de fapt, laptele. Însă ungerea lingamului era o practică devoţională la care pur şi simplu nu se îndura să renunţe. Şi, nu trebuie să-ţi mai spun, n-ar fi trebuit niciodată să i se ceară să renunţe. Dar în privinţa simbolurilor, tata era un puritan. Îl modificase puţin pe Goethe: *Alles Vergängliche ist* NICHT *ein Gleichnis*[1]. Idealul lui era ştiinţa experimentală pură la un capăt al spectrului şi misticismul experimental pur, la celălalt. Experienţa directă la fiecare nivel şi apoi afirmaţiile clare, raţionale pe marginea acelor experienţe. Lingamuri şi cruci, unt şi apă sfiinţită, sutre, evanghelii, imagini, osanale – i-ar fi plăcut să le abolească pe toate.

— Artele unde ar fi intrat? întrebă Will.

— Nu ar fi intrat deloc, răspunse doctorul MacPhail. Iar punctul cel mai slab al tatălui meu era poezia. El spunea că-i plăcea; dar de fapt nu-i plăcea. Poezia de dragul poeziei, poezia ca univers autonom, aflată undeva, în spaţiul dintre experienţa directă şi simbolurile ştiinţei – asta era ceva ce pur şi simplu nu putea să înţeleagă. Hai să-i găsim poza.

Doctorul MacPhail dădu înapoi paginile albumului şi arătă înspre un profil neregulat, cu sprîncene enorme.

— Ce scoţian! comentă Will.

— Şi totuşi mama şi bunica lui au fost palaneze.

— Nu are nimic de la ele.

— În vreme ce bunicul lui, care se trăgea din Perth, ar fi putut trece oricînd drept Rajput.

Will privi o fotografie veche a unui tînăr cu chip oval şi perciuni negri, care-şi sprijinea cotul de un piedestal de marmură pe care, aşezat cu baza în sus, se afla jobenul lui înalt.

— Bunicul dumitale?

— Primul MacPhail din Pala. Doctorul Andrew. Născut în 1822, într-un oraş regal din Scoţia, acolo unde tatăl *său*, James MacPhail, deţinea o fabrică de sfoară. Ceea ce era de-a dreptul simbolic; pentru că James era un calvinist devotat şi, convins fiind că el însuşi era unul dintre aleşi, găsea o satisfacţie profundă şi plăcută

la gîndul milioanelor de semeni care trec prin viaţă cu laţul predestinării în jurul gîtului, Bătrînul Nimeni cel Îndepărtat[2] numărînd minutele pînă să-i prindă în cursă.

Will rîse.

— Da, încuviinţă doctorul Robert, pare destul de comic. Dar atunci nu părea aşa. Atunci era ceva serios, mult mai serios decît este astăzi bomba cu hidrogen. Se ştia cu certitudine faptul că nouăzeci şi nouă virgulă nouă la sută din rasa umană era condamnată la sulful veşnic. De ce? Fie pentru că nu auziseră niciodată de Isus; fie, dacă auziseră, pentru că nu puteau să creadă suficient de tare că Isus îi salvase de la pucioasă. Iar dovada că nu credeau suficient de tare era faptul empiric, observabil, că sufletele nu le erau liniştite. Credinţa desăvîrşită este definită ca ceva ce produce linişte sufletească desăvîrşită. Dar linişte sufletească desăvîrşită este ceva ce, practic, nimeni nu posedă. De aceea, practic, nimeni nu posedă o credinţă desăvîrşită. De aceea, practic, toată lumea e predestinată la pedeapsa veşnică. *Quot erat demonstrandum*[3].

— Te miri, spuse Susila, cum de n-au înnebunit cu toţii.

— Din fericire, majoritatea credea numai cu vîrful scăfîrliilor. Sus aici, şi doctorul MacPhail se lovi uşor peste chelie. Cu vîrful scăfîrliei erau convinşi că acesta era Adevărul cu cel mai mare A posibil. Dar glandele şi maţele lor ştiau mai bine că totul nu era decît aiureală curată. Pentru cei mai mulţi dintre ei, Adevărul era adevărat numai duminica, şi apoi numai în sens strict pickwickian[4]. James MacPhail ştia toate astea şi era hotărît ca odraslele *lui* să nu fie credincioase numai în ziua sabatului. Ei urmau să creadă fiecare cuvînt al nonsensului sacru chiar şi lunea, chiar şi în după-amiezele zilelor de sărbătoare cu cruce neagră; şi urmau să creadă cu toată fiinţa lor, nu numai acolo sus, la mansardă. Credinţa desăvîrşită şi liniştea desăvîrşită care decurge din prima aveau să le fie induse cu forţa. Cum anume? Făcîndu-le viaţa un iad aici şi ameninţîndu-i cu iadul în lumea de dincolo. Şi dacă, în perversitatea lor drăcească, refuză să aibă credinţă desăvîrşită şi linişte sufletească, fă iadul şi mai năpraznic şi ameninţă-i cu foc şi mai fierbinte. Şi între timp spune-le că faptele bune sînt ca nişte cîrpe murdare în ochii lui Dumnezeu; însă pedepseşte-i feroce pentru fiecare poznă. Spune-le că, din fire, sînt

pe de-a-ntregul depravaţi, apoi bate-i pentru că sînt ceea ce e în firea lor să fie.

Will se întoarse la album.

— Ai vreo fotografie cu acest strămoş încîntător al dumitale?

— Aveam o pictură în ulei, spuse doctorul MacPhail. Însă umezeala a fost prea mult pentru pînză, iar apoi au intrat insectele în ea. A fost un specimen splendid. Ca imaginea renascentistă a unui Ieremia. Ştii – maiestuos, cu un ochi pătrunzător şi genul de barbă profetică ascunzînd o multitudine de păcate ale fizionomiei. Singura relicvă rămasă de pe urma lui este un desen în creion al casei sale.

Mai dădu înapoi o altă pagină şi îl găsi.

— Granit solid, continuă el, cu gratii la toate ferestrele. Şi înăuntrul acelei Bastilii de familie, mică şi confortabilă, ce barbarie sistematică! O barbarie sistematică în numele, nu mai e nevoie să spun, lui Cristos şi al corectitudinii. Doctorul Andrew a lăsat o biografie neterminată, aşa că ştim totul în privinţa asta.

— Copiii n-au primit nici un ajutor din partea mamei?

Doctorul MacPhail clătină din cap.

— Janet MacPhail era o Cameron şi o calvinistă la fel de bună ca James. Poate o calvinistă chiar mai bună decît el. Fiind femeie, trebuia să meargă şi mai departe, ea avea de depăşit alte motive de ruşine instinctivă. Dar le-a depăşit eroic. Departe de a-şi tempera soţul, l-a încurajat, l-a susţinut. Se ţineau predici înainte de micul dejun şi la masa din mijlocul zilei; se citea Catehismul în zilele de duminică şi se învăţau Epistolele pe de rost; şi în fiecare seară, după ce fărădelegile de peste zi erau adunate şi evaluate, urma biciuirea obişnuită cu o nuia cu mîner din os de balenă, pe fundurile goale ale tuturor celor şase copii, fetele la fel ca şi băieţii, în ordinea vîrstei.

— Asta mă face întotdeauna să-mi vină rău, spuse Susila. Sadism pur.

— Nu, nu *pur*, spuse doctorul MacPhail. Sadism aplicat. Sadism premeditat, sadism în serviciul unui ideal, ca expresie a unei convingeri religioase. Iar acesta este un subiect, adăugă el întorcîndu-se către Will, pe care cineva ar trebui să-l transforme într-un studiu istoric – relaţia dintre teologie şi pedeapsa corporală din copilărie. Am o teorie conform căreia, ori de cîte ori băieţii şi

fetiţele sînt sistematic biciuiţi, victimele cresc ajungînd să-l considere pe Dumnezeu Preaînaltul ca pe Dumnezeu „Cel Prea Un Alt“ – oare nu acesta este jargonul la modă în partea ta de lume? Din contră, ori de cîte ori copiii cresc fără să fie supuşi violenţei fizice, Dumnezeu este imanent. Teologia unui popor reflectă starea fundurilor copiilor săi. Uitaţi-vă la evrei, nişte bătăuşi de copii, plini de entuziasm. Şi la fel erau şi creştinii în Evul Mediu. De aici rezultă Iehova, de aici păcatul originar şi infinit ofensatul părinte al religiei catolice şi protestante. În vreme ce printre budişti şi hinduşi educaţia a fost întotdeauna lipsită de violenţă. N-a existat flagelare a micilor funduleţe, prin urmare a apărut *tat tvam asi*, tu eşti Acela, cuget nedespărţit de Cuget. Uite-i pe quakeri. Au fost destul de eretici încît să creadă în Lumina Lăuntrică şi ce s-a întîmplat? Au renunţat să-şi mai bată copiii şi au fost prima fracţiune creştină care a protestat împotriva sclaviei.

— Însă bătaia copiilor, obiectă Will, s-a demodat de tot în zilele noastre. Şi totuşi, chiar în acest moment e la modă să te declari adept înfocat al Celui Prea Un Alt.

Doctorul MacPhail făcu un gest ca pentru a respinge obiecţiunea.

— E un caz de reacţie în urma unei acţiuni. Pînă la jumătatea secolului al nouăsprezecelea, umanitarismul liber-cugetător devenise într-atît de puternic, încît pînă şi creştinii buni au fost influenţaţi de el şi au încetat să-şi mai bată copiii. N-au mai existat atentate asupra posteriorului tinerei generaţii; în consecinţă, nu s-a mai crezut în Dumnezeu ca Cel Prea Un Alt şi s-a trecut la inventarea unei gîndiri, unităţi, a unei ştiinţei creştine noi: toate ereziile semiorientale prin care Dumnezeu este Cel Prea Identic. Mişcarea era în plină desfăşurare în vremea lui William James[5] şi s-a tot amplificat de atunci înainte. Dar teza atrage întotdeauna după sine antiteza şi, la timpul potrivit, ereziile au dat naştere neo-ortodoxiei. Jos cu Cel Prea Identic şi înapoi la Cel Prea Un Alt! Înapoi la Augustin[6], înapoi la Martin Luther – înapoi, de fapt, la cele mai implacabil flagelate funduri din toată istoria gîndirii creştine. Citeşte *Confesiunile*, citeşte *Discursurile divine*. Augustin a fost bătut de profesorul său şi luat în rîs de către părinţi atunci cînd se plîngea. Luther era sistematic altoit nu numai de profesori şi de tatăl său, dar chiar şi de către iubitoarea sa mamă. De atunci

încoace, lumea tot plăteşte pentru cicatricile de pe fundul lui. Prusianismul şi al Treilea Reich, aceste monstruozităţi n-ar fi putut niciodată lua naştere fără Luther şi fără a sa teologie a flagerării. Sau gîndiţi-vă la teologia flagelării a lui Augustin, aşa cum a fost condusă la concluziile ei logice de către Calvin şi înghiţită cu totul de oameni pioşi precum James MacPhail şi Janet Cameron. Premisa majoră: Dumnezeu este Cel Prea Un Alt. Premisa minoră: omul e complet depravat. Concluzie: Trataţi fundurile copiilor voştri aşa cum au fost tratate şi ale voastre, aşa precum Tatăl Ceresc a tratat fundul colectiv al umanităţii de la Cădere încoace: bice, bice, bice!

Se aşternu tăcerea. Will Farnaby privi din nou desenul înfăţişînd personajul de granit pe aleea pe care angajaţii răsuceau sfoara şi se gîndi la toate fanteziile groteşti şi urîte, promovate la rangul de fapte supranaturale, la toate cruzimile obscene inspirate de acele fantezii, la toată durerea provocată şi la nenorocirile îndurate din cauza lor. Şi atunci cînd nu era Augustin cu „asprimea lui benignă“, era Robespierre, era Stalin; atunci cînd nu era Luther care să-i îndemne pe prinţi să-i ucidă pe ţărani, era genialul Mao care-i reducea la sclavie.

— Nu disperaţi cîteodată? întrebă el.

Doctorul MacPhail clătină din cap.

— Noi nu disperăm, spuse el, pentru că ştim că lucrurile nu *trebuie* neapărat să fie la fel de rele pe cît au fost dintotdeauna.

— Ştim că pot să fie mult mai bune, adăugă Susila. O ştim pentru că deja *sînt* mult mai bune, aici şi acum, pe această insuliţă absurdă.

— Dar dacă vom fi în stare sau nu să vă convingem pe voi, oameni buni, să ne urmaţi exemplul, sau dacă vom fi măcar în stare să ne păstrăm mica oază de umanitate în mijlocul sălbăticiei voastre pline de maimuţe, mare cît lumea întreagă – asta, vai! spuse doctorul MacPhail, este o altă problemă. Eşti îndreptăţit să te simţi extrem de pesimist în privinţa situaţiei actuale. Dar disperării, disperării radicale – nu, nu-i văd nici o justificare.

— Nici măcar atunci cînd studiezi istoria?

— Nici măcar atunci cînd studiez istoria.

— Vă invidiez. Cum reuşiţi să faceţi asta?

— Amintindu-ne ce anume este istoria – înşiruirea a ceea ce fiinţele umane au fost împinse să facă de propria ignoranţă şi

îngîmfare enormă, care-i fac să-şi canonizeze ignoranţa trecînd-o drept dogmă politică şi religioasă.

Se întoarse din nou la album.

— Să ne întoarcem la casa din oraşul regal, la James şi Janet şi la cei şase copii pe care Dumnezeul lui Calvin, în răutatea Lui de neimaginat, îi condamnase să se afle în grija tandră a acestora. „Nuiaua şi certarea dau înţelepciunea, dar copilul lăsat de capul lui face ruşine mamei sale.“[7] Îndoctrinare amplificată de stres psihologic şi tortură fizică, iată scenariul pavlovian perfect. Dar, din nefericire pentru religia organizată şi dictatura politică, fiinţele umane sînt nişte animale de laborator mult mai puţin de încredere decît cîinii. Asupra lui Tom, Mary şi Jean, condiţionarea a operat aşa cum era menită să opereze. Tom a devenit prelat, iar Mary s-a măritat cu un prelat şi a murit, cum se cuvine, la naştere. Jean a rămas acasă, şi-a îngrijit mama pe toată durata unui cancer îndelungat şi sever, iar în următorii douăzeci de ani a fost sacrificată lent în beneficiul patriarhului bătrîn şi, într-un final, senil şi dus cu pluta. Pînă aici, totul bine. Dar odată cu Annie, cel de-al patrulea copil, lucrurile s-au schimbat. Annie era drăguţă. La optsprezece ani a fost cerută în căsătorie de un căpitan de dragoni. Însă căpitanul era anglican, iar opiniile acestuia asupra depravării totale şi asupra voii lui Dumnezeu erau criminal de incorecte. Căsătoria a fost interzisă. Se părea că lui Annie îi era scris să împărtăşească soarta lui Jean. A rezistat zece ani; apoi, la douăzeci şi opt de ani, s-a lăsat sedusă de secundul unui căpitan de vas East Indiaman. Au urmat şapte săptămîni de fericire aproape frenetică, primele pe care le cunoscuse vreodată. Chipul îi era transfigurat de un fel de frumuseţe supranaturală, trupul îi strălucea de viaţă. Apoi căpitanul vasului a plecat pe mare într-un voiaj de doi ani, la Madras şi Macao. Patru luni mai tîrziu, însărcinată, fără prieteni şi disperată, Annie s-a aruncat în rîul Tay. Între timp, Alexander, următorul copil, fugise de la şcoală şi se alăturase unei trupe de actori. Acasă, lîngă fabrica de sfoară, nimănui nu i-a mai fost permis vreodată să facă aluzie la existenţa lui. Şi, în sfîrşit, a mai fost Andrew, cel mai tînăr, benjaminul familiei. Ce copil model! Era ascultător, îi plăceau lecţiile, învăţa Epistolele pe de rost mai repede şi mai corect decît o făcuseră oricare dintre ceilalţi copii. Apoi, tocmai la timp pentru a-şi reface credinţa în răutatea umană,

mama lui l-a prins într-o seară jucîndu-se cu organele genitale. A fost biciuit pînă la sînge; a fost prins din nou cîteva săptămîni mai tîrziu şi iarăşi a fost biciuit, condamnat la izolare, doar cu pîine şi apă, i s-a spus că aproape sigur comisese păcatul împotriva Duhului Sfînt şi că, fără îndoială, din pricina acelui păcat mama sa fusese atinsă de cancer. Pe tot restul copilăriei sale, Andrew a fost bîntuit de coşmarele permanente ale iadului. A mai fost bîntuit şi de ispitele permanente şi, atunci cînd se lăsa în voia lor – ceea ce bineînţeles că făcea, dar întotdeauna în intimitatea latrinei din fundul grădinii –, de viziunile încă şi mai îngrozitoare ale pedepselor care-l aşteptau.

— Şi te mai gîndeşti, comentă Will Farnaby, că oamenii se plîng că viaţa modernă nu are nici un sens! Uite cum era viaţa atunci cînd chiar *avea* un sens. O poveste spusă de un idiot sau o poveste spusă de un calvinist? Prefer idiotul, de fiecare dată.

— De acord, spuse doctorul MacPhail. Dar n-ar putea exista oare şi o a treia posibilitate? N-ar putea oare exista o poveste spusă de cineva care să nu fie nici imbecil, nici paranoic?

— Cineva, în schimb, foarte întreg pe minţile lui, întări Susila.

— Da, în schimb, repetă doctorul MacPhail. Un schimb binecuvîntat. Şi din fericire, chiar şi în timpul vechiului rit, existau o mulţime de oameni pe care nici măcar educaţia cea mai diabolică nu i-a putut strica. După toate regulile jocurilor freudiene şi pavloviene, străbunicul meu trebuia să crească devenind un handicapat mental. De fapt, a crescut devenind un atlet mental. Ceea ce demonstrează, adăugă doctorul Robert ca o paranteză, cît de total nepotrivite sînt cele două sisteme psihologice ale voastre, extrem de ridicate în slăvi: freudismul şi behaviorismul – complet opuse, dar perfect de acord cînd vine vorba despre diferenţele înnăscute, congenitale, dintre indivizi. Cum se descurcă psihologii voştri favoriţi cu aceste lucruri? Foarte simplu. Le ignoră. Pur şi simplu pretind că aceste lucruri nu există. De aici totala lor neputinţă de a face faţă situaţiei umane aşa cum se prezintă ea cu adevărat sau chiar de a o explica teoretic. Uitaţi ce s-a întîmplat, de exemplu, în acest caz particular. Fraţii şi surorile lui Andrew au fost fie îmblînziţi de condiţia lor, fie distruşi. Andrew nu a fost nici distrus, nici îmblînzit. De ce? Pentru că ruleta eredităţii se oprise din învîrtit la numărul norocos. El a avut o constituţie mai

rezistentă decît ceilalţi, o anatomie diferită, o biochimie diferită şi un temperament diferit. Părinţii au făcut ce-a fost mai rău, aşa cum făcuseră cu toate celelalte vlăstare nefericite ale lor. Andrew a ieşit din toate astea cu brio, aproape fără nici un semn.

— În ciuda păcatului împotriva Duhului Sfînt?

— Din fericire, de acela a scăpat în timpul primului an de studii medicale la Edinburgh. Era doar un băieţandru, avea puţin peste şaptesprezece ani (începeau devreme pe vremea aceea). În sala de disecţie, băiatul s-a trezit ascultînd obscenităţile şi blasfemiile extravagante cu care colegii lui studenţi îşi făceau curaj printre cadavrele aflate în putrefacţie lentă. La început i-a ascultat cu groază, cu o teamă înnebunitoare că Dumnezeu avea să se răzbune cu siguranţă. Dar nu s-a întîmplat nimic. Blasfematorii au prosperat, dezmăţaţii cu gura spurcată au scăpat fără nimic altceva mai grav decît o doză sporadică de tunete. Frica a fost înlocuită în mintea lui Andrew cu un sentiment minunat de uşurare şi eliberare. Foarte îndrăzneţ, a început să rişte spunînd cîteva glume deocheate proprii. Prima rostire a unui cuvînt injurios – ce eliberare, ce experienţă cu adevărat religioasă! Şi în tot acest răstimp, în timpul liber, a citit *Tom Jones*[8], a citit eseul asupra miracolelor al lui Hume[9], l-a citit pe Gibbon[10] necredinciosul. Punîndu-şi în practică franceza învăţată la şcoală, a citit La Mettrie[11], a citit dr. Cabanis[12]. Omul este o maşină, creierul secretă gînduri tot aşa cum ficatul secretă bilă. Cît de simplu era totul, cît de luminos de evident! Cu întreg entuziasmul unui convertit la o întîlnire a revitaliştilor, s-a hotărît pentru ateism. În împrejurările date, era de aşteptat. Nu-l mai poţi înghiţi pe Augustin, nu mai poţi continua să repeţi gogomăniile atanasiene. Aşa că tragi apa şi-i trimiţi în jos, pe canal. Ce fericire! Dar nu pentru mult timp. Descoperi că lipseşte ceva. Bebeluşul experimental a fost luat de apă împreună cu mizeria teologică şi spuma de săpun. Însă naturii nu-i place vidul. Fericirea face loc unui disconfort cronic şi te trezeşti lovit, generaţie după generaţie, de o succesiune de doi Wesley, Pusey, Moody şi de cei doi Billy[13] – Sunday şi Graham –, toţi muncind ca nişte castori ca să pompeze teologia înapoi în bazin. Aceştia speră, bineînţeles, să recupereze pruncul. Dar nu reuşesc niciodată. Tot ceea ce poate face un revitalist este să scoată puţină apă murdară. Care, la vremea potrivită, trebuie să fie aruncată din

nou. Şi aşa mai departe, la nesfîrşit. E într-adevăr prea obositor şi, după cîte şi-a dat seama doctorul Andrew în cele din urmă, absolut inutil. Între timp, el se afla la prima zvîcnire a libertăţii sale nou descoperite. Era încîntat, entuziasmat, însă încîntat în tăcere, entuziasmat în spatele aparenţei unei detaşări grave şi curtenitoare pe care de obicei o afişa lumii.

— Dar ce s-a întîmplat cu tatăl lui? întrebă Will. S-au certat?

— N-a fost nici o ceartă. Lui Andrew nu-i plăceau certurile. El era genul de om care mergea întotdeauna pe drumul său, însă care nu făcea caz pe tema asta, nu se contrazicea cu oamenii care preferau alt drum. Bătrînului nu i s-a dat niciodată ocazia de a face pe Ieremia. Andrew n-a zis nimic despre Hume sau La Mettrie şi a trecut prin fazele tradiţionale. Dar atunci cînd educaţia lui a luat sfîrşit, pur şi simplu nu s-a mai întors acasă. În schimb, a mers la Londra şi s-a înscris ca medic chirurg şi naturalist la bordul navei regale *Melampus*, care se îndrepta spre mările sudului, cu ordinul de a inventaria, a analiza şi a colecţiona specimene şi de a proteja misionarii protestanţi şi interesele britanice. Croaziera navei *Melampus* a durat trei ani întregi. Au trecut prin Tahiti, au petrecut două luni în Samoa şi o lună în Arhipelagul Marchize. După Perth, insulele i s-au părut un rai – însă un rai din nefericire inocent nu numai în ceea ce privea calvinismul, capitalismul şi mahalalele industriale, dar şi în privinţa lui Shakespeare şi Mozart, a cunoaşterii ştiinţifice şi a gîndirii logice. Era paradisul, dar nu era de ajuns, nu era de ajuns. Au mers mai departe. Au vizitat Fiji, Carolinele şi Solomon. Au străbătut coasta nordică a Noii Guinee şi, în Borneo, un grup a coborît la ţărm, a prins în cursă o femelă urangutan însărcinată şi a urcat pe vîrful Muntelui Kinabalu. Apoi au urmat o săptămînă în Panay şi două săptămîni în Arhipelagul Mergui. După care s-au îndreptat spre vest către Insulele Andaman şi de la Andaman, spre teritoriul Indiei. În timp ce era pe uscat, bunicul meu a fost aruncat de pe cal şi şi-a rupt piciorul drept. Căpitanul lui *Melampus* a găsit un alt chirurg şi a navigat spre casă. Două luni mai tîrziu, refăcut, Andrew practica medicina la Madras. În zilele acelea doctorii erau puţini, iar boala, înspăimîntător de frecventă. Tînărul a început să prospere. Însă viaţa printre negustori şi oficiali ai preşedinţiei era agresiv de plictisitoare. Era un exil, dar un exil lipsit de orice compensaţie a exilului, un exil

fără aventură sau mister, doar o alungare către provincii, către echivalentul tropical al lui Swansea sau Huddersfield. Dar Andrew rezista încă tentaţiei de a-şi rezerva un loc pe vasul care mergea acasă. Dacă ar mai fi rămas cinci ani, ar fi avut destui bani ca să-şi cumpere un cabinet bun în Edinburgh – nu, în Londra, în West End. Viitorul îl atrăgea, trandafiriu şi aurit. Ar fi putut exista o soţie, de preferat cu păr arămiu şi cu o pregătire modestă. Ar mai fi fost vreo patru sau cinci copii – fericiţi, nebiciuiţi şi atei. Iar cabinetul lui va fi prosperat, pacienţii lui vor fi fost atraşi din cercuri încă şi mai înalte. Bogăţie, reputaţie, demnitate, chiar înnobilare. Sir Andrew MacPhail, coborînd din lectica sa în Belgrave Square. Marele Sir Andrew, doctorul Reginei. Chemat la San Petersburg ca să-l opereze pe Marele Duce, la Tuileries, la Vatican, la Sublima Poartă. Ce fantezii încîntătoare! Însă realitatea, după cum s-a dovedit, avea să fie cu mult mai interesantă. Într-o frumoasă dimineaţă, un străin cu pielea cafenie a venit la cabinet. S-a prezentat într-o engleză stîlcită. Era din Pala şi fusese însărcinat de Înălţimea Sa, Raja, să caute şi să aducă în Pala un chirurg priceput din vest. Recompensa avea să fie regească. *Regească,* insistase el. În acel loc şi la acel moment, doctorul Andrew a acceptat invitaţia. În parte, bineînţeles, pentru bani; dar mai ales pentru că era plictisit, pentru că avea nevoie de o schimbare, avea nevoie de gustul aventurii. O excursie pînă pe insula interzisă era o tentaţie irezistibilă.

— Şi aminteşte-ţi, interveni Susila, în zilele acelea, Pala era interzisă în mai mare măsură decît astăzi.

— Aşa că îţi dai seama cu cîtă nerăbdare a îmbrăţişat tînărul doctor Andrew ocazia oferită de ambasadorul lui Raja. Zece zile mai tîrziu, vaporul a aruncat ancora pe coasta nordică a insulei interzise. Cu cufărul de medicamente, geanta de instrumente şi o ladă mică, metalică, plină cu hainele sale şi cu cîteva cărţi indispensabile, a fost condus într-o pirogă cu vîsle printre valurile care izbeau cu putere, purtat într-un palanchin pe străzile din Shivapuram şi lăsat în curtea interioară a palatului regal. Pacientul lui regal îl aştepta cu nerăbdare. Fără să i se acorde timpul de a se bărbieri sau de a-şi schimba hainele, doctorul Andrew a fost condus în prezenţa – jalnica prezenţă – a unui bărbat pirpiriu şi cafeniu pe la patruzeci de ani, extrem de slăbit sub brocarturile

bogate, cu faţa atît de umflată şi schimonosită, încît nici nu mai părea omenească, cu vocea redusă la o şoaptă răguşită. Doctorul Andrew l-a examinat. De la sinus, de unde îşi avea rădăcina, o tumoră se răspîndise în toate direcţiile. Umpluse nasul, intrase în orbita ochiului drept, blocînd gîtlejul pe jumătate[14]. Respiraţia devenise greoaie, înghiţitul, extrem de dureros iar somnul, ceva imposibil, pentru că ori de cite ori aţipea, pacientul se îneca şi se trezea chinuindu-se frenetic să respire. Fără o intervenţie chirurgicală radicală, asta era evident, Raja ar fi murit în cîteva luni. *Cu* o intervenţie chirurgicală radicală, mult mai repede. Acelea erau vremurile bune de demult, aminteşte-ţi vremurile de demult ale operaţiilor septice, fără avantajul cloroformului. Chiar şi în condiţiile cele mai prielnice, chirurgia îi era fatală unui pacient din patru. Acolo unde condiţiile erau mai puţin propice, şansele scădeau la cincizeci la sută, treizeci la sută, zero la sută. În cazul de faţă, prognoza era cum nu se putea mai rea. Pacientul era deja slăbit, iar operaţia urma să fie lungă, dificilă şi groaznic de dureroasă. Exista riscul enorm ca pacientul să moară pe masa de operaţie şi o posibilitate ca, dacă supravieţuia, să moară după cîteva zile, de septicemie. Dar dacă avea să moară, se gîndea doctorul Andrew, care urma să fie soarta chirurgului străin care-l omorîse pe rege? Şi, în timpul operaţiei, cine l-ar fi ţinut pe pacientul regal în timp ce acesta s-ar fi zvîrcolit sub cuţit? Care dintre servitorii sau curtenii săi ar avea tăria de spirit să nu se supună atunci cînd stăpînul ar fi ţipat în agonie sau le-ar fi ordonat de-a dreptul să-i dea drumul?

Poate că cel mai înţelept lucru ar fi fost să spună, atunci şi acolo, că situaţia era fără ieşire, că nu putea să facă nimic şi să ceară să fie trimis imediat înapoi la Madras. Apoi l-a privit din nou pe bărbatul bolnav. Prin masca grotescă a sărmanului său chip deformat, Raja îl privea insistent – îl privea cu ochii unui criminal condamnat care implora iertare judecătorului. Impresionat de gestul de implorare, doctorul Andrew i-a trimis un zîmbet de încurajare şi imediat, în timp ce atingea uşor mîna subţire, i-a venit o idee. Era ceva absurd, nebunesc, cu totul dezonorant; dar, cu toate astea...

În urmă cu cinci ani, şi-a amintit el dintr-odată, în timp ce se afla încă la Edinburgh, apăruse un articol în *The Lancet,* un articol

care-l critica pe cunoscutul profesor Elliotson pentru faptul că susţinea magnetismul animal. Elliotson avusese tupeul să vorbească despre operaţiile fără dureri efectuate asupra unor pacienţi aflaţi în transă mesmerică.

Bărbatul era fie un naiv credul, fie un escroc lipsit de scrupule. Aşa-zisa dovadă a unor astfel de operaţii era, în mod evident, lipsită de valoare. Nu era decît escrocherie, şarlatanie, fraudă pe faţă – şi aşa mai departe, pe vreo şase coloane pline de o indignare justiţiară. La vremea aceea, pentru că mai avea mintea plină de La Mettrie, de Hume şi de Cabanis, doctorul Andrew citise articolul cu entuziasmul unei aprobări ortodoxe. După care uitase pînă şi de existenţa magnetismului animal. Acum, aflat la căpătîiul patului lui Raja, i-au revenit toate în minte – profesorul nebun, transele magnetice, amputările fără durere, rata scăzută a mortalităţii şi refacerile rapide. Poate că, la urma urmei, ar putea exista un sîmbure de adevăr. Era adînc cufundat în gîndurile acestea cînd, rupînd o lungă tăcere, bărbatul bolnav i-a vorbit. De la un marinar tînăr care-şi părăsise vasul la Rendang-Lobo şi îşi croise cumva drum prin strîmtoare, Raja învăţase să vorbească engleza cu o fluenţă remarcabilă, dar într-o imitaţie fidelă a profesorului său şi cu un puternic accent Cockney[15]. Accentul acela Cockney, repetă doctorul MacPhail rîzînd uşor, apare din loc în loc în memoriile străbunicului meu. I se părea extrem de nepotrivit ca un rege să vorbească precum Sam Weller[16]. Iar în cazul acesta nepotrivirea era mai mult decît socială. În afara faptului că era rege, Raja era un om educat şi foarte rafinat; un om animat nu doar de convingeri religioase profunde (orice nătărău bădăran poate avea convingeri religioase profunde), ci şi de o experienţă religioasă profundă şi de putere spirituală. Faptul că un astfel de om se exprima în dialect Cockney era ceva peste care un scoţian al vremurilor victoriene de început, care citise *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, nu putea trece atît de uşor. Pe de altă parte, nici Raja, în ciuda lecţiilor pline de tact ale străbunicului meu, n-a putut vreodată să treacă peste diftongii stîlciţi şi h-urile nepronunţate. Dar toate astea erau în viitor. La prima lor întîlnire tragică, acel accent şocant, de clasă de jos, a părut ciudat de înduioşător. Unindu-şi palmele într-un gest de implorare, bărbatul bolnav a şoptit: „Aşută-mă, doctore MacPhile, aşută-mă“.

Rugămintea a fost decisivă. Fără să mai ezite, doctorul Andrew a luat mîinile subţiri ale lui Raja într-ale sale şi a început să vorbească pe tonul cel mai sigur despre un tratament-minune recent descoperit în Europa şi folosit pînă atunci doar de cîţiva dintre doctorii cei mai de seamă. Apoi, întorcîndu-se înspre slujitorii care în tot acest răstimp rămăseseră undeva în fundal, le-a ordonat să iasă din încăpere. N-au înţeles cuvintele; însă tonul lui şi gesturile făcute au fost clare, fără echivoc. Au făcut o plecăciune şi s-au retras. Doctorul Andrew şi-a scos haina, şi-a suflecat mînecile cămăşii şi a început să facă acele faimoase pase magnetice despre care citise cu atîta amuzament sceptic în *The Lancet*. De la creştet, pe deasupra feţei şi în jos spre trunchi, pînă la epigastru, iar şi iar, pînă ce pacientul intră în transă – sau „pînă cînd“ (şi-a amintit el comentariile batjocoritoare ale scriitorului anonim al articolului), „pînă cînd şarlatanul în cauză va alege să spună că fraierul său este în transă magnetică“. Şarlatanie, escrocherie şi fraudă. Dar cu toate astea, cu toate astea... Lucra în tăcere. Douăzeci de pase, cincizeci de pase. Bolnavul a oftat şi a închis ochii. Şaizeci, optzeci, o sută, o sută douăzeci. Căldura era înăbuşitoare, cămaşa doctorului Andrew era udă de transpiraţie, iar braţele îl dureau. Repeta serios acelaşi gest absurd. O sută cincizeci, o sută şaptezeci şi cinci, două sute. Nu era decît fraudă şi escrocherie; dar, cu toate astea, era hotărît să-l facă să adoarmă pe acest sărman nefericit, chiar dacă dura o zi întreagă ca să facă asta. „O să adormiţi“, a rostit el cu voce tare, în timp ce făcea a două sute unsprezecea pasă. „O să adormiţi“. Bolnavul părea să se scufunde mai adînc în perne şi deodată, doctorul Andrew a prins sunetul unui şuierat răguşit. „De data asta“, a adăugat el repede, „n-o să vă mai înecaţi. E loc suficient pentru ca aerul să poată trece şi n-o să vă înecaţi“. Respiraţia lui Raja s-a liniştit. Doctorul Andrew a mai făcut cîteva pase, apoi a hotărît că nu era nici un pericol dacă se odihnea şi el. Şi-a şters faţa, apoi s-a ridicat, şi-a întins mîinile şi s-a învîrtit de cîteva ori prin încăpere. Aşezîndu-se iarăşi lîngă pat, a ridicat una din încheieturile ca nişte surcele ale mîinilor lui Raja şi i-a luat pulsul. Cu o oră înainte era aproape o sută; acum scăzuse la şaptezeci. A ridicat braţul: mîna atîrna inertă ca a unui mort. I-a dat drumul şi braţul a căzut în virtutea propriei greutăţi şi a rămas inert, nemişcat, acolo unde căzuse. „Înălţimea Voastră“, a spus el,

apoi mai tare: „Înălţimea Voastră“. N-a primit nici un răspuns. Nu era decît şarlatanie, escrocherie şi fraudă, dar cu toate astea a funcţionat, în mod evident a funcţionat.

O călugăriţă mare, viu colorată, ateriză fîlfîind pe grilajul de la piciorul patului, îşi strînse aripile roz cu alb, îşi înălţă capul mic şi turtit şi-şi întinse picioarele din faţă, incredibil de musculoase, într-o atitudine de rugăciune. Doctorul MacPhail scoase o lupă şi se aplecă să o cerceteze.

— *Gongylus gongyloides*[17], declară el. Se găteşte în aşa fel încît să semene cu o floare. Atunci cînd muştele şi moliile neatente vin în zbor să-i soarbă nectarul, le *soarbe* ea pe ele. Dacă e femelă, îşi mănîncă iubiţii, mai zise el şi puse lupa deoparte, lăsîndu-se pe spate pe scaun. Ceea ce ne place cel mai mult în privinţa universului, continuă el către Will Farnaby, este improbabilitatea lui extremă. *Gongylus gongyloides*, *Homo sapiens*, venirea străbunicului meu în Pala şi hipnoza – ce poate fi mai improbabil?

— Nimic, spuse Will. Cu excepţia poate a venirii *mele* în Pala, via un naufragiu şi o prăpastie, şi a hipnozei printr-un monolog despre o catedrală englezească.

Susila rîse.

— Din fericire, eu n-am fost nevoită să-ţi fac toate pasele alea. Pe căldura asta! Chiar îl admir pe doctorul Andrew. Cîteodată îţi ia trei ore să anesteziezi o persoană prin pase.

— Dar în final a reuşit?

— Cu brio.

— Şi chiar a făcut operaţia?

— Da, chiar a făcut operaţia, spuse doctorul MacPhail. Dar nu imediat. A fost nevoie de o lungă pregătire. Doctorul Andrew a început prin a-i spune pacientului său că, de atunci înainte, avea să fie în stare să înghită fără durere. Apoi, în următoarele trei săptămîni, el a fost cel care l-a hrănit. Şi între mese îl hipnotiza şi îl ţinea adormit pînă venea iar timpul mesei. E minunat ceea ce trupul poate face pentru tine dacă doar îi acorzi o şansă. Raja a luat şase kilograme în greutate şi s-a simţit ca un om nou. Un om nou plin de speranţă şi încredere. *Ştia* că tot chinul său avea să se sfîrşească. Şi acelaşi lucru îl ştia şi doctorul Andrew. În procesul de întărire a încrederii lui Raja, şi-o întărise şi el pe a lui. Nu era o încredere oarbă. Operaţia, era aproape sigur, avea să reuşească.

Însă această încredere de nezdruncinat nu l-a împiedicat să facă tot ce ar fi putut contribui la succesul ei. În primele faze ale procedurii, a început să acţioneze asupra transei. Transa, îi tot spunea el pacientului său, devenea tot mai adîncă în fiecare zi, iar în ziua operaţiei avea să fie mult mai adîncă decît fusese vreodată. De asemenea, avea să dureze mai mult. „Veţi dormi“, l-a asigurat el pe Raja, „patru ore întregi după ce operaţia va lua sfîrşit; iar cînd vă veţi trezi, nu veţi simţi nici cea mai mică durere.“ Doctorul Andrew a făcut aceste afirmaţii cu un amestec de scepticism total şi încredere deplină. Raţiunea şi experienţa trecută îl asigurau că toate acestea erau imposibile. Dar în contextul actual experienţa trecută se dovedise a fi irelevantă. Imposibilul se întîmplase deja, de mai multe ori. Nu exista nici un motiv pentru care să nu se întîmple din nou. Important era să *spui* că avea să se întîmple, aşa că o spunea iar şi iar. Toate astea erau bune; dar încă şi mai bună a fost invenţia doctorului Andrew în ceea ce privea repetiţia.

— Repetiţia cui?

— A operaţiei. Au parcurs procedura de vreo şase ori. Ultima repetiţie a fost în dimineaţa operaţiei. La şase, doctorul Andrew a intrat în camera lui Raja şi, după o mică discuţie voioasă, a început să facă pasele. În cîteva minute pacientul se afla într-o transă adîncă. Pas cu pas, doctorul Andrew i-a descris ceea ce urma să facă. Atingînd pometele obrazului lîngă ochiul drept al lui Raja, a spus: „Încep prin a întinde pielea. Iar acum, cu acest bisturiu (şi a trasat cu vîrful unui creion o dungă de-a lungul obrazului), fac o incizie. Nu simţiţi nici o durere, bineînţeles, nici cea mai mică neplăcere. Şi acum ţesuturile de dedesubt sînt pe cale să fie incizate şi tot nu simţiţi nimic. Rămîneţi întins acolo, dormind confortabil, în timp ce eu disec obrazul pînă la nas. Din cînd în cînd mă opresc ca să leg vreun vas de sînge; apoi iarăşi continui. Şi cînd partea asta e rezolvată, sînt gata să încep să mă ocup de tumoră. Îşi are rădăcinile acolo, în antru, şi a crescut în sus, pe sub pomete, prin orbita ochiului şi în jos, pe gît. Şi în timp ce o desprind, rămîneţi întins ca şi pînă acum, fără să simţiţi nimic, absolut confortabil, complet relaxat. Şi acum vă ridic capul“. Potrivindu-şi faptele cu vorbele, a ridicat capul lui Raja şi l-a aplecat înainte, pe gîtul inert. „Îl ridic şi îl îndoi aşa încît să puteţi să scăpaţi de sîngele care v-a curs în gură şi pe gît. O parte din

sînge v-a curs pe trahee şi tuşiţi puţin ca să scăpaţi de el; dar asta nu vă trezeşte“. Raja a tuşit o dată sau de două ori, apoi, cînd doctorul Andrew i-a dat drumul, a căzut înapoi pe pernă, încă profund adormit. „Şi nu vă înecaţi nici măcar atunci cînd lucrez asupra părţii de jos a tumorii din gîtul dumneavoastră“. Doctorul Andrew a deschis gura lui Raja şi i-a vîrît două degete pe gît. „Este doar o chestiune de a o desprinde, atîta tot. Nimic care să vă facă să vă înecaţi. Şi dacă trebuie să tuşiţi ca să daţi sîngele afară, o puteţi face în somn. Da, în somn, în acest somn adînc, adînc“.

Acesta a fost sfîrşitul repetiţiei. Zece minute mai tîrziu, după ce a mai făcut cîteva pase şi i-a spus pacientului său să doarmă şi mai adînc, doctorul Andrew a început operaţia. A întins pielea, a făcut incizia, a tăiat obrazul, a desprins tumora din rădăcinile fixate în antru. Raja stătea întins, perfect relaxat, cu pulsul ferm şi stabil la şaptezeci şi cinci, fără să simtă mai multă durere decît simţise în timpul simulării de la repetiţie. Doctorul Andrew a lucrat asupra gîtului; pacientul nu s-a înecat. Sîngele a curs prin trahee; Raja a tuşit, însă nu s-a trezit. La patru ore după ce operaţia s-a încheiat, el tot mai dormea; apoi, punctual pînă la minut, a deschis ochii, i-a zîmbit doctorului Andrew prin bandaje şi l-a întrebat, cu accentul lui melodios de Cockney, cînd urma să înceapă operaţia. După ce a fost hrănit şi curăţat, i-au fost administrate alte pase şi i s-a spus să mai doarmă încă patru ore şi să se facă bine repede. Doctorul Andrew a continuat aşa o săptămînă întreagă. Şaisprezece ore de transă în fiecare zi, opt de conştienţă. Raja nu resimţea aproape nici o durere şi, în ciuda condiţiilor cu totul septice în care operaţia avusese loc şi în care se schimbau bandajele, rănile s-au vindecat fără supuraţie. Amintindu-şi grozăviile la care fusese martor în infirmeria din Edinburgh şi ororile încă şi mai înspăimîntătoare din saloanele de chirurgie din Madras, doctorul Andrew nu-şi putea crede ochilor. Iar apoi i s-a dat o altă ocazie de a-şi dovedi ce putea face magnetismul animal. Fiica mai mare a lui Raja era în luna a noua a primei sale sarcini. Impresionată de ceea ce făcuse pentru soţul ei, Rani a trimis după doctorul Andrew. Acesta a găsit-o aşezată lîngă o fată de şaisprezece ani, fragilă şi înspăimîntată, care ştia suficient dialect Cockney stîlcit cît să poată să-i spună că urma să moară – şi ea, şi copilaşul ei. Trei păsări negre confirmaseră asta zburînd în trei zile succesive şi tăindu-i calea.

Doctorul Andrew n-a încercat s-o contrazică. În schimb, i-a cerut să se întindă, apoi a început să facă pase. Douăzeci de minute mai tîrziu fata era într-o transă profundă. În ţara *lui*, a asigurat-o acum doctorul Andrew, păsările negre aduceau noroc, erau o prevestire a naşterii şi bucuriei. Avea să-şi aducă pe lume pruncul uşor şi fără dureri. Da, cu tot atîta durere cîtă simţise şi tatăl ei în timpul operaţiei. Absolut nici o durere, i-a promis el, absolut nici o durere.

Trei zile mai tîrziu şi după alte trei sau patru ore de sugestionare intensă, totul s-a adeverit. Atunci cînd Raja s-a trezit pentru masa de seară, a văzut-o pe soţie aşezată pe patul lui. „Avem un nepot, a spus ea, iar fiica noastră e bine. Doctorul Andrew a spus că mîine vei fi dus în camera ei, ca să-i binecuvîntezi pe amîndoi“. La finalul lunii, Raja a dizolvat Consiliul de Regenţă şi şi-a preluat puterile regale. Şi le-a reluat mulţumită omului care-i salvase viaţa şi (Rani era convinsă de asta) totodată pe cea a fiicei lui şi, de cînd a revenit, Raja l-a avut pe doctorul Andrew drept consilier-şef.

— Aşadar nu s-a mai întors la Madras?

— Nu. Nici măcar la Londra. A rămas aici, în Pala.

— Încercînd să schimbe accentul lui Raja?

— Şi încercînd, cu mai mult succes, să schimbe regatul lui Raja.

— În ce?

— Aceasta este o întrebare la care n-ar fi putut răspunde. În vremurile acelea timpurii nu avea nici un plan, doar un set de lucruri care-i plăceau şi altele care-i displăceau. Existau lucruri legate de Pala care-i plăceau şi multe altele care nu-i plăceau deloc. Lucruri legate de Europa pe care le detesta şi lucruri pe care le aproba cu ardoare. Lucruri văzute în călătoriile sale care păreau să fie logice şi lucruri care-l umpleau de dezgust. Oamenii, începea el să priceapă, sînt în acelaşi timp şi beneficiarii, şi victimele culturii lor. Ea îi face să înflorească; dar îi şi striveşte atunci cînd sînt încă muguri sau declanşează vreo boală în inima florii. N-ar putea fi oare posibil ca pe această insulă interzisă să se evite boala, să se reducă strivirile şi fiecare floare să devină mai frumoasă? Aceasta era întrebarea la care, implicit la început, apoi din ce în ce mai conştienţi de ceea ce urmau să facă, doctorul Andrew şi Raja încercau să găsească un răspuns.

— Şi *au găsit* într-adevăr un răspuns?

— Privind înapoi, spuse doctorul MacPhail, rămîi uimit de ceea ce au realizat oamenii aceia doi. Doctorul scoţian şi regele palanez, calvinistul-convertit-la-ateism şi piosul-budist-*mahayana* – ce pereche ciudată! Însă foarte curînd, o pereche de buni prieteni; mai mult decît atît, o pereche de temperamente şi însuşiri complementare, cu filosofii complementare şi bagaje de cunoştinţe complementare, fiecare din ei completînd deficienţele celuilalt, fiecare din ei stimulînd şi accentuînd însuşirile înnăscute ale celuilalt. Mintea lui Raja era una ascuţită şi subtilă; însă el nu ştia nimic despre lumea de dincolo de graniţele insulei lui, nimic despre fizică, nimic despre tehnologia europeană, despre arta europeană, despre modul de a gîndi european. Nu mai puţin inteligent, doctorul Andrew nu ştia nimic, bineînţeles, despre pictura, poezia şi filosofia indiană. Tot aşa nu ştia nimic, după cîte a descoperit el treptat, despre ştiinţa minţii umane şi a artei de a trăi. În lunile care au urmat operaţiei, fiecare a devenit elevul şi profesorul celuilalt. Şi, bineînţeles, acela a fost doar începutul. Ei nu erau simpli cetăţeni preocupaţi de propria lor desăvîrşire. Raja avea un milion de supuşi, iar doctorul Andrew era de fapt primul său ministru. Desăvîrşirea individuală trebuia să fie preliminară desăvîrşirii publice. Dacă regele şi doctorul se învăţau acum unul pe celălalt cum să culeagă ce era mai bun din ambele lumi – orientală şi europeană, veche şi modernă – era cu scopul de a ajuta întreaga naţiune să facă la fel. Să culeagă ce era mai bun din ambele lumi – ce spun eu aici? Să culeagă tot ce era mai bun din *toate* lumile, lumile deja create în interiorul diferitelor culturi şi, dincolo de ele, lumile latenţelor încă neactivate. Era o ambiţie enormă, o ambiţie a cărei realizare completă era imposibilă; dar care cel puţin avea meritul de a-i îmboldi, de a-i face să se grăbească înspre locul unde îngerilor le e teamă să păşească, iar rezultatele dovedeau uneori, spre mirarea tuturor, că nu fuseseră atît de nebuni pe cît păruseră a fi. N-au reuşit niciodată, bineînţeles, să culeagă ce era mai bun din toate lumile; însă prin intermediul acestei încercări îndrăzneţe au cules ce-a fost mai bun din mult mai multe lumi decît oricare altă persoană mai prudentă şi raţională ar fi visat să fie în stare să reconcilieze şi să combine.

— „Dacă nebunul va persista în nebunia lui, va deveni înţelept“, cită Will din *Proverbele iadului*[18].

— Exact aşa, aprobă doctorul Robert. Şi cea mai extravagantă dintre toate este nebunia descrisă de Blake, pe care Raja şi doctorul Andrew o contemplau acum: nebunia enormă de a încerca să unească iadul şi raiul. Însă dacă persişti în acea nebunie enormă, o răsplată enormă te aşteaptă! Bineînţeles, cu condiţia să persişti în mod inteligent. Nebunii proşti nu ajung nicăieri; doar cei cunoscători şi deştepţi sînt cei pe care propria nebunie îi poate face înţelepţi sau îi poate conduce înspre rezultate bune. Din fericire, aceşti doi nebuni *erau* deştepţi. Suficient de deştepţi, de pildă, să se lase în voia nebuniei lor într-un fel modest şi atrăgător. Au început cu analgezicele. Palanezii erau budişti. Ei ştiau în ce măsură nefericirea este legată de minte. Te agăţi, tînjeşti, ridici pretenţii – şi trăieşti într-un iad făcut cu mîna ta. Te detaşezi – şi trăieşti în pace. „Vă arăt suferinţa“, spusese Buddha, „şi vă arăt curmarea suferinţei“. Ei bine, iată-l pe doctorul Andrew, propunînd un fel special de detaşare mentală, care avea să pună capăt cel puţin unui fel de suferinţă, mai precis durerii fizice. Avîndu-i ca traducători pe însuşi Raja sau, pentru femei, pe Rani şi pe fiica ei, doctorul Andrew dădea lecţii în arta nou-descoperită de el unor grupuri de moaşe, doctori, profesori, mame, invalizi. Naştere fără dureri – drept urmare, toate femeile din Pala au fost de partea inovatorilor, pline de entuziasm. Operaţii fără dureri pentru scos pietre, cataractă şi hemoroizi – şi cîştigaseră aprobarea tuturor celor bătrîni şi suferinzi. Dintr-un foc, mai mult de jumătate din populaţia adultă le-a devenit aliată, era în favoarea lor, dinainte binevoitoare sau cel puţin cu mintea deschisă în ceea ce privea următoarea reformă.

— După durere, cu ce au continuat?

— Cu agricultura şi limba. Cu pîinea şi comunicarea. Au adus un om din Anglia pentru a fonda Rothamsted-de-la-Tropice şi s-au apucat de treabă pentru a-i da Palei o a doua limbă. Pala urma să rămînă o insulă interzisă; asta pentru că doctorul Andrew a fost întru totul de acord cu Raja că misionarii, plantatorii şi negustorii erau mult prea periculoşi pentru a fi toleraţi. Dar în timp ce subversiunilor străine nu trebuia să li se permită să intre, nativii trebuiau ajutaţi cumva să iasă – dacă nu fizic, cel puţin cu mintea. Însă limba lor şi versiunea arhaică a alfabetului brahmi erau o închisoare fără ferestre. Nu s-a putut evada de acolo, nu s-a putut

privi lumea de afară pînă cînd nu au învăţat engleza şi au putut citi caracterele latine. Reuşitele lingvistice ale lui Raja lansaseră deja o modă printre curtenii săi. Doamnele şi domnii îşi împodobeau conversaţiile cu frînturi de dialect Cockney, iar unii dintre ei chiar ceruseră profesori vorbitori de engleză din Ceylon. Ceea ce fusese o modă se transforma acum în politică. Au fost înfiinţate şcoli în engleză, iar din Calcutta a fost adusă o echipă de tipografi bengalezi, cu tiparniţele şi caracterele lor Caslon şi Bodoni. Prima carte în engleză publicată la Shivapuram a fost o selecţie din *O mie şi una de nopţi*, a doua, o traducere a *Diamantului Sutra*[19], pînă atunci disponibilă numai în sanscrită şi în manuscris. Pentru cei care doreau să citească despre Sinbad şi Marouf şi pentru cei interesaţi de înţelepciunea Ţărmului Celălalt existau acum două motive întemeiate pentru a învăţa engleza. Acesta a fost începutul lungului proces educaţional care ne-a transformat în cele din urmă într-un popor bilingv. Vorbim palaneza atunci cînd gătim, cînd spunem poveşti amuzante, cînd vorbim despre dragoste sau despre a face dragoste. (Întîmplător avem cel mai bogat vocabular erotic şi sentimental din sud-estul Asiei.) Dar cînd vine vorba de afaceri, ştiinţă sau filosofie speculativă, în general vorbim engleza. Şi cei mai mulţi dintre noi preferă să scrie în engleză. Fiecare scriitor are nevoie de o literatură pe care s-o ia drept punct de referinţă; un set de modele cu care să se confrunte sau de la care să plece. Pala avea o pictură şi o sculptură bune, o arhitectură splendidă, un dans minunat, muzică subtilă şi expresivă, dar nu şi o literatură adevărată, nu poeţi, dramaturgi sau povestitori naţionali. Doar barzi care recitau mituri budiste şi hinduse; doar o mulţime de călugări care ţineau predici şi despicau fire metafizice în patru. Îmbrăţişînd engleza ca pe o a doua limbă maternă, ne-am oferit o literatură cu un trecut vast şi, cu siguranţă, cu un prezent cuprinzător. Ne-am oferit un fundal, un etalon spiritual, un repertoriu de stiluri şi tehnici, o sursă inepuizabilă de inspiraţie. Într-un cuvînt, ne-am oferit posibilitatea de a fi creativi într-un domeniu în care înainte nu fusesem niciodată creativi. Datorită lui Raja şi străbunicului meu, există o literatură anglo-palaneză – în cadrul căreia, aş putea adăuga, Susila, aici de faţă, este una dintre minţile luminate contemporane.

— Mai palid luminată, protestă ea.

Doctorul MacPhail închise ochii şi, zîmbind pentru sine, începu să recite:

Cel-Plecat la Cel-Plecat, eu, cu mîna lui Buddha
Ofer floarea neculeasă, monologul broaştei
Printre frunzele de lotus, gura mînjită de lapte
La sînul meu preaplin şi dragoste şi, precum cerul fără nori
Care naşte munţi şi luna ce apune,
Acest neant care este pîntecul dragostei,
Acest poem al tăcerii.

Deschise din nou ochii.

— Şi nu numai acest poem al tăcerii, spuse el. Această ştiinţă, această filosofie, această teologie a tăcerii. Dar acum e timpul să mergi la culcare, spuse doctorul ridicîndu-se şi îndreptîndu-se către uşă. Voi merge să-ţi aduc un pahar cu suc de fructe.

1. Modificare a unui citat din *Faust*, de Goethe : „Tot ce-i trecător nu-i decît iluzie“. La Huxley, apare sub forma „Tot ce-i trecător NU este iluzie“ (în germ. în orig.).
2. Aluzie la poezia lui William Blake *When Klopstock England Defied*, în care Dumnezeu este numit „Old Nobodaddy Aloft“ – joc de cuvinte intraductibil, format din „nobody“ (nimeni) şi „daddy“ (tătic).
3. Expresie folosită mai ales în terminologia matematică, însemnînd „ceea ce trebuia demonstrat“ (în lat. în orig.).
4. Trimitere la personajul principal al primului roman al lui Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, imaginat ca o serie de aventuri povestite cu mult umor şi menite să ofere informaţii clubului respectiv, despre natura vieţii umane din peisajul rural englez.
5. William James (1842-1910), om de ştiinţă american, filosof şi psiholog, frate al romancierului Henry James ; a fost interesat de valenţele educative ale psihologiei, de dimensiunile psihologice ale experienţelor religioase şi mistice.
6. Augustin de Hipona sau Sfîntul Augustin sau Fericitul Augustin (354-430), teolog, filosof şi episcop, susţinător al argumentelor logice în vederea demonstrării adevărurilor bisericii creştine. A teoretizat problemele păcatului originar, ale graţiei divine, libertăţii şi predestinării. A avut o mare influenţă asupra gîndirii teologice şi filosofice viitoare.

7. Proverbe, 29, 15.
8. Roman al scriitorului englez Henry Fielding (1707-1754) care povesteşte peripeţiile orfanului Tom Jones. Romanul este apreciat pentru fineţea şi ironia criticii sociale, pentru forma romanescă pe care o impune, pentru umorul cu care autorul îşi portretizează personajele.
9. David Hume (1711-1776), filosof, istoric şi economist scoţian, a cărui aplecare spre empirism şi scepticism a provocat nemulţumirea contemporanilor săi, dar pe de altă parte a influenţat o mulţime de alte curente filosofice şi de adepţi ai acestora : utilitarismul, pozitivismul logic, filosofia cognitivă, filosofia politică.
10. Edward Gibbon (1737-1794), istoric şi gînditor scoţian, autor al lucrării *Istoria declinului şi a prăbuşirii Imperiului Roman*, în care-şi exprimă deschis nemulţumirea faţă de latura politizată a religiei.
11. Julien Offray de la Mettrie (1709-1751), medic şi filosof francez, unul dintre primii materialişti ai Iluminismului. El este cel care a propus metafora omului văzut ca o maşină, reformulînd teoriile carteziene şi punînd accentul pe dimensiunea materială a proceselor biologice şi psihice ale omului.
12. Pierre Jean George Cabanis (1757-1808), medic şi filosof francez care aprecia că materia în mişcare produce forme de viaţă şi lega toate procesele psihologice de sistemul nervos, accentuînd latura fiziologică a inteligenţei.
13. Predicatori englezi şi americani : John şi Charles Wesley (secolul al XVIII-lea), fondatori ai mişcării metodiste, Edward Bouverie Pusey (secolul al XIX-lea), promotor al mişcării Oxford, Dwight Lyman Moody (sec. al XIX-lea), predicator evanghelist american, fondator al Bisericii Moody, Billy Sunday (sec. al XX-lea), faimos jucător american de baseball, devenit predicator evanghelist, şi Billy Graham (sec. al XX-lea), predicator american evanghelist.
14. În timp ce scria acest roman, Aldous Huxley suferea de cancer la gît.
15. Accent specific muncitorilor din estul Londrei.
16. Personaj din romanul *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, însoţitor fidel al domnului Pickwick, fondatorul clubului, formînd împreună un cuplu în tradiţia Don Quijote – Sancho Panza.
17. În lat. în orig. Specie de insecte întîlnită în India ; face parte din ordinul *Mantodea*, pentru care cea mai reprezentativă, în Europa, este *Mantis religiosa*, călugăriţa.
18. Volum al poetului preromantic englez William Blake (1757-1827), conţinînd 70 de aforisme care sintetizează opiniile revoluţionare, profetice şi antidogmatice ale autorului.

19. *Diamantul Sutra* face parte din *Prajnaparamita* sau *Perfecţiunea Înţelepciunii* şi este o scurtă sutră budistă de orientare *mahayana*, propovăduind detaşarea.

9

„Patriotismul nu este de ajuns.“ După cum nu este de ajuns nici orice altceva. Ştiinţa nu este de ajuns, religia nu este de ajuns, arta nu este de ajuns, politica şi economia nu sînt de ajuns, după cum nu este nici dragostea, nici datoria, nici acţiunea, oricît de dezinteresată, nici contemplaţia, oricît de sublimă ar fi ea. Nimic nu-i cu adevărat de ajuns.

— Atenţiune, ţipă o pasăre în depărtare.

Will îşi privi ceasul. Douăsprezece fără cinci. Închise *Însemnările asupra celor ce sînt* şi, luîndu-şi toiagul de bambus care îi aparţinuse odată lui Dugald MacPhail, o porni la drum pentru a ajunge la timp la întîlnirea cu Vijaya şi cu doctorul Robert. Pe scurtătură, clădirea principală a Staţiunii Experimentale era la mai puţin de un sfert de milă de bungaloul doctorului Robert. Dar ziua era groaznic de fierbinte, iar el avea de parcurs două şiruri de trepte. Pentru un convalescent cu piciorul drept în atelă, era o călătorie considerabilă.

Încet, anevoios, Will îşi croi drum de-a lungul aleii şerpuitoare şi în sus pe scări. La capătul celui de-al doilea şir de trepte se opri să-şi recapete răsuflarea şi să-şi şteargă fruntea; apoi, ţinîndu-se aproape de perete, acolo unde încă mai era o fîşie îngustă de umbră, se îndreptă în direcţia dată de un indicator pe care scria LABORATOR.

Uşa din spatele indicatorului era întredeschisă; o deschise şi se trezi în pragul unei încăperi lungi, înalte. Înăuntru se aflau obişnuitele chiuvete şi mese de lucru, obişnuitele dulăpioare cu geamuri, pline de sticle şi echipament, obişnuitele mirosuri de chimicale şi şoareci în cuşcă. În primul moment, Will avu impresia că nu era nimeni în încăpere, dar nu era aşa; aproape ascuns

vederii de o bibliotecă ieşind din perete în unghiuri drepte, tînărul Murugan stătea la o masă, citind concentrat. Pe cît de uşor putu – pentru că era întotdeauna amuzant să-i iei pe oameni prin surprindere –, Will înaintă în încăpere. Vîjîitul unui ventilator electric acoperea zgomotul paşilor săi şi doar atunci cînd fu la cîţiva metri de bibliotecă Murugan deveni conştient de prezenţa lui. Băiatul tresări vinovat, cu o grabă plină de panică îşi împinse cartea într-o servietă din piele şi, întinzîndu-se după un alt volum mai mic care zăcea deschis pe masă lîngă servietă, îl trase în dreptul ochilor. Doar atunci se întoarse înspre nepoftit.

Will îi zîmbi liniştitor.

— Eu sînt.

Pe chipul băiatului expresia sfidător enervată fu înlocuită cu una de uşurare.

— Credeam că e... se întrerupse lăsîndu-şi fraza neterminată.

— Credeai că e cineva care te va mustra pentru că nu faci ceea ce trebuie să faci, nu-i aşa?

Murugan zîmbi larg şi încuviinţă, dînd din capul cîrlionţat.

— Unde-s ceilalţi? întrebă Will.

— Sînt pe cîmp – cîrnesc sau polenizează sau ceva de genul ăsta, răspunse el pe un ton dispreţuitor.

— Aşadar, cînd pisica nu-i acasă, şoarecii joacă pe masă. Ce studiai cu atîta concentrare?

Cu o prefăcătorie inocentă, Murugan ridică volumul pe care se prefăcea că-l citea acum.

— Se numeşte *Ecologia elementară*, spuse el.

— Asta văd şi eu, spuse Will. Însă eu te-am întrebat ce anume *citeai*.

— O, aia, strînse din umeri Murugan. Nu te-ar interesa.

— Mă interesează toate lucrurile pe care cineva încearcă să le-ascundă, îl asigură Will. Era pornografie?

Murugan renunţă să se mai prefacă şi păru sincer ofensat:

— Drept cine mă iei?

Will era gata să spună că îl lua drept un băiat obişnuit, dar se abţinu. „Un băiat obişnuit“ i-ar fi putut suna ca o insultă sau ca o aluzie prietenului tînăr şi drăgălaş al Colonelului Dipa. În schimb, făcu o plecăciune cu o politeţe prefăcută.

— Cer iertare Maiestăţii Sale, spuse el. Însă tot sînt curios,

adăugă Will pe un alt ton. Îmi dai voie? Puse o mînă pe servieta umflată.

Murugan ezită un moment, apoi se forţă să rîdă.

— Hai, uită-te!

— Ce mai ceaslov! Will scoase cărţoiul voluminos din geantă şi îl aşeză pe masă. „Sears, Roebuck & Co“, citi el cu voce tare. „Catalogul de primăvară-vară“.

— E de anul trecut, spuse Murugan, parcă scuzîndu-se. Dar nu cred că s-au schimbat prea multe de atunci.

— Aici te înşeli, îl asigură Will. Dacă stilurile nu s-ar schimba complet în fiecare an, n-ar mai exista nici un motiv pentru care să cumperi lucruri noi înainte ca acelea vechi să se uzeze. Nu înţelegi principiile de bază ale consumismului modern.

Deschise la întîmplare. „Pantofi moi, din postav, cu talpă ortopedică“. Deschise o altă pagină şi găsi descrierea şi imaginea unui sutien „Şoaptă în Roz“ din bumbac dacron şi pima. Întoarse pagina şi aici, *memento mori*, găsi ceea ce cumpărătoarea sutienului avea să poarte peste douăzeci de ani: „Corset ondulat cu curele pentru a susţine abdomenul lăsat“.

— Devine interesant abia pe la sfîrşitul cărţii, spuse Murugan. Are o mie trei sute cincizeci şi opt de pagini, adăugă el ca o precizare. Imaginează-ţi! O mie trei sute cincizeci şi opt!

Will sări peste următoarele şapte sute cincizeci de pagini.

— A, aşa mai merge, spuse el. „Faimoasele noastre revolvere de calibru 22 şi puşti automate“. Şi tot aici, puţin mai departe, se găseau ambarcaţiunile din fibră optică, tot aici motoarele High Thrust Inboard, tot aici un Outboard de 12 CP la doar 234, 95 de dolari, iar rezervorul era inclus. E extraordinar de generos!

Dar Murugan, în mod evident, nu se pricepea la navigaţie. Luînd cartea, întoarse nerăbdător alte cîteva pagini.

— Priveşte acest motoscuter în stil italian! Şi, în timp ce Will privea, Murugan citi cu voce tare: „Acest Speedster zvelt consumă un galon de combustibil la 110 mile“. Imaginează-ţi! rosti entuziasmat Murugan,a cărui faţă, în mod obişnuit bosumflată, acum strălucea. Şi un galon poate ajunge pentru 60 de mile cu această motocicletă de 14, 5 CP. Şi e garantată la 75 de mile pe oră – *garantată*!

— Remarcabil! spuse Will. Cartea asta nemaipomenită ţi-a

trimis-o cineva din America? îl întrebă apoi curios.

Murugan clătină din cap.

— Mi-a dat-o Colonelul Dipa.

— Colonelul Dipa?

Ce cadou ciudat din partea lui Hadrian pentru Antinous! Will privi din nou imaginea motocicletei şi apoi din nou chipul strălucitor al lui Murugan. Îi pică fisa; scopul colonelului se dezvăluia de la sine. *Şarpele m-a amăgit, şi am mîncat din pom*[1]. Pomul din mijlocul grădinii se numea Pomul Bunurilor de Larg Consum, iar pentru locuitorii oricărui paradis subdezvoltat gustul cel mai firav al fructului său, pînă şi numai vederea celor o mie trei sute cincizeci şi opt de frunze ale sale, avea puterea de a aduce cunoaşterea ruşinoasă cum că, industrial vorbind, erau goi puşcă. Viitorul Raja al Palei era împins să-şi dea seama că nu era nimic mai mult decît conducătorul fără pantaloni al unui trib de sălbatici.

— Ar trebui, spuse Will, să importi un milion de astfel de cataloage şi să le distribui – gratis, bineînţeles, ca pe anticoncepţionale – tuturor supuşilor tăi.

— De ce?

— Ca să le deschizi apetitul pentru bunuri. Vor începe apoi să vocifereze cerînd progres: puţuri de petrol, armament, Joe Aldehyde, tehnicieni sovietici.

Murugan se încruntă şi clătină din cap.

— N-ar funcţiona.

— Vrei să spui că nu ar fi tentaţi? Nici măcar de zveltul Speedster sau de sutienul „Şoaptă în Roz“? Incredibil!

— Poate părea incredibil, spuse Murugan cu amărăciune, dar e adevărat. Nu-i interesează.

— Nici măcar pe cei tineri?

— Cu atît mai puţin pe cei tineri, aş spune.

Will Farnaby îşi ciuli urechile. Această lipsă de interes era profund interesantă.

— Poţi ghici de ce? întrebă el.

— Nu ghicesc, răspunse băiatul. Ştiu. Şi, ca şi cum s-ar fi hotărît dintr-odată să pună în scenă o parodie a mamei sale, începu să vorbească pe tonul unei indignări justiţiare care era absurd de nepotrivit vîrstei şi înfăţişării lui: Pentru început, sînt mult prea

ocupaţi cu... ezită, apoi cuvîntul detestat fu şuierat cu o emfază plină de dezgust: Cu *sexul*.

— Dar toată lumea e ocupată cu sexul. Ceea ce nu împiedică pe nimeni să tînjească după scutere zvelte.

— Sexul e diferit aici, insistă Murugan.

— Din cauza acelei yoga a iubirii? întrebă Will, amintindu-şi expresia încîntată de pe chipul asistentei celei micuţe.

Băiatul dădu din cap.

— Au ceva care-i face să creadă că sînt perfect fericiţi şi nu mai vor nimic altceva.

— Ce naţie binecuvîntată!

— Nu-i nimic binecuvîntat în asta, se răsti Murugan. E doar ceva prostesc şi dezgustător. Nu există progres, doar sex, sex, sex. Şi, bineînţeles, drogul acela tîmpit care li se dă tuturor.

— Drog? repetă Will cu oarecare uimire. Drog, într-un loc în care Susila spusese că nu există dependenţi? Ce fel de drog?

— E luat din ciuperci. *Ciuperci*! făcu Murugan pe un ton care era o caricatură comică a tonului vibrînd de spiritualitate scandalizată al lui Rani.

— Ciupercile alea roşii şi drăguţe pe care obişnuiau să se aşeze piticii?

— Nu, astea sînt galbene. Oamenii mergeau altădată şi le culegeau din munţi. Acum chestiile astea sînt cultivate în răsadurile speciale pentru ciuperci din Staţiunea Experimentală de la mare altitudine. Drog cultivat ştiinţific. Drăguţ, nu-i aşa?

O uşă fu trîntită şi se auzi zgomot de voci şi paşi care se apropiau pe coridor. Brusc, spiritul indignat al lui Rani îşi luă zborul, iar Murugan făcu încă o dată pe şcolarul bîntuit de mustrări de conştiinţă, încercînd pe furiş să-şi ascundă poznele. Cît ai clipi, *Ecologia elementară* luase locul lui Sears, Roebuck, iar servieta suspect de umflată fu aruncată sub masă. O clipă mai tîrziu, gol pînă-n brîu şi strălucind de sudoarea muncii, ca de bronz dat cu ulei în soarele amiezii, Vijaya intră cu paşi mari în încăpere. În spatele lui venea doctorul Robert. Cu aerul unui student model, întrerupt în mijlocul lecturii de către intruşi veniţi din lumea frivolă de afară, Murugan îşi ridică privirea din carte. Amuzat, Will îşi reluă imediat, cu tot aplombul, rolul care-i fusese conferit.

— Eu sînt cel care a ajuns prea devreme, spuse el ca răspuns la

scuzele lui Vijaya pentru întîrziere. Urmarea a fost că tînărul nostru prieten, aici de faţă, n-a putut să-şi continue lecţiile. Am vorbit de ne doare gura.

— Despre ce? întrebă doctorul Robert.

— Despre toate. Verze, regi, motoscutere, abdomene lăsate. Iar atunci cînd aţi intrat, tocmai abordasem tema ciupercilor. Murugan îmi povestea despre ciupercile care sînt folosite aici ca materie primă pentru droguri.

— Ce-i într-un nume?[2] spuse doctorul Robert rîzînd. Răspuns: practic totul. Avînd ghinionul să fie crescut în Europa, Murugan îl numeşte drog şi resimte în privinţa asta toată dezaprobarea pe care, prin reflex condiţionat, i-o trezeşte acest cuvînt murdar. Noi, din contră, îi dăm nişte nume bune – medicamentul-*moksha*, revelatorul realităţii, pastila adevărului şi frumuseţii. Şi ştim, ca urmare a experienţei directe, că aceste nume bune sînt pe deplin meritate. În timp ce tînărul nostru prieten, aici de faţă, nu are o cunoaştere directă a substanţei şi nu poate fi convins să încerce. Pentru el, este un drog, iar drogul este ceva de care, prin definiţie, orice persoană decentă se fereşte.

— Ce are de spus Înălţimea Sa? întrebă Will.

Murugan clătină din cap.

— Nu-ţi oferă decît o mulţime de iluzii, mormăi el. De ce să mă abat de la calea mea, ca să fiu prostit?

— Chiar aşa, de ce? spuse Vijaya cu o ironie amuzată. Luînd în considerare faptul că, în condiţia ta, doar tu, singurul din toată rasa umană, nu eşti prostit niciodată şi nu ai niciodată iluzii legate de ceva.

— Nu am spus asta niciodată, protestă Murugan. Tot ce vreau să spun este că nu vreau nimic din falsa voastră *samadhi.*

— De unde ştii că e falsă? întrebă doctorul Robert.

— Pentru că oamenii ajung la experienţa adevărată după ani şi ani de meditaţie şi *tapas* şi... ei bine, ştiţi şi voi – fără să fie cu femei.

— Murugan, îi explică Vijaya lui Will, este unul dintre puritani. E scandalizat de faptul că, avînd patru sute de miligrame de medicament-*moksha* în sînge, chiar şi începătorii – da, şi chiar şi băieţii şi fetele care fac dragoste – pot surprinde o imagine a lumii aşa cum îi apare cuiva care s-a eliberat de sclavia eului său.

— Dar nu e reală, insistă Murugan.

— Nu e reală! repetă doctorul Robert. Ai putea spune la fel de bine că experienţa de a te simţi bine nu este reală.

— Eviţi întrebarea, obiectă Will. O experienţă poate fi reală în relaţie cu ceva ce se petrece în ţeasta ta, dar complet irelevantă în legătură cu orice altceva din exterior.

— Bineînţeles, aprobă doctorul Robert.

— *Voi* ştiţi ce se petrece în interiorul ţestei voastre atunci cînd luaţi o doză extrasă din ciuperci?

— Ştim oarecum.

— Şi încercăm mereu să descoperim mai mult, adăugă Vijaya.

— De exmplu, spuse doctorul Robert, am descoperit că oamenii a căror electroencefalogramă nu indică nici o activitate a undelor alfa atunci cînd sînt relaxaţi nu sînt predispuşi să răspundă în mod semnificativ la medicamentul-*moksha.* Asta înseamnă că pentru aproape cincisprezece la sută din populaţie trebuie să găsim alte căi de eliberare.

— Un alt lucru pe care tocmai începem să-l înţelegem, spuse Vijaya, este corelativul neurologic al acestor experienţe. Ce se întîmplă în creier atunci cînd ai o viziune? Şi ce se întîmplă atunci cînd treci de la o stare de spirit premistică la una cu adevărat mistică?

— Ştiţi? întrebă Will.

— „A şti“ e o vorbă mare. Hai să spunem că sîntem în măsură să facem nişte presupuneri plauzibile. Îngerii, Noul Ierusalim, Madonele şi Viitorii Buddha, toate astea sînt legate de un fel de stimulare neobişnuită a zonelor creierului responsabile cu proiecţia primară – cortexul vizual, de pildă. Dar cum anume produce medicamentul-*moksha* acei stimuli neobişnuiţi, n-am descoperit încă. Important este faptul că, într-un fel sau altul, chiar îi produce. Şi, într-un fel sau altul, mai acţionează într-un mod neobişnuit asupra zonelor tăcute ale creierului, zone care nu sînt neapărat responsabile de percepţie, de mişcare sau simţire.

— Şi cum răspund zonele tăcute? întrebă Will.

— Să începem cu lucrurile de care *nu* răspund. Nu răspund de viziuni sau de închipuiri auditive, nu răspund de telepatie, clarviziune sau de orice alt fel de activitate parapsihologică. De nimic din acel material premistic amuzant. Răspunsul lor este

experienţa mistică absolută. Ştiţi – Unu în toate şi toate în Unu. Experienţa esenţială şi corolarele ei: compasiune nemărginită, mister şi semnificaţie de nepătruns.

— Ca să nu mai pomenim de bucurie, spuse doctorul Robert, o bucurie de nedescris.

— Şi tot calabalîcul ăsta se află înăuntrul ţestei voastre, spuse Will. Strict personal. Fără referinţă la nici un fapt extern, cu excepţia unei ciuperci.

— Nu-i real, interveni Murugan. Este exact ceea ce încercam să spun.

— Tu presupui, spuse doctorul Robert, că cel care *produce* conştiinţa este creierul. Eu presupun că el transmite conştiinţa. Iar explicaţia mea nu e mai exagerată decît a ta. Cum naiba poate un set de evenimente aparţinînd unui registru anume să fie trăit ca un set de evenimente aparţinînd unui registru cu totul diferit şi incomensurabil? Nimeni n-are nici cea mai vagă idee. Tot ce se poate face este să se accepte faptele şi să se producă ipoteze. Şi o ipoteză este aproape la fel de bună, filosofic vorbind, ca şi alta. Tu spui că medicamentul-*moksha* acţionează cumva asupra zonelor tăcute ale creierului, făcîndu-le să producă un set de evenimente subiective cărora oamenii le-au dat numele de „experienţă mistică“. Eu spun că medicamentul-*moksha* acţionează cumva asupra zonelor tăcute ale creierului deschizînd un fel de canal neurologic şi astfel permiţînd unui volum mai mare de Cuget cu „C“ mare să curgă în cugetul tău cu „c“ mic. Tu nu poţi demonstra adevărul ipotezei tale, iar eu nu pot demonstra adevărul ipotezei mele. Şi chiar dacă ai putea dovedi că nu am dreptate, ar avea vreo importanţă?

— Aş fi crezut că ar avea o importanţă uriaşă, spuse Will.

— Îţi place muzica? întrebă doctorul Robert.

— Mai mult decît multe alte lucruri.

— Şi la ce anume, dacă mi-e permis să întreb, se referă Cvintetul în Sol minor al lui Mozart? Se referă la Allah? Sau la Tao? Sau la persoana a doua a Treimii? Sau la Atman-Brahman?

Will rîse.

— Să sperăm că nu.

— Însă asta nu face ca experienţa Cvintetului în Sol minor să fie cu nimic mai prejos. Ei bine, tot aşa se întîmplă şi cu genul de

experienţă care se obţine prin medicamentul-*moksha* sau prin rugăciune, post şi exerciţii spirituale. Chiar dacă nu se referă la nimic din afara lui, tot rămîne lucrul cel mai important care ţi s-a întîmplat vreodată. Ca şi muzica, doar că într-un grad incomparabil mai intens. Şi dacă acorzi o şansă acestei experienţe, dacă eşti pregătit să te laşi în voia ei, rezultatele sînt incomparabil mai terapeutice şi transformatoare. Aşadar, poate că toată treaba chiar se petrece înăuntrul ţestei tale. Poate este *personală* şi nu există vreo cunoaştere integratoare a nimic în afara propriei fiziologii. Cui îi pasă? Rămîne cert faptul că această experienţă îţi poate deschide ochii, te poate face să fii binecuvîntat şi poate să-ţi transforme întreaga viaţă. Urmă o tăcere îndelungată. Hai să vă spun ceva, Raja, reluă el, întorcîndu-se spre Murugan. Ceva ce nu aveam intenţia să povestesc nimănui. Însă acum simt că poate am o datorie, o datorie către Tron, o datorie către Pala şi poporul ei, o obligaţie de a vă vorbi despre această experienţă foarte intimă. Poate că povestea te va ajuta să fii un pic mai înţelegător cu ţara ta şi obiceiurile ei. Tăcu un moment; apoi cu un ton liniştit şi indiferent spuse: Presupun că ştii situaţia soţiei mele, continuă el.

Încă ferindu-şi faţa, Murugan încuviinţă dînd din cap.

— Mi-a părut rău, mormăi el, cînd am auzit că e atît de bolnavă.

— Acum e o chestiune de cîteva zile, spuse doctorul Robert. Cel mult patru sau cinci. Însă e încă perfect lucidă, perfect conştientă de ceea ce i se întîmplă. Ieri m-a întrebat dacă am putea lua medicamentul-*moksha* împreună. Îl luasem împreună, adăugă el ca un comentariu, o dată sau de două ori în fiecare an în ultimii treizeci şi şapte de ani – de cînd am hotărît să ne căsătorim. Şi acum încă o dată – pentru ultima dată, ultima, ultima dată. Asta implică un risc, din cauză că afectează ficatul. Însă am hotărît că era un risc care merita asumat. Şi după cum s-a dovedit, am avut dreptate. Medicamentul-*moksha* – drogul, cum preferi să-l numeşti – n-a afectat-o aproape deloc. Tot ce i s-a întîmplat a fost o transformare mentală.

Rămase tăcut, iar Will deveni dintr-odată conştient de chiţăitul şi forfota şobolanilor din cuşti şi, prin fereastra deschisă, de babelul vieţii tropicale şi de strigătul unei păsări minah în depărtare: „Aici şi acum, băieţi. Aici şi acum...“

— Eşti precum acea minah, spuse doctorul Robert în cele din

urmă. Antrenat să repeţi cuvinte pe care nu le înţelegi sau cărora nu le cunoşti rostul: „Nu-i real, nu-i real“. Dar dacă ai simţi ceea ce Lakshmi şi cu mine am simţit ieri, ai înţelege. Ai şti că a fost mult mai real decît ceea ce numeşti tu realitate. Mai real decît ceea ce gîndeşti şi simţi în acest moment. Mai real decît lumea din faţa ochilor tăi. Dar *nu-i real* este ceea ce ai fost învăţat să spui. *Nu-i real, nu-i real*, repetă doctorul Robert, aşezîndu-şi afectuos o mînă pe umărul băiatului. Ţi s-a spus că noi nu sîntem decît o adunătură de drogaţi înrăiţi care se scaldă în iluzii şi *samadhi* false. Ascultă, Murugan, uită toate vorbele urîte care ţi-au fost băgate în cap. Uită-le, cel puţin pînă faci un singur experiment. Ia patru sute de miligrame de medicament-*moksha* şi află pe pielea ta ce efect are, ce-ţi poate spune despre firea ta, despre lumea stranie în care ţi-e dat să trăieşti, să înveţi, să suferi şi, în final, să mori. Da, pînă şi tu va trebui să mori într-o zi, poate peste cincizeci de ani de-acum înainte, poate mîine. Cine ştie? Dar urmează să se întîmple, iar cel care nu se pregăteşte pentru asta este un prost. Ai vrea să mergi cu noi, să ne spălăm şi să ne schimbăm? îl întrebă el acum pe Will.

Fără să mai aştepte un răspuns, doctorul Robert ieşi pe uşa care dădea înspre coridorul central al clădirii lungi. Will îşi ridică toiagul din bambus şi, însoţit de Vijaya, îl urmă afară din încăpere.

— Crezi că asta l-a impresionat în vreun fel pe Murugan? îl întrebă pe Vijaya cînd uşa se închise în urma lor.

Vijaya strînse din umeri.

— Mă îndoiesc.

— Fie din pricina mamei sale, spuse Will, fie din cauza pasiunii pentru motoarele cu combustie internă, dar probabil nu-l impresionează nimic din ce spuneţi voi, oameni buni. Să-l fi auzit cum vorbea despre motoscutere.

— L-am auzit, spuse doctorul Robert, care se oprise în faţa unei uşi albastre şi îi aştepta să-l ajungă din urmă. Adesea. Atunci cînd va fi major, scuterele vor deveni o chestiune politică majoră.

— A te motoriza sau a nu te motoriza, asta-i întrebarea, rîse Vijaya.

— Şi asta-i întrebarea nu numai în Pala, adăugă doctorul Robert. Este întrebarea la care orice ţară subdezvoltată trebuie să răspundă într-un fel sau altul.

— Iar răspunsul, spuse Will, este întotdeauna acelaşi. Oriunde

am mers – şi am mers aproape peste tot – au optat din toată inima pentru motorizare. Toţi.

— Fără excepţie, aprobă Vijaya. Motorizarea de dragul motorizării şi, la dracu' cu toate consideraţiile asupra împlinirii, cunoaşterii de sine, asupra eliberării. Să nu mai pomenim de sănătatea şi fericirea comună sau individuală.

— În vreme ce *noi*, spuse doctorul Robert, am ales întotdeauna să ne adaptăm economia şi tehnologia la fiinţele umane, şi nu fiinţele noastre umane la economia şi tehnologia altcuiva. Noi importăm ceea ce nu putem produce; dar importăm doar ceea ce ne permitem. Şi ceea ce ne permitem este limitat nu numai de suma de lire sterline, mărci şi dolari, ci, mai ales, *mai ales* – insistă el – de dorinţa noastră de a fi fericiţi, de ambiţia noastră de a deveni pe de-a-ntregul umani. Scuterele, am hotărît noi după ce am studiat problema cu atenţie, se numără printre lucrurile foarte numeroase pe care pur şi simplu nu ni le putem permite. Asta este ceea ce sărmanul Murugan cel mititel va trebui să înveţe pe calea cea dură, din moment ce nu a învăţat şi nu vrea să înveţe pe calea blîndă.

— Care este calea blîndă? întrebă Will.

— Cea a educaţiei şi a revelatorilor realităţii. Murugan nu a avut nici una, nici alta. Sau mai degrabă a avut opusul ambelor. În Europa a avut parte de proastă educaţie – guvernante elveţiene, tutori englezi, filme americane, reclamele tuturor –, iar realitatea i-a fost eclipsată de genul de spiritualitate al mamei sale. Aşadar, nu-i de mirare că tînjeşte după scutere.

— Însă nu şi supuşii săi, din cîte înţeleg eu.

— De ce-ar tînji? Au fost învăţaţi încă din pruncie să fie pe deplin conştienţi de lumea înconjurătoare şi să se bucure de această stare de conştienţă. Şi, pe deasupra, li s-a arătat că lumea, ei înşişi şi alţi oameni ca aceştia sînt iluminaţi şi transfiguraţi de revelatorii realităţii. Ceea ce-i ajută, bineînţeles, să fie mai intens conştienţi şi să se bucure mai din plin şi în deplină înţelegere, astfel încît lucrurile cele mai obişnuite, evenimentele cele mai banale sînt percepute ca bijuterii şi miracole. Bijuterii şi miracole, repetă el cu emfază. Aşa că de ce am avea nevoie de scutere, de whisky, de televizor, de Billy Graham sau de oricare altul din mijloacele voastre de amuzament şi compensaţie?

— „Nimic din ce nu e totul nu va fi cu adevărat de-ajuns“, cită Will. Înţeleg acum despre ce vorbea Bătrînul Raja. Nu poţi fi un bun economist dacă nu eşti şi un bun psiholog. Sau un bun inginer fără să fii şi metafizicianul potrivit.

— Şi nu uita toate celelalte ştiinţe, spuse doctorul Robert. Farmacologia, sociologia, fiziologia, ca să nu mai pomenim de studiul sinelui, pur şi aplicat, neuro-teologia, metachimia, micomisticismul şi ştiinţa supremă – adăugă el ferindu-şi privirea, astfel încît să fie şi mai singur cu gîndurile lui legate de Lakshmi, aflată în spital –, ştiinţă la care, mai devreme sau mai tîrziu, cu toţii vom fi examinaţi: tanatologia. Rămase tăcut un moment; apoi, continuă pe un alt ton: Ei bine, hai să mergem să ne spălăm, spuse el şi, deschizînd uşa albastră, îi conduse printr-un vestiar lung cu un rînd de duşuri şi chiuvete la un capăt şi cu şiruri de dulapuri şi un mare bufet suspendat pe peretele opus.

Will se aşeză şi, în timp ce tovarăşii săi se spălau la chiuvete, continuă discuţia.

— I s-ar permite unui străin needucat, întrebă el, să încerce pastila adevărului şi frumuseţii?

Răspunsul veni sub forma unei alte întrebări.

— Stai bine cu ficatul? îl întrebă doctorul Robert.

— Excelent.

— Şi nu pari a fi decît uşor schizofrenic. Aşa că nu văd nici o contraindicaţie.

— Atunci pot face experimentul?

— Oricînd pofteşti.

Doctorul intră în cea mai apropiată cabină de duş şi dădu drumul la apă. Vijaya îl urmă îndeaproape.

— Nu se presupune că sînteţi intelectuali? întrebă Will atunci cînd cei doi bărbaţi îşi făcură din nou apariţia, ştergîndu-se.

— Desfăşurăm o activitate intelectuală, răspunse Vijaya.

— Atunci, de ce toată truda asta oribilă, făcută-n credinţă?

— Dintr-un motiv foarte simplu: în dimineaţa asta am avut ceva timp liber.

— Şi eu, spuse doctorul Robert.

— Aşa că v-aţi dus pe cîmp şi aţi desfăşurat o activitate demnă de Tolstoi.

Vijaya rîse.

— Pari să crezi că o facem din motive etice.

— Şi nu-i aşa?

— Sigur că nu. Eu fac efort muscular pentru că am muşchi; şi, dacă nu-mi folosesc muşchii, voi deveni dependent de şedere, prost-dispus.

— ...Cineva care nu are nimic între cortex şi bucile fundului, spuse doctorul Robert. Sau mai degrabă avînd totul, dar fiind într-o stare de totală inconştienţă şi stagnare toxică. Intelectualii vestici sînt cu toţii dependenţi de şedere. De aceea cei mai mulţi dintre voi sînt respingător de incompleţi. În trecut, pînă şi un duce trebuia să meargă mult pe jos, pînă şi un cămătar, chiar şi un metafizician. Iar atunci cînd nu-şi foloseau picioarele, călăreau. Pe cînd acum, de la magnat pînă la dactilografa lui, de la pozitivistul logic pînă la gînditorul optimist, vă petreceţi nouă zecimi din timp aşezaţi pe burete cauciucat. Scaune moi pentru funduri moi – acasă, la birou, în maşini şi în baruri, în avioane, trenuri şi autobuze. Nu vă mişcaţi picioarele, nu vă luptaţi cu distanţa şi gravitaţia – numai lifturi, avioane şi maşini, numai burete cauciucat şi o eternitate de şedere. Forţa vitală, care altădată se manifesta prin intermediul muşchilor încordaţi, se întoarce asupra viscerelor şi sistemului nervos şi le distruge treptat.

— Aşa că voi vă apucaţi de săpat şi de răscolit pămîntul ca o formă de terapie?

— Ca o măsură de prevenire, să nu mai fie nevoie de terapie. În Pala, chiar şi un profesor sau un membru al guvernului petrece în general două ore în fiecare zi săpînd şi scurmînd pămîntul.

— Ca parte a îndatoririlor lui?

— Şi ca parte a plăcerii sale.

Will se strîmbă:

— N-ar fi şi plăcerea *mea*.

— Asta pentru că nu ai fost învăţat să-ţi foloseşti corect mintea şi corpul, explică Vijaya. Dacă ţi s-ar fi arătat cum să faci lucrurile cu minimum de efort şi maximum de conştienţă, ţi-ar face plăcere pînă şi truda cea mai aprigă.

— Înţeleg că toţi copiii voştri au parte de felul acesta de educaţie.

— Din primul moment în care încep să facă ceva pentru ei înşişi. De exemplu, care este modul cel mai corect în care să te

mişti atunci cînd îţi închei nasturii la haină? Şi, potrivindu-şi vorbele cu gesturile, Vijaya începu să-şi închidă nasturii la cămaşa pe care tocmai şi-o trăsese pe el. Noi răspundem la întrebare punîndu-le de fapt capetele şi trupurile în cea mai bună poziţie fiziologică. Şi în acelaşi timp îi încurajăm să observe cum te simţi să te afli în cea mai bună poziţie fiziologică, să fii conştient de ceea ce presupune procesul de încheiere a nasturilor, în materie de atingeri, apăsări şi senzaţii musculare. Pînă să împlinească paisprezece ani, învaţă cum să profite cel mai mult şi cel mai bine – obiectiv şi subiectiv – de orice acţiune pe care ar putea s-o îndeplinească. Şi acesta este momentul în care îi punem la muncă. Nouăzeci de minute pe zi de orice fel de activitate manuală.

— Înapoi la timpurile exploatării copilului!

— Sau mai degrabă, spuse doctorul Robert, spre viitor, dincolo de noua lîncezeală a copilului. Voi nu le daţi voie adolescenţilor să muncească; aşa că ei trebuie să-şi consume energia prin delincvenţă sau să şi-o reprime pînă sînt gata să devină nişte dependenţi de şedere domesticiţi. Iar acum, adăugă el, e timpul să mergem. Vă conduc.

Cînd intrară în laborator, Murugan era pe cale să-şi ascundă servieta de ochii iscoditori.

— Sînt gata, spuse el şi, îndesîndu-şi sub braţ cele o mie trei sute cincizeci şi opt de pagini ale celui mai nou testament, îi urmă în lumina soarelui.

Cîteva minute mai tîrziu, înghesuiţi într-un jeep vechi, cei patru mergeau de-a lungul drumului care trecea pe lîngă grajdul taurului alb, pe lîngă lacul cu nuferi şi imensul Buddha din piatră, ieşind dincolo de poarta Complexului Staţiunii şi dînd în autostradă.

— Ne cerem scuze că nu putem oferi un transport mai confortabil, spuse Vijaya în timp ce maşina se hurducăia şi zdroncănea.

Will lovi uşor genunchiul lui Murugan.

— Acesta e omul în faţa căruia ar trebui să vă cereţi scuze, spuse el. Cel al cărui suflet tînjeşte după Jaguare şi Thunderbirds.

— Mă tem că această dorinţă, spuse doctorul Robert de pe scaunul din spate, va rămîne nesatisfăcută.

Murugan nu făcu nici un comentariu, ci zîmbi cu zîmbetul ascuns şi dispreţuitor al unuia care ştia mai bine.

— Nu putem importa jucării, continuă doctorul Robert. Doar strictul necesar.

— Cum ar fi?

— O să vezi imediat.

Trecură de o curbă şi imediat sub ei se văzură acoperişurile de paie şi grădinile umbrite de copaci ale unui sat destul de mare. Vijaya trase la marginea drumului şi apoi opri motorul.

— Ai în faţă Noul Rothamsted, spuse el. Alias Madalia. Orez, legume, păsări, fructe. Ca să nu mai vorbim de două olării şi o fabrică de mobilă. De acolo vin cablurile, flutură el mîna în direcţia unui şir lung de piloni care urcau panta amenajată în terase din spatele satului, se pierdeau dincolo de culme şi reapăreau, în depărtare, cocoţîndu-se de la poalele văii următoare înspre centura verde a junglei muntoase şi înspre culmile ascunse în nori de dincolo de ea şi de deasupra. Acesta este unul dintre importurile indispensabile – echipamentul electric. Şi după ce cascadele au fost folosite pentru electrificare şi cablurile de transmisie au fost întinse, s-a ivit necesitatea unui alt lucru de prioritate maximă. Arătă cu degetul înspre un bloc din ciment fără ferestre care se ridica stingher din mijlocul caselor de lemn de lîngă intrarea de nord a satului.

— Ce este? întrebă Will. Un fel de cuptor electric?

— Nu, cuptoarele sînt în partea cealaltă a satului. Acesta este congelatorul comunal.

— În trecut, explică doctorul Robert, pierdeam cam jumătate din bunurile perisabile pe care le produceam. Acum, practic, nu mai pierdem nimic. Tot ceea ce cultivăm este pentru noi, nu pentru bacteriile din mediul înconjurător.

— Deci acum aveţi suficiente alimente.

— Mai mult decît suficiente. Mîncăm mai bine decît oricare altă ţară din Asia şi avem şi surplus pentru export. Lenin obişnuia să spună că electricitate plus socialism egal comunism. Ecuaţiile noastre sînt puţin diferite. Electricitate minus industrie grea plus planificare familială egal democraţie şi abundenţă. Electricitate plus industrie grea minus planificare familială egal mizerie, totalitarism şi război.

— Apropo, întrebă Will, ale cui sînt toate astea? Sînteţi capitalişti sau socialişti?

— Nici una, nici alta. În cea mai mare parte a timpului sîntem co-operatori. Agricultura palaneză a fost dintotdeauna o chestiune de terasare şi irigaţii. Însă terasarea şi irigaţiile necesită un efort comun şi înţelegeri amicale. Competiţia acerbă nu este compatibilă cu cultivarea orezului într-o ţară muntoasă. Oamenilor noştri le e destul de uşor să treacă de la ajutor reciproc într-o comunitate sătească, la tehnici cooperatiste eficientizate de cumpărare, vînzare, împărţire a profitului şi finanţare.

— Chiar şi la finanţare cooperatistă?

Doctorul Robert dădu din cap, aprobator.

— Fără nici unul dintre acei cămătari avari pe care-i găseşti la tot pasul în zona rurală indiană. Şi fără bănci comerciale în stilul vostru occidental. Sistemul vostru de dare şi luare de *împrumut* a fost modelat după uniunile de credit pe care Wilhelm Raiffeisen le-a înfiinţat acum mai bine de un secol în Germania. Doctorul Andrew l-a convins pe Raja să-l invite aici pe unul din tinerii lui Raiffeisen şi să organizeze un sistem bancar cooperatist. Încă merge în forţă.

— Şi ce folosiţi în loc de bani? întrebă Will.

Doctorul Robert băgă mîna în buzunarul de la pantaloni şi scoase o mînă de argint, aur şi cupru.

— La scară modestă, explică el, Pala este o ţară producătoare de aur. Forăm destul pentru a da cecurilor noastre o puternică susţinere metalică. Iar aurul ne completează exporturile. Putem plăti pe loc în numerar pentru echipament scump precum acele cabluri de transmisie şi pentru generatoarele de la capătul celălalt.

— Se pare că v-aţi rezolvat cu mult succes problemele economice.

— N-a fost greu să le rezolvăm. Pentru început, nu ne-am permis niciodată să avem mai mulţi copii decît putem hrăni, îmbrăca, adăposti şi educa într-un fel care să-i conducă la umanitate desăvîrşită. Nefiind suprapopulaţi, avem totul din abundenţă. Dar, deşi avem din abundenţă, am reuşit să rezistăm ispitei în faţa căreia vestul a cedat de-acum, aceea a supraconsumului. Noi nu ne provocăm boli de inimă ingerînd de şase ori mai multe grăsimi saturate decît avem nevoie. Nu ne hipnotizăm să credem că două televizoare ne vor face de două ori mai fericiţi decît unul singur. Şi, în sfîrşit, nu cheltuim un sfert din

produsul naţional brut pregătindu-ne pentru al Treilea Război Mondial, nici măcar pentru fratele mai mic al Războiului Mondial, Războiul Local MMMCCCXXXIII. Armanentul, datoriile mondiale şi perimarea programată – aceştia sînt cei trei stîlpi ai prosperităţii occidentale. Dacă războiul, risipa şi cămătarii ar fi desfiinţaţi, v-aţi prăbuşi. Şi, în timp ce voi consumaţi în exces, restul lumii se scufundă din ce în ce mai adînc într-un dezastru cronic. Ignoranţă, militarism şi suprapopulare – şi dintre acestea trei, cea mai periculoasă este suprapopularea. Nu există nici o speranţă, nici cea mai firavă posibilitate de a rezolva problema economică pînă cînd *această* problemă nu va fi sub control. Pe măsură ce populaţia creşte vertiginos, prosperitatea scade, schiţă doctorul MacPhail curba descendentă, cu un deget întins. Şi, pe măsură ce prosperitatea scade, apar nemulţumirea şi revolta (degetul se mişcă din nou în sus), nesăbuinţa politică şi domnia unui singur partid, iar naţionalismul şi cheful de război încep să crească. Încă alţi zece sau cincisprezece ani de înmulţire iraţională şi întreaga lume, din China pînă în Peru, via Africa şi Orientul Mijlociu, va geme de-a dreptul de atîţia conducători măreţi, cu toţii preocupaţi de îngrădirea libertăţii, cu toţii înarmaţi pînă-n dinţi de Rusia sau America sau, şi mai bine, de amîndouă deodată, cu toţii fluturînd drapele, toţi urlînd *Lebensraum*[3].

— Dar Pala? întrebă Will. Veţi fi şi *voi* binecuvîntaţi cu vreun Conducător Măreţ în următorii zece ani?

— Nu şi dacă putem împiedica asta, răspunse doctorul Robert. Întotdeuna am făcut tot posibilul pentru a evita ascensiunea vreunui Conducător Măreţ.

Cu colţul ochiului, Will văzu cum chipul lui Murugan capăta expresia unui dezgust indignat şi dispreţuitor. În mod evident, în închipuirea lui, Antinous se vedea pe sine ca întruchiparea unui Erou al lui Carlyle[4]. Will se întoarse către doctorul Robert.

— Spune-mi cum faceţi, ceru el.

— Păi, în primul rînd nu purtăm războaie şi nu ne pregătim pentru ele. Prin urmare, nu avem deloc nevoie de conscripţii, ierarhii militare sau de vreo comandă unificatoare. Apoi, mai este sistemul nostru economic, care nu permite nimănui să devină cu mai mult de patru sau de cinci ori mai bogat decît media. Asta înseamnă că nu avem industriaşi de frunte sau bancheri

omnipotenţi. Încă şi mai bine, nu avem politicieni sau birocraţi omnipotenţi. Pala este o federaţie de unităţi autoadministrate, unităţi geografice, unităţi profesionale, unităţi economice, aşa că e loc suficient pentru iniţiativa pe scară restrînsă şi pentru liderii democratici, însă nu e loc pentru nici un fel de dictator în fruntea unui guvern centralizat. Altă problemă: nu avem o biserică oficială, iar religia noastră pune accentul pe experienţa imediată şi respinge credinţa în dogme care nu sînt verificabile şi emoţiile pe care această credinţă le declanşează. Aşa că sîntem feriţi de nenorocirile papalităţii pe de-o parte şi de fundamentalism, pe de alta. Şi laolaltă cu experienţa transcendentală, noi cultivăm în mod sistematic scepticismul. Să-i descurajezi pe copii să ia cuvintele prea în serios, să-i înveţi să analizeze orice aud sau citesc fac parte integrantă din programa şcolară. Rezultat: agitatorii elocvenţi, precum Hitler sau vecinul de peste strîmtoare, Colonelul Dipa, nu au nici o şansă aici, în Pala.

Asta era prea mult pentru Murugan. Incapabil să se mai abţină, izbucni:

— Dar uitaţi-vă la energia pe care o transmite Colonelul Dipa poporului său. Uitaţi-vă la tot devotamentul şi sacrificiul de sine. Noi nu avem aici nimic de felul acesta.

— Slavă domnului, rosti cu evlavie doctorul Robert.

— Slavă domnului, se auzi în ecou Vijaya.

— Dar lucrurile acestea sînt bune, protestă băiatul. Eu le admir.

— Şi eu le admir, spuse doctorul Robert. Le admir în acelaşi fel în care admir o tornadă. Din nefericire, acel fel de energie, devotament şi sacrificiu de sine se întîmplă să fie incompatibil cu libertatea, ca să nu mai pomenim de raţiune şi decenţă umană. Însă decenţa, raţiunea şi libertatea sînt lucrurile pentru care Pala a muncit, încă de pe vremea tizului tău, Murugan Reformatorul.

De sub scaunul său, Vijaya scoase o cutie de metal şi, ridicîndu-i capacul, împărţi o primă rundă de sandviciuri cu brînză şi avocado.

— Va trebui să mîncăm în mers.

Porni motorul cu o mînă, cealaltă fiind ocupată cu sandviciul, şi viră maşina aducînd-o pe drum.

— Mîine, îi spuse el lui Will, îţi voi arăta priveliştile satului şi priveliştea încă mai importantă a familiei mele luînd prînzul. Azi

avem o întîlnire în munţi.

În apropiere de intrarea în sat, întoarse jeepul pe un drum lateral care urca şerpuind abrupt printre cîmpiile în terase cultivate cu orez şi legume, presărate cu livezi şi, din loc în loc, cu plantaţii de copaci tineri destinaţi, explică doctorul Robert, să aprovizioneze gazetele din Shivapuram cu materie primă.

— Cîte ziare are Pala? întrebă Will şi fu surprins să afle că nu era decît unul. Cine deţine monopolul? Guvernul? Partidul la putere? Vreun Joe Aldehyde local?

— Nimeni nu deţine monopolul, îl asigură doctorul Robert. Există un comitet de redacţie care reprezintă vreo duzină de partide şi interese diferite. Fiecare dintre ele primeşte un anumit spaţiu, pentru comentarii şi critici. Cititorul se află în situaţia de a le compara argumentele şi de a-şi forma o părere proprie. Îmi amintesc cît de şocat am fost prima dată cînd am citit unul dintre ziarele voastre de largă circulaţie: titluri tendenţioase, monolog sistematic al reportajelor şi comentariilor, cuvinte-cheie şi slogane în loc de argumente. Nici un apel serios la raţiune. În schimb, un efort sistematic de a instala reflexe condiţionate în minţile votanţilor – iar în rest, crimă, divorţ, anecdote, aiureli, orice care să le abată atenţia, orice care să-i împiedice să gîndească.

Maşina continua să urce şi acum se aflau pe creasta dintre două pante abrupte, avînd în vale un lac mărginit de copaci în stînga, iar în dreapta o cîmpie mai largă unde, între două sate umbrite de copaci, se întindea o fabrică uriaşă, ca un element nepotrivit de geometrie pură.

— Ciment? întrebă Will.

Doctorul Robert încuviinţă:

— Una din industriile indispensabile. Producem atît cît trebuie şi un surplus pentru export.

— Şi satele acelea furnizează forţa de muncă?

— În intervalele dintre agricultură şi munca în pădure şi la joagăre.

— Funcţionează bine acest fel de sistem de a munci cu normă redusă?

— Depinde de ce înţelegi prin „bine“. Nu are ca rezultat o eficienţă maximă. Dar pe de altă parte, în Pala, eficienţa maximă nu este imperios necesară aşa cum este la voi. Voi vă gîndiţi în

primul rînd să obţineţi cea mai mare producţie posibilă în timpul cel mai scurt posibil. Noi ne gîndim în primul rînd la fiinţele umane şi la satisfacţia lor. Schimbatul meseriilor nu duce la cea mai mare producţie în cele mai puţine zile. Însă celor mai mulţi oameni le place asta mai mult decît să practice un singur fel de meserie toată viaţa. Dacă avem de ales între eficienţa mecanică şi satisfacţia umană, noi alegem satisfacţia.

— Cînd aveam douăzeci de ani, se oferi să exemplifice Vijaya, am muncit patru luni la uzina de ciment, iar după asta, zece săptămîni în producţia de superfosfaţi şi apoi şase luni în junglă, ca tăietor de lemne.

— Înfricoşătoare trudă!

— Acum douăzeci de ani, spuse doctorul Robert, am fost repartizat la turnătoria de cupru. După care am savurat gustul mării pe o barcă de pescuit. Să experimentezi tot felul de munci face parte din educaţia fiecăruia. În felul acesta înveţi enorm despre lucruri, priceperi şi organisme, despre tot soiul de oameni şi despre felurile lor de a gîndi.

— Eu prefer totuşi să aflu toate astea dintr-o carte, replică Will clătinînd din cap.

— Dar ceea ce poţi afla dintr-o carte nu e niciodată *realitatea*. În fond, adăugă doctorul Robert, încă sînteţi cu toţii platonicieni. Veneraţi cuvîntul şi detestaţi materia!

— Spune-le asta prelaţilor, răspunse Will. Întotdeauna ne reproşează că sîntem nişte materialişti înrăiţi.

— Înrăiţi, încuviinţă doctorul Robert, dar înrăiţi tocmai pentru că sînteţi nişte materialişti atît de nepricepuţi. Materialismul abstract, asta-i ceea ce profesaţi voi. În vreme ce noi ne afirmăm ca adepţi ai materialismului concret, materialism la nivelele fără cuvinte reprezentate de văz, pipăit şi miros, de muşchi încordaţi şi mîini murdare. Materialismul abstract este la fel de rău ca idealismul abstract; face ca experienţa spirituală imediată să fie imposibilă. Experimentarea unor tipuri diverse de muncă din domeniul materialismului concret este primul pas, indispensabil în educaţia noastră spre spiritualitate concretă.

— Dar pînă şi materialismul cel mai concret, explică Vijaya, nu te va duce prea departe dacă nu eşti pe deplin conştient de ceea ce faci şi experimentezi. Trebuie să fii total conştient de frînturile de

materie pe care le mînuieşti, de îndemînările de care te foloseşti, de oamenii cu care lucrezi.

— Întocmai, spuse doctorul Robert. Trebuia să clarific faptul că materialismul concret nu este decît materialul brut al unei vieţi pe deplin umane. Noi o transformăm în spiritualitate concretă tocmai prin conştiinţă, totală şi constantă. Fii pe deplin conştient de ceea ce faci şi munca va deveni yoga muncii, jocul va deveni yoga jocului, viaţa de zi cu zi va deveni yoga vieţii de zi cu zi.

Will se gîndi la Ranga şi la asistenta cea micuţă.

— Dar dragostea?

Doctorul Robert dădu din cap, aprobator:

— Şi ea. Conştiinţa o transfigurează, transformă actul de a face dragoste în yoga dragostei.

Murugan oferi o imitaţie a mamei lui arătînd şocată.

— Mijloace psihofizice pentru un scop transcendental, spuse Vijaya, ridicînd vocea ca să acopere scîrţîitul aspru al vitezei mai mici în care tocmai schimbase, în definitiv, asta reprezintă toate formele acestea de yoga. Dar mai reprezintă şi altceva, mai sînt şi instrumente pentru a face faţă problemei puterii. Schimbă la loc într-o viteză mai puţin zgomotoasă şi-şi coborî vocea la tonul ei normal. Problemele puterii, repetă el. Şi te loveşti de ele la fiecare nivel de organizare, la fiecare nivel – de la guverne naţionale pînă la creşe şi cupluri aflate în luna de miere. Pentru că nu este numai o chestiune de a îngreuna lucrurile pentru Conducătorii Măreţi. Există milioane de tirani şi persecutori la scară mică, toţi Hitlerii muţi şi lipsiţi de glorie, Napoleonii rurali, Calvinii şi Torquemazii din familie. Ca să nu mai vorbim de tîlharii şi tiranii destul de proşti încît să primească eticheta de criminali. Cum captezi energia enormă pe care o generează aceşti oameni ca s-o foloseşti într-un mod folositor sau cel puţin s-o împiedici să facă rău?

— Asta vreau şi eu să-mi spuneţi, spuse Will. De unde începeţi?

— Începem din toate părţile deodată, răspunse Vijaya. Dar pentru că nu putem spune mai multe lucruri deodată, să începem prin a vorbi despre anatomia şi fiziologia puterii. Vorbiţi-i despre cum abordaţi biochimic subiectul, domnule doctor Robert.

— Totul a început, spuse doctorul Robert, cu aproape patruzeci de ani în urmă, în timp ce studiam la Londra. A început cu vizitarea închisorilor la sfîrşit de săptămînă şi cu cititul istoriei ori

de cîte ori aveam o seară liberă. Cu istoria şi închisorile, repetă el. Am descoperit că erau strîns legate. Într-o parte – lista crimelor, a nebuniilor şi a nenorocirilor omenirii (acestea-s vorbele lui Gibbon, nu?), de cealaltă parte – locul în care crimele şi nebuniile nereuşite sînt lovite de un anume fel de nenorocire. În timp ce-mi citeam cărţile şi vorbeam cu amicii mei întemniţaţi, m-am trezit frămîntat de întrebări. Ce fel de oameni deveneau delincvenţi periculoşi – marii delincvenţi ai cărţilor de istorie, cei mici din Pentonville şi Wormwood Scrubbs[5]? Ce fel de oameni sînt mînaţi de dorinţa de putere, de pasiunea de a tiraniza şi a domina? Dar cei fără milă, bărbaţii şi femeile care ştiu ce vor şi nu au remuşcări în a răni şi a ucide pentru a obţine acest lucru, monştrii care rănesc şi ucid nu pentru profit, ci gratuit, pentru că e atît de amuzant să răneşti şi să ucizi – ei cine *sînt*? Discutam aceste probleme cu specialişti, doctori, psihologi, experţi în ştiinţe sociale, profesori. Mantegazza[6] şi Galton[7] s-au demodat şi majoritatea specialiştilor noi m-au asigurat că singurele răspunsuri valide la aceste întrebări erau răspunsuri care priveau cultura, economia şi familia. Era exclusiv o problemă legată de mame şi de educaţia privind igiena personală, de condiţionările timpurii şi mediile traumatizante. Nu eram convins decît pe jumătate. Mamele, igiena personală şi prostiile legate de mediu erau în mod evident importante. Dar oare erau *întru totul* importante? În cursul vizitelor mele prin puşcării, începusem să văd dovezile unui anumit fel de tipar inerent – sau mai degrabă a două feluri de tipare inerente; asta pentru că delincvenţii periculoşi şi agitatorii iubitori de putere nu aparţin unei singure specii. Cei mai mulţi, după cîte începusem să-mi dau seama chiar de atunci, aparţin uneia din două specii distincte şi diferite: a Oamenilor Musculoşi şi a Peter Pan-ilor. Eu sînt specializat în tratamentul Peter Pan-ilor.

— Băieţii care nu cresc niciodată? întrebă Will.

— „Niciodată“ nu este cuvîntul potrivit. În viaţa reală, Peter Pan sfîrşeşte întotdeauna prin a creşte mare. Doar că el creşte prea tîrziu; din punct de vedere fiziologic, creşte mai încet decît creşte din punctul de vedere al aniversărilor zilei de naştere.

— Dar fetele Peter Pan?

— Ele sînt foarte rare. Însă băieţii sînt tot atît de răspîndiţi ca murele. Te poţi aştepta să dai peste cîte un Peter Pan la fiecare

cinci sau şase băieţi. Şi printre copiii-problemă, printre băieţii care nu ştiu să citească, nu vor să înveţe, nu se înţeleg cu nimeni şi în final se îndreaptă spre formele mai violente ale delincvenţei, şapte din zece se dovedesc a fi Peter Pan-i, dacă le faci o radiografie a oaselor încheieturii mîinii. Ceilalţi sînt în mare parte Oameni Musculoşi de vreun fel sau altul.

— Încerc să mă gîndesc, spuse Will, la un bun exemplu istoric de Peter Pan delincvent.

— Nu trebuie să mergi prea departe. Cel mai recent, ca şi cel mai bun şi concludent, a fost Adolf Hitler.

— Hitler? reacţionă imediat Murugan, şocat. În mod evident, Hitler era unul dintre eroii lui.

— Citeşte biografia Führer-ului, spuse doctorul Robert. Curat Peter Pan, dacă personajul o fi existat vreodată. Bîtă la carte. Incapabil şi de competiţie, şi de cooperare. Invidios pe toţi băieţii cu reuşite normale – şi, pentru că îi invidia, îi şi ura şi, ca să se simtă mai bine, îi dispreţuia ca pe nişte fiinţe inferioare. Apoi a venit vremea pubertăţii. Însă Adolf era imatur sexual. Alţi băieţi făceau avansuri fetelor, iar fetele răspundeau. Adolf era prea timid, prea nesigur pe bărbăţia lui. Şi mereu incapabil de muncă susţinută, simţindu-se acasă doar în Lumea Cealaltă, compensatorie, a fanteziei lui. Acolo, cel puţin, era Michelangelo. Aici, din nefericire, nu putea să deseneze. Singurele lui talente erau ura, viclenia meschină, un set de corzi vocale neobosite şi darul de a vorbi întruna, răcnind din toţi plămînii, din străfundurile paranoiei lui de Peter Pan. Treizeci sau patruzeci de milioane de morţi şi Dumnezeu ştie cîte sute de milioane de dolari, acesta a fost preţul pe care lumea a trebuit să-l plătească pentru maturizarea întîrziată a micului Adolf. Din fericire, majoritatea băieţilor care cresc prea încet nu au niciodată şansa de a deveni ceva mai mult decît nişte delincvenţi mărunţi. Dar pînă şi delincvenţii mărunţi, dacă se strîng destul de mulţi, pot să ceară un preţ destul de piperat. Din cauza aceasta, încercăm să-i strivim în faşă – sau mai degrabă, din moment ce avem de-a face cu Peter Pan-i, încercăm să-i scoatem din faşă şi să-i lăsăm să crească.

— Şi reuşiţi?

Doctorul Robert încuviinţă.

— Nu e greu. Mai ales dacă începi destul de timpuriu. Între

patru ani şi jumătate şi cinci ani, toţi copiii noştri sînt minuţios examinaţi. Analize de sînge, teste psihologice, somatologice; apoi le radiografiem încheieturile mîinilor şi le facem o electroencefalogramă. Toţi Peter Pan-ii drăguţi şi mititei sînt depistaţi fără greş şi se începe imediat tratamentul corespunzător. În mai puţin de un an, practic toţi devin perfect normali. Un grup de potenţiali rataţi şi criminali, de potenţiali tirani şi sadici, de potenţiali mizantropi şi revoluţionari de dragul revoluţiei a fost transformat într-un grup de cetăţeni folositori care pot fi guvernaţi *adandena asatthena*[8] – fără pedepse şi fără sabie. În partea voastră de lume, delincvenţa este încă lăsată în seama clerului, a asistenţilor sociali şi a poliţiei. Predici interminabile şi terapie de ajutor; sentinţe de condamnare la închisoare, din abundenţă. Cu ce rezultate? Rata delincvenţei creşte constant. Nu-i de mirare. Vorbele despre rivalitatea dintre fraţi, despre iad şi personalitatea lui Isus nu substituie biochimia. Un an în temniţă nu-l va vindeca pe Peter Pan de dezechilibrul lui endocrin, nici nu-l va ajuta pe fostul Peter Pan să scape de consecinţele psihologice. În cazul delincvenţei de tip Peter Pan, ai nevoie doar de un diagnostic timpuriu şi de trei capsule roz pe zi, înainte de masă. Într-un mediu tolerant, rezultatul va fi o raţiune liniştită şi o cantitate moderată de virtuţi cardinale în mai puţin de optsprezece luni. Ca să nu mai vorbim de şansa frumuşică, în condiţiile în care înainte nu existase nici cea mai mică posibilitate, a unei *prajnaparamita* finale şi a unei *karuna*, înţelepciunea finală şi compasiunea. Şi acum îl las pe Vijaya să vă vorbească despre Oamenii Musculoşi. După cum probabil că aţi observat, el este unul dintre ei, spuse doctorul Robert aplecîndu-se înainte şi bătîndu-l pe uriaş peste spinarea lată, după care adăugă: *Taur solid!* Ce norocoşi sîntem noi, sărmani creveţi, că animalul acesta nu-i sălbatic.

Vijaya îşi luă o mînă de pe volan, se bătu peste piept şi scoase un urlet feroce.

— Nu vă jucaţi cu gorila! spuse el şi rîse bine-dispus, apoi adăugă către Will: Gîndeşte-te la celălalt mare dictator, gîndeşte-te la Iosif Vissarionovici Stalin. Hitler este exemplul suprem al delincventului de tip Peter Pan. Stalin este exemplul suprem al delincventului de tip Om Musculos. Stalin era predestinat, prin statura lui, să fie un extrovertit, însă nu unul din acei extrovertiţi

molateci, rotunzi, guralivi, care tînjesc după comuniune fără discriminări. Nu, ci extrovertitul care calcă totul în picioare, căruia îi place să conducă, acela care se simte mereu împins să acţioneze, niciodată împiedicat de îndoieli sau remuşcări, de simpatie sau sensibilitate. În testamentul său, Lenin i-a sfătuit pe succesorii săi să scape de Stalin: omului acestuia îi plăcea prea mult puterea şi era prea înclinat să abuzeze de ea. Însă sfatul a venit prea tîrziu. Stalin era atît de bine înfipt, încît n-a putut fi dat la o parte. Zece ani mai tîrziu, puterea lui era absolută. Troţki fusese înlăturat; toţi vechii lui prieteni fuseseră mătrăşiţi. Acum, precum Dumnezeu în mijlocul serafimilor, era singur într-un mic paradis confortabil, populat numai de linguşitori şi slugoi. Şi întotdeauna era ocupat, neîndurător să lichideze chiaburimea, să organizeze colhozuri, să construiască o industrie pentru armament, să strămute milioane de oameni îndărătnici de la cîmp la uzină. Să muncească tenace, cu o eficienţă lucidă de care Peter Pan-ul german, cu fanteziile lui apocaliptice şi toanele schimbătoare, era de-a dreptul incapabil. Compară strategia lui Stalin cu cea a lui Hitler, în ultima fază a războiului. Calcul cu sînge rece comparat cu visare compesatorie cu ochii deschişi, realism clar-văzător în schimbul aiurelilor retorice pe care Hitler ajunsese în final să le creadă. Doi monştri, egali în delincvenţă, dar profund diferiţi ca temperament, ca motivaţie subconştientă şi, în sfîrşit, ca eficienţă. Peter Pan-ii sînt nemaipomenit de buni în a porni războaie şi revoluţii; dar e nevoie de Oameni Musculoşi pentru a le conduce spre un deznodămînt cu succes. Uite jungla, adăugă Vijaya pe un alt ton, arătînd din mînă spre o stîncă mare acoperită de copaci, care părea să le blocheze urcuşul.

Ceva mai tîrziu, ieşiră din lumina strălucitoare a vîlcelei deschise şi intrară într-un tunel strîmt de întuneric verde, care mergea în zigzag printre zidurile de frunziş tropical. Plantele agăţătoare atîrnau de pe ramurile arcuite iar printre trunchiurile copacilor uriaşi creşteau ferigi şi rododendroni cu frunze întunecate laolaltă cu o aglomerare densă de arbuşti şi tufişuri cu nume necunoscute de Will. Aerul era înăbuşitor de umed şi se simţea mirosul fierbinte, înţepător, al desişului verde, luxuriant şi al celuilalt tip de viaţă, a descompunerii. Will auzi în depărtare zgomotul topoarelor, atenuat de frunzişul des, şi scîrţîitul ritmic al

unui fierăstrău. Drumul coti iarăşi şi, dintr-odată, întunericul verde al tunelului făcu loc luminii soarelui. Intraseră într-un luminiş din pădure. Înalţi şi spătoşi, vreo şase tăietori de lemne aproape goi erau ocupaţi să taie ramurile unui copac proaspăt doborît. În lumina soarelui, sute de fluturi albaştri şi violeţi se urmăreau unul pe altul, fîlfîind şi plonjînd într-un dans haotic, fără sfîrşit. Deasupra unui foc ce ardea în capătul celălalt al luminişului, un bătrîn amesteca încet conţinutul unui ceaun din fier. În apropiere, o căprioară mică şi îmblînzită, cu picioare subţiri şi pete elegante, păştea în linişte.

— Prieteni! spuse Vijaya şi strigă ceva în palaneză. Tăietorii de lemne strigară şi ei şi-şi fluturară mîinile. Apoi drumul o coti brusc înspre stînga şi începură să urce iarăşi prin tunelul verde dintre copaci.

— Că tot vorbeam de Oameni Musculoşi, spuse Will cînd ieşeau din luminiş. Acelea erau nişte specimene cu adevărat splendide.

— Tipul acela de fizic, spuse Vijaya, este o ispită permanentă. Şi totuşi, printre toţi aceşti oameni – şi am lucrat cu zeci de asemenea oameni – n-am întîlnit niciodată nici măcar un singur tiran, un singur iubitor de putere periculos.

— Ceea ce e un alt fel de a spune, interveni Murugan dispreţuitor, că nimeni de aici nu are nici o ambiţie.

— Care este explicaţia? întrebă Will.

— Foarte simplă în ceea ce-i priveşte pe Peter Pan-i. Nu li se dă niciodată şansa de a-şi dezvolta apetitul pentru putere. Îi vindecăm de delincvenţă înainte ca aceasta să aibă vreme să se dezvolte. Însă Oamenii Musculoşi sînt altfel. Şi aici sînt la fel de musculoşi, la fel de zdrobitor de extrovertiţi, cum sînt şi la voi. De ce nu se transformă în Stalin sau Dipa, sau cel puţin în nişte tirani domestici? În primul rînd, organizarea noastră socială le oferă foarte puţine ocazii de a-şi teroriza familiile, iar organizarea noastră politică face ca dominaţia lor la scară mai mare să fie practic imposibilă. În al doilea rînd, noi îi formăm pe Oamenii Musculoşi să fie lucizi şi sensibili, îi învăţăm cum să se bucure de banalul existenţei cotidiene. Asta înseamnă că au întotdeauna alternativă – nenumărate alternative – la plăcerea de a fi şef. Şi, în sfîrşit, noi acţionăm direct asupra dragostei de putere şi dominaţie care caracterizează un astfel de fizic în aproape toate variaţiunile

sale; canalizăm această dragoste de putere şi o deviem, o îndepărtăm de oameni şi o îndreptăm asupra lucrurilor. Le dăm tot felul de sarcini dificile de îndeplinit, sarcini extenuante şi violente, care le solicită muşchii şi satisfac cheful de a domina, dar îl satisfac fără să rănească pe nimeni şi în feluri care sînt fie inofensive, fie de-a dreptul folositoare.

— Aşa că aceste fiinţe splendide doboară copaci în loc să doboare oameni, aşa-i?

— Întocmai. Şi cînd se satură de lemne, pot pleca pe mare sau îşi pot încerca forţele în minerit sau o pot lua mai uşor, relativ vorbind, pe plantaţiile de orez.

Will Farnaby izbucni deodată în rîs.

— Unde-i gluma?

— Mă gîndeam la tatăl meu. Un pic de tăiat lemne i-ar fi prins bine, ca să numai zic că i-ar fi salvat nenorocita lui familie. Din nefericire, era un gentleman englez. Tăiatul lemnelor ieşea din discuţie.

— Nu avea *nici o* supapă fizică pentru a-şi elibera energiile?

Will clătină din cap.

— În afara faptului că era un gentleman, explică el, tata credea că era intelectual. Însă un intelectual nici nu vînează, nici nu împuşcă, nici nu joacă golf; acesta doar gîndeşte şi bea. În afara rachiului, singurele plăceri ale tatălui meu erau terorizatul, jocul de bridge şi teoria politică. Se imagina pe sine ca o versiune de secol douăzeci a Lordului Acton[9], ultimul filosof singuratic al Liberalismului. Dacă l-ai fi auzit perorînd despre nedreptăţile statului omnipotent modern! „Puterea corupe. Puterea absolută corupe în mod absolut. *Absolut*!“ După care dădea pe gît o altă duşcă şi se întorcea cu un elan proaspăt la felul său preferat de a-şi petrece timpul liber: terorizarea soţiei şi a copiilor lui.

— Şi dacă Acton însuşi nu s-a purtat în felul acesta, spuse doctorul Robert, s-a datorat doar faptului că se întîmpla să fie virtuos şi inteligent. Nu exista nimic în teoriile sale care să ţină în frîu un delincvent de tip Om Musculos şi un Peter Pan netratat, împiedicîndu-i să calce în picioare pe cine le-ar fi ieşit în cale. Aceasta a fost slăbiciunea fatală a lui Acton. În calitate de teoretician politic, a fost întru totul de admirat. În calitate de psiholog practic, a fost aproape inexistent. Părea să fi crezut că

problema puterii putea fi rezolvată prin aranjamente sociale bune, la care se adăugau, bineînţeles, moralitatea sănătoasă şi un strop de revelaţie religioasă. Însă problema puterii îşi are rădăcinile în anatomie, biochimie şi temperament. Puterea trebuie să fie îngrădită la nivelele legale şi politice; asta e ceva evident. Dar mai este evident şi faptul că trebuie să existe control şi la nivel individual. La nivelul instinctului şi al emoţiei, la nivelul glandelor şi al viscerelor, al muşchilor şi sîngelui. Dacă voi găsi vreodată timpul necesar, mi-ar plăcea să scriu o cărticică despre psihologia umană în relaţie cu etica, religia, politica şi legea.

— Legea, repetă Will. Tocmai voiam să te întreb despre lege. Funcţionaţi întru totul fără violenţă şi fără pedepse? Sau mai aveţi nevoie de judecători şi poliţişti?

— Încă avem nevoie de ei, răspunse doctorul Robert. Dar nu avem nevoie de atît de mulţi ca voi. În primul rînd, datorită medicinei preventive şi educaţiei preventive, nu se comit multe crime. Şi în al doilea rînd, de majoritatea acelor puţine crime comise se ocupă o secţie specială din Consiliul de Asistenţă Municipală. Terapie de grup în cadrul unei comunităţi care şi-a asumat răspunderea pentru delincvenţi. Şi, în cazurile dificile, terapia de grup este însoţită de tratament medical şi, bineînţeles, de experienţe oferite de medicamentul-*moksha*, experienţe conduse de cineva cu o putere de percepţie foarte ridicată.

— Deci unde intervin judecătorii?

— Judecătorul ascultă probele, decide dacă acuzatul este nevinovat sau vinovat şi, dacă este vinovat, îl trimite în grija CAM-ului şi, în cazurile în care pare recomandabil, la sectorul local de specialişti medicali şi micomistici. La intervale stabilite, specialiştii şi CAM-ul trimit rapoarte judecătorului. Atunci cînd rapoartele sînt satisfăcătoare, cazul este închis.

— Şi dacă nu sînt niciodată satisfăcătoare?

— Pe termen lung, spuse doctorul Robert, sînt întotdeauna.

Urmă un moment de tăcere.

— Ai făcut vreodată alpinism? întrebă brusc Vijaya.

— Cum crezi că mi-am betegit piciorul? răspunse Will, rîzînd.

— Aceea a fost o căţărare forţată. Te-ai căţărat vreodată de plăcere?

— Destul cît să mă conving că nu eram prea bun pentru asta,

spuse Will.

Vijaya aruncă o privire înspre Murugan.

— Dar tu, atunci cînd erai în Elveţia?

Băiatul roşi puternic şi clătină din cap:

— Nu poţi face toate lucrurile astea, murmură el, dacă eşti predispus la TBC.

— Ce păcat! spuse Vijaya. Ţi-ar fi făcut atît de bine.

— Se face alpinism serios în munţii aceştia? întrebă Will.

— Alpinismul face parte din programa şcolară.

— Pentru toată lumea?

— Cîte puţin pentru toată lumea. Cu ceva mai mult efort pe stînci mai periculoase pentru Oamenii Musculoşi bine dezvoltaţi – asta pentru unul din doisprezece băieţi şi una din douăzeci şi şapte de fete. În curînd o să vedem nişte tineri la prima lor ascensiune post-elementară.

Tunelul verde se lărgi, se lumină şi dintr-odată ieşiră din pădurea umedă pe un platou larg, aflat aproape la nivelul solului, mărginit în trei părţi de stînci roşii ce se înălţau pînă la două mii de picioare şi mai bine, într-o succesiune de creste zimţate şi culmi izolate. Se simţea o prospeţime în aer şi, în timp ce treceau de la lumina soarelui în umbra unor nori cumulus ca o insulă plutitoare, se făcuse aproape rece. Doctorul Robert se aplecă înainte şi arătă, prin parbriz, înspre un grup de clădiri albe aflate pe o moviliţă aproape de centrul platoului.

— Aceea este Staţiunea de la Mare Altitudine, spuse el. Se află la şapte mii de picioare înălţime, avînd mai mult de cinci mii de acri de teren plat şi fertil unde putem cultiva practic tot ce creşte în sudul Europei: grîu şi orz, mazăre şi varză, salată şi roşii; agrişe, căpşuni, alune, prune renglote, piersici şi caise. La care se adaugă toate plantele valoroase care sînt specifice munţilor înalţi, la această altitudine – inclusiv ciupercile pe care tînărul nostru prieten, aici de faţă, le dezaprobă cu atîta violenţă.

— Spre locul acesta ne îndreptăm? întrebă Will.

— Nu, mergem mai sus, spuse doctorul Robert şi arătă înspre ultimul aşezămînt de pe culme, o creastă de stîncă roşie întunecată, de la care, pe o parte, terenul cobora în pantă înspre junglă, iar pe partea cealaltă urca vertiginos către un vîrf nevăzut, pierdut în nori. Pînă sus, la vechiul templu al lui Shiva, unde

pelerinii veneau la fiecare echinocţiu de primăvară şi de toamnă. Este unul dintre locurile mele preferate de pe insulă. Cînd copiii erau mici, Lakshmi şi cu mine obişnuiam să urcăm acolo la picnic, aproape în fiecare săptămînă. Cu atîţia ani în urmă! În voce îi apăruse o notă de tristeţe. Oftă şi, lăsîndu-se pe spate pe scaun, închise ochii.

Ieşiră de pe drumul care ducea la Staţiunea de la Mare Altitudine şi începură din nou să urce.

— Intrăm în ultima şi cea mai rea serpentină, spuse Vijaya. Şapte curbe în loc şi o jumătate de milă de tunel fără ventilaţie.

Schimbă în viteza întîia şi conversaţia deveni imposibilă. Zece minute mai tîrziu, ajunseră.

1. Geneza, 3, 13.
2. Aluzie la un vers din *Romeo şi Julieta* de William Shakespeare.
3. Teritoriu naţional (în germ. în orig.), idee majoră în politica lui Adolf Hitler.
4. Thomas Carlyle (1795-1881), istoric şi eseist scoţian victorian, autor al lucrărilor *Sartor Resartus*, *Revoluţia franceză.* Huxley face referire la volumul *Despre eroi, venerarea eroilor şi eroicul în istorie*, în care Carlyle teoretizează noţiunea de „erou“, oferind exemple istorice.
5. Închisori londoneze.
6. Paolo Mantegazza (1831-1910), neurolog şi antropolog italian, cunoscut pentru cercetările sale asupra cocainei şi asupra efectelor acesteia asupra psihicului uman.
7. Francis Galton (1822-1911), antropolog, explorator şi geograf britanic.
8. În pali, în orig.
9. John Emerich Edward Acton (1834-1902), scriitor, istoric şi om politic englez.

10

Mişcîndu-şi cu grijă piciorul imobilizat, Will ieşi din maşină şi privi împrejurul lui. Între stîncile roşii care coborau către sud şi pantele abrupte din toate direcţiile, creasta culmii fusese nivelată, iar în mijlocul acestei terase lungi şi înguste se afla un templu – un turn mare şi roşu din acelaşi material ca munţii, masiv, dreptunghiular, cu striaţii verticale. Un element de simetrie în contrast cu stîncile, dar regulat – nu în felul elementelor abstracte euclidiene, ci cu geometria pragmatică a unui lucru viu. Da, a unui lucru viu; pentru că toate suprafeţele bogat evidenţiate ale turnului, toate contururile sale rotunjite profilate pe cer se curbau organic înspre interior, îngustîndu-se pe măsură ce urcau înspre un inel din marmură, deasupra căruia piatra roşie iarăşi se curba, ca păstaia cu seminţe a unei plante care înfloreşte, spre un dom ascuţit, cu multe arcade, care încununa întreaga construcţie.

— A fost construit cu aproape cincizeci de ani înainte de cucerirea normandă, spuse doctorul Robert.

— Şi arată, comentă Will, de parcă n-ar fi fost construit de nimeni, ca şi cînd ar fi crescut din stîncă. Crescut precum mugurele unei agave, gata să ţîşnească înălţîndu-se într-un lujer înalt de şase metri şi într-o explozie de flori.

Vijaya îi atinse braţul.

— Priveşte, spuse el. Coboară un grup de şcolari de la elementară.

Will se întoarse înspre munte şi văzu un tînăr în bocanci cu crampoane şi echipament de alpinist care-şi croia drum coborînd printr-o crevasă deasupra unei prăpăstii. În locul în care crevasa îi oferi un loc de popas convenabil se opri şi, dîndu-şi capul pe spate, slobozi un iodler sonor ca acelea din Alpi. La douăzeci şi cinci de

metri deasupra lui, un băiat ieşi din spatele unui contrafort de stîncă, îşi dădu drumul de pe marginea pe care stătea şi-şi începu coborîrea prin crevasă.

— Te tentează? întrebă Vijaya, întorcîndu-se înspre Murugan.

Exagerînd cu mult rolul unui adult sofisticat plictisit, care are de făcut altceva mai bun decît să-i privească pe copii jucîndu-se, Murugan strînse din umeri:

— Nici un pic.

Se îndepărtă şi, aşezîndu-se pe statuia tocită de vreme a unui leu, scoase din buzunar o revistă americană cu coperţi colorate şi începu să citească.

— Ce gen de literatură este? întrebă Vijaya.

— *Science fiction*, răspunse Murugan, cu o nuanţă de sfidare în voce.

Doctorul Robert rîse:

— Orice care să te facă să evadezi din realitate.

Prefăcîndu-se că nu l-a auzit, Murugan întoarse o pagină şi continuă să citească.

— E bunicel, spuse Vijaya, care urmărise coborîrea băiatului alpinist. Au cîte un om cu experienţă la fiecare capăt al frînghiei, adăugă el. Nu-l poţi vedea pe bărbatul numărul unu. Este în spatele acelui contrafort, într-o crevasă paralelă, la cincisprezece sau douăzeci de metri mai sus. Acolo există în permanenţă un ţăruş din fier, de care poţi lega frînghia. Chiar dacă ar cădea tot grupul, totuşi cu toţii ar fi în perfectă siguranţă.

Întins ca un vultur cu aripile desfăşurate între punctele de sprijin pentru picioare aflate pe fiecare din pereţii crevasei strîmte, liderul continua să-şi strige instrucţiunile şi încurajările. Apoi, pe măsură ce băiatul se apropie, îşi părăsi locul, coborî încă vreo zece metri şi, oprindu-se, slobozi un alt iodler. În bocanci şi pantaloni, o fată înaltă, cu părul prins în codiţe, apăru din spatele contrafortului şi coborî în crevasă.

— Excelent! spuse Vijaya aprobator, urmărind-o cu privirea.

Între timp, dintr-o clădire scundă de la piciorul stîncii – în mod evident o versiune tropicală a unei colibe din Alpi – un grup de tineri ieşiseră să vadă ce se întîmpla. Ei făceau parte, i se spuse lui Will, din alte trei grupuri de alpinişti care-şi dăduseră examenul post-elementar mai devreme în ziua aceea.

— Echipa mai bună cîştigă vreun premiu? întrebă Will.

— Nimeni nu cîştigă nimic, răspunse Vijaya. Asta nu este o competiţie. E mai mult o probă.

— O probă, explică doctorul Robert, care reprezintă primul stadiu al iniţierii la ieşirea din copilărie înspre adolescenţă. O probă care-i ajută să înţeleagă lumea în care vor trebui să trăiască, îi ajută să conştientizeze omniprezenţa morţii, fragilitatea esenţială a oricărei existenţe. Însă după probă urmează revelaţia. Peste cîteva minute, acestor băieţi şi fete li se va oferi ocazia de a trăi prima experienţă oferită de medicamentul-*moksha*. Îl vor lua toţi împreună şi va urma o ceremonie religioasă la templu.

— Ceva de genul slujbei de miruire?

— Cu excepţia faptului că aceasta nu este doar un fragment dintr-o aiureală teologică. Datorită medicamentului-*moksha*, include o veritabilă experienţă a esenţei lucrurilor.

— Esenţa lucrurilor? Will clătină din cap. Există aşa ceva? Mi-aş dori să pot să cred una ca asta.

— Nu ţi se cere să crezi, spuse doctorul Robert. Esenţa lucrurilor nu este o afirmaţie; este o stare de fapt. Noi nu-i învăţăm crezuri pe copiii noştri şi nici nu-i facem să se înduioşeze pe marginea unor simboluri încărcate emoţional. Atunci cînd vine vremea să înveţe adevărurile cele mai adînci ale religiei, îi punem să iasă dintr-o prăpastie căţărîndu-se pe stînci şi apoi le dăm patru sute de miligrame de revelaţie. Două modalităţi directe de a experimenta realitatea, de pe urma cărora orice băiat sau fată cu inteligenţă rezonabilă îşi poate face o idee clară asupra celor ce sînt.

— Şi nu uita vechea noastră problemă a puterii, spuse Vijaya. Căţăratul pe stîncă este o ramură a eticii aplicate; este un alt substitut preventiv al tiraniei.

— Aşadar tatăl meu ar fi trebuit să fie alpinist şi tăietor de lemne totodată.

— Ai putea să rîzi, spuse Vijaya, rîzînd şi el. Dar adevărul este că funcţionează. Funcţionează. Una peste alta, mi-am croit drumul căţărîndu-mă şi ieşind din abisul la propriu al zecilor de ispite dintre cele mai urîte, care mă împingeau să-mi folosesc gabaritul; iar gabaritul meu fiind considerabil, adăugă el, şi provocările erau tot atît de puternice.

— Se pare că există o singură problemă, spuse Will. Pe

parcursul ascensiunii pentru a ieşi din iureşul ispitelor, ai putea să cazi şi... Amintindu-şi brusc de ceea ce i se întîmplase lui Dugald MacPhail, tăcu.

Doctorul Robert încheie fraza:

— Ai putea să cazi, spuse el rar, şi să mori. Dugald escalada de unul singur, continuă el după o scurtă pauză. Nimeni nu ştie ce s-a întîmplat. Trupul nu i-a fost găsit pînă a doua zi.

Urmă o tăcere prelungă.

— Tot mai crezi că-i o idee bună? întrebă Will, îndreptîndu-şi toiagul de bambus înspre siluetele micuţe care se tîrau cu atîta efort pe peretele stîncii golaşe care cobora sălbatic.

— Tot mai cred că-i o idee bună, răspunse doctorul Robert.

— Însă biata Susila...

— Da, biata Susila, repetă doctorul Robert. Şi bieţii copii, biata Lakshmi, bietul de mine. Dar dacă Dugald nu şi-ar fi făcut un obicei din a-şi risca viaţa, ar fi putut fi bieţi toţi ceilalţi, din alte motive. Mai bine să înfrunţi pericolul de a-ţi pierde propria viaţă decît să înfrunţi pericolul de a ucide alţi oameni sau, cel puţin, să-i faci nefericiţi. Să-i răneşti pentru că eşti agresiv din fire şi prea prudent sau prea neştiutor ca să-ţi risipeşti agresivitatea escaladînd o rîpă. Şi acum, continuă el pe un alt ton, vreau să-ţi arăt priveliştea.

— Iar eu am să merg să vorbesc cu băieţii şi fetele de-acolo, spuse Vijaya şi plecă spre grupul aflat la poalele stîncii roşii.

Lăsîndu-l pe Murugan cufundat în *science fiction*, Will îl urmă pe doctorul Robert printr-o poartă pe piloni, străbătînd platforma largă din piatră care înconjura templul. La unul din colţurile acelei platforme se afla un mic pavilion cu boltă. Intrară şi, traversîndu-l pînă la o fereastră mare, fără geam, priviră afară. Ridicîndu-se pînă la linia orizontului, ca un zid solid de jad şi lapislazuli, se vedea marea. La picioarele lor, la capătul unui hău adînc de cinci sute de metri, se întindea verdele junglei. Dincolo de junglă, pliate vertical în vîlcele şi deluşoare, aranjate în terase orizontale ca o scară uriaşă făcută de mîna omului, cuprinzînd nenumărate ogoare, pantele mai joase coborau abrupt pînă la o cîmpie întinsă, la a cărei margine mai îndepărtată, între grădini şi plaja mărginită de palmieri, se întindea un oraş destul de mare. Văzut de la această înălţime în toată întinderea lui strălucitoare, arăta ca pictura

miniaturală, meticuloasă a unui oraş dintr-un almanah medieval.

— Acolo e Shivapuram, spuse doctorul Robert. Iar complexul de clădiri de pe dealul de dincolo de rîu este marele templu budist. E puţin mai vechi decît Borobudur, iar sculptura este la fel de frumoasă ca oricare alta din Indochina. Urmă un moment de tăcere. Căsuţa aceasta de vară, continuă el, este locul în care obişnuiam să facem picnic atunci cînd ploua. Nu voi uita niciodată vremea cînd Dugald (trebuie să fi avut vreo zece ani) se distra căţărîndu-se aici, pe marginea ferestrei, stînd într-un picior ca o imitaţie a lui Shiva Dănţuitorul. Biata Lakshmi era speriată de moarte. Însă Dugald era un căţărător înnăscut. Ceea ce face accidentul şi mai de neînţeles. Clătină din cap; apoi, după altă clipă de tăcere, spuse: Ultima dată cînd am venit cu toţii aici a fost acum vreo opt sau nouă luni. Dugald trăia încă, iar Lakshmi nu era încă prea slăbită pentru o zi în aer liber cu nepoţii ei. El a făcut din nou cascadoria cu Shiva, de dragul lui Tom Krishna şi Mary Sarojini. Stătea într-un picior şi îşi mişca braţele atît de repede, încît ai fi jurat că avea patru. Doctorul Robert tăcu. Culegînd o fărîmă de tencuială de pe podea, o aruncă pe fereastră, apoi continuă: Jos, jos, jos... Spaţiu gol. *Pascal avait son gouffre*[1]. Ce ciudat ca acesta să devină dintr-odată simbolul cel mai puternic al morţii şi simbolul cel mai puternic al vieţii celei mai pline, mai intense. Brusc, faţa i se lumină. Vezi şoimul acela?

— Un şoim?

Doctorul Robert arătă înspre locul unde, la jumătatea distanţei dintre cuibul şoimului şi bolta întunecată a pădurii, o întruchipare mică şi cafenie a vitezei şi a forţei plutea leneşă, fără a-şi mişca aripile.

— Îmi aminteşte de o poezie pe care Bătrînul Raja a scris-o odinioară despre acest loc.

Doctorul Robert rămase tăcut un moment, apoi începu să recite:

„Aici sus, mă-ntrebi tu,
Aici sus, departe, unde Shiva
Dănţuieşte deasupra lumii,
Ce cred oare că fac?

Nici un răspuns, prietene – doar

Şoimul acela de la picioarele noastre ce se-nvîrte,
Acei lăstuni negri şi iuţi ca nişte săgeţi
Care desenează lungi dîre argintii prin aer –
Stridenţa ţipetelor lor.

Cît de departe, spui tu, de cîmpiile fierbinţi,
Cît de departe, spui cu reproş, de semenii mei!
Şi totuşi cît de-aproape! Pentru că aici, între cerul acoperit de nori
Şi marea de dedesubt, vizibil dintr-odată,
Citesc al lor secret şi pe-al meu.“

— Iar secretul, din cîte înţeleg, este acest spaţiu gol.

— Sau, mai degrabă, ceea ce simbolizează acest spaţiu gol – natura Buddha în toată efemeritatea noastră nesfîrşită. Ceea ce-mi aminteşte... Doctorul MacPhail îşi privi ceasul.

— Ce urmează în program? întrebă Will în timp ce ieşeau în lumina puternică.

— Slujba de la templu, răspunse doctorul Robert. Tinerii alpinişti îi vor oferi reuşita lor lui Shiva – cu alte cuvinte, propriei lor Realităţi văzute ca Dumnezeu. După care vor trece la partea a doua a iniţierii lor: experienţa de a se elibera de ei înşişi.

— Prin intermediul medicamentului-*moksha*?

Doctorul Robert consimţi.

— Îndrumătorii lor li-l dau înainte să plece din coliba Asociaţiei Alpiniştilor. Apoi vin la templu. Substanţa începe să-şi facă efectul în timpul slujbei. Apropo, adăugă el, slujba este în sanscrită, aşa că n-o să înţelegi nimic. Discursul lui Vijaya va fi în engleză – el vorbeşte în calitate de preşedinte al Asociaţiei Alpiniştilor. La fel va fi şi al meu. Şi, bineînţeles, tinerii vor vorbi mai mult în engleză.

În interiorul templului era un întuneric răcoros, cavernos, atenuat doar de lumina palidă filtrată printr-o pereche de ferestre mici şi zăbrelite şi de şapte lămpi care atîrnau, ca haloul unor stele galbene, tremurătoare, deasupra capului unei apariţii de pe altar. Era o statuie din cupru, nu mai înaltă decît un copil, reprezentîndu-l pe Shiva. Înconjurat de o aură mărginită de flăcări, gesticulînd cu cele patru braţe ale sale, cu părul în şuviţe unduind sălbatic, cu piciorul drept strivind o pocitanie pipernicită, întruchipare a celei mai hidoase răutăţi, cu piciorul stîng ridicat cu

graţie, zeul stătea încremenit în extaz. Fără să mai poarte echipamentul de alpinism, ci încălţaţi cu sandale, cu pieptul dezvelit şi în pantaloni scurţi sau în fuste viu colorate, vreo zece băieţi şi fete, împreună cu cei şase tineri care le fuseseră îndrumători şi instructori, stăteau aşezaţi pe podea, cu picioarele încrucişate. Deasupra lor, pe treptele cele mai înalte ale altarului, un preot bătrîn, ras în cap şi înveşmîntat într-o mantie galbenă, intona ceva sonor şi de neînţeles. Lăsîndu-l pe Will comod instalat pe un pervaz, doctorul Robert merse în vîrful picioarelor spre locul unde erau aşezaţi Vijaya şi Murugan şi se ghemui lîngă ei.

Splendidul zumzet în sanscrită făcu loc unui cînt nazal, înalt, iar cîntarea, la vremea potrivită, fu urmată de o litanie, rostirea preotului alternînd cu răspunsul congregaţiei.

Apoi se aprinse tămîie într-o cădelniţă din alamă. Preotul bătrîn îşi ridică mîinile cerînd tăcere şi, preţ de o bună bucată de timp încărcată de înţelesuri, de nemişcare desăvîrşită, firul de fum gri al tămîii se ridică drept şi neşovăielnic în faţa zeului, apoi, cînd întîlni curentul de aer venind dinspre ferestre, se sparse şi se împrăştie într-un nor invizibil care umplu întregul spaţiu întunecat cu parfumul lui misterios venit din altă lume. Will deschise ochii şi văzu că, dintre toţi cei din congregaţie, singur Murugan se fîţîia nelinişţit. Şi nu doar se fîţîia, se mai şi strîmba cu grimase de dezaprobare iritată. El, unul, nu se căţărase niciodată; de aceea, căţăratul era ceva de-a dreptul prostesc. El, unul, refuzase întotdeauna să încerce medicamentul-*moksha*; de aceea, cei care-l foloseau erau de neacceptat. Mama lui credea în Maeştri Înălţaţi şi vorbea în mod regulat cu Koot Hoomi; de aceea, imaginea lui Shiva era cea a unui idol vulgar. Ce pantomimă elocventă, se gîndi Will în timp ce-l urmărea pe băiat. Dar din păcate pentru bietul şi micuţul Murugan, nimeni nu dădea nici cea mai mică atenţie maimuţărelilor sale.

— *Shivayanama*, rosti preotul bătrîn, rupînd lunga tăcere, *Shivayanama*, mai spuse el o dată şi făcu un gest de invitaţie.

Ridicîndu-se de la locul ei, fata înaltă pe care Will o văzuse coborînd de pe creastă urcă pe treptele altarului. Stînd pe vîrful picioarelor, cu trupul uns, strălucind ca o a doua statuie din cupru în lumina lămpilor, ea atîrnă o ghirlandă de flori galben-pale pe braţele stîngi cele mai de sus ale lui Shiva. Apoi, unindu-şi palmele,

privi zîmbind senin chipul zîmbitor al zeului şi, cu o voce care la început tremura, dar care treptat căpăta forţă, începu să vorbească:

O, tu, creatorule, tu, distrugătorule, tu, cel care creezi lumea
şi îi pui capăt,
Care dansezi în lumina soarelui printre păsări şi copii
care se joacă,
Care-n miez de noapte dansezi printre leşuri, pe tărîmurile
cuprinse de flăcări
Tu, Shiva, tu, Bhairava cel întunecat şi groaznic,
Tu, Realitate şi Iluzie, Nimicul şi Toate Cele ce Sînt,
Tu eşti stăpînul vieţii şi de aceea ţi-am adus
flori;
Tu eşti stăpînul morţii şi de aceea ţi-am adus
inima mea –
Această inimă care este acum tărîmul tău cuprins de flăcări.
Acolo ignoranţa şi sinele vor fi mistuite de foc.
Pentru ca tu, Bhairava, să poţi dănţui în cenuşă.
Pentru ca tu, Stăpîne Shiva, să poţi dănţui într-un loc plin de flori,
Iar eu să dănţuiesc odată cu tine.

Înălţîndu-şi braţele, fata făcu un gest care amintea de devoţiunea extatică a sute de generaţii de adoratori dansatori, apoi se întoarse şi merse înapoi în penumbră. „*Shivayanama*“, strigă cineva. Murugan pufni dispreţuitor atunci cînd refrenul fu preluat şi de alte voci tinere: „*Shivayanama, Shivayanama...*“ Bătrînul preot începu să intoneze un alt pasaj din Scriptură. Pe la jumătatea cuvîntării sale, o mică pasăre cenuşie cu cap roşu-aprins zbură înăuntru printr-una din ferestrele zăbrelite, fîlfîi sălbatic în jurul lămpilor altarului, apoi, ciripind puternic cu o groază plină de indignare, ţîşni din nou afară. Cînturile continuară, se amplificară, ajungînd la un punct culminant şi sfîrşiră într-o rugăciune şoptită, închinată păcii: *Shanti, shanti, shanti*. Bătrînul preot se întoarse acum înspre altar, ridică o lumînare lungă şi, luînd lumină de la una din lămpile de deasupra capului lui Shiva, continuă să aprindă celelalte şapte lămpi care atîrnau în nişa adîncă de sub lespedea pe care stătea dănţuitorul. Scînteind pe convexităţile metalice şlefuite, lumina lor dădu la iveală o altă statuie, de data aceasta înfăţişîndu-

i pe Shiva şi Parvati; Yoghinul prin excelenţă era reprezentat aşezat şi, în timp ce două dintre cele patru mîini ale sale ţineau depărtate toba simbolică şi focul, cu a doua pereche de mîini o mîngîia pe zeiţa îndrăgostită, ale cărei picioare şi braţe gemene îl înlănţuiau în această eternă îmbrăţişare din bronz. Preotul cel bătrîn făcu semn cu mîna. De data aceasta, un băiat cu pielea smeadă şi foarte musculos fu cel care păşi în lumină. Aplecîndu-se, atîrnă de gîtul lui Parvati ghirlanda pe care o purta; apoi, răsucind lungul lanţ înflorit, lăsă să cadă o a doua buclă de orhidee albe peste capul lui Shiva.

— Fiecare din ei este amîndoi, spuse el.

— Fiecare din ei este amîndoi, repetă corul vocilor tinere.

Murugan îşi scutură violent capul.

— O, tu, cel care ai plecat, spuse băiatul cu pielea smeadă, cel care ai plecat, care ai plecat pe ţărmul celălalt, care ai ajuns pe ţărmul celălalt, o, tu, iluminare, şi tu, cealaltă iluminare, tu, eliberare contopită cu eliberarea, tu, compasiune, în braţele nesfîrşitei compasiuni.

— *Shivayanama.*

Se întoarse la locul lui. Urmă o tăcere lungă. Vijaya se ridică apoi în picioare şi începu să vorbească:

— Primejdie, spuse el, subliniind prin repetare. Primejdie. Primejdie deliberată şi totuşi acceptată cu uşurinţă. Primejdie împărtăşită cu un prieten, cu un grup de prieteni. Împărtăşită în mod conştient, împărtăşită pînă la limitele conştiinţei, astfel încît împărtăşirea şi primejdia devin o yoga. Doi prieteni legaţi cu aceeaşi frînghie pe peretele unei stînci. Cîteodată trei prieteni sau patru. Fiecare dintre ei este perfect conştient de proprii muşchi încordaţi, de propria îndemînare, de propria teamă şi de propriul spirit care transcende frica. Şi fiecare dintre ei, bineînţeles, este în acelaşi timp conştient de prezenţa tuturor celorlalţi, este preocupat de soarta lor, făcînd lucrurile potrivite pentru a se asigura că aceştia vor fi în siguranţă. Viaţa la cote maxime de tensiune fizică şi mentală, viaţa cu atît mai plină, mai inestimabil de preţioasă, din cauza ameninţării omniprezente a morţii. Însă după yoga primejdiei urmează yoga vîrfului, yoga odihnei şi a renunţării, yoga receptivităţii complete şi totale, yoga ce înseamnă acceptarea conştientă a ceea ce îţi este dat aşa cum îţi este dat, fără cenzura

minţii preocupate şi moralizatoare, fără nici un adaos venit din rezerva de idealuri la mîna a doua sau din rezerva încă şi mai cuprinzătoare de fantezii. Pur şi simplu stai acolo, cu muşchii relaxaţi şi mintea deschisă spre lumina soarelui şi spre nori, deschisă către depărtări şi orizont, în sfîrşit, deschisă către Non-Gîndul fără formă, fără cuvinte, pe care nemişcarea vîrfului îţi permite să-l intuieşti, profund şi statornic, în interiorul fluxului pîlpîitor al gîndului tău de zi cu zi.

Iar acum este momentul coborîrii, este momentul unei a doua faze de yoga primejdiei, momentul de a reînnoi tensiunea şi conştiinţa vieţii în toată plenitudinea ei strălucitoare, în timp ce atîrni precar pe marginea dezastrului. Apoi, ajuns la poalele stîncii te dezlegi, o porneşti cu paşi mari de-a lungul potecii de piatră pînă la primii copaci. Şi dintr-odată te trezeşti în pădure şi se impune un alt fel de yoga: yoga junglei, yoga ce presupune să fii pe deplin conştient de viaţa clipei prezente, de viaţa din junglă în toată exuberanţa şi murdăria ei putredă, tîrîtoare, în toată ambivalenţa melodramatică a orhideelor şi a miriapodelor, a lipitorilor şi a păsărilor tropicale, a băutorilor de nectar şi a băutorilor de sînge. Viaţa care transformă haosul şi urîţenia în ordine, viaţa care-şi înfăptuieşte miracolele naşterii şi ale evoluţiei, dar care le înfăptuieşte, se pare, fără alt scop decît ca să se distrugă pe sine. Frumuseţe şi groază, frumuseţe – repetă Vijaya – şi groază. Şi atunci cînd cobori dintr-una din expediţiile tale pe munte, înţelegi deodată că există o armonie. Şi nu doar armonie. O fuziune, o contopire. Frumuseţea care devine una cu groaza, prin yoga junglei. Viaţa reconciliată cu perpetua imanenţă a morţii prin yoga primejdiei. Neantul identificat cu sinele în sărbătoarea acestei yoga a vîrfului.

Se aşternu tăcerea. Murugan căscă ostentativ. Bătrînul preot aprinse un alt beţişor de tămîie şi, mormăind, îl flutură prin faţa dănţuitorului, îl mai flutură iarăşi în jurul întruchipării iubirii cosmice dintre Shiva şi Zeiţă.

— Respiraţi profund, spuse Vijaya, şi, în timp ce respiraţi, luaţi aminte la mireasma de tămîie. Acordaţi-i toată atenţia voastră; înţelegeţi-o aşa cum este – o realitate inefabilă de dincolo de cuvinte, de dincolo de raţiune şi explicaţie. Înţelegeţi-o în stare brută. Înţelegeţi-o ca pe un mister. Parfum, femei şi rugăciune –

aceste trei lucruri erau iubite de Mohamed mai presus de orice. Dimesiunile inexplicabile ale tămîii inhalate, ale pielii dezmierdate, ale iubirii care se simte şi, dincolo de acestea, misterul misterelor, Unul în pluralitate, Neantul care este totul, Realitatea omniprezentă sub orice înfăţişare, la fiecare pas şi în fiecare clipă. Aşa că respiraţi, respiraţi, respiraţi, încheie Vijaya, şoptindu-şi ultimele cuvinte, în timp ce se aşeza.

— *Shivayanama*, murmură extatic preotul cel bătrîn.

Doctorul Robert se ridică în picioare şi porni înspre altar, apoi se opri, se întoarse şi-i făcu semn lui Will Farnaby:

— Vino şi aşază-te lîngă mine, spuse el încet atunci cînd Will îl ajunse de pe urmă. Aş vrea să le vezi chipurile.

— Nu deranjez?

Doctorul Robert clătină din cap şi înaintară împreună, urcară şi, ajunşi la trei sferturi din lungimea scărilor către altar, se aşezară unul lîngă celălalt în penumbră, între întuneric şi lumina lămpilor. Foarte încet, doctorul Robert începu să vorbească despre Shiva-Nataraja, Stăpînul Dansului.

— Priviţi-i imaginea, spuse el. Priviţi-o cu ochii noi pe care vi i-a dat medicamentul-*moksha*. Vedeţi cum respiră şi pulsează, cum creşte din strălucire într-o strălucire încă mai intensă. Dansînd prin timp şi în afara timpului, dansînd la nesfîrşit şi în eternul acum. Dansînd şi iar dansînd în toate lumile deodată. Priviţi-l.

Scrutînd cu atenţie acele chipuri îndreptate în sus, Will observă, cînd pe unul, cînd pe altul, iluminările izvorînd din încîntare, recunoaştere, înţelegere, semnele uimirii pline de veneraţie care fremătau la graniţa cu extazul sau groaza.

— Priviţi cu atenţie, insistă doctorul Robert. Priviţi cu şi mai multă atenţie. Dansează în toate lumile deodată, mai spuse el, după un moment îndelungat de tăcere. În *toate* lumile. Şi mai presus de toate, în lumea materiei. Priviţi haloul mare şi rotund, mărginit de simbolurile focului, în interiorul căruia dansează zeul. Simbolizează Natura, lumea masei şi a energiei. În interiorul lui, Shiva-Nataraja înfăptuieşte dansul nesfîrşitei deveniri şi distrugeri. Este *lila* lui, jocul lui cosmic. Se joacă de dragul jocului, ca un copil. Însă copilul acesta este Ordinea Lucrurilor. Jucăriile lui sînt galaxiile, terenul lui de joacă este spaţiul infinit, iar între un deget şi altul, fiecare interval este de cîte un miliard de ani-lumină.

Priviţi-l acolo, la altar. Reprezentarea este făcută de mîna omului, o mică statuetă din cupru, de numai doi metri înălţime. Însă Shiva-Nataraja umple universul, este însuşi universul. Închideţi ochii şi priviţi-l cum se înalţă în noapte, urmăriţi întinderea nesfîrşită a acelor braţe şi părul sălbatic unduind în infinit.

Nataraja jucîndu-se printre stele şi atomi. Dar totodată, adăugă el, jucîndu-se cu orice lucru viu, cu orice fiinţă care simte, cu orice copil, bărbat şi femeie. Joc de dragul jocului. Însă acum, terenul de joacă este conştient, ringul de dans este capabil de suferinţă. Pentru noi, joaca aceasta fără scop pare un fel de insultă. Ceea ce am vrea cu adevărat este un Dumnezeu care să nu distrugă niciodată ceea ce a creat. Sau, dacă trebuie să existe durere şi moarte, atunci să se ocupe de ele un Dumnezeu al dreptăţii care să-i pedepsească pe cei răi şi să-i răsplătească pe cei buni cu fericirea veşnică. Dar de fapt cei buni sînt loviţi, cei nevinovaţi suferă. Atunci, să existe un Dumnezeu care să-i înţeleagă şi să aducă alinare. Însă Nataraja doar dansează. Jocul lui este un joc care nu ţine seama de moarte şi de viaţă, de toate relele şi nici de tot ce-i bun. În cea mai ridicată dintre mîinile drepte ţine o tobă care cheamă fiinţa din nefiinţă. Ta-ra-bum-bum – ritmul creaţiei, deşteptătorul cosmic. Dar acum uitaţi-vă la cea mai ridicată dintre mîinile stîngi. Mînuieşte focul prin care tot ceea ce este creat este imediat distrus. Dănţuieşte în felul acesta – şi cîtă fericire! Dănţuieşte în alt fel – şi apar, o!, durerea, frica hidoasă, deznădejdea! Apoi alte trei salturi, hop, hopa, ţop! Hop, în sănătate perfectă. Hopa, în cancer şi senilitate. Ţop, dincolo de plinătatea vieţii în neant, dincolo de neant, din nou în viaţă. Pentru Nataraja, totul este doar un joc, iar jocul este un scop în el însuşi, veşnic lipsit de un scop anume. El dănţuieşte pentru că dănţuieşte, iar dansul este *maha-sukha* sa, fericirea lui infinită şi eternă. Fericirea eternă, repetă doctorul Robert şi din nou rosti, de data asta întrebător: Fericirea eternă? Clătină din cap. Pentru noi nu există fericire, doar oscilarea între fericire şi teroare şi un sentiment de revoltă la gîndul că durerile noastre sînt o parte integrantă a dansului lui Nataraja, aşa cum sînt şi plăcerile noastre, moartea, viaţa noastră. Hai să ne gîndim puţin la asta, în tăcere.

Secundele treceau, tăcerea se adîncea. Deodată, pe neaşteptate, una dintre fete începu să hohotească. Vijaya plecă de la locul lui şi,

îngenunchind lîngă ea, îşi aşează o mînă pe umărul ei. Hohotele se potoliră.

— Suferinţa şi boala, continuă doctorul Robert în cele din urmă, bătrîneţea, decrepitudinea, moartea. *Îţi arăt suferinţa*. Însă acesta nu este singurul lucru pe care ni l-a arătat Buddha. Ne-a mai arătat şi curmarea suferinţei.

— *Shivayanama*! strigă triumfător preotul cel bătrîn.

— Deschideţi ochii din nou şi priviţi-l pe Nataraja acolo sus, pe altar. Priviţi cu atenţie. În mîna dreaptă de sus, aşa cum aţi observat deja, ţine toba care cheamă lumea la existenţă, iar în mîna stîngă de sus duce focul distrugător. Viaţa şi moartea, ordinea şi dezintegrarea, în mod imparţial. Dar acum priviţi cealaltă pereche de mîini a lui Shiva. Mîna dreaptă inferioară este ridicată, iar palma este întoarsă spre afară. Ce înseamnă gestul acesta? Înseamnă „Nu te teme; este în regulă“. Dar cum ar putea cineva în toate minţile să nu se teamă? Cum ar putea pretinde cineva că răul şi suferinţa sînt în regulă, cînd e atît de evident că nu sînt? Nataraja are răspunsul. Priviţi-i acum mîna stîngă inferioară. O foloseşte pentru a arăta în jos, înspre picioare. Şi ce anume fac picioarele lui? Priviţi cu atenţie şi veţi vedea că piciorul drept calcă ferm peste o creatură mică, subumană, oribilă – demonul Muyalaka. O stîrpitură, însă imens de puternic în răutatea lui, Muyalaka este întruchiparea ignoranţei, manifestarea lăcomiei, a egoismului posesiv. Calcă-l în picioare-l, striveşte-l! Şi exact asta face Nataraja. Striveşte micul monstru cu piciorul drept. Dar observaţi că nu arată cu degetul înspre acest picior drept cu care striveşte; ci înspre piciorul stîng, piciorul pe care, în timp ce dansează, e pe cale să îl ridice de pe pămînt. Şi de ce arată înspre el? De ce? Acel picior ridicat, acea sfidare dănţuitoare a forţei gravitaţiei – este simbolul desprinderii, al *mokshei*, al eliberării. Nataraja dănţuieşte în toate lumile deodată – în lumea fizicii şi a chimiei, în lumea experienţei obişnuite, pe de-a-ntregul umane; în sfîrşit, în lumea realului, a minţii, a luminii pure... Iar acum, continuă doctorul Robert după un moment de linişte, vreau să priviţi cealaltă statuie, imaginea lui Shiva şi a Zeiţei. Priviţi-i, în mica lor nişă de lumină. Închideţi apoi ochii şi vedeţi-i încă o dată – strălucitori, vii, în plină glorie. Cît de frumos! Iar în tandreţea lor, cîte înţelesuri profunde! Cîtă înţelepciune dincolo de toate

înţelepciunile tălmăcite în cuvinte se află dincolo de experienţa aceea senzuală de fuziune spirituală şi izbăvire! Eternitatea îndrăgostită de timp. Unul unit prin căsătorie cu multitudinea, cu relativul, care s-a transformat în absolut prin uniunea lui cu Unul. Nirvana identificată cu samsara, manifestarea în timp, trup şi simţire a Naturii Buddha.

— *Shivayanama*, rosti iarăşi preotul cel bătrîn, după care aprinse un alt beţişor de tămîie şi uşor, într-o succesiune de triluri prelungi, începu să intoneze ceva în sanscrită. Pe chipurile tinere din faţa lui, Will citea semnele unei seninătăţi atente, zîmbetul abia perceptibil, extatic, care întîmpină o epifanie bruscă, o revelaţie a adevărului sau a frumuseţii. În spate, în tot acest răstimp, Murugan se plictisea rezemat de un stîlp, scobindu-se în nasul uşor grecesc.

— Eliberare, începu din nou doctorul Robert, sfîrşit al durerii, încetare de a mai fi ceea ce ca un ignorant crezi că eşti şi devenire, transformare în ceea ce eşti cu adevărat. Peste puţin timp, datorită medicamentului-*moksha*, veţi şti cum anume e să fiţi ceea ce sînteţi cu adevărat, ceea ce de fapt aţi fost dintotdeauna. Fericire absolută, dincolo de timp! Dar ca orice altceva, şi acest „dincolo de timp“ este trecător. Ca orice altceva, şi acesta se va scurge. Şi după ce se va fi scurs, ce veţi face cu experienţa aceasta? Ce veţi face cu toate celelalte experienţe similare pe care medicamentul-*moksha* vi le va aduce în anii care vin? Vă veţi bucura pur şi simplu de ele aşa cum v-aţi bucura de o seară la teatrul de păpuşi, pentru ca apoi să vă întoarceţi la treabă ca de obicei, înapoi la comportamentul delincvenţilor prostuţi care vă imaginaţi că sînteţi? Sau poate că, după ce aţi prins o frîntură, vă veţi dedica vieţile pentru a lucra, deloc ca de obicei, pentru a fi ceea ce sînteţi cu adevărat? Tot ceea ce noi, oamenii mai în vîrstă, putem face cu toate învăţămintele noastre, tot ceea ce Pala poate face pentru voi cu organizările ei sociale este să vă furnizăm tehnici şi oportunităţi. Şi tot ceea ce medicamentul-*moksha* poate face este să vă ofere o succesiune de frînturi mirifice, o oră sau două, din cînd în cînd, de graţie care iluminează şi eliberează. Vouă vă rămîne să hotărîţi dacă veţi co-opera cu providenţa şi veţi profita de aceste oportunităţi. Dar asta este pentru viitor. Aici şi acum, tot ceea ce trebuie să faceţi este să urmaţi sfatul păsării minah: Atenţiune! Luaţi aminte şi vă veţi

trezi, treptat sau dintr-odată, conştienţi de marile adevăruri primordiale din spatele acestor simboluri de pe altar.

— *Shivayanama*!

Bătrînul preot îşi agită beţişorul de tămîie. La baza treptelor altarului, băieţii şi fetele stăteau nemişcaţi ca nişte statui. O uşă scîrţîi, se auzi zgomotul unor paşi. Will întoarse capul şi văzu un om scund, îndesat, care-şi croia drum printre tinerii cufundaţi în meditaţie. Urcă treptele şi, înclinîndu-se, murmură ceva la urechea doctorului Robert, apoi se întoarse şi o luă înspre uşă.

Doctorul Robert îşi aşeză o mînă pe genunchiul lui Will.

— E poruncă regală, şopti el cu un zîmbet şi o strîngere din umeri. Acesta era omul care se ocupă de coliba alpină. Rani tocmai a telefonat să spună că vrea să-l vadă pe Murugan cît se poate de repede. E urgent.

Rîzînd fără zgomot, doctorul Robert se sculă de jos şi îl ajută şi pe Will să se ridice în picioare.

1. Pascal şi-avea abisul... – începutul primului vers din poemul baudelairian *Abisul*.

11

Will Farnaby îşi pregătise singur micul dejun, iar atunci cînd doctorul Robert se întoarse de la spital, din vizita de dimineaţă devreme, îşi servea a doua ceaşcă de ceai palanez şi mînca pîine prăjită cu marmeladă de pomelo.

— N-a avut prea multe dureri noaptea trecută, a fost răspunsul doctorului Robert la întrebările lui. Lakshmi a prins patru-cinci ore de somn bun, iar în dimineaţa asta a putut mînca nişte supă.

Puteau spera, a continuat el, la o altă zi de linişte. Şi astfel, pentru că pe pacientă o obosea dac-ar fi stat tot timpul acolo şi pentru că viaţa, la urma urmei, trebuie să meargă mai departe şi să fie trăită din plin, hotărîse să meargă cu maşina pînă la Staţiunea de la Mare Altitudine şi să lucreze cîteva ore alături de echipa de cercetare, în laboratorul farmaceutic.

— Lucraţi la medicamentul-*moksha*?

Doctorul Robert căltină din cap.

— Prepararea lui e doar o chestiune de repetare a operaţiunii standard, ceva ce ţine de tehnicieni, nu de cercetători. *Aceştia* din urmă sînt ocupaţi cu ceva nou.

Şi începu să vorbească despre indolii recent izolaţi din seminţele de ololiuqui, aduse din Mexic cu un an înainte şi care se cultivau acum în grădina botanică a staţiunii. Erau cel puţin trei indoli diferiţi, dintre care unul părea să fie extrem de puternic. Experimentele pe animale indicau faptul că influenţa sistemul reticular...

Rămas singur, Will se aşeză sub ventilatorul de deasupra şi îşi continuă lectura din *Însemnări asupra celor ce sînt.*

Nu ne putem convinge în mod raţional să ieşim din propria

iraţionalitate primară. Tot ce putem face este să învăţăm arta de a fi iraţionali într-un mod raţional.

În Pala, după trei generaţii de la Reformă, nu există turme de credincioşi şi nici buni păstori ecleziaşti care să-i tundă şi să-i castreze; nu există turme de vite sau de porci şi nici măcar văcari specializaţi, regali sau militari, capitalişti sau revoluţionari, care să-i marcheze, să-i bage-n ţarcuri şi să-i măcelărească. Există doar asociaţii voluntare de bărbaţi şi femei aflaţi pe calea spre desăvîrşirea umanităţii.

Melodii sau pietricele, procese sau lucruri materiale? „Melodii“, răspund budismul şi ştiinţa modernă. „Pietricele“, spun filosofii clasici ai Occidentului. Budismul şi ştiinţa modernă concep lumea în termeni muzicali. Imaginea care-ţi vine în minte atunci cînd îi citeşti pe filosofii Occidentului este imaginea unui mozaic bizantin rigid, simetric, alcătuit din milioane de pătrăţele cioplite din vreo piatră anume şi ferm cimentat pe pereţii unei bazilici fără ferestre.

Graţia dansatoarei şi, după patruzeci de ani, artrita ei – ambele sînt funcţii ale scheletului. Tocmai datorită unei structuri inflexibile a oaselor, fata este în stare să-şi facă piruetele; din cauza aceloraşi oase, ajunse un pic mai ruginite, bunica este condamnată la scaunul cu rotile. În mod analog, structura fermă a unei culturi este condiţia primară a oricărei originalităţi şi creativităţi individuale; ea este totodată şi principalul lor duşman. Lucrul a cărui prezenţă este absolut indispensabilă evoluţiei noastre înspre o fiinţă umană completă este, de cele mai multe ori, lucrul care ne împiedică să evoluăm.

Un grup de cercetători ai medicamentului-*moksha* a arătat clar că oameni cu totul obişnuiţi sînt perfect capabili să aibă experienţe vizionare sau chiar pe deplin eliberatoare. În această privinţă, bărbaţii şi femeile care fac şi se bucură de cultura de înaltă ţinută nu sînt cu nimic mai presus decît oamenii mai puţin educaţi. Experienţa înălţătoare este perfect compatibilă cu exprimarea simbolică inferioară.

Simbolurile expresive create de artiştii palanezi nu sînt cu nimic mai bune decît simbolurile expresive create de artişti din alte părţi. Fiind produse ale fericirii şi ale unui sentiment de împlinire, probabil că din perspectivă estetică sînt mai puţin emoţionante, poate mai puţin satisfăcătoare decît simbolurile tragice sau compensatorii create de victimele frustrării şi ale ignoranţei, ale tiraniei, războiului şi ale superstiţiilor producătoare de vinovăţie şi generatorare de crime. Superioritatea palaneză nu constă în

expresia simbolică, ci într-o artă care, deşi mai înaltă şi mai valoroasă decît toate celelalte, poate fi totuşi practicată de oricine: arta experienţei potrivite, arta familiarizării în mod mai intim cu toate lumile în care ne trezim locuind, în calitate de fiinţe umane. Cultura palaneză nu trebuie să fie judecată (în lipsa unui alt criteriu mai bun) aşa cum judecăm alte culturi. Nu trebuie să fie judecată după reuşitele cîtorva talentaţi manipulatori de simboluri artistice sau filosofice. Nu, ea trebuie judecată prin ceea ce toţi membrii comunităţii, cei de rînd ca şi cei de vază, pot să experimenteze şi chiar o fac, în orice privinţă şi la fiecare intersecţie succesivă a timpului cu eternitatea.

Telefonul începuse să sune. Trebuia să-l lase oare să sune sau era mai bine să răspundă şi să-i comunice persoanei de la celălalt capăt că doctorul Robert era plecat pentru tot restul zilei? Hotărîndu-se asupra variantei a doua, Will ridică receptorul:

— Bungaloul doctorului Robert, spuse el, parodiind eficienţa unei secretare. Însă doctorul e plecat pentru toată ziua.

— *Tant mieux*[1], spuse vocea regală pătrunzătoare, de la capătul celălalt al firului. Ce mai faci, *mon cher*[2] Farnaby?

Luat prin surprindere, Will îşi bîlbîi mulţumirile pentru întrebarea amabilă a Înălţimii Sale.

— Deci te-au dus ieri după-amiază să vezi una din aşa-numitele lor iniţieri, spuse Rani.

Will îşi revenise din surpriză suficient cît răspundă cu o replică neutră şi pe tonul cel mai indiferent posibil.

— Ceva cu totul remarcabil, comentă el.

— Remarcabil, dar numai ca o Caricatură Blasfematoare a ADEVĂRATEI Iniţieri. Nu au învăţat niciodată să facă distincţia elementară între Ordinea Naturală şi Supranatural, continuă Rani, accentuînd emfatic în rostire echivalentele majusculelor peiorative şi laudative.

— Întocmai, murmură Will. Întocmai...

— Ce-ai spus? întrebă vocea de la capătul celălalt al firului.

— Întocmai, repetă Will mai tare.

— Sînt bucuroasă că eşti de acord. Dar nu te-am sunat, continuă Rani, ca să discutăm diferenţa dintre Natural şi Supranatural, oricît de Extraordinar de Importantă ar fi ea. Nu, te-am sunat pentru o problemă mai urgentă.

— Petrolul?

— Petrolul, confirmă ea. Tocmai am primit un comunicat foarte îngrijorător de la Reprezentantul meu Personal din Rendang. Foarte Sus Plasat, adăugă ea ca o paranteză, şi mereu Bine Informat.

Will se trezi întrebîndu-se care din toţi acei oaspeţi ferchezuiţi şi medaliaţi la greu de la cocktailul Biroului Afacerilor Externe îşi trădase colegii cei trădători – inclusiv pe el însuşi, bineînţeles.

— În ultimele cîteva zile, continuă Rani, reprezentanţi a nu mai puţin de trei Mari Companii Petroliere europene şi americane au dat năvală în Rendang-Lobo. Informatorul meu mi-a spus că aceştia lucrează deja asupra celor patru sau cinci Persoane-Cheie din Administraţie, care ar putea, la o dată viitoare, să fie factori influenţi în luarea deciziei legate de cine anume va obţine concesiunea Palei.

Will plescăi din limbă dezaprobator.

Se oferiseră sume considerabile – sugeră ea –, dacă nu în mod direct, cel puţin anunţate şi vehiculate în mod ispititor.

— Dezgustător, comentă Will.

Dezgustător era cuvîntul potrivit, aprobă Rani. Şi de aceea trebuia făcut Ceva în Legătură cu Asta şi Făcut Imediat. Aflase de la Bahu că Will îi scrisese deja Lordului Aldehyde şi că în cîteva zile răspunsul avea să sosească negreşit. Dar cîteva zile era un răstimp prea lung. Timpul era esenţial – nu numai din cauza a ceea ce puneau la cale companiile rivale, ci şi (iar Rani îşi coborî vocea ca să accentueze misterul) din Alte Motive. „Hai, hai!“ o tot îndemna Vocea ei cea Mititică. „Acum, fără zăbavă!“ Lordul Aldehyde trebuia informat printr-o telegramă asupra a ceea ce se întîmpla (credinciosul Bahu, adăugă ea în paranteză, se oferise să transmită mesajul codat prin intermediul Legaţiei Rendang din Londra) şi, odată cu informaţia aceasta, trebuia să plece şi rugămintea urgentă de a-l împuternici pe Corespondentul lui Special să ia măsuri – în acest stadiu, măsurile potrivite ar fi mai ales de natură financiară – care ar putea fi necesare pentru asigurarea triumfului Cauzei lor Comune.

— Aşadar, cu permisiunea dumitale, trase concluzia vocea regală, îi voi spune lui Bahu să trimită imediat telegrama. În numele nostru, al amîndurora, domnule Farnaby, al dumitale şi al

Meu. Sper, *mon cher*, că eşti de acord.

Nu era deloc de acord, dar părea să nu existe nici o scuză pentru a da înapoi, avînd în vedere faptul că-i scrisese deja lui Joe Aldehyde scrisoarea aceea.

— Da, bineînţeles! strigă totuşi Will, afişînd un entuziasm contrazis de lunga pauză plină de îndoieli, de dinainte ca vorbele să fie rostite, în căutarea unui răspuns alternativ. Ar trebui să primim răspunsul mîine, adăugă el.

— Îl vom primi în seara asta, îl asigură Rani.

— E posibil?

— Prin voia lui Dumnezeu, spuse ea expresiv, orice este posibil.

— Întocmai, aprobă Will, întocmai. Totuşi...

— Eu mă bazez pe ce îmi spune Vocea mea Mititică. „În seara asta“, spunea ea. Şi „îi va da domnului Farnaby mînă liberă, mînă liberă“, repetă ea cu elan. „Iar Farnaby va avea un succes deplin“.

— Oare? spuse el cu îndoială.

— *Trebuie* să ai succes.

— Trebuie?

— Trebuie, insistă ea.

— De ce?

— Pentru că Dumnezeu a fost cel care m-a inspirat atunci cînd am lansat Cruciada Spiritului.

— Nu prea văd legătura.

— Poate că n-ar trebui să-ţi spun, zise ea, dar, după un moment de tăcere, continuă: Dar la urma urmei, de ce nu? Dacă această Cauză a noastră triumfă, Lordul Aldehyde a promis să sprijine Cruciada cu toate resursele sale. Şi, din moment ce Dumnezeu vrea ca această Cruciadă să aibă succes, Cauza Noastră nu poate da greş.

Q.E.D., vru el să strige, dar se abţinu. Nu ar fi fost politicos. Şi, oricum, nu era ceva de glumă.

— Ei bine, trebuie să-l sun pe Bahu. *A bientôt*[3], dragul meu Farnaby! spuse Rani şi închise.

Strîngînd din umeri, Will se întoarse la *Însemnările asupra celor ce sînt.* Ce altceva îi mai rămînea de făcut?

Dualism... Fără el, literatura bună nu ar putea exista. Cu el, cu siguranţă, nu ar putea exista o viaţă bună.

„Eu“ afirmă o sine-substanţă separată şi rezistentă; „sînt“ neagă

faptul că orice existenţă reprezintă relaţie şi schimbare. „Eu sînt“. Două cuvinte micuţe, dar ce neadevăr enorm! Dualistul înclinat spre religie invocă din adîncul nemărginit spirite plăsmuite de om; nondualistul invocă adîncul nemărginit în spiritul său sau, pentru a fi mai exacţi, descoperă că adîncul nemărginit este deja acolo.

Se auzi zgomotul unei maşini care se apropia, apoi tăcere, ca atunci cînd motorul a fost oprit, apoi o uşă trîntită şi sunetul unor paşi pe pietriş, pe treptele verandei.

— Eşti gata? se auzi vocea gravă a lui Vijaya.

Will lăsă jos *Însemnările asupra celor ce sînt*, îşi luă toiagul de bambus şi, ridicîndu-se în picioare, merse pînă la uşa din faţă.

— Gata şi plin de nerăbdare, spuse el în timp ce ieşea pe verandă.

— Atunci, să mergem! spuse Vijaya, luîndu-l de braţ. Atenţie la treptele astea, îi recomandă el.

Îmbrăcată complet în roz şi purtînd corali în jurul gîtului şi la urechi, o femeie plinuţă, rotundă la faţă, pe la patruzeci de ani şi ceva, stătea lîngă jeep.

— Dînsa este Leela Rao, spuse Vijaya. Bibliotecara, secretara, trezoriera şi responsabila noastră generală cu ordinea. Fără ea, am fi pierduţi.

Arăta, gîndi Will în timp ce dădea mîna cu ea, ca o versiune mai brună a unora dintre acele doamne englezoaice blînde, însă de o energie inepuizabilă, care, atunci cînd copiii le-au crescut, se dedică acţiunilor caritabile sau culturii organizate. Nu prea inteligente, dragele de ele; însă cît de dedicate, cît de devotate, cît de cu adevărat bune – şi vai, cît de plictisitoare!

— I-am auzit vorbind despre dumneata pe tinerii mei prieteni Radha şi Ranga, începu doamna Rao în timp ce treceau zdrăngănind cu maşina pe lîngă iazul cu lotuşi şi ieşeau către autostradă.

— Sper, spuse Will, că mă simpatizează tot atît de mult pe cît îi simpatizez şi eu.

Faţa doamnei Rao se lumină de plăcere:

— Sînt atît de bucuroasă că vă place de ei!

— Ranga este nemaipomenit de deştept, interveni Vijaya.

— Şi atît de delicat, de echilibrat între introvertire şi lumea din

afară, continuă doamna Rao. Mereu ispitit – şi cît de tare! – să evadeze în Nirvana arhat[4]-ului sau în minunatul mic paradis al abstracţiunii pure, propriu oamenilor de ştiinţă. Mereu ispitit, dar adesea rezistînd ispitei; pentru Ranga, omul de ştiinţă arhat era un alt fel de Ranga, un Ranga capabil de compasiune, gata, dacă cineva ştia cum să facă apelul potrivit, să se deschidă înspre realităţile concrete ale vieţii, să fie conştient, preocupat şi activ implicat. Ce noroc pentru el şi pentru oricine altcineva că a găsit o fată precum mica Radha, o fată atît de inteligentă, de simplă, cu atîta umor şi tandreţe, atît de bogat înzestrată pentru dragoste şi fericire! Radha şi Ranga, mărturisi doamna Rao, fuseseră printre elevii ei preferaţi.

Elevi, presupuse Will cu condescendenţă, în vreun fel de şcoală budistă de duminică. Dar, de fapt, după cum afla acum înmărmurit, această lucrătoare a operelor de caritate îi instruise pe tineri în ultimii şase ani tocmai în yoga dragostei, în intervalele dintre perioadele de activitate ca bibliotecară. Prin genurile acelea de metode, presupuse Will, care-l făcuseră pe Murugan să dea înapoi, iar pe care Rani, pradă posesivităţii ei aproape incestuoase, le găsise atît de scandaloase. Deschise gura ca s-o întrebe ceva. Dar reflexele lui păreau setate pentru alte frecvenţe, pentru asistenţi sociali aparţinînd unei alte specii. Întrebările refuzau pur şi simplu să-i iasă de pe buze. Iar acum era prea tîrziu ca să le mai pună. Doamna Rao începuse să vorbească despre cealaltă vocaţie a dumisale:

— Dacă ai şti, continuă ea, cîtă bătaie de cap ne dau cărţile în climatul acesta! Hîrtia putrezeşte, cleiul se lichefiază, legăturile se dezintegrează, insectele devorează. Literatura şi tropicele sînt cu adevărat incompatibile.

— Şi dacă e să-i dăm crezare Bătrînului vostru Raja, spuse Will, literatura este incompatibilă cu o mulţime de alte trăsături locale, afară de climatului vostru – incompatibilă cu integritatea umană, incompatibilă cu adevărul filosofic, incompatibilă cu sănătatea mintală individuală şi cu un sistem social decent, incompatibilă cu orice altceva în afara dualismului, a nebuniei criminale, a aspiraţiei imposibile şi vinovăţiei fără temei. Dar nu contează, mai spuse Will, rînjind feroce. Colonelul Dipa va îndrepta lucrurile. După ce Pala va fi invadată şi pregătită pentru război, petrol şi

industrie grea, veţi avea cu siguranţă o vîrstă de aur în literatură şi teologie.

— Aş vrea să rîd, spuse Vijaya. Singura problemă este faptul că probabil ai dreptate. Am sentimentul neplăcut cum că pruncii mei vor creşte şi vor vedea cum profeţia ta se adevereşte.

Lăsară jeepul la intrarea în sat, parcat între un car cu boi şi un camion japonez nou-nouţ, şi plecară mai departe pe jos. Printre casele cu acoperiş din papură, aşezate în grădini umbrite de palmieri, papaya şi fructe din arborele pîinii, strada îngustă ducea către o piaţă centrală. Will se opri şi, sprijinindu-se în toiagul de bambus, privi în jurul lui. Într-o parte a pieţei se afla o clădire încîntătoare în stil rococo oriental, cu faţadă roz, cu stucaturi şi foişoare în cele patru colţuri – evident, primăria. Cu faţa spre ea, în partea opusă a pieţei, se ridica un mic templu clădit din piatră roşiatică, cu un turn central pe care, nivel după nivel, o mulţime de figurine sculptate repovesteau legendele evoluţiei lui Buddha dintr-un copil răsfăţat, pînă la Tathagata[5]. Între aceste două monumente, mai mult de jumătate din spaţiul deschis era acoperit de un smochin imens. De-a lungul umbrelor aruncate de el, ca nişte coridoare şerpuitoare, se întindeau tarabele a vreo zece negustori şi precupeţe. Căzînd pieziş, prin fisurile boltei verzi de deasupra, suliţele lungi aruncate de lumina soarelui scoteau în evidenţă cîte un şir de ulcioare cu apă, colorate în negru şi galben, sau vreo brăţară de argint, vreo jucărie din lemn vopsită, vreun sul de bumbac imprimat; aici un morman de fructe şi corsajul vesel înflorat al vreunei fete, acolo – strălucirea unor dinţi dezgoliţi şi a unor ochi care rîd, auriul roşcat al vreunui bust gol.

— Toată lumea pare atît de sănătoasă, comentă Will, în timp ce-şi croiau drum printre tejghelele de sub copacul uriaş.

— Par sănătoşi pentru că *sînt* sănătoşi, spuse doamna Rao.

— Şi fericiţi, pe de altă parte.

Will se gîndea la chipurile pe care le văzuse în Calcutta, în Manila, în Rendang-Lobo, la chipurile pe care le vedeai în fiecare zi pe Fleet Street şi pe Strand. Chiar şi femeile, observă el, privind de la un chip la altul, chiar şi femeile par fericite aici.

— Nu au zece copii, explică doamna Rao.

— Nu au zece copii nici în locul de unde vin eu, spuse Will. Cu toate astea... „Urme ale slăbiciunii, urme ale durerii“[6], îşi aminti el,

apoi se opri un moment pentru a o urmări cu privirea pe o precupeaţă între două vîrste care cîntărea felii de fructul-pîinii uscate la soare unei foarte tinere mame ce ducea un bebeluş într-o geantă purtată în spinare. Au un fel de strălucire, trase el concluzia.

— Datorită *maithunei*. Datorită celei ce este yoga dragostei, rosti triumfătoare doamna Rao şi faţa îi străluci cu un amestec de fervoare religioasă şi mîndrie profesională.

Ieşiră din umbra smochinului indian, străbătură o porţiune puternic scăldată în lumina soarelui, urcară un şir de trepte bătătorite şi intrară în penumbra templului. Un bodhisattva din aur veghea, gigantic, în întuneric. Se simţea un miros de tămîie şi flori ofilite şi, de undeva din spatele statuii, vocea unui credincios nevăzut murmura o litanie nesfîrşită. Fără zgomot, cu picioarele goale, o fetiţă intră în grabă printr-o uşă laterală. Nedînd nici o atenţie adulţilor, se urcă pe altar cu agilitatea unei pisici şi presără un strat de orhidee albe în palma întoarsă în sus a statuii. Apoi, ridicînd privirea către imensul chip din aur, murmură cîteva cuvinte, închise ochii un moment, murmură din nou, apoi se întoarse, coborî repede şi, cîntînd uşor pentru sine, ieşi pe uşa prin care intrase.

— Încîntător! spuse Will, privind-o cum pleca. Mai drăguţ de-atît nici nu s-ar putea. Dar mai exact, ce crede un astfel de copil că face? Ce fel de religie se presupune că practică?

— Practică genul local de budism mahayana, asezonat cu puţin shivaism, explică Vijaya.

— Iar voi, intelectualii, încurajaţi genul acesta de lucruri?

— Nici nu-l încurajăm, nici nu-l descurajăm. Îl acceptăm. Îl acceptăm aşa cum acceptăm acea pînză de păianjen de acolo, de sus, de pe cornişă. Dată fiind natura păienjenilor, pînzele sînt inevitabile. Şi dată fiind natura fiinţelor umane, la fel sînt şi religiile. Păienjenii nu se pot abţine să nu ţească pînze, iar oamenii nu se pot abţine să nu ţească simboluri. De-asta există creier uman, pentru a transforma haosul experienţei date într-un set de simboluri uşor de mînuit. Uneori simbolurile corespund destul de bine unor aspecte ale realităţii exterioare din spatele experienţei noastre; atunci rezultă ştiinţa şi bunul-simţ. Alteori, din contră, simbolurile nu au aproape nici o legătură cu realitatea exterioară;

atunci rezultă paranoia şi delirul. Cel mai adesea există o combinaţie, în parte realistă, în parte fantastică; aceasta este religia. Religia bună sau religia proastă – depinde de compoziţia cocktailului. De exemplu, în genul de calvinism în care a fost crescut doctorul Andrew, ţi se dă doar o duşcă dintre cele mai mici de realism la o cană plină de închipuiri dăunătoare. În alte cazuri, amestecul este mai omogen. Jumătate-jumătate sau şaizeci cu patruzeci la sută, chiar şaptezeci cu treizeci la sută în favoarea adevărului şi a decenţei. Specialitatea noastră locală de modă veche conţine o porţiune foarte mică de otravă.

Will făcu un gest de încuviinţare.

— Să oferi orhidee albe unei întruchipări a compasiunii şi iluminării pare să fie, cu siguranţă, destul de inofensiv. Şi, din cîte am văzut ieri, aş fi pregătit să pun o vorbă bună pentru dansul cosmic şi copulaţia divină.

— Şi aminteşte-ţi, spuse Vijaya, genul acesta de lucruri nu este obligatoriu. Fiecăruia i se dă o şansă să meargă mai departe. Dumneata întrebi ce anume crede că face copila aceea. O să-ţi zic eu. Cu o parte a minţii crede că vorbeşte unei persoane, o enormă persoană divină care poate fi îmbunată cu orhidee, astfel încît să-i ofere ceea ce ea îşi doreşte. Însă este suficient de mare cît să i se fi vorbit de simbolurile mai profunde din spatele statuii lui Amitabha şi despre experienţele care dau naştere acelor simboluri mai profunde. Prin urmare, cu o altă parte a minţii ştie foarte bine că Amitabha nu este o persoană. Ştie, pentru că i s-a explicat pînă şi faptul că, dacă rugăciunilor li se răspunde uneori, asta se întîmplă pentru că, în această lume psihofizică a noastră foarte ciudată, ideile tind să se realizeze, dacă îţi concentrezi mintea asupra lor. Mai ştie că acest templu nu este ceea ce încă îi place să creadă că este – casa lui Buddha. Ştie că este doar o diagramă a părţii subconştiente a minţii ei – o odăiţă mică şi întunecoasă, cu şopîrle care se tîrăsc cu capul în jos pe tavan şi cu gîndaci prin toate crăpăturile. Însă în inima întunericului viermuitor se află Iluminarea. Şi mai este încă un lucru pe care-l face copila: în mod inconştient, învaţă o lecţie despre ea însăşi, i s-a spus că, dacă încetează a-şi mai sugera contrariul, ar putea descoperi că propria ei minte agitată este de asemenea Cugetul cu C mare.

— Şi cît de repede va fi lecţia învăţată? Cînd va înceta să se mai

autosugestioneze?

— S-ar putea ca fetiţa să nu înveţe niciodată. O mulţime de oameni n-o fac. Pe de altă parte, o mulţime de oameni o fac.

Îl luă pe Will de braţ şi-l conduse în întunericul şi mai adînc din spatele imaginii Iluminării. Litania deveni mai clară şi descoperiră acolo, cu greu vizibil în penumbră, recitatorul – un bărbat foarte bătrîn, gol pînă-n brîu şi, cu excepţia buzelor care i se mişcau, tot atît de încremenit precum statuia din aur a lui Amitabha.

— Ce intonează? întrebă Will.

— Ceva în sanscrită.

Şapte silabe de neînţeles, iar şi iar.

— Veche, zadarnică repetiţie!

— Nu neapărat zadarnică, obiectă doamna Rao. Cîteodată chiar îţi provoacă o stare.

— Îţi provoacă o stare, explică Vijaya, nu pentru ceea ce înseamnă sau sugerează cuvintele, ci pur şi simplu pentru că sînt repetate. Ai putea repeta *Hey Diddle Diddle*[7] şi va funcţiona la fel de bine ca şi *Om*[8], *Kyrie eleison*[9] sau *La ila illa 'llah*[10]. Funcţionează pentru că atunci cînd eşti ocupat cu repetatul lui *Hey Diddle Diddle* sau a numelui lui Dumnezeu, nu poţi fi în întregime preocupat de tine însuţi. Singura problemă este că prin *Hey Diddle Diddle* te poţi îndrepta în jos, la fel de bine ca şi în sus, înspre non-gîndul conştiinţei depline.

— Deci, după cîte înţeleg eu, n-ai recomanda genul acesta de lucruri micii noastre prietene cu orhideele? întrebă Will.

— Nu, doar dacă ar fi neobişnuit de agitată sau fără astîmpăr. Şi nu este. O cunosc foarte bine; se joacă des cu copiii mei.

— Atunci, ce-ai face în cazul ei?

— Printre alte lucruri, spuse Vijaya, aş duce-o peste vreun an sau cam aşa în locul unde mergem noi acum.

— Ce loc?

— Camera de meditaţie.

Will îl urmă pe sub o arcadă şi de-a lungul unui coridor scurt. Nişte perdele grele erau trase deoparte şi păşiră într-o încăpere mare, văruită, cu o fereastră lungă în stînga lor, care dădea înspre o grădină mică, plantată cu banani şi arbori de fruct al pîinii. Nu exista mobilă, doar nişte mici perne pătrate, împrăştiate pe podea. Pe peretele opus ferestrei atîrna un tablou mare, pictat în ulei. Will

îi aruncă o privire, apoi se apropie ca să se uite mai cu luare-aminte.

— Pe legea mea! spuse el într-un sfîrşit. De cine e?

— De Gobind Singh.

— Şi cine este Gobind Singh?

— Cel mai bun pictor de peisaje pe care l-a dat vreodată Pala. A murit în patruzeci şi opt.

— Noi de ce n-am văzut niciodată nimic pictat de el?

— Pentru că nouă ne plac prea mult lucrările lui ca să le exportăm.

— Ce bine de voi! Însă ce rău pentru noi, spuse Will, privind din nou înspre pictură. Omul acesta a fost vreodată în China?

— Nu, însă a studiat cu un pictor din sudul Chinei, care trăia în Pala. Şi bineînţeles că a văzut multe reproduceri ale peisajelor Sung[11].

— Un maestru Sung care a ales să picteze în ulei şi a fost interesat de clarobscur, conchise Will.

— Asta după ce a fost la Paris, în 1910. S-a împrietenit acolo cu Vuillard[12].

— Se vede din textura aceasta extraordinar de bogată, încuviinţă Will şi continuă să privească pictura în tăcere. De ce o ţii în camera de meditaţie? întrebă el în cele din urmă.

— De ce crezi? îi întoarse Vijaya întrebarea.

— Oare pentru că lucrul acesta este ceea ce tu numeşti o diagramă a minţii?

— Templul era o diagramă. Pictura e ceva mult mai bun, este o manifestare concretă. O manifestare a Minţii cu M mare într-o minte individuală, în relaţie cu un peisaj, cu pînza şi cu experienţa picturii. Apropo, este o imagine a văii de imediat către vest, pictată din locul în care liniile de înaltă tensiune dispar dincolo de culme.

— Ce nori! spuse Will. Şi ce lumină!

— Este lumina ultimei ore dinaintea amurgului, explică Vijaya. Ploaia tocmai s-a oprit şi soarele iese dintre nori, mai strălucitor ca oricînd. Păstrînd aerul misterios al luminii piezişe sub tavanul de nori, e redată ultima strălucire, gata să dispară, a după-amiezii, care punctează fiecare suprafaţă pe care o atinge şi accentuează fiecare umbră.

„Accentuează fiecare umbră“, repetă Will pentru sine, în timp

ce cerceta imaginea. Umbra acelui uriaş continent de nori care întuneca lanţuri muntoase întregi, pînă la a le face aproape negre; iar la mijlocul distanţei, umbrele norilor izolaţi. Şi, între o porţiune întunecată şi alta, se vedea splendoarea orezului tînăr sau arşiţa roşie a pămîntului arat, incandescenţa calcarului dezgolit, obscurităţile somptuoase şi luciul de diamant al frunzişului veşnic verde. Iar aici, în mijlocul văii, se afla un grup de case cu acoperiş de papură, îndepărtate, minuscule, însă cît de clar vizibile, cît de perfecte şi armonioase, cît de profund semnificative! Da, semnificative. Însă cînd te întrebai ce semnificau, nu găseai nici un răspuns. Will formulă cu voce tare întrebarea.

— Ce anume semnifică? repetă Vijaya. Semnifică exact ceea ce sînt. Şi la fel se întîmplă şi cu munţii, la fel se întîmplă şi cu norii, la fel se întîmplă şi cu luminile şi umbrele. Şi de aceea asta este o imagine cu adevărat religioasă. Imaginile pseudoreligioase se referă întotdeauna la altceva, la ceva dincolo de lucrurile pe care le reprezintă – vreun crîmpei de aiureli metafizice, vreo dogmă absurdă a teologiei locale. O imagine cu adevărat religioasă este totdeauna intrinsec semnificativă. Aşadar, iată de ce atîrnăm acest fel de pictură în camera noastră de meditaţie.

— Întotdeauna peisaje?

— Mai întotdeauna. Peisajele pot într-adevăr să le reamintească oamenilor ce sînt.

— Mai bine decît scenele din viaţa unui sfînt sau a unui mîntuitor?

Vijaya încuviinţă.

— Este vorba despre diferenţa dintre obiectiv şi subiectiv. O imagine de-a lui Cristos sau Buddha nu este decît reproducerea a ceva văzut de un behaviorist şi interpretat de un teolog. Dar atunci cînd te confrunţi cu un peisaj ca acesta, este imposibil din punct de vedere psihologic să-l priveşti cu ochii unui J.B. Watson[13] sau cu mintea unui Toma de Aquino. Aproape că eşti forţat să te supui experienţei tale imediate; eşti practic împins să desfăşori o acţiune de autocunoaştere.

— Autocunoaştere?

— Autocunoaştere, insistă Vijaya. Această privelişte a văii din apropiere este o privelişte, de la mică distanţă, a propriei minţi, a minţii fiecăruia aşa cum există deasupra şi dedesubtul nivelului

istoriei personale. Mistere ale întunericului; dar întunericul forfoteşte de viaţă. Apocalipse ale luminii; iar lumina străluceşte la fel de tare din căsuţele şubrede ca şi din pomi, din iarbă, din spaţiile albastre dintre nori. Facem tot posibilul să dezminţim acest fapt, dar faptul rămîne; omul este la fel de divin ca natura, la fel de infinit ca Neantul. Dar asta înseamnă să te apropii periculos de mult de teologie şi nimeni nu a fost vreodată salvat de o noţiune. Să rămînem la date, să rămînem la realităţile concrete, spuse Vijaya, arătînd cu degetul înspre pictură. Realitatea unei jumătăţi de sat scăldate în lumina soarelui şi a altei jumătăţi aflate în umbră şi în necunoscut. Realitatea acelor munţi indigo şi a celor mai fantastici munţi de aburi de deasupra lor. Realitatea lacurilor albastre de pe cer, lacuri de un verde pal şi sienna crudă de pe pămîntul luminat de soare. Realitatea acestei ierbi din prim-plan, a acestui pîlc de bambuşi la doar cîţiva metri în josul pantei şi, în acelaşi timp, realitatea acestor vîrfuri îndepărtate şi a căsuţelor absurde la un kilometru depărtare în josul văii. Distanţa, adăugă el ca o paranteză, capacitatea lor de a exprima realitatea distanţei – iată încă un motiv pentru care peisajele sînt cel mai adevărat religioase imagini.

— Pentru că distanţa dă farmec priveliştii?

— Nu, pentru că îi conferă realitate. Distanţa ne aminteşte că universul înseamnă mult mai mult decît doar oameni, că pînă şi oamenii înseamnă mult mai mult decît doar oameni. Ne aminteşte că există spaţii mentale înăuntrul ţestelor noastre, la fel de enorme ca spaţiile din afara lor. Experienţa distanţei, a distanţei interioare şi a distanţei exterioare, a distanţei în timp şi a distanţei în spaţiu, aceasta este prima experienţă religioasă fundamentală. „O, Moarte vie, zile apuse ce calea de-ntors n-o mai găsesc!“[14] – şi o, locuri, un număr infinit de locuri care nu sînt locul *acesta*! Plăceri trecute, nefericiri şi viziuni trecute – toate sînt atît de intense, de vii în amintirile noastre şi, totuşi, toate sînt moarte, fără speranţa învierii. Iar satul de acolo din vale, atît de clar chiar şi în umbră, atît de real, de netăgăduit, şi totuşi fără putinţă de a fi atins, iremediabil solitar. O imagine ca aceasta este dovada capacităţii omului de a accepta toate morţile din viaţa lui, toate absenţele căscate în jurul oricărei prezenţe. În opinia mea, adăugă Vijaya, cea mai rea trăsătură a artei voastre non-reprezentative este

bidimensionalitatea ei sistematică, refuzul ei de a lua în considerare experienţa universală a distanţei. Ca obiect colorat, o piesă de expresionism abstract poate fi foarte arătoasă. Mai poate de asemenea servi ca o prea-lăudată pată de culoare Rorschach[15]. Fiecare poate găsi în ea o expresie simbolică a propriilor temeri, dorinţe, repulsii şi vise cu ochii deschişi. Dar oare găseşte vreodată cineva în ea acele realităţi mai mult decît umane (sau, să spunem, pe celelalte în afara celor prea umane), pe care le descoperi în tine atunci cînd mintea ţi se confruntă cu distanţele exterioare din natură sau cu distanţele simultan interioare şi exterioare ale unui peisaj pictat precum cel la care ne uităm? Tot ce ştiu este că în abstracţiunile voastre eu nu găsesc realităţile care mi se dezvăluie aici şi mă îndoiesc că oricine altcineva poate. Iată de ce expresionismul vostru abstract şi non-obiectiv, la modă, este fundamental nereligios – şi, de asemenea, aş putea adăuga, de ce chiar şi partea lui cea mai bună e profund plictisitoare, groaznic de banală.

— Vii des aici? întrebă Will după un moment de tăcere.

— Ori de cîte ori am chef să meditez într-un grup mai degrabă decît de unul singur.

— Cît de des înseamnă asta?

— Cam o dată pe săptămînă. Însă, bineînţeles, unor oameni le place să vină mai des, iar unora, mult mai rar sau chiar niciodată. Depinde de firea fiecăruia. Uite, de pildă, prietena noastră Susila are nevoie de doze mari de singurătate, aşa că ea nu prea vine în camera de meditaţie. În timp ce Shantei – soţia mea – îi place să treacă pe aici aproape în fiecare zi.

— La fel şi mie, spuse doamna Rao. Dar e de aşteptat, adăugă ea rîzînd. Oamenilor graşi le place compania, chiar şi atunci cînd meditează.

— Şi meditaţi asupra acestei imagini? întrebă Will.

— Nu *asupra* ei. Plecînd *de la* ea, dacă înţelegi ce vreau să spun. Sau mai degrabă paralel cu ea. O privesc, şi o privesc şi ceilalţi oameni, şi ne aminteşte cine sîntem şi ce nu sîntem şi cum ceea ce nu sîntem s-ar putea schimba în cine sîntem.

— Există vreo legătură, întrebă Will, între lucrurile despre care vorbim şi ceea ce am văzut sus, în templul lui Shiva?

— Bineînţeles că există, răspunse ea. Medicamentul-*moksha* te

conduce în acelaşi loc în care te duce şi meditaţia.

— Aşadar, de ce să te mai oboseşti să meditezi?

— Ai putea întreba la fel de bine de ce să te mai oboseşti să iei cina.

— Dar, după cîte spuneţi voi, medicamentul-*moksha este* cina.

— Este un ospăţ, spuse doamna Rao, emfatic. Şi tocmai din cauza asta trebuie să existe meditaţie. Nu poţi avea ospeţe în fiecare zi. Sînt prea încărcate şi durează prea mult. În plus, ospeţele îţi sînt pregătite de un specialist, *tu* n-ai nici un rol în aranjarea lor. Pentru dieta zilnică trebuie să-ţi găteşti singur. Medicamentul-*moksha* vine ca o trataţie ocazională.

— În termeni teologici, spuse Vijaya, medicamentul-*moksha* te pregăteşte pentru primirea harurilor gratuite – viziuni premistice sau experienţe mistice complexe. Meditaţia este unul din modurile prin care co-operăm cu acele haruri gratuite.

— Cum?

— Cultivînd starea de spirit care face posibilă transformarea viziunilor interioare extatice ameţitoare în iluminări permanente şi obişnuite. Ajungînd să te cunoşti pe tine însuţi pînă în punctul în care nu vei fi forţat de propriul subconştient să faci toate acele lucruri urîte, absurde, ridicole pe care te trezeşti adesea făcîndu-le.

— Vrei să spui că te ajută să fii mai inteligent?

— Nu mai inteligent în relaţie cu ştiinţa sau cu argumentarea logică; mai inteligent la nivelul mai profund al experienţelor concrete sau al relaţiilor personale.

— Mai inteligent la *acel* nivel, chiar dacă persoana în cauză stă prost cu mobilarea la mansardă, spuse doamna Rao, lovindu-se uşor peste creştetul capului. Sînt prea proastă ca să mă pricep vreun pic la lucrurile la care se pricep doctorul Robert şi Vijaya, la genetică, biochimie, filosofie şi toate celelalte. Şi nu mă pricep nici la pictură, poezie sau la actorie. Fără vreun talent şi fără pic de deşteptăciune, ar trebui să mă simt oribil de inferioară şi deprimată. Dar de fapt nu mă simt aşa – asta în întregime datorită medicamentului-*moksha* şi meditaţiei. Deşi nu am talente şi nici nu sînt deşteaptă, cînd vine vorba de viaţă, cînd vine vorba de a-i înţelege şi a-i ajuta pe oameni, simt că devin din ce în ce mai sensibilă şi pricepută. Şi dacă vine vorba despre ceea ce Vijaya numeşte haruri gratuite... Poţi fi cel mai mare geniu din lume, însă

n-ai avea nimic în plus faţă de ceea ce mi-a fost dat mie. Nu-i aşa, Vijaya?

— Perfect adevărat.

Doamna Rao se întoarse către Will:

— Aşa că vezi dumneata, domnule Farnaby, Pala este locul oamenilor proşti. Cea mai mare fericire pentru cei mai mulţi – iar noi, cei proşti, *sîntem* cei mai mulţi. Le recunoaştem superioritatea oamenilor cum sînt doctorul Robert, Vijaya şi dragul meu Ranga, ştim foarte bine că tipul lor de inteligenţă este foarte important. Însă mai ştim că tipul nostru de inteligenţă este la fel de important. Şi nu-i invidiem, pentru că ni se dă la fel de mult ca şi lor. Uneori chiar mai mult.

— Uneori chiar mai mult, încuviinţă Vijaya. Pentru simplul motiv că talentul de a manipula simboluri îi tentează pe posesorii lui să treacă la manipularea obişnuită a simbolurilor, iar manipularea obişnuită a simbolurilor este un obstacol în calea experienţei concrete şi a receptării harurilor gratuite.

— Aşa că vezi dumneata, spuse doamna Rao, nu trebuie să-ţi pară prea rău pentru noi. Îşi privi ceasul. Doamne, o să întîrzii la cină la Dillip dacă nu mă grăbesc.

O porni vioi înspre uşă.

— Timp, timp, timp, glumi Will. Timp pînă şi în acest loc al meditaţiei în afara timpului. Timpul cinei dă buzna incorigibil peste eternitate, mai spuse el rîzînd, amintindu-şi că „da“ nu este niciodată un răspuns; natura lucrurilor este întotdeauna la negativ.

Doamna Rao se opri un moment şi privi înapoi spre el.

— Dar uneori, spuse ea cu un zîmbet, eternitatea este cea care dă buzna în mod miraculos peste timp, chiar şi peste timpul cinei. La revedere! le făcu ea cu mîna şi plecă.

— Ce este mai bine, întrebă Will cu voce tare în timp ce-l urma pe Vijaya prin templul întunecat, spre lumina puternică a amiezii, ce e mai bine: să te naşti prost într-o societate inteligentă sau inteligent într-una smintită?

1. Cu atît mai bine (în fr. în orig.).
2. Dragul meu (în fr. în orig.).
3. Pe curînd (în fr. în orig.).
4. În budism, persoană care a atins desăvîrşirea prin iluminare.

5. Nume pe care Buddha îl folosea pentru a se referi la el însuşi. Numele îl desemnează pe Buddha în perspectiva celui care a aflat adevărul.
6. Vers din poezia *Londra* de William Blake.
7. Titlul unei poezioare englezeşti pentru copii.
8. Silabă-mantră în brahmanism.
9. Grecescul „Doamne, miluieşte !“.
10. Transpunerea fonetică a crezului musulman „Mărturisesc că nu există alt dumnezeu în afara lui Allah.“.
11. Tehnică picturală peisagistică dezvoltată în China în timpul dinastiei Sung, recunoscută prin simplitatea liniilor, prin accentul pus pe atmosferă şi prin redarea efectului de distanţă. Mulţi dintre cei care foloseau această tehnică erau adepţi ai taoismului şi ai confucianismului şi încercau să sublinieze sentimentul comuniunii dintre om şi natură şi, în acelaşi timp, sub influenţa principiilor Zen, să transmită o atmosferă de calm şi linişte interioară.
12. Edouard Vuillard (1868-1940), pictor francez post-impresionist.
13. John B. Watson (1878-1958), psiholog american, fondatorul şcolii behavioriste.
14. Ultimul vers din poezia *Tears, Idle Tears,* aparţinînd poetului englez Alfred Lord Tennyson (1809-1892).
15. Cunoscut test psihologic introdus în 1921 de psihologul german Hermann Rorschach, prin care se interpretează şi se analizează felul în care un subiect percepe o pată de cerneală.

12

— Iată-ne ajunşi, spuse Vijaya atunci cînd erau la capătul străzii scurte care cobora spre piaţă. Deschise o poartă de răchită şi-şi invită oaspetele într-o grădină mică, la capătul căreia se afla o căsuţă cu acoperiş de papură, aşezată pe piloni scunzi.

Din spatele bungaloului ţîşni un maidanez galben care-i întîmpină într-o frenezie de schelălăieli extatice, sărituri şi dat din coadă. Un moment mai tîrziu, un papagal mare şi verde, cu fălcuţe albe şi cioc ca lignitul şlefuit, coborî din senin şi ateriză pe umărul lui Vijaya cu un cloncănit şi un fîlfîit zgomotos din aripi.

— Tu cu papagalii, spuse Will, Mary Sarojini – cu păsările minah. Voi, oameni buni, păreţi să vă înţelegeţi nemaipomenit de bine cu fauna locală.

Vijaya aprobă.

— Pala este probabil singura ţară în care un animal-teolog n-ar avea nici un motiv să creadă în diavoli. Pentru animalele de oriunde altundeva, Satana este, în mod evident, *Homo sapiens.*

Urcară treptele către verandă şi intrară pe uşa deschisă în salonul principal al bungaloului. Aşezată pe un scaun scund, lîngă fereastră, o tînără îmbrăcată în albastru îşi hrănea bebeluşul. Îşi ridică faţa rotundă ca o inimă care se îngusta coborînd de la fruntea largă spre bărbia delicat ascuţită şi-i întîmpină cu un zîmbet.

— L-am adus pe Will Farnaby, spuse Vijaya, în timp ce se apleca să o sărute.

Shanta îi întinse mîna liberă străinului.

— Sper că domnul Farnaby nu are nimic împotriva naturii fruste, spuse ea.

Ca pentru a-i adeveri cuvintele, bebeluşul îşi dezlipi gura de

sfîrcul cafeniu şi rîgîi. O băşicuţă albă de lapte îi apăru printre buze, se umflă şi se sparse. Rîgîi din nou, apoi îşi reluă suptul.

— Chiar şi la opt luni, adăugă femeia, manierele la masă ale lui Rama sînt încă destul de primitive.

— Un vlăstar frumos, spuse Will politicos, pentru că nu era prea interesat de bebeluşi; întotdeauna fusese recunoscător pentru repetatele pierderi de sarcină care-i zădărniciseră lui Molly toate speranţele de a avea un copil. Cu cine va semăna, cu tine sau cu Vijaya? întrebă Will.

Shanta rîse iar Vijaya i se alătură, rîzînd şi el copios, cu o octavă mai jos.

— Cu siguranţă nu va semăna cu Vijaya, răspunse ea.

— De ce nu?

— Pentru motivul întemeiat că nu eu sînt responsabilul genetic, răspunse Vijaya.

— Cu alte cuvinte, copilul nu este fiul lui Vijaya.

Will îşi mută privirea de la un chip care rîdea la altul, apoi strînse din umeri.

— Nu înţeleg.

— Acum patru ani, îi explică Shanta, am dat naştere unei perechi de gemeni care sînt imaginea vie a lui Vijaya. De data aceasta, ne-am gîndit că ar fi distractiv să facem o schimbare radicală. Ne-am hotărît să ne îmbogăţim familia cu un fizic şi un temperament cu totul noi. Ai auzit vreodată de Gobind Singh?

— Vijaya tocmai mi-a arătat pictura lui din camera voastră de meditaţie.

— Ei bine, acesta e bărbatul pe care l-am ales ca tată lui Rama.

— Dar am înţeles că a murit.

Shanta aprobă.

— Însă sufletul lui e alături de noi.

— Ce vrei să spui?

— CI şi IA.

— CI şi IA?

— Congelare Intensivă şi Inseminare Artificială.

— O, înţeleg.

— De fapt, completă Vijaya, am dezvoltat tehnicile de insemniare artificială cam cu douăzeci de ani înaintea voastră. Dar bineînţeles că nu am putut face prea multe în privinţa asta pînă

cînd nu am avut energie electrică şi frigidere performante. Pe acestea le-am obţinut pe la sfîrşitul anilor douăzeci. De atunci încoace, am tot folosit IA pe scară largă.

— Aşadar, vezi bine, interveni Shanta, bebeluşul meu ar putea deveni pictor cînd va creşte mare, dacă genul acesta de talent se moşteneşte. Şi chiar dacă nu, va fi mult mai endomorfic şi viscerotonic decît fraţii sau oricare din părinţii săi. Ceea ce o să fie foarte interesant şi educativ pentru toţi cei în cauză.

— Sînt mulţi oameni care recurg la genul acesta de lucruri? întrebă Will.

— Din ce în ce mai mulţi. De fapt, aş putea spune că toate cuplurile care hotărăsc să aibă un al treilea copil optează acum pentru IA. Tot aşa fac şi mulţi dintre cei care au intenţia de a se opri la al doilea. Ia drept pildă familia mea. Au existat nişte cazuri de diabet printre rudele tatălui meu; aşa că el şi mama au considerat că e mai bine să aibă amîndoi copiii prin IA. Fratele meu se trage din trei generaţii de dansatori şi, din punct de vedere genetic, eu sînt fiica primului văr al doctorului Robert, Malcom Chakravarti-MacPhail, cel care a fost secretarul personal al Bătrînului Raja.

— Şi autorul celei mai bune istorii a Palei, adăugă Vijaya. Chakravarti-MacPhail a fost unul dintre cei mai de destoinici oameni ai generaţiei sale.

Will o privi pe Shanta, apoi din nou pe Vijaya.

— Şi s-a moştenit destoinicia? întrebă el.

— Într-atît, răspunse Vijaya, încît întîmpin cea mai mare dificultate în a-mi menţine poziţia de superioritate masculină. Shanta are mai mult creier decît mine; dar, din fericire, nu poate concura cu puterea mea.

— Puterea, repetă Shanta sarcastic, *puterea*... Parcă-mi amintesc o poveste despre o tînără numită Dalila.

— Apropo, continuă Vijaya, Shanta are treizeci şi doi de fraţi vitregi şi douăzeci şi nouă de surori vitrege. Şi mai mult de o treime dintre ei sînt excepţional de deştepţi.

— Aşa că îmbunătăţiţi rasa.

— În mod categoric. Peste un secol, IQ-ul nostru mediu va ajunge pînă la 150.

— În timp ce al *nostru*, conform ratei actuale de evoluţie, va

coborî pînă aproape de 85. O medicină mai bună – mai multe deficienţe congenitale care se păstrează şi se transmit. Asta va uşura mult lucrurile pentru viitorii dictatori, spuse Will şi rîse cu poftă, la gîndul acestui renghi cosmic. Apoi, după un moment de tăcere, întrebă: Dar ce se întîmplă cu aspectele etice şi religioase ale IA?

— În vremurile de început, spuse Vijaya, au existat foarte mulţi care au obiectat scrupulos. Dar acum avantajele IA au fost atît de clar demonstrate, încît cele mai multe cupluri căsătorite simt că este mai moral să încerci să ai un copil de o calitate superioară decît să rişti să reproduci servil orice defecte şi ciudăţenii care se-ntîmplă să se găsească în familia soţului. Între timp, teologii şi-au găsit de lucru. IA a fost justificată prin reincarnare şi prin teoria karmei. Taţii pioşi sînt fericiţi acum la gîndul că dau copiilor soţiei lor şansa de a-şi crea un destin mai bun pentru ei şi pentru posteritate.

— Un destin mai bun?

— Pentru că ei poartă în germen plasma unui lot mai bun. Iar lotul este mai bun pentru că este manifestarea unei karme mai bune. Avem o bancă centrală de loturi superioare, din fiecare varietate de fizic şi temperament. În genul *vostru* de mediu, ereditatea majorităţii oamenilor nu are vreo şansă. În al nostru, da. Mai avem şi nişte arhive genealogice şi antropometrice excelente, care se întorc în timp pînă prin o mie opt sute şaptezeci. Vezi deci, noi nu lucrăm pe bîjbîite. De exemplu, ştim că bunica maternă a lui Gobind Singh a fost un medium înzestrat care a trăit pînă la nouăzeci şi şase de ani.

— Aşadar putem avea chiar şi un clarvăzător centenar în familie, zise Shanta. Bebeluşul rîgîi iarăşi. Ea rîse, adăugînd: Oracolul a vorbit – ca de obicei, foarte enigmatic. Întorcîndu-se spre Vijaya, Shanta mai spuse: Dacă vrei ca prînzul să fie gata la timp, ai face bine să mergi şi să te ocupi de asta. Rama o să mă mai ţină ocupată pentru cel puţin zece minute.

Vijaya se ridică, îşi aşeză o mînă pe umărul soţiei sale şi cu cealaltă frecă uşor spatele cafeniu al copilaşului.

Shanta se aplecă şi-şi trecu obrazul peste creştetul pufos al copilului.

— E tata, şopti ea. Tatăl cel bun, bun, bun...

Vijaya îl mai mîngîie uşor, apoi se îndreptă.

— Te întrebai, îi spuse el lui Will, cum se face că ne înţelegem atît de bine cu fauna locală. O să-ţi arăt. Polly! Polly! strigă Vijaya, cu mîna ridicată.

Cu grijă, pasărea mare păşi de pe umăr pînă pe arătătorul întins.

— Polly e o pasăre bună, îngînă Vijaya. Polly este o pasăre foarte bună, continuă bărbatul, coborîndu-şi mîna pînă în punctul în care stabili un contact între corpul păsării şi cel al copilului, după care mişcă încet pasărea, atingînd penele de pielea cafenie, înainte şi înapoi, înainte şi înapoi. Polly este o pasăre bună, repetă el, o pasăre bună.

Papagalul scoase un şir de cîrîieli joase, apoi se aplecă înainte ţinîndu-se de degetul lui Vijaya şi ciuguli foarte uşor urechea micuţă a copilului.

— E-aşa o pasăre bună, şopti Shanta, preluînd refrenul. E-aşa o pasăre *bună*.

— Doctorul Andrew a împrumutat ideea de la un trib din nordul Noii Guinee, în timp ce era cercetător pe *Melampus*, spuse Vijaya. Oameni ai neoliticului; dar care, ca şi voi, creştinii, ca şi noi, budiştii, credeau în dragoste. Spre deosebire de noi şi de voi, ei inventaseră moduri foarte practice de a face astfel încît credinţele să li se împlinească. Această tehnică a fost una dintre cele mai fericite descoperiri ale lor: mîngîie copilul în timp ce-l hrăneşti, asta dublează plăcerea. Apoi, în timp ce suge şi este mîngîiat, prezintă-l animalului sau persoanei pe care vrei s-o iubească. Freacă-i trupul de al lor; fă să se stabilească un contact fizic cald între copil şi obiectul dragostei. În acelaşi timp, repetă un cuvînt oarecare precum „bun“. La început el va înţelege numai tonul vocii tale. Mai tîrziu, cînd va începe să vorbească, va pricepe întregul mesaj. Mîncare plus mîngîiere plus contact plus „bun“ egal iubire. Iar iubirea este plăcere, iubirea este satisfacţie.

— Curat Pavlov.

— Însă Pavlov folosit doar într-un scop bun, Pavlov pentru prietenie, încredere şi compasiune. În vreme ce voi preferaţi să-l folosiţi pe Pavlov pentru spălarea creierului, pentru vînzarea ţigărilor, a vodcii şi a patriotismului. Pavlov în beneficiul dictatorilor, al generalilor şi al magnaţilor.

Refuzînd să mai fie lăsat pe dinafară, maidanezul galben se alăturase grupului şi lingea imparţial orice bucăţică de materie sensibilă pe care-o găsea prin apropiere – braţul Shantei, mîna lui Vijaya, picioarele papagalului, spinarea copilului. Shanta trase cîinele mai aproape şi frecă bebeluşul de şoldul lui acoperit cu blană.

— Iar acesta este un cîine bun, bun, spuse ea. Toby căţelul, bun, bun băiat, Toby căţelul.

Will rîse.

— N-ar trebui să intru şi eu în joc?

— Aveam de gînd să sugerez, răspunse Shanta, doar că mi-era teamă să nu consideri că e sub demnitatea ta.

— Poţi să-mi iei locul, spuse Vijaya. Eu trebuie să plec să mă ocup de prînz.

Încă ducînd pe umăr papagalul, ieşi pe uşa care ducea la bucătărie. Will îşi trase scaunul şi, aplecîndu-se, începu să mîngîie trupul micuţ al copilului.

— Acesta este un alt om, şopti Shanta. Un om bun, iubire. Un om *bun.*

— Cît mi-aş dori să fie adevărat! spuse el cu un rîs uşor şi trist.

— Aici şi acum *este* adevărat, spuse Shanta şi, aplecîndu-se peste copil, repetă: Este un om bun. Un om bun, bun.

Will privi chipul senin, zîmbind misterios, al copilaşului şi simţi în vîrful degetelor moliciunea şi căldura trupului său micuţ. Bun, bun, bun... Şi el ar fi putut cunoaşte această bunătate, însă doar dacă viaţa sa ar fi fost complet diferită de ceea ce fusese în realitate, adică absurdă şi dezgustătoare. Aşa că nu accepta niciodată un răspuns afirmativ, nici măcar atunci cînd, ca acum, răspunsul afirmativ e evident. Privi din nou, cu ochii setaţi pe o altă lungime de undă a valorii, şi văzu caricatura unui altar Memling[1]: „Madona cu Prunc, Cîine, Pavlov şi Cunoştinţa Întîmplătoare“. Şi dintr-odată aproape că înţelese, din interior, de ce anume domnul Bahu îi ura atît de tare pe aceşti oameni. De ce era atît de pornit – ca de obicei, fără să mai fie nevoie să precizăm, în numele lui Dumnezeu – să-i distrugă.

— Bun, îi murmura încă Shanta pruncului, bun, bun.

Prea buni – asta era greşeala lor. Pur şi simplu nu era permis. Şi totuşi, cît de bine era! Şi cu cîtă pasiune îşi dorea să poată avea şi el

un rol în toate astea! Curat sentimentalism, îşi spuse în sinea lui; apoi, cu voce tare, repetă ironic, ca un ecou:

— Bun, bun, bun... Dar ce se-ntîmplă cînd copilul creşte puţin mai mare şi descoperă că o mulţime de lucruri şi oameni sînt de-a dreptul răi, răi, răi?

— Prietenia atrage prietenie, răspunse ea.

— Din partea celor prietenoşi, da. Dar nu şi de la cei lacomi, nu de la cei care iubesc puterea, nu de la cei frustraţi şi înăcriţi. Pentru aceştia, prietenia este doar slăbiciune, doar o invitaţie la a exploata, a tiraniza, a se răzbuna fără ruşine.

— Însă trebuie să rişti, trebuie să începi de undeva. Şi, spre norocul nostru, nimeni nu e nemuritor. Oamenii care au fost împinşi înspre speculă, tiranie şi amărăciune vor muri cu toţii peste cîţiva ani. Vor fi morţi şi înlocuiţi cu bărbaţi şi femei crescuţi într-un fel nou. Aşa s-a întîmplat cu noi; se poate întîmpla şi în cazul vostru.

— Se *poate* întîmpla, încuviinţă el. Dar în contextul bombelor cu hidrogen, al naţionalismului şi al celor cincizeci de milioane de oameni în plus în fiecare an, aproape sigur nu se va întîmpla.

— Nu puteţi şti pînă nu veţi încerca.

— Şi nu vom încerca atîta timp cît lumea este în situaţia de acum. Şi, bineînţeles, va rămîne în această situaţie pînă cînd vom încerca. Să încercăm şi, mai mult de-atît, să reuşim cel puţin la fel de bine cum aţi reuşit voi. Ceea ce mă aduce înapoi la prima mea întrebare. Ce se întîmplă atunci cînd cei buni, buni, buni descoperă că pînă şi în Pala există o mulţime de rele, rele, rele? Nu primesc oare copiii nişte şocuri neplăcute?

— Încercăm să-i vaccinăm împotriva acestor şocuri.

— Cum? Făcînd lucruri neplăcute pentru ei cînd sînt tineri?

— Nu neplăcute. Hai să spunem *reale.* Îi învăţăm ce înseamnă dragostea şi încrederea, însă îi expunem realităţii, în *toate* aspectele ei. Şi apoi le dăm responsabilităţi. Facem copiii să înţeleagă că Pala nu este Paradisul sau Tărîmul Cocaigne[2]. E, într-adevăr, un loc frumos. Dar va rămîne frumos doar dacă fiecare munceşte şi se poartă decent. Şi, în paralel, realităţile vieţii sînt realităţile vieţii. Chiar şi aici.

— Cum e cu realităţile vieţii în cazul acelor şerpi care-ţi îngheaţă sîngele în vine, pe care i-am întîlnit pe la jumătatea

urcuşului pe culme? Poţi spune „bun, bun, bun“ oricît vrei; şerpii tot vor muşca.

— Vrei să spui că *pot* să muşte. Dar îşi vor folosi de fapt însuşirea asta?

— De ce n-ar face-o?

— Priveşte acolo, spuse Shanta.

Will întoarse capul şi văzu că femeia arăta înspre o nişă în peretele din spatele lui. În nişă se afla un Buddha din piatră, cam la jumătate din mărimea naturală, aşezat pe un piedestal cilindric ciudat cioplit şi adăpostit sub un fel de baldachin ca un acoperiş, care se subţia coborînd prin spatele lui într-un pilon solid.

— Este o copie mai mică a acelui Buddha din Complexul Staţiunii, ştii, silueta uriaşă de lîngă iazul cu lotuşi, continuă Shanta.

— Care este o sculptură magnifică, spuse el. Iar zîmbetul lui într-adevăr îţi sugerează cum trebuie să fie percepţia dumnezeirii. Dar ce are a face cu şerpii?

— Mai priveşte o dată.

Privi.

— Nu văd nimic cu adevărat semnificativ.

— Priveşte mai atent.

Secundele treceau. Apoi, cu un şoc de surpriză, observă ceva straniu, chiar tulburător. Ceea ce luase drept piedestal cilindric ciudat ornamentat se dovedise dintr-odată a fi un uriaş şarpe încolăcit. Şi acel baldachin care se subţia spre bază, sub care era aşezat Buddha, era gluga desfăşurată, cu capul turtit în centrul marginii teşite, a unei cobre gigantice.

— Dumnezeule, spuse el. Nu observasem. Cît de neatent pot fi.

— E prima dată cînd îl vezi pe Buddha în felul acesta?

— Prima dată. Există vreo legendă?

Ea dădu din cap, afirmativ.

— Una dintre preferatele mele. Ai auzit de copacul Bodhi?

— Da, am auzit de copacul Bodhi.

— Ei bine, acela nu a fost singurul copac sub care a stat Gautama în timpul Iluminării sale. După copacul Bodhi a mai stat timp de şapte zile sub un smochin indian numit Copacul Turmei de Capre. Şi după asta s-a mutat sub copacul lui Muchalinda.

— Cine era Muchalinda?

— Muchalinda era regele şerpilor şi, zeu fiind, ştia ce anume se petrecea. Aşa că atunci cînd Buddha s-a aşezat sub copacul său, regele şerpilor s-a tîrît afară din gaura lui, aşa lung cum era, de cîţiva metri, pentru a aduce Înţelepciunii omagiul Naturii. Atunci, dinspre vest s-a stîrnit o furtună puternică. Regele-cobră şi-a încolăcit inelele în jurul trupului omului divin, şi-a umflat gluga deasupra capului acestuia şi, în cele şapte zile care cît a durat contemplaţia, l-a adăpostit pe Tathagata de vînt şi ploaie. Reprezentarea acelei scene a rămas pînă-n ziua de azi, Buddha cu cobra sub el, cobra deasupra lui, în acelaşi timp conştient de cobră, de Lumina Pură şi de contopirea lor finală.

— Cît de diferit, spuse Will, de percepţia *noastră* asupra şerpilor.

— Iar percepţia voastră asupra şerpilor se presupune că este percepţia lui Dumnezeu – aminteşte-ţi Geneza.

— „Vrăjmăşie voi pune între tine şi femeie, între sămînţa ta şi sămînţa ei“[3], recită el.

— Dar Înţelepciunea nu stîrneşte niciunde vrăjmăşie. Toate disputele acelea absurde, fără rost, dintre Om şi Natură, dintre Natură şi Dumnezeu, dintre Trup şi Spirit! Înţelepciunea nu face separările acelea nebuneşti.

— Nici ştiinţa.

— Înţelepciunea ia ştiinţa de partea ei şi merge mai departe.

— Dar totemismul? continuă Will. Dar culturile fertilităţii? *Acestea* nu făceau nici o separare. Erau şi *acestea* Înţelepciune?

— Bineînţeles că erau – Înţelepciune primitivă, înţelepciune la nivel neolitic. Dar după o vreme oamenii au început să devină conştienţi de sine, iar bătrînii zei să-şi piardă din cinstire. Aşa că scena se schimbă. Intră zeii Luminii, intră profeţii, intră Pitagora şi Zoroastru, intră jainiştii şi budiştii timpurii. Odată cu ei, se intră în vîrsta confruntărilor cosmice – Ormuzd împotriva lui Ahriman[4], Iehova împotriva lui Satana şi a idolilor Baal, Nirvana împotriva Samsarei, aparenţa împotriva realităţii ideale a lui Platon. Şi, cu excepţia minţilor cîtorva mahayanişti, taoişti şi creştini eretici, confruntările au continuat în cea mai mare parte a celor două mii de ani.

— După care? întrebă el.

— După care v-aţi ales cu începutul biologiei moderne.

Will rîse.

— Dumnezeu a spus „să se nască Darwin“ şi au apărut Nietzsche, Imperialismul şi Adolf Hitler.

— Toate astea, aprobă ea. Dar şi posibilitatea unui fel nou de Înţelepciune pentru fiecare. Darwin a preluat vechiul totemism şi l-a ridicat la nivel de biologie. Culturile fertilităţii au reapărut sub forma geneticii şi a lui Havelock Ellis[5]. Iar acum depinde numai de noi să mai urcăm o jumătate de spirală. Darwinismul a fost vechea Înţelepciune neolitică transformată în concepte ştiinţifice. Noua Înţelepciune conştientă – genul de Înţelepciune care a fost percepută în mod profetic în zen, în taoism şi în tantra – este teorie biologică pusă în practică, este un darwinism ridicat la nivel de compasiune şi receptivitate spirituală. Aşadar, vezi bine, trase ea concluzia, nu există nici un motiv lumesc – cu atît mai puţin vreun motiv ceresc – pentru care Buddha sau oricine altcineva să nu poată contempla Lumina Pură atunci cînd se manifestă printr-un şarpe.

— Chiar dacă şarpele l-ar putea ucide?

— Chiar dacă l-ar putea ucide.

— Şi chiar dacă este cel mai vechi şi cel mai răspîndit simbol falic?

Shanta rîse.

— Meditaţi sub copacul lui Muchalinda, acesta este sfatul pe care-l dăm fiecărei perechi de îndrăgostiţi. Şi în intervalele dintre acele lungi meditaţii, amintiţi-vă ce aţi fost învăţaţi cînd eraţi copii; şerpii sînt fraţii voştri, şerpii au dreptul la compasiunea şi respectul vostru; şerpii, într-un cuvînt, sînt buni, buni, buni.

— Şerpii mai sînt şi veninoşi, veninoşi, veninoşi.

— Însă dacă-ţi aminteşti că sînt tot atît de buni pe cît sînt de veninoşi şi te porţi ca atare, ei nu-şi vor folosi veninul.

— Cine zice asta?

— Este un fapt dovedit. Oamenii care nu se tem de şerpi, oamenii care nu reacţionează plecînd de la ideea fixă cum că singurul şarpe bun este şarpele mort nu sînt muşcaţi mai niciodată. Săptămîna viitoare o să împrumut animalul de casă al vecinilor noştri, un piton. Timp de cîteva zile îi voi servi lui Rama prînzul şi cina încolăcit în bătrînul şarpe.

Dinafara casei se auzi sunetul unor rîsete ascuţite, apoi

hărmălaia unor voci de copii întrerupîndu-se unul pe celălalt cînd în engleză, cînd în palaneză. Un minut mai tîrziu, părînd foarte înaltă şi maternă în comparaţie cu cei aflaţi în grija sa, Mary Sarojini intră în încăpere, însoţită de o pereche de gemeni în vîrstă de patru ani şi urmată de îngeraşul voinic care fusese cu ea atunci cînd Will deschisese pentru prima dată ochii în Pala.

— I-am luat de la grădiniţă pe Tara şi Arjuna, explică Mary Sarojini, în timp ce gemenii se aruncau în braţele mamei lor.

Cu bebeluşul într-o mînă şi cu cealaltă îmbrăţişîndu-i pe cei doi băieţi, Shanta îi mulţumi zîmbind:

— Foarte drăguţ din partea ta.

— Cu plăcere, răspunse Tom Krishna. Păşi înainte şi, după un moment de ezitare, rosti: Mă întrebam... dar apoi se opri şi se uită rugător la sora lui. Mary Sarojini clătină din cap.

— Ce te întrebai?... îl cercetă Shanta.

— Păi, de fapt, amîndoi ne întrebam... Adică, am putea veni să luăm cina cu voi?

— O, înţeleg. Shanta îşi trecu privirea de la chipul lui Tom Krishna la cel al lui Mary Sarojini şi înapoi. Ei bine, mergi să-l întrebi pe Vijaya dacă avem suficientă mîncare. Astăzi el se ocupă de gătit.

— Bine, spuse Tom Krishna, lipsit de entuziasm.

Cu paşi mici şi îndărătnici, băiatul traversă încăperea şi ieşi pe uşă, intrînd în bucătărie. Shanta se întoarse spre Mary Sarojini:

— Ce s-a întîmplat?

— Păi, mama i-a spus pe puţin de vreo cincizeci de ori că nu-i place cînd aduce şopîrle în casă. Dar în dimineaţa asta iar a adus. Aşa că s-a supărat pe el.

— Şi aţi hotărît că e mai bine să veniţi şi să luaţi cina aici?

— Dacă e vreo problemă, Shanta, am putea încerca la familia Rao sau la Rajajinnadasa.

— Sînt sigură că nu va fi nici o problemă, o asigură Shanta. M-am gîndit doar că lui Tom Krishna i-ar prinde bine să vorbească puţin cu Vijaya.

— Ai perfectă dreptate, rosti grav Mary Sarojini. Apoi, pe un ton preocupat, se adresă gemenilor: Tara, Arjuna, veniţi cu mine la baie, ca să ne spălăm. Sînt cam jegoşi, îi spuse fetiţa Shantei, în timp ce-i lua cu ea.

Will aşteptă pînă se îndepărtară suficient de mult, apoi se întoarse înspre Shanta.

— Înţeleg că tocmai am fost martor al unei acţiuni dintr-un Club de Adopţie Reciprocă.

— Din fericire, spuse Shanta, la o acţiune foarte blîndă. Tom Krishna şi Mary Sarojini se înţeleg foarte bine cu mama lor. Nu există nici o problemă personală acolo – doar problema destinului, problema enormă şi teribilă că Dugald este mort.

— Oare Susila se va recăsători? întrebă el.

— Sper că da. Pentru binele tuturor. Între timp, copiilor le prieşte să petreacă o anumită perioadă cu unul sau altul din taţii lor înlocuitori. E bine în special pentru Tom Krishna. El tocmai împlineşte vîrsta cînd băieţii îşi descoperă caracterul masculin. Încă mai plînge ca un bebeluş; dar în clipa următoare se dă mare şi aduce şopîrle în casă, doar ca să dovedească faptul că este bărbat două sute la sută. De-asta l-am trimis la Vijaya. Vijaya este tot ceea ce Tom Krishna îşi imaginează că este. Înalt de trei metri, lat în spate de doi metri, teribil de puternic, nemaipomenit de îndemînatic. Atunci cînd el îi spune lui Tom Krishna cum ar trebui să se comporte, Tom Krishna ascultă – ascultă aşa cum nu m-ar asculta niciodată pe mine sau pe mama lui spunînd aceleaşi lucruri. Iar Vijaya *chiar* spune aceleaşi lucruri pe care le-am spune şi noi. Pentru că, pe deasupra faptului că e două sute la sută bărbat, este aproape cincizeci la sută feminin de sensibil. Aşa că Tom Krishna are tot ce-şi doreşte. Iar acum, sfîrşi ea, coborîndu-şi privirea înspre bebeluşul adormit din braţele ei, trebuie să-l duc în pat pe tînărul acesta şi să mă pregătesc pentru prînz.

1. Hans Memling (cca 1433-1494), pictor religios flamand.
2. Tărîm mitic, considerat în imaginarul european un ţinut al abundenţei, al regulilor abolite, al petrecerii eterne şi al libertăţii sexuale.
3. Geneza, 3, 15.
4. În mitologia persană, reprezentări ale binelui (Ormuzd) şi răului (Ahriman).
5. Henry Havelock Ellis (1859-1939), medic şi psiholog englez, adept al eugeniei. A fost interesat de problemele sexualităţii şi de consecinţele acestora asupra psihicului uman.

13

Spălaţi şi pieptenaţi, gemenii erau deja aşezaţi în scaunele lor înalte. Mary Sarojini plutea deasupra lor ca o mamă mîndră, dar plină de grijă. Lîngă plită, Vijaya lua cu polonicul orez şi legume dintr-o oală de pămînt. Prudent şi cu o expresie de profundă concentrare întipărită pe faţă, Tom Krishna primea fiecare castron după ce era umplut şi-l ducea la masă.

— Gata! spuse Vijaya atunci cînd ultimul castron plin pînă la buză fu trimis către masă. Îşi şterse mîinile, merse pînă la masă şi se aşeză la locul lui. Mai bine povesteşte-i oaspetelui nostru cum e cu rugăciunea, îi spuse el Shantei.

Întorcîndu-se către Will, ea îi explică:

— În Pala, noi nu spunem rugăciunea de mulţumire *înaintea* mesei. Noi o spunem *în timpul* mesei. Sau, mai degrabă, noi nu *spunem* rugăciunea, ci o mestecăm.

— O mestecaţi?

— Rugăciunea este prima îmbucătură din fiecare fel de mîncare, iar aceasta este mestecată pînă nu mai rămîne nimic din ea. Şi în tot răstimpul în care mesteci, eşti atent la gustul mîncării, la consistenţa şi temperatura ei, la presiunea dinţilor tăi şi la senzaţia resimţită de muşchii maxilarului.

— Şi între timp, presupun, îi mulţumeşti Celui Iluminat, sau lui Shiva, sau cui s-o nimeri.

Shanta clătină din cap.

— Asta ţi-ar distrage atenţia, iar aceasta este lucrul cel mai important: atenţia acordată unui lucru dat, unui lucru pe care nu l-ai inventat tu. Nu e mai importantă înşiruirea de cuvinte adresate cuiva din imaginaţia ta. Privi în jurul mesei. Începem?

— Ura! strigară gemenii la unison şi-şi apucară lingurile.

Pentru un minut se aşternu tăcerea, întreruptă doar de gemenii care nu învăţaseră încă să mănînce fără să plescăie din buze.

— Acum putem înghiţi? întrebă unul din băieţi în cele din urmă.

Shanta încuviinţă din cap. Toată lumea înghiţi. Se auzi un clinchet de linguri şi o explozie de cuvinte rostite cu gurile pline.

— Ei bine, întrebă Shanta, ce gust a avut rugăciunea ta?

— Gustul unei lungi înşiruiri de lucruri diferite, spuse Will. Sau, mai degrabă, al unei succesiuni de variaţiuni pe tema fundamentală a orezului cu şofran, ardei roşii, dovlecel, plus ceva cu frunze pe care nu-l recunosc. E interesant cum se schimbă. Nu remarcasem cu adevărat asta niciodată înainte.

— Şi în timp ce erai atent la lucrurile astea, erai momentan eliberat de visele cu ochii deschişi, de amintiri, de anticipări, de noţiuni prosteşti, de toate simptomele legate de *eul* tău.

— Nu *eu* sînt cel ce gust?

Shanta privi spre soţul ei, aflat către capătul mesei.

— Ce-ai răspunde, Vijaya?

— E vorba de ceva aflat undeva între eul şi non-eul meu. Gustul reprezintă un non-eu care face ceva pentru întregul organism. Şi în acelaşi timp gustatul mă reprezintă pe mine, conştient de ceea ce se petrece. Iar acesta-i rostul rugăciunii noastre mestecate – să mă facă pe mine mai conştient de ceea ce este capabil non-eul.

— Foarte frumos, fu comentariul lui Will. Dar care-i rostul moralei?

— Rostul moralei, îi răspunse Shanta, este că atunci cînd ai învăţat să dai mai multă atenţie unei părţi mai mari a non-eului din mediul înconjurător (aceasta-i mîncarea) şi unei părţi mai mari a non-eului din organismul tău (acestea sînt senzaţiile tale legate de gust), te poţi trezi dintr-odată dînd atenţie non-eului aflat în capătul cel mai îndepărtat al conştiinţei sau poate ar fi mai bine, continuă Shanta, s-o iau invers. Non-eului aflat la capătul cel mai îndepărtat al conştiinţei tale i-ar fi mai uşor să se dezvăluie unui eu care a învăţat să fie mai conştient de non-eul din punct de vedere fiziologic. Fu întreruptă de o bufnitură, urmată de urletul unuia din gemeni. După care, continuă ea în timp ce ştergea mizeria de pe podea, trebuie să mai iei în considerare şi problema eului şi a non-eului în relaţie cu oamenii mai scunzi de un metru şi

jumătate. Se va acorda un premiu de şaizeci şi patru de mii de crore sau rupii oricui va veni cu o soluţie infailibilă. Şterse ochii copilului, îl făcu să-şi sufle nasul, apoi îl sărută şi merse la cuptor după un alt castron de orez.

— Care vă sînt sarcinile în după-amiaza asta? îi întrebă Vijaya pe copii atunci cînd masa luă sfîrşit.

— Sîntem de serviciu la speriat ciorile, răspunse Tom Krishna plin de importanţă.

— Chiar pe cîmpia de din vale de şcoală, adăugă Mary Sarojini.

— Atunci o să vă duc pînă acolo cu maşina, spuse Vijaya. Întorcîndu-se către Will Farnaby îl întrebă: Vrei să vii cu noi?

Will făcu semn că da.

— Şi dacă este permis, spuse el, mi-ar plăcea să văd şcoala şi, odată ajuns acolo, să asist, poate, la cîteva ore.

De pe verandă, Shanta le făcu la revedere cu mîna; cîteva minute mai tîrziu, ajunseră în preajma jeepului parcat.

— Şcoala este în partea cealaltă a satului, explică Vijaya în timp ce pornea motorul. Va trebui s-o luăm pe drumul care ocoleşte. Acesta coboară şi apoi urcă din nou.

Cborîră printre ogoare în terase cultivate cu orez, porumb şi cartof dulce, apoi ajunseră la acelaşi nivel, de-a lungul unei linii de hotar, cu un iaz mic şi mocirlos în stînga şi o livadă cu arbori de fructul-pîinii în dreapta, şi în cele din urmă urcară iarăşi printre alte ogoare, unele verzi, altele aurii – iar acolo se afla şoseaua, albă, spaţioasă, aşternîndu-se sub copaci înalţi, umbroşi.

— Şi acolo-n vale, spuse Mary Sarojini, sînt sperietorile de ciori.

Will privi în direcţia în care arăta ea. Pe cel mai apropiat dintre ogoarele în terase de sub ei, orezul galben era aproape gata de cules. Doi băieţei purtînd o pînză roz înfăşurată în jurul mijlocului şi o fetiţă într-o fustă albastră trăgeau cu rîndul de sforile care puneau în mişcare două marionete în mărime naturală, legate de pari la fiecare capăt al ogorului îngust. Păpuşile erau din lemn, frumos sculptate şi îmbrăcate, nu în zdrenţe, ci în cele mai splendide drapaje. Will le privi cu uimire.

— Nici Solomon, în gloria lui, nu era împodobit ca una din astea! exclamă el.

Însă pe de altă parte, continuă el să cugete, Solomon nu era decît un rege; aceste minunate sperietori de ciori erau fiinţe de un

rang mai înalt. Una era un Viitor Buddha, cealaltă era o variantă răsăriteană indiană, încîntător de veselă, a Dumnezeului-Tată, aşa cum putea fi văzut în capela Sixtină, aplecîndu-se deasupra nou-creatului Adam. Cu fiecare mişcare a sforii, Viitorul Buddha îşi legăna capul, îşi descrucişa picioarele din poziţia lotus, dansa un scurt fandango prin aer, apoi le încrucişa din nou şi rămînea nemişcat un moment, pînă cînd o nouă smucitură bruscă a sforii îi deranja încă o dată meditaţiile. Între timp, Dumnezeu-Tatăl îşi flutura braţele întinse, îşi mişca degetul arătător într-un gest înspăimîntător de avertizare, îşi deschidea şi închidea gura înconjurată de păr de cal şi-şi rostogolea o pereche de ochi care, fiind făcuţi din sticlă, aruncau flăcări ameninţătoare înspre orice pasăre care îndrăznea să se apropie de orez. Şi în tot acest timp, un vînt vioi îi flutura mantiile de un galben strălucitor, cu un model îndrăzneţ – cu maro, alb şi negru – cu tigri şi maimuţe, în vreme ce mantiile Viitorului Buddha, din material sintetic roşu şi portocaliu, se umflau şi fîlfîiau în jurul lui în clinchetul eolian a zeci de clopoţei de argint.

— Toate sperietorile voastre arată aşa? întrebă Will.

— A fost ideea Bătrînului Raja, răspunse Vijaya. El a vrut să-i facă pe copii să înţeleagă că toţi zeii sînt plăsmuiţi de om şi că noi sîntem cei care îi tragem de sfori dîndu-le astfel puterea de a trage şi ei de ale noastre.

— Îi facem să danseze, spuse Tom Krishna, îi facem să se bîţîie, rîse el încîntat.

Vijaya întinse o mînă enormă şi lovi uşor capul acoperit de cîrlionţi întunecaţi al copilului.

— Aşa te vreau! Şi întorcîndu-se iar către Will spuse, imitînd, în mod evident, felul de a vorbi al Bătrînului Raja: *Ghilimele* „zeii“ *închid ghilimelele* – meritul lor cel mai mare, în afara celui de a speria păsările şi *ghilimele* „păcătoşii“ *închid ghilimelele* şi, ocazional poate, de a-i consola pe nefericiţi, consistă în următorul lucru: fiind ridicaţi pe pîrmaci, trebuie să fie priviţi de jos în sus; şi atunci cînd cineva priveşte în sus, chiar şi la un zeu, cu greu poate trece cu vederea cerul de dincolo de el. Şi ce este cerul? Aer şi lumină împrăştiată; dar şi un simbol al neantului nemărginit şi (iertată-mi fie metafora) *greu* de rod, din care totul – cele pline de viaţă şi cele lipsite de viaţă, păpuşarii şi marionetele lor divine – se

naşte în universul pe care-l ştim, sau mai degrabă pe care credem că-l ştim.

Mary Sarojini, care ascultase cu luare-aminte, dădu din cap aprobator.

— Tata obişnuia să spună, interveni ea, că e mai bine să priveşti păsările pe cer. Păsările nu sînt cuvinte, spunea el. Păsările sînt adevărate. La fel de adevărate ca şi cerul.

Vijaya opri maşina.

— Distracţie plăcută, spuse el în timp ce copiii săreau din maşină. Faceţi-i să danseze şi să se bîţîie!

Ţipînd, Tom Krishna şi Mary Sarojini fugiră în vale, să se alăture micului grup de pe ogorul din josul drumului.

— Iar acum, să ne-ndreptăm înspre laturile mai solemne ale educaţiei.

Vijaya întoarse jeepul pe şoseaua care ducea către şcoală.

— O să las maşina aici şi o să mă întorc pe jos pînă la staţiune. Cînd crezi c-ai văzut de ajuns, roagă pe cineva să conducă maşina şi să te aducă, spuse el, apoi opri motorul şi-i dădu cheia lui Will.

În cancelarie, directoarea, doamna Narayan, discuta cu un bărbat cu părul alb, cu o faţă lungă, cam tristă şi plină de riduri şi creţuri, ca a unui ogar.

— Domnul Chandra Menon, explică Vijaya cînd prezentările au fost făcute, este subsecretarul nostru pe Educaţie.

— Care ne face una dintre vizitele periodice de inspecţie ale domniei sale, spuse directoarea.

— Şi care aprobă întru totul ceea ce vede, adăugă subsecretarul cu o plecăciune curtenitoare în direcţia doamnei Narayan.

Vijaya se scuză:

— Trebuie să mă întorc la lucru, spuse el, apoi se îndreptă spre uşă.

— Vă interesează în mod special educaţia? întrebă domnul Menon.

— Mai bine zis, sînt în mod special neştiutor, răspunse Will. Eu am fost doar crescut, niciodată educat. De aceea aş vrea să arunc o privire asupra adevăratului proces de educaţie.

— Ei bine, aţi venit în locul potrivit, îl asigură subsecretarul. New Rothamsted este una dintre şcolile noastre cele mai bune.

— După ce criteriu evaluaţi dumneavoastră o şcoală bună?

— După succes.

— În ce privinţă? În cîştigarea burselor? În pregătirea în vederea obţinerii slujbelor? În respectarea imperativelor categorice locale?

— În toate acestea, bineînţeles, spuse domnul Menon. Însă rămîne întrebarea fundamentală: La ce sînt buni băieţii şi fetele?

Will strînse din umeri, dar răspunse:

— Depinde de locul în care se întîmplă să fii domiciliat. De exemplu, la ce sînt buni băieţii şi fetele în America? Răspuns: la consumul în masă. Iar corolarele consumului în masă sînt comunicarea în masă, publicitatea în masă, drogurile în masă – sub forma televiziunii, a meprobamatului, a gîndirii pozitive şi a ţigărilor. Şi acum că Europa şi-a făcut debutul în producţia de masă, la ce vor fi buni băieţii şi fetele ei? La consumul în masă şi tot restul, exact ca băieţii şi fetele din America. În vreme ce în Rusia răspunsul e diferit. Băieţii şi fetele sînt buni pentru consolidarea statului naţional. De aici toţi acei ingineri şi profesori de ştiinţe, ca să nu mai pomenim de cele cincizeci de divizii gata de luptă şi echipate cu absolut orice, de la tancuri pînă la bombe cu hidrogen şi rachete cu rază mare de acţiune. În China este oarecum la fel, însă mult mai rău. La ce sînt buni băieţii şi fetele? Pentru carne de tun, forţă de muncă în industrie, forţă de muncă în agricultură, forţă de muncă la drumuri şi şosele. Aşa că estu-i est şi vestu-i vest, pentru moment. Dar cele două se pot întîlni într-unul din două feluri. Occidentul se poate speria într-atît de tare de Orient, încît să renunţe a se mai gîndi că băieţii şi fetele sînt destinaţi consumului în masă şi să hotărască în schimb că sînt buni drept carne de tun şi pentru consolidarea statului. Respectiv, Orientul se poate trezi sub o asemenea presiune exercitată de masele înfometate de aparatură, care tînjesc să devină occidentale, încît va trebui să-şi schimbe felul de a gîndi şi să spună că băieţii şi fetele sînt într-adevăr buni pentru consumul în masă. Dar asta-i pentru viitor. În ceea ce priveşte prezentul, răspunsurile actuale la întrebarea dumitale se exclud reciproc.

— Şi ambele răspunsuri, spuse domnul Menon, sînt diferite de ale noastre. La ce sînt buni băieţii şi fetele din Pala? Nici pentru consum în masă, nici pentru consolidarea statului. Statul trebuie să existe, bineînţeles. Şi trebuie să existe în egală măsură pentru toată

lumea, asta se înţelege de la sine. Doar în aceste condiţii băieţii şi fetele pot descoperi la ce sînt buni de fapt, doar în aceste condiţii putem face totul în privinţa aceasta.

— Şi de fapt la ce *sînt* buni?

— La desăvîrşire, la a fi transformaţi în fiinţe pe deplin umane.

Will făcu un gest de încuviinţare.

— *Însemnări asupra celor ce sînt*, comentă el. Transformă-te în ceea ce eşti cu adevărat.

— Bătrînul Raja, continuă domnul Menon, era în primul rînd preocupat de ceea ce sînt oamenii cu adevărat la nivelul de dincolo de individualitate. Şi, bineînţeles, sîntem şi noi la fel de mult interesaţi de asta. Dar prima noastră grijă este educaţia elementară, iar educaţia elementară trebuie să se ocupe de indivizi în toată diversitatea lor, diversitate care ţine de formă, mărime, temperament, haruri şi deficienţe. Indivizii în unitatea lor transcendentală reprezintă obiectul educaţiei superioare. Aceea începe în adolescenţă şi merge mînă-n mînă cu educaţia avansată.

— Începe, după cîte înţeleg eu, spuse Will, odată cu prima experienţă a medicamentului-*moksha.*

— Deci ai auzit de medicamentul-*moksha*?

— Chiar l-am văzut în acţiune.

— Doctorul Robert, explică directoarea, l-a dus ieri să vadă o iniţiere.

— Care m-a impresionat profund, adăugă Will. Cînd mă gîndesc la educaţia *mea* religioasă... Lăsă fraza neterminată, în mod elocvent.

— Ei bine, după cum spuneam, reluă domnul Menon, adolescenţii obţin în paralel ambele tipuri de educaţie. Sînt ajutaţi să experimenteze unitatea lor transcendentală laolaltă cu toate celelalte fiinţe sensibile şi în acelaşi timp învaţă, la orele de psihologie şi fiziologie, că fiecare dintre noi este unic prin constituţia sa, că oricine este diferit de oricine altcineva.

— Cînd eram la şcoală, spuse Will, pedagogii îşi dădeau toată silinţa să niveleze acele diferenţe sau cel puţin să le spoiască în culorile aceluiaşi ideal al victorianismului tîrziu: idealul gentlemanului anglican şcolit, dar jucător de fotbal. Ce faceţi *dumneavoastră* în privinţa faptului că oricine este diferit de oricine altcineva?

— Începem, răspunse domnul Menon, prin a evalua diferenţele. Mai precis, cine sau ce anume este copilul acesta din perspectivă anatomică, biochimică şi psihologică? În ierarhia organică, ce anume are întîietate – maţul, muşchiul sau sistemul lui nervos? Cît de aproape se află de aceste extreme polare? Cît de armonioasă sau cît de haotică este combinaţia elementelor componente fizice şi mentale? Cît de mare este dorinţa lui înnăscută de a domina, de a fi sociabil sau de a se retrage în lumea lui lăuntrică? Şi în ce fel i se desfăşoară gîndirea, percepţia şi memoria? Este tipul care vizualizează sau care nu vizualizează? Mintea lui lucrează oare cu imagini sau cu cuvinte, cu ambele deodată sau cu nici una? Cît de aproape de suprafaţă este capacitatea lui de a spune poveşti? Vede oare lumea aşa cum o vedeau Wordsworth[1] sau Traherne[2] atunci cînd erau copii? Şi dacă da, ce se poate face pentru ca strălucirea şi prospeţimea să nu se transforme în lumina palidă a zilei obişnuite? Sau, în termeni mai generali, cum îi putem educa pe copiii noştri la nivel conceptual fără să le distrugem capacitatea pentru experimentarea nonverbală intensă? Cum putem reconcilia analiza cu viziunea? Şi mai există zeci de alte întrebări care trebuie să fie puse şi cărora trebuie să li se dea răspuns. De exemplu, oare absoarbe copilul acesta toate vitaminele din mîncarea lui sau este subiectul vreunei deficienţe cronice care, dacă nu este recunoscută şi tratată, îi va scădea vitalitatea, îi va întuneca starea de spirit, îl va face să vadă urîţenia, să simtă plictiseala şi să gîndească prost sau răutăcios? Ce se-ntîmplă cu glicemia lui? Dar cu respiraţia lui? Dar cu poziţia şi cu felul în care îşi foloseşte organismul atunci cînd munceşte, se joacă, studiază? Şi mai există toate întrebările care au de-a face cu înzestrările speciale. Dă semn c-ar avea vreun talent la muzică, la matematică, la mînuirea cuvintelor, la observaţia minuţioasă şi la gîndirea logică şi imaginativă în relaţie cu ceea ce percepe? Şi, în final, cît de influenţabil urmează să fie cînd va creşte mare? Toţi copiii sînt subiecţi buni de hipnotizat, atît de buni încît patru din cinci pot fi predispuşi la somnambulism. La adulţi, proporţia este inversă. Patru din cinci nu pot fi predispuşi la somnambulism. Din oricare o sută de copii, care sînt cei douăzeci care vor fi sugestionabili pînă la limita somnambulismului?

— Îi puteţi detecta dinainte? întrebă Will. Şi dacă-i aşa, ce rost

are să-i detectaţi?

— Îi putem detecta, răspunse domnul Menon. Şi este foarte important ca ei să fie detectaţi. Deosebit de important în partea *dumitale* de lume. Politic vorbind, cei douăzeci la sută care pot fi uşor hipnotizaţi chiar pînă la limită sînt elementul cel mai periculos al societăţilor voastre.

— Periculos?

— Pentru că aceşti oameni sînt victimele predestinate ale propagandismului. Într-o democraţie de modă veche, preştiinţifică, orice vrăjitor cu o organizare bună în spate îi poate transforma pe cei douăzeci la sută de potenţiali somnambuli într-o armată de fanatici înregimentaţi, dedicaţi gloriei şi mai măreţe şi puterii hipnotizatorului lor. Iar într-o dictatură, aceiaşi potenţiali somnambuli pot fi împinşi prin vorbe spre o credinţă implicită şi mobilizaţi în calitate de miez al partidului omnipotent. Aşa că, vezi dumneata, pentru oricare societate care preţuieşte libertatea este foarte important să fie capabilă să-i detecteze pe viitorii somnambuli atunci cînd sînt tineri. Odată ce au fost reperaţi, pot fi hipnotizaţi şi antrenaţi în mod sistematic să *nu* se lase uşor hipnotizaţi de către inamicii libertăţii. Şi în acelaşi timp, bineînţeles, ar fi indicat să vă reorganizaţi structurile sociale în aşa fel încît să faceţi ca duşmanilor libertăţii să le fie greu sau imposibil să se ridice sau să aibă vreo influenţă.

— Şi aceasta, să înţeleg, este starea de lucruri în Pala?

— Întocmai, spuse domnul Menon. Şi de aceea potenţialii *noştri* somnambuli nu constituie un pericol.

— Atunci de ce vă mai obosiţi să-i reperaţi dinainte?

— Pentru că, dacă este bine folosit, darul lor e foarte valoros.

— Pentru Controlul Destinului? întrebă Will, amintindu-şi de lebedele terapeutice şi de toate lucrurile pe care i le spusese Susila despre cum să-ţi apeşi propriile butoane.

Subsecretarul clătină din cap.

— Controlul Destinului nu cere nimic altceva decît o transă uşoară. Practic, toată lumea e în stare de aşa ceva. Potenţialii somnambuli sînt acei douăzeci la sută care pot intra într-o transă foarte adîncă. Şi doar într-o transă foarte adîncă – şi numai aflată într-o transă foarte adîncă – o persoană poate fi învăţată cum să modifice timpul.

— *Voi* puteţi modifica timpul? întrebă Will.

Domnul Menon clătină din cap.

— Din păcate eu n-aş putea pătrunde niciodată suficient de adînc. Tot ceea ce ştiu a trebuit să învăţ prin metoda lungă şi lentă. Doamna Narayan a fost mai norocoasă. Fiind una dintre cei douăzeci la sută de privilegiaţi, a putut să parcurgă tot felul de scurtături educaţionale care pentru noi, ceilalţi, erau complet închise.

— Ce fel de scurtături? întrebă Will, întorcîndu-se înspre directoare.

— Scurtături pentru memorare, răspunse ea, scurtături pentru calcul, gîndire şi rezolvarea problemelor. Începi prin a învăţa cum să trăieşti douăzeci de secunde ca fiind zece minute, un minut ca fiind o jumătate de oră. În transă profundă acest lucru este într-adevăr foarte uşor. Asculţi sugestiile profesorului şi rămîi acolo tăcut un timp îndelungat, îndelungat. Două ore întregi – ai fi gata să juri că-i aşa. Atunci cînd eşti adus înapoi, te uiţi la ceas. Experienţa celor două ore a fost telescopată în exact patru minute pe ceas.

— Cum anume?

— Nimeni nu ştie cum anume, spuse domnul Menon. Dar toate anecdotele despre oameni care se îneacă şi-şi văd viaţa întreagă derulîndu-se înaintea lor în cîteva secunde sînt întru totul adevărate. Mintea şi sistemul nervos – sau mai degrabă anumite minţi şi anumite sisteme nervoase – se-ntîmplă să fie capabile de acest lucru curios; asta este tot ce se ştie. Am descoperit faptul acesta acum vreo şaizeci de ani şi de atunci încoace l-am tot exploatat. Îl exploatăm, printre alte lucruri, în scopuri educaţionale.

— De exemplu, continuă doamna Narayan, să luăm o problemă de matematică. În stare normală ţi-ar putea lua o jumătate de oră ca s-o rezolvi. Însă acum modifici timpul pînă în punctul în care un minut este echivalentul subiectiv a treizeci de minute. Apoi te apuci să rezolvi problema. Treizeci de minute subiective mai tîrziu, o ai gata rezolvată. Însă treizeci de minute subiective înseamnă un minut pe ceas. Fără nici cea mai mică senzaţie de grabă sau stres, ai lucrat la fel de repede ca unul dintre băieţii extraordinar de talentaţi la calcul, care mai apar din cînd în cînd. Genii viitoare

precum Ampère şi Gauss sau viitori idioţi precum Dase, toţi aceştia, printr-o şmecherie înnăscută ce le permite modificarea timpului, devin capabili de a îndeplini munca grea a unei ore în cîteva secunde. Eu sînt doar o studentă mediocră; dar puteam intra într-o transă adîncă, ceea ce însemna că puteam fi învăţată cum să-mi telescopez timpul în a treizecea parte a duratei normale. Rezultat: eram capabilă să acopăr un spaţiu intelectual cu mult mai întins decît aş fi acoperit dacă ar fi trebuit să învăţ totul în felul obişnuit. Îţi poţi închipui ce se întîmplă cînd cineva cu un IQ de geniu este capabil de modificare temporală. Rezultatele sînt fantastice!

— Din nefericire, spuse domnul Menon, aceştia nu sînt pe toate drumurile. În ultimele două generaţii am avut doar doi modificatori temporali de geniu real şi doar cinci sau şase care le călcau pe urme. Însă lucrurile pe care Pala le datorează acelor cîţiva sînt incalculabile. Aşadar nu-i de mirare că sîntem foarte vigilenţi în privinţa potenţialilor somnambuli!

— Ei bine, în mod sigur puneţi o mulţime de întrebări iscoditoare legate de micii voştri elevi, trase Will concluzia după o scurtă tăcere. Ce faceţi după ce aflaţi răspunsurile?

— Începem să-i educăm corespunzător, spuse domnul Menon. De exemplu, punem întrebări legate de fizicul şi de temperamentul fiecărui copil. Atunci cînd avem răspunsurile, îi alegem pe copiii cei mai timizi, cei mai timoraţi, cei mai sensibili şi introvertiţi şi îi adunăm într-un singur grup. Apoi, încetul cu încetul, grupul este lărgit. Mai întîi sînt introduşi cîţiva copii cu tendinţe înspre sociabilitate nediscriminatorie. Apoi, unul sau doi micuţi musculoşi sau una sau două micuţe musculoase – copii cu tendinţe înspre agresivitate şi dorinţă de putere. E metoda cea mai bună, am descoperit noi, pentru a-i face pe băieţii şi fetele aflaţi la cele trei extreme polare să se înţeleagă şi să se tolereze unii pe alţii. După cîteva luni de amestec controlat cu grijă, aceştia sînt gata să recunoască faptul că oamenii cu un alt fel de constituţie ereditară au tot atîta drept la existenţă ca şi ei.

— Iar acest principiu, spuse doamna Narayan, se predă în mod explicit şi se aplică în mod progresiv. În clasele inferioare desfăşurăm procesul de predare prin analogie cu animale cunoscute. Pisicilor le place să stea singure. Oilor le place să stea

laolaltă. Jderii sînt foarte periculoşi şi nu pot fi îmblînziţi. Porcuşorii de Guineea sînt blînzi şi prietenoşi. Sînteţi o persoană de tip pisică sau o persoană de tip oaie, de tip porcuşor de Guineea sau de tip jder? Vorbind despre asta prin parabole cu animale, pînă şi copiii foarte mici pot înţelege realitatea diversităţii umane şi nevoia toleranţei reciproce, a iertării reciproce.

— Şi mai tîrziu, continuă domnul Menon, cînd ajung să citească *Gita*[3], le vorbim despre legătura dintre constituţia fizică şi religie. Oamenilor de tip oaie şi celor de tip porcuşor de Guineea le plac ritualul, ceremoniile publice şi emoţiile revitaliste; preferinţele lor temperamentale pot fi direcţionate înspre Calea Devoţiunii. Oamenilor-pisică le place să fie singuri, iar cugetările lor singuratice pot deveni Calea Autocunoaşterii. Oamenii de tip jder vor să *facă* lucruri, iar problema este cum să transformi agresivitatea lor energică în Calea Acţiunii Dezinteresate.

— Iar mijlocul spre Calea Acţiunii Dezinteresate este ceea ce priveam ieri, spuse Will. Calea care trece prin tăiatul lemnelor şi căţăratul pe stînci – aşa este?

— Tăiatul lemnelor şi căţăratul pe stînci, spuse domnul Menon, sînt cazuri speciale. Hai să generalizăm şi să spunem că mijlocul spre *toate* Căile trece prin redirecţionarea puterii.

— Ce înseamnă asta?

— Principiul este foarte simplu. Ia puterea generată de frică, invidie, de prea multă noradrenalină sau altminteri de vreun impuls înnăscut care se-ntîmplă să fie în acel moment nelalocul lui; o iei şi, în loc s-o foloseşti ca să faci ceva neplăcut pentru altcineva, în loc s-o reprimi şi astfel să faci ceva neplăcut pentru tine însuţi, o îndrepţi în mod conştient de-a lungul unui canal unde poate face ceva folositor sau, dacă nu ceva folositor, cel puţin nu dăunător.

— Iată un caz simplu, spuse directoarea. Un copil furios sau frustrat a acumulat suficientă putere pentru o criză de plîns, pentru vorbe urîte sau pentru o bătaie. Dacă puterea generată este suficientă pentru oricare din acele lucruri, este suficientă pentru alergare sau dans şi mai mult decît suficientă pentru cinci respiraţii adînci. Mai tîrziu, vă voi arăta cîteva dansuri. Pentru moment, să ne limităm la respiraţie. Orice persoană enervată care respiră adînc de cinci ori, eliberează multă tensiune şi, astfel, face

să-i fie mai uşor să se comporte raţional. Aşadar îi învăţăm pe copiii noştri tot felul de jocuri de respiraţie de practicat ori de cîte ori sînt furioşi sau supăraţi. Unele jocuri sînt competitive. Care dintre cei doi competitori pot inspira mai adînc şi rosti „OM“ pe expiraţie, pentru un timp mai îndelungat? Este un duel care se sfîrşeşte, aproape întotdeauna, în reconciliere. Dar bineînţeles că există multe ocazii cînd respiraţia competitivă nu este potrivită. Aşa că iată un mic joc pe care un copil foarte supărat îl poate juca de unul singur, un joc bazat pe folclorul local. Orice copil palanez a crescut cu legende budiste şi, în cele mai multe dintre basmele acestea pioase, cineva are viziunea unei fiinţe celeste – un Bodhisattva, să zicem, într-o explozie de lumini, de bijuterii şi de curcubee. Şi împreună cu viziunea minunată întotdeauna mai există şi o mireasmă la fel de minunată, explozia de lumini fiind însoţită de un parfum încîntător. Ei bine, noi luăm aceste fantezii tradiţionale – care, nu trebuie s-o mai spun, sînt bazate toate pe experienţe vizonare reale de felul celor induse prin post, deprivare senzorială sau ciuperci – şi le punem la lucru. Sentimentele violente, le spunem noi copiilor, sînt aidoma cutremurelor. Ne zguduie atît de tare, încît apar crăpături în zidul care separă eurile noastre intime de Natura Buddha universală, comună. Cînd te înfurii, ceva în interiorul tău se crapă şi, prin crăpături, iese o adiere din mireasma cerească a iluminării. Precum champaca, ylang-ylangul, precum gardeniile, doar că infinit mai minunată. Aşa că nu rata acest sentiment binecuvîntat pe care l-ai eliberat din întîmplare. E acolo de fiecare dată cînd te înfurii. Inspiră-l, respiră-l, umple-ţi plămînii cu el. Iar şi iar.

— Şi chiar o fac?

— După cîteva săptămîni de predare, cei mai mulţi dintre ei o fac ca pe ceva firesc. Şi mai mult de-atît, mulţi dintre ei chiar simt acel parfum. Vechea poruncă represivă „să nu faci“ a fost tradusă într-o nouă formulă expresivă şi aducătoare de satisfacţii, „să faci“. Puterea potenţial dăunătoare a fost redirecţionată înspre canale unde nu numai că este inofensivă, dar poate de fapt să facă bine. Şi bineînţeles că între timp le-am dat copiilor o educaţie sistematică şi atent planificată, în domeniul percepţiei şi în cel al folosirii corecte a limbajului. Au fost învăţaţi să dea atenţie lucrurilor pe care le văd şi le aud şi, în acelaşi timp, li se cere să observe cum anume

sentimentele şi dorinţele lor afectează ceea ce ei experimentează în lumea exterioară şi cum anume obiceiurile lor verbale le afectează nu numai sentimentele şi dorinţele, dar chiar şi senzaţiile. Ceea ce înregistrază urechile şi ochii mei este una; ceea ce cuvintele pe care le folosesc, starea de spirit în care mă aflu şi scopurile pe care le urmăresc îmi permit să percep, să înţeleg şi să acţionez ca atare este cu totul altceva. Aşa că, vezi dumneata, toate sînt aduse laolaltă într-un sigur proces educaţional. Ceea ce le dăm copiilor este deopotrivă o educaţie a percepţiei şi a imaginaţiei, o educaţie în fiziologie şi psihologie aplicată, o educaţie în etica practică şi religia practică, o educaţie vizînd folosirea corectă a limbii şi o educaţie vizînd autocunoaşterea. Într-un cuvînt, un antrenament al întregului cuget-trup în toate aspectele lui.

— Ce relevanţă are acest antrenament elaborat al întregului cuget-trup pentru educaţia de tip teoretic? Îl ajută pe copil să facă adunări, să scrie corect gramatical sau să înţeleagă fizica elementară? întrebă Will.

— Ajută mult, spuse domnul Menon. Un complex cuget-trup antrenat învaţă mai repede şi mai temeinic decît unul needucat. De asemenea, este mai capabil să relaţioneze faptele de idei şi ambele de propria viaţă în desfăşurare.

Brusc şi surprinzător – pentru că acel chip prelung şi melancolic îţi lăsa impresia că era incompatibil cu orice expresie de voioşie mai accentuată decît un zîmbet destul de obosit –, subsecretarul izbucni într-un hohot de rîs sonor şi prelung.

— Unde-i gluma?

— Mă gîndeam la doi oameni pe care i-am cunoscut cînd am fost ultima dată în Anglia, la Cambridge. Unul dintre ei era specialist în fizică atomică, celălalt era filosof. Amîndoi, absolut eminenţi. Însă în afara laboratorului unul avea o vîrstă mentală de aproape unsprezece ani, iar celălalt era bulimic, cu o problemă legată de greutate pe care refuza s-o înfrunte. Două exemple extreme a ceea ce se întîmplă atunci cînd iei un băiat deştept, îi dai cincisprezece ani de educaţie formală dintre cele mai intense şi neglijezi total să faci ceva pentru întregul cuget-trup care este cel ce trebuie să înveţe şi să trăiască.

— Iar sistemul vostru, din cîte pricep eu, nu produce genul acela de monstru academic?

Subsecretarul clătină din cap.

— Pînă să merg în Europa n-am văzut nimic de felul acesta. Sînt grotesc de caraghioşi, adăugă el. Dar cît de jalnici! Şi, sărmanii de ei, curios de respingători!

— Să fii respingător într-un mod jalnic şi curios, iată preţul pentru specializare.

— Pentru specializare, încuviinţă domnul Menon, dar nu în sensul în care de obicei folosiţi voi, oameni buni, acest cuvînt. În sensul acela, specializarea este necesară şi inevitabilă; fără specializare nu există civilizaţie. Iar dacă cineva educă întregul cuget-trup laolaltă cu intelectul utilizator de simboluri, felul acela de specializare necesară nu va dăuna prea mult. Dar voi nu educaţi întregul cuget-trup. Remediul vostru împotriva specializării prea ştiinţifice este frecventarea altor cîteva cursuri de ştiinţe umaniste. Excelent! Orice tip de educaţie ar trebui să includă cursuri de ştiinţe umaniste. Dar să nu ne lăsăm înşelaţi de nume. Prin ele însele, ştiinţele umaniste nu umanizează. Sînt pur şi simplu o altă formă de specializare la nivel simbolic. Să-l citeşti pe Platon sau să asculţi o prelegere asupra lui T.S. Eliot[4] nu educă fiinţa umană în tot întregul ei; întocmai precum cursurile de fizică sau chimie, ele îl educă doar pe manipulatorul de simboluri şi lasă restul întregului cuget-trup în starea lui virginală de ignoranţă şi nepricepere. De aici rezultă toate creaturile acelea jalnice şi respingătoare care m-au uimit atît de tare în prima mea călătorie în străinătate.

— Cum procedaţi cu educaţia teoretică? întrebă Will acum. Dar cu informaţiile indispensabile şi cu deprinderile intelectuale necesare? Predaţi în acelaşi fel ca noi?

— Predăm în felul în care probabil veţi preda voi în următorii zece sau cincisprezece ani. Să luăm matematica, de pildă. Din punct de vedere istoric, matematica a început cu elaborarea şmecheriilor folositoare, s-a transformat în metafizică şi în final s-a explicat pe sine în termeni de structură şi transformări logice. În şcolile noastre, noi inversăm procesul istoric. Începem cu structura şi logica; apoi, sărind peste metafizică, trecem de la principiile generale la aplicaţiile lor particulare.

— Şi copiii înţeleg?

— Mult mai bine decît atunci cînd se începe de la şmecheriile

folositoare. De pe la cinci ani, practic orice copil inteligent poate învăţa practic orice, cu condiţia ca întotdeauna să-i prezinţi lucrurile adecvat. Logic şi structurat, sub forma jocurilor şi a puzzle-urilor. Copiii se joacă şi, incredibil de repede, prind ideea. După care poţi continua cu aplicaţiile practice. Cînd li se predă în felul acesta, copiii pot învăţa cel puţin de trei ori mai mult decît de obicei, de patru ori mai temeinic, în jumătate de timp. Sau să luăm în considerare un alt domeniu în care se pot folosi jocuri pentru inducerea înţelegerii principiilor de bază. Toată gîndirea ştiinţifică se desfăşoară în termeni de probabilitate. Vechile adevăruri eterne prezintă doar un grad înalt de posibilitate; legile neschimbate ale naturii sînt doar medii statistice. Cum intră asemenea noţiuni profund improbabile în capetele copiilor? Jucînd la ruletă cu ei, dînd cu banul şi trăgînd la tombolă. Învăţîndu-i tot felul de jocuri cu cărţi, cu table şi zaruri.

— Piticot evoluţionist, iată jocul cel mai popular printre cei mici, spuse doamna Narayan. Un altul foarte îndrăgit este Fericitele Familii Mendeliene[5].

— Şi puţin mai tîrziu, adăugă domnul Menon, îi familiarizăm cu un joc ceva mai complicat, necesitînd patru jucători, cu un pachet de şaizeci de cărţi special ilustrate, împărţite în trei serii. Bridge psihologic îl numim noi. Şansa îţi dictează mîna la cărţi, însă felul în care joci este o chestiune de îndemînare, abilităţi şi cooperare cu partenerul.

— Psihologie, mendelism, evoluţie – educaţia voastră pare a fi preponderent biologică, spuse Will.

— Chiar *este*, încuviinţă domnul Menon. Accentul principal nu este pus pe fizică şi chimie, ci pe ştiinţele vieţii.

— Asta este o chestiune de principiu?

— Nu neapărat. Mai este şi o chestiune de comoditate şi necesitate economică. Nu avem bani pentru cercetare pe scară largă în fizică şi chimie şi nu avem cu adevărat nici o trebuinţă practică pentru acel tip de cercetare – nu avem industrii grele care să devină mai competitive, nici armament care să devină mai diabolic, nici cea mai slabă dorinţă de a ateriza pe partea cealaltă a lunii. Doar ambiţia modestă de a trăi ca fiinţe pe deplin umane, în armonie cu restul formelor de viaţă de pe această insulă, la această latitudine a planetei. Putem lua rezultatele cercetărilor voastre în

fizică şi chimie şi le putem aplica, dacă asta vrem sau dacă ne-o putem permite, pentru propriile noastre interese. Între timp, ne vom concentra asupra cercetării care promite să ne aducă binele cel mai mare, anume asupra domeniului ştiinţelor vieţii şi ale minţii. Dacă politicienii din ţările recent devenite independente ar avea vreun pic de minte, adăugă el, ar face la fel. Dar ei vor să-şi arate puterea; vor să aibă armate, vor să-i ajungă din urmă pe dependenţii robotizaţi de televizor ai Americii şi Europei. Voi n-aveţi nici o şansă, continuă el. Sînteţi iremediabil dedicaţi fizicii şi chimiei aplicate, cu toate consecinţele lor sumbre, militare, politice şi sociale. Însă ţările subdezvoltate nu şi-au asumat încă lucrul acesta. Ele nu sînt *nevoite* să vă urmeze exemplul. Sînt încă libere să meargă pe calea pe care *am mers şi noi* – calea biologiei aplicate, calea controlului fertilităţii, a producţiei limitate şi a industrializării selective pe care controlul fertilităţii o face posibilă, calea ce duce spre fericire, dinspre interior spre exterior, prin sănătate, printr-o stare de trezire, printr-o schimbare de atitudine în faţa lumii; nu înspre mirajul fericirii dinspre afară spre interior, prin jucării, pilule şi distracţii non-stop. Încă ar mai putea aleage calea noastră; însă nu vor, vor să fie exact ca voi, Dumnezeu să le ajute. Şi pentru că nu pot să facă ceea ce aţi făcut voi – în orice caz, nu în timpul pe care şi l-au stabilit ei înşişi –, sînt meniţi să sfîrşească în frustrare şi dezamăgire, predestinaţi nefericirii prăbuşirii şi anarhiei sociale, iar apoi nefericirii înrobirii de către tirani. Este o tragedie pe de-a-ntregul previzibilă, şi se-ndreaptă către ea cu bună ştiinţă.

— Şi nu putem face nimic ca să-i împiedicăm, adăugă directoarea.

— Nu putem face nimic, spuse domnul Menon, în afară de a continua să facem ceea ce facem acum şi de a spera, împotriva tuturor sorţilor, că exemplul unei naţiuni care a găsit o cale de a fi umană şi fericită poate fi imitat. Sînt puţine şanse; dar s-ar putea întîmpla.

— Asta doar dacă nu se întîmplă mai întîi să ia naştere Marele Rendang.

— Asta doar dacă nu se întîmplă mai întîi să ia naştere Marele Rendang, aprobă grav domnul Menon. Între timp, noi trebuie să ne vedem de treabă, şi anume de educaţie. Mai sînt lucruri despre

care ai vrea să afli detalii, domnule Farnaby?

— Multe lucruri, spuse Will. De exemplu, cît de devreme începeţi predarea ştiinţei?

— Începem în acelaşi timp cînd începem înmulţirea şi împărţirea. Primele lecţii de ecologie.

— Ecologie? Nu-i puţin complicat?

— Tocmai acesta-i motivul pentru care începem cu ea. Nu le da niciodată copiilor ocazia de a-şi imagina că un lucru există în izolare. Fă să le fie clar de la bun început că orice tip de viaţă implică relaţionare. Arată-le exemple de relaţionare în păduri, pe cîmpii, în iazuri şi pîrîuri, în sat, în ţara din jurul lui. Fă-i să priceapă.

— Şi lăsaţi-mă să adaug, interveni directoarea, că întotdeauna predăm ştiinţa relaţionării în legătură cu etica relaţionării. Echilibru, cooperare, lipsă de excese – acestea sînt regulile în natură şi, traduse din fapt în morală, ar trebui să fie regulile printre oameni. Aşa cum am spus înainte, copiilor le vine uşor să înţeleagă o idee atunci cînd le este prezentată ca o parabolă cu animale. Noi le dăm o versiune actualizată a fabulelor lui Esop. Nu vechile ficţiuni antropomorfice, ci fabule ecologice adevărate, cu morale fireşti, terestre. Şi o altă parabolă minunată pentru copii este povestea eroziunii. Nu avem exemple bune de eroziuni pe aici, aşa că le arătăm fotografii cu ceea ce s-a întîmplat în Rendang, în India şi China, în Grecia şi Levant, în Africa şi America – în toate locurile în care oamenii lacomi şi proşti au încercat să ia fără să dea, să exploateze fără dragoste şi înţelegere. Purtaţi-vă frumos cu Natura şi Natura se va purta şi ea frumos cu voi. Răniţi sau distrugeţi Natura şi în curînd Natura vă va distruge şi ea pe voi. Într-un Dust Blow[6], „ce ţie nu-ţi place...“ devine evident – unui copil îi e mult mai uşor să recunoască şi să înţeleagă lucrul acesta decît într-o familie sau un sat erodat. Rănile psihologice nu se văd şi, oricum, copiii ştiu atît de puţine lucruri despre cei mai mari decît ei. Neavînd măsură de comparaţie, ei tind să ia de bună pînă şi cea mai rea situaţie, ca şi cînd ar ţine de natura lucrurilor. În vreme ce diferenţa dintre zece acri de pajişte şi zece acri de ravene şi nisip purtat de vînt este evidentă. Nisipul şi ravenele sînt parabole. Pus în faţa lor, copilul înţelege mai uşor nevoia de conservare, iar apoi îi e mai simplu să treacă de la conservare la moralitate, de la

Regula de Aur în relaţie cu plantele, animalele şi pământul care le susţine, la Regula de Aur în relaţie cu fiinţele umane. Şi iată un alt punct important: moralitatea spre care se îndreaptă un copil dinspre realităţile ecologiei şi parabolele eroziunii este o etică universală. Nu există Oameni Aleşi în natură, nici Pământuri Sfinte, nici Revelaţii Istorice Unice. Moralitatea conservării nu oferă nimănui motiv să se simtă superior sau să pretindă privilegii speciale. „Ce ţie nu-ţi place, altuia nu-i face“ se aplică relaţiilor noastre cu tot soiul de alte feluri de viaţă, în orice parte a lumii. Ne va fi permis să trăim pe planeta aceasta doar cîtă vreme vom trata întreaga natură cu compasiune şi inteligenţă. Ecologia elementară conduce direct la budismul elementar.

— Acum cîteva săptămîni, spuse Will după un moment de linişte, răsfoiam cartea lui Thorwald[7] despre ceea ce s-a întîmplat în răsăritul Germaniei între lunile ianuarie şi mai ale anului 1945. A citit-o careva dintre dumneavoastră?

Clătinară din cap.

— Atunci nici să n-o faceţi, îi sfătui Will. Eram în Dresda, la cinci luni după bombardamentul din februarie. Cincizeci sau şaizeci de mii de civili – în mare parte refugiaţi care se retrăgeau din calea ruşilor – au ars de vii într-o singură noapte. Şi toate astea pentru că micul Adolf nu învăţase niciodată ecologie, îşi aruncă Will zîmbetul feroce şi critic, nu fusese niciodată învăţat primele principii ale conservării.

Trebuia făcută o glumă, pentru că era prea oribil să vorbeşti serios despre asta.

Domnul Menon se ridică şi-şi luă servieta. Trebuia să plece. Îi strînse mîna lui Will. Se bucurase de cunoştinţă şi spera că domnului Farnaby îi va plăcea şederea în Pala. Între timp, dacă voia să afle mai multe despre educaţia palaneză, trebuia doar s-o întrebe pe doamna Narayan. Nimeni nu era mai în măsură decît dînsa să servească drept ghid şi instructor.

— Aţi vrea să vizitaţi cîteva săli de clasă? îl întrebă doamna Narayan după ce subsecretarul plecă.

Will se ridică şi o urmă afară din încăpere şi de-a lungul unui coridor.

— Ora de matematică, spuse directoarea în timp ce deschidea o uşă. Şi iată clasa a cincea avansată. A doamnei Anand.

Will se înclină atunci cînd fu prezentat. Profesoara cu părul alb îi zîmbi de bun-venit şi şopti:

— După cum vedeţi, sînt adînciţi în rezolvarea unei probleme.

Privi în jurul lui. Aşezaţi în bănci, vreo zece băieţi şi fete se încruntau deasupra caietelor lor într-o tăcere concentrată, care lăsa urme de dinţi pe creion. Capetele aplecate erau netede şi întunecate. Mai sus de pantalonii lor scurţi albi sau kaki, mai sus de fustele lungi, vesel colorate, trupurile aurii străluceau în arşiţă. Trupurile băieţilor care lăsau să se vadă coşul pieptului pe sub piele, trupurile fetelor, mai pline, mai netede, cu protuberanţe ale sînilor mici, ferme, sportive, elegante ca invenţiile unui sculptor rococo de nimfe. Şi toată lumea le lua ca atare. Ce uşurare, se gîndi Will, să te afli într-un loc unde Căderea era o doctrină învechită!

În tot acest timp, doamna Anand îi explica lui Will – *sotto voce*, pentru a nu distrage atenţia de la datoria lor celor care rezolvau problema – că întotdeauna îşi împărţea clasa în două grupe. Grupul celor care vizualizau, care gîndeau în termeni geometrici, precum grecii antici, şi grupul celor care nu vizualizau, care preferau algebra şi abstracţiunile lipsite de imagini. Oarecum fără voia lui, Will îşi retrase atenţia de la tinerele trupuri, de la frumoasa lume care nu cunoscuse Căderea şi se resemnă în a se arăta profund interesat de diversitatea umană şi de predarea matematicii.

Într-un final, îşi luară la revedere. Alături, într-o clasă zugrăvită în albastru pal, decorată cu animale tropicale şi cîţiva Bodhisattva alături de ale lor Shakti pieptoase, clasa a cincea inferioară avea ora de filosofie elementară aplicată, studiată de două ori pe săptămînă. Sînii de aici erau mai mici, braţele, mai subţiri şi mai puţin musculoase. Aceşti filosofi erau doar la un an distanţă de copilărie.

— Simbolurile sînt publice, spunea tînărul de la tablă atunci cînd Will şi doamna Narayan intrară în încăpere. Desenă un şir de cerculeţe, pe care le numerotă 1, 2, 3, 4 şi *n.* Aceştia sînt oameni, explică el. Apoi, plecînd de la fiecare cerculeţ, desenă cîte o linie care-l unea pe fiecare cu un pătrat aflat în stînga tablei. S, scrise el în centrul pătratului. S este sistemul de simboluri pe care oamenii le folosesc atunci cînd vor să-şi vorbească unii altora. Toţi vorbesc aceeaşi limbă – engleza, palaneza, limba eschimoşilor, depinde

unde se întîmplă să trăiască. Cuvintele sînt publice, ele aparţin tuturor vorbitorilor unei limbi date; sînt inventariate în dicţionare. Şi acum să aruncăm o privire asupra lucrurilor care se întîmplă acolo. Arătă prin fereastra deschisă. În contrast cu norul alb pe care se profilau, vreo şase papagali apărură în zbor, trecură prin spatele unui copac şi dispărură. Profesorul desenă un al doilea pătrat în partea opusă a tablei, îl numi E de la „evenimente“ şi îl uni prin linii cu cerculeţele. Ceea ce se întîmplă acolo este public – sau cel puţin destul de public, explică el. Şi ceea ce se întîmplă atunci cînd cineva vorbeşte sau scrie cuvinte – este tot public. Însă lucrurile care se petrec în interiorul acestor cerculeţe sînt private. Private, repetă el. Îşi puse o mînă pe piept şi mai spuse o dată: Private. Îşi frecă fruntea şi reluă: Private. Îşi atinse pleoapele şi vîrful nasului cu degetul arătător cafeniu, apoi lansă o invitaţie: Acum, să facem un experiment simplu. Spuneţi cuvîntul „ciupitură“.

— Ciupitură, rosti neregulat corul de voci. Ciupitură...

— C-I-U-P-I-T-U-R-Ă – ciupitură. Asta e ceva public, e ceva ce puteţi căuta în dicţionar. Dar acum, ciupiţi-vă. Tare! Şi mai tare!

Într-un acompaniament de chicote, de „aai“ şi „auu“, copiii făcură ce li se spusese.

— Poate cineva să simtă ce simte persoana de lîngă el?

Se auzi un cor de „nu“-uri.

— Aşadar, se pare că ar fi... Hai să vedem, cîţi sîntem? Îşi trecu privirea pe deasupra băncilor din faţa lui şi spuse: Se pare c-ar fi douăzeci şi trei de dureri distincte şi separate. Douăzeci şi trei doar în încăperea asta. Aproape trei miliarde în lumea întreagă. Plus durerile tuturor animalelor. Şi fiecare dintre aceste dureri este strict privată. Nu există nici o modalitate de a transfera experienţa de la un centru al durerii la alt centru al durerii. Nu există alt fel de comunicare decît indirect prin S. Arătă înspre pătratul din stînga tablei, apoi înspre cercurile din centru şi continuă: Dureri private, aici, în 1, 2, 3, 4 şi *n.* Informaţii despre dureri private, acolo, în S, acolo unde poţi să spui „ciupit“, care este un cuvînt public, trecut în dicţionar. Şi observaţi următorul lucru: există doar un singur cuvînt public „durere“ pentru trei miliarde de experienţe personale, deşi fiecare din dureri este probabil tot atît de diferită de toate celelalte după cum nasul meu este diferit de al vostru, iar

nasurile voastre sînt diferite unul de altul. Un cuvînt sugerează doar felurile în care lucrurile sau evenimentele de acelaşi fel general seamănă unul cu altul. Iată de ce cuvîntul este public. Şi, public fiind, nu poate în nici un fel sugera felurile în care evenimentele de acelaşi fel general sînt diferite unul de altul.

Urmă un moment de tăcere. Apoi profesorul îşi ridică privirea şi puse o întrebare:

— Ştie cineva ceva despre Mahakasyapa8?

Mai multe mîini se ridicară. El arătă cu degetul înspre o fetiţă în fustă albastră şi cu un colier de scoici, aşezată în primul rînd.

— Spune-ne tu, Amiya.

Cu răsuflarea întretăiată şi peltică, Amiya începu:

— Mahakasyapa, spuse ea, a fost singulul dintle disipoli care a înseles desple ce volbea Buddha.

— Şi despre ce vorbea?

— Nu volbea. Din causa aia nu înselegeau.

— Dar Mahakasyapa a înţeles despre ce vorbea, chiar dacă nu vorbea, aşa e?

Fetiţa aprobă, dînd din cap. Chiar aşa era.

— Cledeau că avea de gînd să sină o pledică, spuse ea, dal nu ela aşa. El doal a cules o floale şi a lidicat-o penlu ca tosi să se uite la ea.

— Şi aceea a fost predica, strigă un băieţel cu o pînză galbenă în jurul mijlocului, care se tot fîţîise pe scaunul lui, înfrîngîndu-şi cu greu dorinţa de a împărtăşi ceea ce ştia.

— Dar nimeni n-a putut înselege felul acela de pledică. Nimeni în afală de Mahakasyapa.

— Deci ce a spus Mahakasyapa atunci cînd Buddha a ridicat floarea?

— Nimic! a strigat triumfător cel cu pînza galbenă în jurul mijlocului.

— Doal a simsit, a continuat Amiya. Şi asta i-a alătat lui Buddha că el înselesese desple ce ela volba. Aşa că a simsit şi el şi au stat acolo, zîmbind întluna.

— Foarte bine, spuse profesorul. Şi acum, se întoarse înspre pînza cea galbenă, hai să auzim ce crezi tu că a înţeles Mahakasyapa.

Se aşternu tăcerea. Apoi, bosumflat, copilul clătină din cap.

— Nu ştiu, mormăi el.

— Ştie cineva?

Se făcură mai multe presupuneri. Poate că el înţelesese că oamenii se plictiseau la predici – chiar şi la predicile lui Buddha. Poate că îi plăceau florile tot atît de mult ca Celui Preamilostiv. Poate că a fost o floare albă şi asta l-a făcut să se gîndească la Lumina Pură. Sau poate a fost albastră şi asta era culoarea lui Shiva.

— Bune răspunsuri, spuse profesorul. În special primul. Predicile chiar *sînt* cam plictisitoare, în special pentru predicator. Dar se ridică o întrebare. Dacă oricare din răspunsurile voastre ar fi fost ceea ce a înţeles Mahakasyapa atunci cînd Buddha a ridicat floarea, de ce nu l-a rostit în tot atîtea cuvinte?

— Poate că nu ela un volbitol bun.

— Era un vorbitor excelent.

— Poate că-l dulea în gît.

— Dacă l-ar fi durut în gît, n-ar fi zîmbit atît de fericit.

— Spuneţi-ne *dumneavoatră*, strigă o voce ascuţită din spatele clasei.

— Da, spuneţi-ne *dumneavoastră*, i se alăturară vreo alte douăsprezece voci.

Profesorul clătină din cap.

— Dacă Mahakasyapa şi Cel Preamilostiv nu au putut să rostească asta în cuvinte, eu cum aş putea? Între timp, hai să ne mai uităm o dată la diagramele de pe tablă. Cuvinte publice, evenimente mai mult sau mai puţin publice şi apoi oameni, centre întru totul private ale durerii şi ale plăcerii. *Întru totul* private? întrebă el. Dar poate că asta nu-i tocmai adevărat. Poate, la urma urmei, există un fel de comunicare între cercuri – nu în felul în care comunic eu cu voi acum, prin cuvinte, ci direct. Şi poate că despre asta vorbea Buddha atunci cînd predica lui fără cuvinte despre o floare s-a încheiat. „Am comoara învăţăturilor fără greş“, le-a spus el discipolilor lui, „minunatul Cuget al Nirvanei, adevărata formă fără formă, dincolo de orice cuvinte, învăţătura care se dă şi se primeşte în afara oricărei doctrine. Pe aceasta i-am împărtăşit-o acum lui Mahakasyapa“. Luînd din nou creta, trasă o elipsă neregulată care închidea între marginile ei toate celelalte diagrame de pe tablă – cerculeţele reprezentînd fiinţele umane,

pătratul care reprezenta evenimentele şi celălalt pătrat care reprezenta cuvinte şi simboluri. Toate separate, spuse profesorul, şi totuşi toate în unul. Oameni, evenimente, cuvinte – toate sînt manifestări ale Cugetului, ale Realităţii, ale Neantului. Ceea ce Buddha voia să sugereze şi ceea ce a înţeles Mahakasyapa a fost că nu poţi rosti aceste învăţături, poţi doar să *fii* una cu ele. Asta este ceva ce veţi descoperi cu toţii cînd va veni vremea iniţierii voastre.

— E timpul să mergem mai departe, şopti directoarea. Şi, după ce uşa se închise în urma lor iar ei se aflau din nou pe coridor, îi spuse lui Will: Folosim acelaşi tip de abordare pentru predarea ştiinţelor, începînd cu botanica.

— De ce începeţi cu botanica?

— Pentru că poate fi foarte uşor corelată cu ceea ce se vorbea mai adineaori, cu povestea lui Mahakasyapa.

— Acesta este punctul de plecare?

— Nu, începem în mod prozaic, cu manualul. Copiilor li se dau toate datele evidente, elementare, ordonat aranjate în sertăraşele standard. Botanică nediluată, aceasta este prima fază, care se întinde timp de şase sau şapte săptămîni. După care au o dimineaţă întreagă pentru ceea ce noi numim înălţarea punţii. Două ore şi jumătate în care încercăm să-i facem să lege tot ceea ce au învăţat în lecţiile precedente de artă, limbă, religie, autocunoaştere.

— Botanica şi autocunoaşterea – cum înălţaţi o punte între ele?

— E destul de simplu, îl asigură doamna Narayan. Fiecărui copil i se dă o floare obişnuită – un hibiscus, de pildă, sau, încă şi mai bine (pentru că hibiscusul nu are parfum), o gardenie. Ce este o gardenie din punct de vedere ştiinţific? Din ce e formată? Petale, stamine, pistil, seminţe şi tot restul. Copiilor li se cere să facă în scris o descriere completă a florii, ilustrată cu un desen detaliat. După ce e gata, urmează o perioadă scurtă de răgaz, la finalul căreia li se citeşte povestea lui Mahakasyapa şi li se cere să gîndească la ea. Oare Buddha ţinea o lecţie de botanică? Sau oare le preda altceva discipolilor săi? Şi dacă da, ce anume?

— Chiar aşa, ce anume?

— Şi, bineînţeles, după cum povestea ilustrează clar, nu există răspuns care să poată fi pus în cuvinte. Aşa că le spunem băieţilor şi fetelor să nu se mai gîndească şi să privească. Dar nu priviţi analitic, le spunem, nu priviţi ca nişte oameni de ştiinţă, nici măcar

ca nişte grădinari. Eliberaţi-vă de orice lucru pe care-l ştiţi şi priviţi cu inocenţă deplină acest lucru infinit în improbabilitatea lui, care se află în faţa voastră. Priviţi-l ca şi cum n-aţi mai fi văzut niciodată pînă acum aşa ceva, ca şi cînd n-ar avea nume şi n-ar aparţine nici unei categorii cunoscute. Priviţi-l atent, dar în mod pasiv, receptiv, fără să puneţi etichete, fără să judecaţi sau să comparaţi. Şi, pe măsură ce-l priviţi, inhalaţi-i misterul, respiraţi-i spiritul raţiunii, parfumul înţelepciunii Tărîmului Celuilalt.

— Toate astea, comentă Will, sună foarte asemănător cu ceea ce spunea doctorul Robert la ceremonia de iniţiere.

— Bineînţeles că da, spuse doamna Narayan. Învăţînd cum să îmbrăţişezi perspectiva Mahakasyapa asupra lucrurilor te pregăteşti cel mai bine pentru experienţa medicamentului-*moksha*. Fiecare copil care ajunge la momentul iniţierii ajunge acolo după o lungă formare în arta de a fi receptiv. Mai întîi gardenia ca specimen biologic. Apoi, aceeaşi gardenie în unicitatea ei, gardenia aşa cum e văzută de artist, gardenia încă şi mai miraculoasă văzută de Buddha şi Mahakasyapa. Şi se înţelege de la sine, adăugă ea, că nu ne limităm la flori. Fiecare curs pe care-l fac copiii este punctat de sesiuni periodice de clădit punţi. Totul, de la broaşte disecate pînă la nebuloasele spiralate, totul ajunge să fie privit şi receptiv, şi conceptual, şi ca un dat al experienţei estetice sau spirituale, dar şi în termenii ştiinţei, ai istoriei sau ai economiei. Antrenarea receptivităţii este completarea şi antidotul la exersarea analizei şi manipulării simbolului. Ambele feluri de educaţie sînt absolut indispensabile. Dacă o neglijezi pe oricare dintre ele, nu vei evolua niciodată spre o fiinţă pe deplin umană.

Se lăsă tăcerea.

— Cum ar trebui să-i privim pe ceilalţi oameni? întrebă Will în cele din urmă. Ar trebui oare să adoptăm perspectiva Freud sau Cézanne? Perspectiva Proust sau Buddha?

Doamna Narayan rîse.

— Din ce perspectivă mă priviţi pe mine?

— În primul rînd, cred că din perspectiva sociologului, răspunse el. Vă privesc ca pe reprezentanta unei culturi necunoscute. Însă vă mai percep şi în mod receptiv. Mă gîndesc, dacă nu vă e cu supărare, că păreţi să fi îmbătrînit remarcabil de frumos; frumos din punct de vedere estetic, frumos din punct de vedere intelectual

şi psihologic şi frumos din punct de vedere spiritual, orice-ar însemna cuvîntul acesta – şi, dacă e să fiu receptiv, acesta e un lucru important. În schimb, dacă aleg să proiectez în loc să înţeleg, pot conceptualiza totul într-un nonsens absolut, încheie Will, slobozind un rîs uşor, ca de hienă.

— Dacă alegem s-o facem, putem întotdeauna substitui o noţiune proastă, primită de-a gata, cu cele mai bune imagini lăuntrice ale receptivităţii, spuse doamna Narayan. Întrebarea este de ce am vrea să facem genul acesta de alegere? De ce nu am alege să ascultăm ambele versiuni şi să le armonizăm perspectivele? Nici plăsmuitorul de concepte, tradiţionalist şi aplecat înspre analiză, nici receptorul de viziuni lăuntrice, pasiv, însă vigilent nu este infailibil; dar amîndoi împreună pot face o treabă destul de bună.

— Cît de eficientă este educaţia voastră în arta de a fi receptiv? întrebă acum Will.

— Există grade de receptivitate, răspunse ea. Un grad foarte scăzut într-o lecţie de ştiinţe, de exemplu. Ştiinţele încep cu observaţia, însă observaţia este mereu selectivă. Trebuie să priveşti lumea printr-o reţea de concepte proiectate. Apoi iei medicamentul-*moksha* şi brusc dispar toate conceptele. Nu selectezi şi clasifici imediat tot ceea ce trăieşti; pur şi simplu absorbi totul. Este ca în poezia aceea de Wordsworth, „Adu cu tine o inimă care priveşte şi primeşte“[9]. În sesiunile de clădit punţi pe care le-am descris, încă mai există un grad mare de selectare şi proiectare activă, însă nu într-atît de mare ca în lecţia precedentă de ştiinţe. Copiii nu se transformă dintr-odată în nişte mici Tathagata; nu ajung la acea receptivitate pură care vine odată cu medicamentul-*moksha*. Nici pe departe. Tot ce putem spune este că învaţă să o ia mai uşor cu denumirile şi noţiunile. Pentru o vreme, acumulează mult mai mult decît dau.

— Ce-i puneţi să facă cu ceea ce acumulează?

— Doar să încerce imposibilul, răspunse doamna Narayan zîmbind. Copiilor li se cere să-şi traducă trăirile în cuvinte. Ca exemplu de dăruire curată, neconceptualizată, ce *este* de fapt această floare, această broască disecată, această planetă de la capătul celălalt al telescopului? Ce anume reprezintă? La ce vă face să vă gîndiţi, ce simţiţi, ce vă imaginaţi, ce vă amintiţi? Încercaţi să puneţi totul pe hîrtie. Nu veţi reuşi, bineînţeles; dar încercaţi,

totuşi. Vă va ajuta să înţelegeţi diferenţa dintre cuvinte şi evenimente, dintre a cunoaşte lucrurile şi a fi familiarizat cu ele. Şi după ce aţi terminat de scris, le spunem noi, priviţi floarea din nou şi, după ce aţi privit-o, închideţi ochii un minut sau două. Apoi desenaţi ceea ce v-a apărut în minte atunci cînd aţi închis ochii. Desenaţi orice ar fi fost – ceva vag sau viu, ceva asemănător florii aceleia sau ceva cu totul diferit. Desenaţi ceea ce aţi văzut sau chiar ce nu aţi văzut, desenaţi şi coloraţi cu vopsele şi creioane colorate. Apoi odihniţi-vă din nou şi, după asta, comparaţi primul desen cu al doilea; comparaţi descrierea ştiinţifică a florii cu ceea ce aţi scris despre ea atunci cînd analizaţi ceea ce aţi văzut, atunci cînd vă purtaţi ca şi cînd n-aţi fi ştiut nimic despre floare şi permiteaţi doar misterului existenţei ei să vină înspre voi, aşa, ca din senin. Apoi comparaţi desenele şi textele voastre cu desenele şi textele celorlalţi băieţi şi fete din clasă. Veţi observa că descrierile şi ilustraţiile sînt foarte asemănătoare, în timp ce descrierile şi textele celelalte sînt foarte diferite unele de altele. Cum se leagă toate acestea de ceea ce învăţaţi la şcoală, acasă, în junglă, în templu? Zeci de întrebări şi toate presante. Aceste punţi trebuie să fie clădite în toate direcţiile. Începi cu botanica – sau cu oricare altă materie din programa şcolară – şi te trezeşti, la sfîrşitul unei sesiuni de clădit punţi, gîndindu-te la natura limbajului, la diferitele feluri de trăiri, la metafizică şi la cursul vieţii, la cunoaşterea analitică şi la înţelepciunea Ţărmului Celălalt.

— Dar cum reuşiţi să-i învăţaţi pe profesorii care predau felul în care să clădească aceste punţi? întrebă Will.

— Am început să-i învăţăm pe profesori acum o sută şapte ani, spuse doamna Narayan. Clase întregi de tineri şi tinere au primit educaţie în stilul palanez tradiţional: bune maniere, agricultură bună, arte şi meserii bune, îmbogăţite prin medicină populară, fizică şi biologie după ureche şi credinţe în puterea magiei şi în adevărul poveştilor cu zîne. Fără ştiinţă, fără istorie, fără să cunoască nimic din ceea ce se petrecea în lumea dinafară. Dar aceşti viitori profesori erau budişti pioşi; cei mai mulţi practicau meditaţia şi toţi citiseră sau ascultaseră multă filosofie Mahayana. Asta însemna că în domeniul metafizicii şi al psihologiei aplicate fuseseră educaţi mult mai temeinic şi mult mai realist decît oricare alt grup de viitori profesori din partea ta de lume. Doctorul

Andrew avea educaţie ştiinţifică, dar era şi un umanist antidogmatic care descoperise valoarea filosofiei Mahayana în stare pură şi aplicată. Prietenul lui, Raja, era un budist tantric care descoperise valoarea ştiinţei pure şi aplicate. Prin urmare, amîndoi au înţeles foarte clar că, pentru a fi în stare să-i înveţe pe copii cum să devină pe deplin umani într-o societate potrivită pentru ca fiinţe pe deplin umane să trăiască în ea, un profesor ar trebui să fie învăţat mai întîi cum să ia tot ce-i mai bun din ambele lumi.

— Şi ce părere au avut acei profesori de la începuturi despre toate astea? Nu s-au opus procesului?

Doamna Narayan clătină din cap.

— Nu s-au opus pentru motivul întemeiat că nimic de valoare nu le fusese atacat. Budismul lor a fost respectat. Li s-a cerut să renunţe doar la ştiinţa aiuristică şi la poveştile cu zîne. Iar în schimbul acelora au primit tot felul de alte date mult mai interesante şi teorii mult mai folositoare. Lucrurile interesante din lumea occidentală a cunoaşterii, a puterii şi a progresului urmau acum să fie combinate şi, într-un fel, subordonate acestora, cu teoriile budismului şi cu date psihologice ale metafizicii aplicate. Chiar nu exista în acel program al „părţii-celei-mai-bune-din-ambele-lumi“ nimic care să fi ofensat sentimentele pînă şi celor mai sensibili şi înflăcăraţi patrioţi religioşi.

— Mă întreb ce se va întîmpla cu viitorii *noştri* profesori, spuse Will la capătul unui moment de tăcere. Ar mai putea fi oare educaţi în faza aceasta tîrzie? Oare ar putea ei învăţa cum să obţină ce-i mai bun din ambele lumi?

— De ce nu? Nu ar trebui să renunţe la nici unul dintre lucrurile care sînt cu adevărat importante pentru ei. Cei care nu sînt creştini pot continua să cugete asupra omului, iar creştinii pot continua să-l venereze pe Dumnezeu. Nu va fi nici o schimbare, doar că Dumnezeu va trebui să fie considerat imanent, iar omul va trebui să fie considerat ca potenţial autotranscendent.

— Şi credeţi că s-ar face toate schimbările astea fără tărăboi? rîse Will. Sînteţi optimistă.

— Sînt optimistă, spuse doamna Narayan, pentru simplul motiv că, dacă abordezi o problemă în mod inteligent şi realist, sînt şanse ca rezultatele să fie foarte bune. Pe această insulă îndepărtată un anume optimism este îndreptăţit. Iar acum să mergem să aruncăm

o privire la ora de dans.

Traversară o curte umbrită de copaci şi, împingînd o uşă batantă, trecură de la linişte la bătaia ritmică a unei tobe şi la şuierul ascuţit al unor fluiere care repetau o melodie scurtă în cinci măsuri, care în urechile lui Will suna vag scoţian.

— Muzică live sau înregistrată? întrebă el.

— O înregistrare japoneză, răspunse laconic doamna Narayan.

Deschise o a doua uşă care dădea înspre o mare sală de sport unde doi tineri bărboşi şi o doamnă în vîrstă uimitor de agilă, îmbrăcaţi în pantaloni din satin negru, învăţau vreo douăzeci-treizeci de băieţei şi fetiţe paşii unui dans vioi.

— Ce-i asta? întrebă Will. Distracţie sau educaţie?

— Ambele, spuse directoarea. Şi mai este şi etică aplicată. Ca acele exerciţii de respiraţie despre care vorbeam mai adineaori, doar că mai eficiente fiindcă sînt mult mai violente.

— Aşa că bateţi din picior! cîntau copiii la unison, bătînd din picioarele mici încălţate în sandale, cu toată puterea lor. Aşa că bateţi din picior! După o ultimă bătaie furioasă, o luau iar din loc, ţopăind şi învîrtindu-se într-o altă mişcare de dans.

— Acesta este dansul marinăresc Rakshasi, spuse doamna Narayan.

— Rakshasi? întrebă Will. Ce-i asta?

— Rakshasi este o specie de demon, foarte mare şi extrem de antipatic, personificarea celor mai urîte pasiuni. Dansul marinăresc Rakshasi este un mijloc de a da drumul tuturor acelor nori de aburi periculoşi scoşi de furie şi frustrare.

— Aşa că bateţi din picior! Muzica ajunsese din nou la refrenul vocal. Aşa că bateţi din picior!

— Bateţi iarăşi! strigă micuţa doamnă în vîrstă, dîndu-le un exemplu furios. Mai tare! Mai tare!

— Ce a ajutat mai mult moralităţii şi purtării raţionale, speculă Will, orgiile bahice sau *Republica*? *Etica nicomahică*[10] sau dansurile coribantice?

— Grecii, spuse doamna Narayan, erau mult prea deştepţi ca să gîndească în termeni ori-ori. Pentru ei, întotdeauna era „nu-numai-ci-şi“. Nu numai Platon şi Aristotel, ci şi bacantele. Fără acele instrumente de reducere a tensiunii, filosofia morală ar fi fost impotentă, şi fără filosofie morală, cîntăreţii n-ar mai fi ştiut cum

să continue. Tot ceea ce am făcut a fost să luăm o pagină din vechea carte grecească.

— Foarte bine, rosti Will aprobator. Apoi, amintindu-şi (pentru că mai devreme sau mai tîrziu, oricît de intensă ar fi fost plăcerea lui şi oricît de sincer entuzismul, întotdeauna îşi amintea) că era omul care nu accepta un răspuns afirmativ, izbucni deodată în rîs. Nu c-ar conta în perspectivă, continuă el. Coribantismul nu i-a împiedicat pe greci să-şi taie unii altora beregata. Iar atunci cînd Colonelul Dipa se va hotărî să acţioneze, cu ce vă va ajuta dansul marinăresc Rakshasi? Vă va ajuta poate să vă împăcaţi cu soarta, atîta tot.

— Da, atîta tot, spuse doamna Narayan. Dar să fii împăcat cu propria soartă e deja o mare realizare.

— Păreţi să luaţi totul cu foarte mult calm.

— Ce-am obţine dac-am fi isterici? Nu ne-ar îmbunătăţi cu nimic situaţia politică; doar ne-ar înrăutăţi foarte tare situaţia personală.

— Aşa că bateţi din picior! strigau iarăşi copiii la unison, iar podelele tremurau sub picioarele lor care tropăiau. Aşa că bateţi din picior!

— Să nu vă imaginaţi că acesta este singurul gen de dans pe care-l predăm, reluă doamna Narayan. Redirecţionarea puterii generată de sentimentele rele este importantă. Dar la fel de importantă este direcţionarea sentimentelor bune şi a bunei cunoaşteri spre expresivitate. Prin mişcări şi gesturi expresive, în cazul acesta. Dacă aţi fi venit ieri cînd maestrul a fost în vizită pe aici, v-aş fi putut arăta cum predăm acel tip de dans. Nu şi azi, din păcate. Nu va mai veni pînă marţi.

— Ce fel de dans predă el?

Doamna Narayan încercă să-l descrie. Fără salturi, fără bătăi înalte din picior, fără alergat. Picioarele rămîneau mereu ferm aşezate pe pămînt. Doar aplecări şi mişcări laterale din genunchi şi şolduri. Toată expresivitatea era concentrată în braţe, încheieturi şi mîini, în gît, cap şi chip şi, mai presus de toate, în ochi. Mişcări din umeri în sus şi în afară – mişcări intrinsec frumoase şi în acelaşi timp încărcate cu o semnificaţie simbolică. Gînd care prinde formă prin ritual şi gest stilizat. Întregul trup era transformat într-o hieroglifă, într-o succesiune de hieroglife sau atitudini care se

modulează de la o semnificaţie la alta, ca o poezie sau ca o bucată muzicală. Mişcări ale muşchilor reprezentau mişcări ale Conştiinţei, trecerea Realităţii în multiplicitate şi a multiplicităţii în Unul imanent şi omniprezent.

— Este o meditaţie în acţiune, fu concluzia ei. Este metafizica filosofiei Mahayana exprimată nu prin cuvinte, ci prin mişcări şi gesturi simbolice.

Părăsiră sala de sport ieşind pe altă uşă, nu pe cea pe care intraseră şi o luară la stînga pe un coridor scurt.

— Care este următorul popas? întrebă Will.

— Clasa a patra elementară, răspunse doamna Narayan, care se ocupă cu psihologia elementară practică.

Deschise o uşă verde.

— Ei bine, acum ştiţi, auzi Will rostind o voce cunoscută. Nimeni *nu trebuie* să simtă durere. V-aţi spus că acul n-o să doară – şi n-a durut.

Intrară în clasă şi o găsiră acolo, foarte înaltă în mijlocul a vreo zece trupuşoare cafenii plinuţe sau subţirele, pe Susila MacPhail. Ea le zîmbi, făcu semn înspre două scaune dintr-un colţ al încăperii şi se întoarse din nou către copii.

— Nimeni *nu trebuie* să simtă durere, repetă ea. Dar nu uitaţi niciodată: durerea înseamnă întotdeauna că ceva nu-i în regulă. Aţi învăţat să îndepărtaţi durerea, dar n-o faceţi necugetat, n-o faceţi fără să vă puneţi întrebarea: Care este motivul acestei dureri? Şi dacă este puternică sau dacă nu are nici o cauză evidentă, vorbiţi-i mamei voastre despre ea sau profesorului vostru sau oricărui alt adult din Clubul vostru de Adopţie Reciprocă. *Apoi* îndepărtaţi durerea. Îndepărtaţi-o ştiind că, dacă trebuie să se facă ceva, se va face. Înţelegeţi?... Şi acum, continuă ea, după ce toate întrebările fuseseră formulate şi li se dăduseră răspunsuri, haideţi să jucăm nişte jocuri de imaginaţie. Închideţi ochii şi închipuiţi-vă că vă uitaţi la sărmana şi bătrîna pasăre minah, într-un picior, care vine la şcoală în fiecare zi ca să fie hrănită. O puteţi vedea?

Bineînţeles că o puteau vedea. Pasărea minah cu un singur picior era în mod evident o prietenă veche.

— Vedeţi-o la fel de clar cum aţi văzut-o azi la prînz. Şi n-o priviţi fix, nu faceţi nici un efort. Vedeţi doar ceea ce vine înspre

voi şi lăsaţi-vă ochii să rătăcească – de la cioc înspre coadă, de la ochiul ei mic, rotund şi strălucitor, la piciorul portocaliu.

— Eu o şi aud, completă o fetiţă. Spune „*Karuna, karuna*!“

— Nu-i adevărat, replică un alt copil, indignat. Zice „Atenţiune!“

— Le spune pe amîndouă, îi asigură Susila. Şi probabil spune multe alte cuvinte în plus. Însă acum o să ne închipuim şi mai bine. Închipuiţi-vă că sînt două păsări minah cu un singur picior. Trei minah cu un singur picior. Patru minah cu un picior. Le vedeţi pe toate patru?

Le vedeau.

— Patru păsări minah cu cîte un singur picior în cele patru colţuri ale unui pătrat şi o a cincea în mijloc. Iar acum haideţi să le facem să-şi schimbe culoarea. Acum sînt albe. Cinci păsări minah albe cu capete galbene şi cîte un picior portocaliu. Şi acum capetele sînt albastre. Albastru deschis – iar restul păsării este roz. Cinci păsări roz cu capete albastre. Şi continuă să se schimbe. Acum sînt mov. Cinci păsări mov cu capete albe şi fiecare dintre ele are cîte un picior verde pal. Doamne, ce se-ntîmplă! Nu mai sînt cinci; sînt zece. Nu, douăzeci, cincizeci, o sută. Sute şi sute. Le vedeţi? Unii le vedeau – fără nici cea mai mică greutate; iar pentru cei care nu puteau ajunge pînă la capăt, Susila le propuse nişte numere mai modeste. Hai să fie doar douăsprezece, spuse ea. Sau dacă douăsprezece sînt prea multe, hai să fie zece, hai opt. Tot sînt o mulţime de păsări minah. Şi acum, continuă ea, după ce copiii îşi chemaseră în minte toate păsările mov pe care fuseseră în stare să le creeze, acum au dispărut! şi Susila îşi însoţi cuvintele de o bătaie din palme. Au dispărut! Absolut toate. Nu mai e nimic acolo. Iar acum n-o să mai vedeţi păsări minah, o să mă vedeţi pe *mine.* O dată eu în galben. De două ori eu în verde. De trei ori eu în albastru cu picăţele roz. De patru ori eu în roşul cel mai aprins pe care l-aţi văzut vreodată. Bătu din nou din palme. Au dispărut toate! De data aceasta este doamna Narayan şi bărbatul acela ciudat la înfăţişare, cu un picior ţeapăn, care a venit odată cu dînsa. Cîte patru din fiecare dintre ei. Stau într-un cerc mare în sala de sport. Iar acum dansează cu toţii dansul marinăresc Rakshasi. „Aşa că bateţi din picior, aşa că bateţi din picior!“

Se stîrni un hohot general. Toţi Willii şi directoarele care dansau trebuie să fi arătat foarte comic.

Susila pocni din degete.

— Gata cu ei! Au dispărut! Şi acum fiecare dintre voi îşi vede mama de trei ori şi de trei ori tatăl alergînd în jurul terenului de joacă. Mai repede, mai repede, mai repede! Şi dintr-odată nu mai sînt acolo. Şi apoi, *sînt* acolo. Dar în momentul următor, nu mai sînt. Sînt acolo, nu mai sînt acolo. Sînt, nu sînt...

Chicotele se amplificară în hohote de rîs şi, în toiul rîsetelor, sună un clopoţel. Lecţia de psihologie elementară aplicată se terminase.

— Care-i rostul acestor lucruri? întrebă Will după ce copiii fugiră la joacă, iar doamna Narayan se întoarse în biroul ei.

— Rostul este de a-i face pe oameni să înţeleagă că nu sîntem în *totalitate* la cheremul memoriei şi al fanteziilor noastre, răspunse Susila. Dacă sîntem deranjaţi de ceea ce se întîmplă în interiorul capetelor noastre, putem face ceva pentru a remedia asta. Este doar o chestiune de a ţi se arăta ce să faci şi apoi de a exersa, în felul în care înveţi să scrii sau să cînţi la flaut. Ceea ce li s-a predat copiilor acelora pe care i-ai văzut aici este o tehnică foarte simplă, o tehnică pe care o vom dezvolta mai tîrziu într-o metodă de eliberare. Nu eliberare totală, bineînţeles. Dar o jumătate de pîine este cu mult mai bună decît nici o pîine. Această tehnică nu te va conduce la descoperirea propriei Naturi Buddha, însă te poate ajuta să te pregăteşti pentru acea descoperire – te ajută eliberîndute de bîntuielile propriilor amintiri dureroase, remuşcări, nelinişti fără motiv, legate de viitor.

— „Bîntuieli“ este cuvîntul perfect, aprobă Will.

— Dar *nu trebuie* să fii bîntuit. Unele stafii pot fi destul de uşor spulberate. Ori de cîte ori apare vreuna din ele, pur şi simplu aplică-i tratamentul închipuirii. Procedează cu ea aşa cum am procedat noi cu acele păsări minah, aşa cum am procedat cu dumneata şi cu doamna Narayan. Schimbă-i hainele, dă-i alt nas, multiplic-o, spune-i să plece, cheam-o iarăşi înapoi şi pune-o să facă un lucru caraghios. Apoi desfiinţeaz-o. Gîndeşte-te doar cum ai fi putut proceda cu tatăl tău dacă cineva te-ar fi învăţat cîteva din aceste mici şmecherii simple atunci cînd erai copil! Ţi-l închipuiai ca pe un căpcăun înspăimîntător. Dar asta nu era necesar. În fantezia ta, l-ai fi putut transforma pe căpcăun în ceva grotesc. Într-un întreg cor de fiinţe groteşti. Douăzeci care

dansează step şi cîntă „Am visat că locuiam în nişte săli de marmură“11. Un curs scurt de psihologie elementară practică şi întreaga-ţi viaţă ar fi putut fi diferită.

Cum ar fi procedat în cazul morţii lui Molly, se întrebă Will în timp ce plecară spre jeepul parcat. Ce rituri de exorcizare imaginară ar fi putut practica asupra acelui strigoi alb, mirosind a mosc care era incarnarea dorinţelor lui înnebunitoare şi detestate?

Dar ajunseseră la jeep. Will înmînă Susilei cheile şi se ridică cu greutate pe scaun. Foarte zgomotos, ca şi cînd s-ar fi aflat sub o acţiune nevrotică de compensare a staturii ei reduse, o maşină mică şi învechită se apropie din direcţia satului, întoarse pe şosea şi, continuînd să trăncăne şi să se zgîlţîie, se opri lîngă jeep.

Se întoarseră. Aplecat peste fereastra automobilului regal Baby Austin se afla Murugan şi, dincolo de el, vastă, în muselină albă şi fremătătoare ca un nor cumulus, stătea Rani. Will se înclină în direcţia lui Rani şi obţinu din partea ei cel mai graţios dintre zîmbete, care dispăru imediat ce aceasta se întoarse către Susila, al cărei salut îşi găsi răspuns într-un gest dintre cele mai distante.

— Mergeţi la plimbare? întrebă Will politicos.

— Doar pînă la Shivapuram, spuse Rani.

— Numai să reziste pînă acolo cutia asta mică şi nenorocită, adăugă Murugan cu amărăciune. Întoarse cheia. Motorul mai slobozi un ultim sughiţ obscen şi sucombă.

— Trebuie să ne întîlnim cu nişte oameni, continuă Rani. Sau mai degrabă cu O Persoană anume, spuse ea pe un ton încărcat de semnificaţii conspirative, zîmbind înspre Will şi aproape făcîndu-i cu ochiul.

Prefăcîndu-se a nu înţelege că despre Bahu vorbea Rani, Will rosti un „întocmai“ indiferent şi se arătă preocupat de toată munca şi grijile pe care pregătirile pentru petrecerea de majorat din săptămîna următoare probabil că le presupunea.

Murugan îl întrerupse.

— Ce faceţi pe aici? îl întrebă el.

— Mi-am petrecut după-amiaza arătînd un interes intelectual educaţiei palaneze.

— Educaţiei palaneze, se auzi Rani ca un ecou. Şi din nou, cu tristeţe: Educaţiei (pauză) Palaneze. Clătină din cap.

— Mie personal, spuse Will, mi-a plăcut tot ceea ce am văzut şi

am auzit – de la domnul Menon şi de la directoare, pînă la psihologia practică elementară, aşa cum e predată, adăugă el încercînd s-o implice şi pe Susila în conversaţie, de doamna MacPhail, aici de faţă.

Încă ignorînd-o în mod voit pe Susila, Rani îndreptă un deget gros, acuzator, înspre sperietorile de pe cîmpul din vale.

— Pe *acelea* le-aţi văzut, domnule Farnaby?

Le văzuse, într-adevăr.

— Şi unde, dacă nu în Pala, întrebă el, poţi găsi sperietori care să fie în acelaşi timp frumoase, eficiente şi semnificative din punct de vedere metafizic?

— Şi care, spuse Rani cu o voce care vibra de indignare sepulcrală, nu numai că sperie păsările îndepărtîndu-le din lanul de orez; dar îi mai sperie şi pe copiii mici, îndepărtîndu-i de ideea de Dumnezeu şi de Avatarurile Lui. Ascultă! spuse ea, ridicîndu-şi mîna.

Lui Tom Krishna şi Mary Sarojini li se alăturaseră alţi cinci-şase mici tovarăşi şi se jucau cu toţii trăgînd de sforile care puneau în mişcare marionetele fiinţelor supranaturale. Din direcţia grupului se auzea sunetul unor voci ascuţite care ciripeau la unison. La a doua repetiţie, Will desluşi cuvintele cîntecelului:

„Trage, smulge, smuceşte cu nădejde şi foc;
Zeii se zbîngţuie, se fîţîie, cerul, totuşi, rămîne pe loc.“

— Bravo! spuse el şi rîse.

— Mi-e teamă că nu pot să mă amuz, rosti Rani sever. Nu este amuzant. Este Tragic, *Tragic.*

Will îşi înghiţi rîsul.

— Înţeleg, spuse el, că aceste fermecătoare sperietori au fost o invenţie a bunicului lui Murugan.

— Bunicul lui Murugan, spuse Rani, a fost un om remarcabil. Remarcabil de inteligent, dar nu mai puţin remarcabil de pervers. Haruri mari – dar vai, malefic folosite! Şi ceea ce a înrăutăţit lucrurile cel mai tare a fost că era plin de o Falsă Spiritualitate.

— Falsă Spiritualitate? Will cercetă atent specimenul enorm al Adevăratei Spiritualităţi şi, prin putoarea produselor petroliere încinse, inhală mirosul ca de tămîie, ca venit de pe altă lume, al

santalului. Falsă Spiritualitate? Şi dintr-odată se trezi întrebîndu-se – şi apoi, cu o tresărire, imaginîndu-şi – cum ar arăta Rani dacă ar fi brusc dezbrăcată de uniforma ei mistică şi ar fi expusă, exuberant şi steatopig goală, în văzul lumii. Şi acum, o multiplică obţinînd o trinitate de obezităţi dezbrăcate, apoi o multiplică de două ori pe-atît, apoi de zece ori. Psihologie practică aplicată – cu vîrf şi îndesat!

— Da, Falsă Spiritualitate, repeta Rani. Vorbea despre Eliberare, însă întotdeauna, din cauza refuzului său încăpăţînat de a urma Calea Adevărului, întotdeauna lucra în direcţia marii Sclavii, jucînd rolul umilinţei. Însă în inima lui era atît de plin de mîndrie, domnule Farnaby, încît refuza să recunoască orice Autoritate Spirituală mai Înaltă decît a lui. Maeştrii, Avatarurile, Marea Tradiţie nu însemnau nimic pentru el. Absolut nimic. De aici sperietorile acelea înfiorătoare. De aici poezioara blasfematoare pe care copiii au fost învăţaţi s-o cînte. Cînd mă gîndesc la Micuţii aceia Nevinovaţi care sînt intenţionat pervertiţi, mi-e greu să mă abţin, domnule Farnaby, mi-e...

— Ascultă, mamă, spuse Murugan, care tot aruncase nerăbdător priviri mai întîi furişe, apoi din ce în ce mai făţişe spre ceasul de la mînă, dacă vrem să ne întoarcem pînă la cină ar trebui să mergem. Tonul lui era nepoliticos de autoritar. Faptul că se afla la volanul unei maşini – chiar şi al acestui Baby Austin senil – îl făcea să se simtă, era evident lucrul acesta, plin de importanţă. Fără să mai aştepte răspunsul lui Rani, porni motorul, băgă în viteza întîia şi, cu o fluturare a mîinii, o porni din loc.

— Cale bătută, spuse Susila.

— N-o iubeşti pe scumpa ta regină?

— Îmi face sîngele să fiarbă.

— Aşa că bate din picior! cîntă Will, tachinînd-o.

— Ai perfectă dreptate, încuviinţă ea rîzînd. Dar, din păcate, acesta era un moment cînd nu se făcea să dansezi dansul marinăresc Rakshasi. Faţa i se lumină într-o expresie răutăcioasă şi, fără vreun avertisment, îl lovi surprinzător de tare, în coaste. Uite! spuse ea. Acum mă simt mult mai bine.

1. William Wordsworth (1770-1850), poet romantic englez, autor, alături de Samuel Taylor Coleridge, al volumului de *Balade lirice*, a cărui

prefaţă este considerată a fi manifestul romantismului englez.

2. Thomas Traherne (1636-1674), poet religios englez, inclus adesea printre aşa-numiţii „poeţi metafizici“.
3. *Gita*, numit şi *Cîntecul divin*, este un vechi text epic sanscrit cuprinzînd 700 de versete din *Mahabharata*.
4. Thomas Stearns Eliot (1888-1965), poet, dramaturg şi critic literar modernist englez de origine americană.
5. Aluzie la călugărul Gregor Mendel (1822-1884), fondatorul geneticii ca ştiinţă, cercetător al factorilor ereditari şi al legilor eredităţii, autor al „legilor mendeliene“.
6. Nume dat unei catastrofe ecologice manifestate prin furtuni de nisip care, preţ de aproape un deceniu, au afectat regiuni din Statele Unite ale Americii şi Canada, în anii ’30 ai secolului al XX-lea.
7. Jürgen Thorwald (1915-2006), scriitor, jurnalist şi istoric german, autor al unor lucrări despre istoria medicinei legale.
8. Unul dintre primii discipoli ai lui Buddha, venerat pentru virtuţile şi ascetismul său.
9. Fragment din poezia *The Table Turned*, din volumul *Balade lirice*.
10. Volume celebre, *Republica* aparţinînd lui Platon, iar *Etica nicomahică*, lui Aristotel.
11. Arie din opera *Bohemian Girl*, a compozitorului Michael Balfe, pe versurile lui Alfred Bunn ; versul acesta a fost parodiat de Lewis Carroll, folosit de către James Joyce în *Finnegan’s Wake*, apoi din nou parodiat în comediile cu Stan şi Bran.

14

Susila porni motorul şi o luară din loc în vale, pînă la şoseaua ocolitoare, iarăşi la deal pînă la autostradă, dincolo de capătul celălalt al satului şi tot înainte pînă la complexul Staţiunii Experimentale. Se opriră în faţa unui bungalou mic, acoperit cu papură, ca toate celelalte. Urcară cele şase trepte care duceau la verandă şi intrară într-un salon văruit.

La stînga se afla o fereastră mare, cu un hamac atîrnat între cei doi stîlpi din lemn, de fiecare parte a pervazului ieşit în afară.

— Pentru tine, spuse ea, arătînd înspre hamac. Poţi să-ţi ridici piciorul. Şi după ce Will se aşeză în plasa hamacului, ea-l întrebă, în timp ce-şi trăgea un scaun de răchită şi se aşeza lîngă el: Despre ce să vorbim?

— Ce-ai zice despre ce-i bun, adevărat şi frumos? Sau poate, rînji el, despre ce-i urît, rău şi chiar mai adevărat.

— Mă gîndeam, spuse ea, ignorînd încercarea lui de a face pe spiritualul, că am putea continua de acolo de unde rămăsesem data trecută – să continuăm să vorbim despre *tine*.

— Tocmai asta sugeram şi eu: ce-i urît, rău şi mai adevărat decît adevărul oficial.

— Asta este doar o etalare a stilului tău conversaţional? întrebă ea. Sau chiar vrei să vorbeşti despre tine?

— Chiar vreau cu disperare, o asigură el. Cu aceeaşi disperare cu care *nu-mi doresc* să vorbesc despre mine. De aici se trage, după cum poate că ai observat, interesul meu neobosit pentru artă, ştiinţă, filosofie, politică, literatură, pentru orice alt lucru afurisit mai degrabă decît pentru singurul lucru care, la urma urmei, are vreo importanţă.

Urmă o tăcere lungă. Apoi, pe tonul unei aduceri-aminte

întîmplătoare, Susila începu să vorbească despre catedrala galeză, despre chemarea stăncuţelor, despre lebedele albe care pluteau printre reflexiile norilor plutitori. În cîteva minute plutea şi el.

— Am fost foarte fericită cît timp am stat în Ţara Galilor, spuse ea. Extrem de fericită. Şi la fel ai fost şi tu, nu-i aşa?

Will nu răspunse. Îşi amintea de zilele acelea petrecute în valea verde, cu ani în urmă, înainte ca el şi Molly să se căsătorească, înainte să devină iubiţi. Cîtă linişte! Ce lume consistentă, vie, lipsită de viermi, o lume a ierbii încolţite şi a florilor! Şi între ei plutea genul acela de sentiment natural, nealterat, pe care nu-l mai simţise din zilele demult apuse, de cînd trăia mătuşa Mary. Singura persoană pe care el o iubise vreodată cu adevărat – iar aici, în persoana lui Molly, se afla succesoarea ei. Ce binecuvîntare! Iubirea transpusă într-o altă cheie, însă melodia, armoniile bogate şi subtile erau aceleaşi. Şi apoi, în a patra noapte a sejurului lor, Molly ciocănise în peretele care despărţea camerele lor, iar el găsise uşa ei întredeschisă, îşi croise bîjbîind prin întuneric drumul pînă la patul în care, conştiincios dezbrăcată, Mama Răniţilor îşi dădea toată silinţa să joace rolul Soţiei Iubitoare. Îşi dădea toată silinţa şi (cît de dezastruos!) eşua.

Deodată, aşa cum se întîmpla aproape în fiecare după-amiază, se stîrni o rafală puternică de vînt şi, înăbuşit de distanţă, un ropot spart de ploaie căzu pe frunzişul des – un ropot care devenea din ce în ce mai tare, pe măsură ce aversa se apropia. Trecură cîteva secunde şi apoi picăturile de ploaie începură să izbească insistent geamurile ferestrelor. Izbeau aşa cum izbiseră în ferestrele biroului său în ziua ultimei lor discuţii. „Asta vrei cu adevărat, Will?“

Durerea şi ruşinea îl făcură să-şi dorească să plîngă în hohote. Îşi muşcă buza.

— La ce te gîndeşti? îl întrebă Susila.

Nu era o chestiune de gîndire. O vedea aievea, îi auzea vocea aievea. „Asta vrei cu adevărat, Will?“ Şi prin sunetul ploii se auzi pe sine răspunzînd: „Asta vreau cu adevărat.“

Pe geamul ferestrei – oare aici? sau acolo, atunci – ropotul se potolise, pe măsură ce furtuna se domolea, ajungînd o şoaptă firavă.

— La ce te gîndeşti? insistă Susila.

— Mă gîndesc la ce i-am făcut lui Molly.

— Ce i-ai făcut lui Molly?

Nu voia să răspundă; dar Susila era de neclintit.

— Spune-mi ce i-ai făcut.

O altă rafală violentă făcu ferestele să zornăie. Ploua mai tare acum – ploua, i se părea lui Will Farnaby, intenţionat, ploua în aşa fel încît să fie *nevoit* să continue să-şi amintească ceea ce nu voia să-şi amintească, să fie forţat să rostească cu voce tare lucrurile ruşinoase pe care trebuia cu orice preţ să le ţină pentru el.

— Spune-mi.

Îndărătnic şi parcă împotriva voinţei sale, îi povesti. „Chiar asta vrei, Will?“ Şi din cauza lui Babs – *Babs*, Doamne fereşte! *Babs*, îţi vine să crezi sau nu –, el chiar asta voia, iar ea plecase prin ploaie.

— Cînd am revăzut-o, era în spital.

— Tot mai ploua? întrebă Susila.

— Tot mai ploua.

— La fel de tare cum plouă acum?

— Aproape. Şi ceea ce Will auzea nu mai era aversa de după-amiază de la tropice, ci răpăiala constantă la fereastra cămăruţei în care Molly era pe moarte. „Eu sînt, spusese el peste sunetul ploii, sînt Will.“ Nu s-a întîmplat nimic. Şi apoi, dintr-odată, a simţit mişcarea aproape imperceptibilă a mîinii lui Molly într-a lui. Apăsarea voluntară şi apoi, peste cîteva secunde, relaxarea involuntară, inerţia totală.

— Mai povesteşte-mi o dată, Will.

Clătină din cap. Era prea dureros, prea umilitor.

— Povesteşte-mi din nou, insistă ea. E singura cale.

Făcînd un efort imens, începu să-i spună povestea odioasă încă o dată. Chiar asta voia? Da, chiar asta voia – voia să rănească, voia poate (oare ştie cineva ceea ce vrea cu adevărat?) să ucidă. *Totul pentru Babs, sau Lumea cu Totul Pierdută.* Nu lumea *lui,* bineînţeles – lumea lui Molly şi, în centrul acelei lumi, viaţa care o crease. O lume suprimată cu totul, de dragul mirosului delicios din întuneric, al reflexelor musculare, al acelei plăceri enorme, al acelor talente desăvîrşite şi ameţitor de neruşinate.

„La revedere, Will.“ Şi uşa s-a închis în urma ei cu un ţăcănit uşor, sec.

A vrut s-o cheme înapoi. Dar iubitul lui Babs şi-a amintit

talentele, reflexele şi, în aura lui de mosc, un trup agonizînd la limita plăcerii. Şi-a amintit lucrurile acestea şi, stînd lîngă fereastră, a privit cum maşina pornea prin ploaie, a privit şi, după ce maşina a dat colţul, s-a umplut de un entuziasm ruşinat. În sfîrşit, liber! Chiar mai liber decît crezuse, după cum a descoperit trei ore mai tîrziu la spital. Acum, simţea ultima apăsare uşoară a degetelor ei; simţea ultimul mesaj al iubirii ei. Şi apoi mesajul a fost întrerupt. Mîna a devenit inertă şi apoi, dintr-odată, brusc, în mod înspăimîntător, nu s-a mai auzit zgomotul respiraţiei. „Moartă“, a şoptit el şi a simţit cum se îneca. „Moartă“.

— Să presupunem că nu a fost vina ta, spuse Susila, rupînd o lungă tăcere. Să presupunem că a murit brusc, fără ca tu să ai de-a face cu asta. N-ar fi aproape la fel de rău?

— Ce vrei să spui? întrebă el.

— Adică, e ceva mai mult decît faptul că te simţi vinovat de moartea lui Molly. Tocmai moartea, moartea ca atare e ceea ce te îngrozeşte, spuse Susila gîndindu-se acum la Dugald. Atît de absurd de malefică.

— Absurd de malefică, repetă el. Da, poate că din cauza asta trebuia să devin un spectator de execuţii profesionist. Doar pentru că totul era atît de absurd, îngrozitor de bestial. Să urmăresc mirosul morţii de la un capăt al pămîntului la altul. Ca un vultur. Oamenii amabili şi la locul lor nu au habar cum e lumea. Nu în situaţii excepţionale, aşa cum a fost în timpul războiului, ci cum e întotdeauna. Întotdeauna.

Şi, în timp ce vorbea, vedea, într-o viziune la fel de fugară, distinctă şi intens accidentală ca aceea a unui om care se îneacă, toate scenele pline de ură la care fusese martor în cursul acelor pelerinaje bine remunerate, către toate gurile iadului şi către abatoarele suficient de revoltătoare cît să intre la ştiri. Negrii din Africa de Sud, bărbatul din camera de gazare de la San Quentin, leşurile amestecate din ferma algeriană şi pretutindeni mulţimi de oameni, pretutindeni poliţişti şi paraşutişti, pretutindeni copii de culoare, cu picioarele ca scobitorile, cu burta umflată, cu muşte roind pe pleoapele însîngerate, pretutindeni mirosul greţos al foamei şi al bolii, duhoarea îngrozitoare a morţii. Şi apoi, brusc, prin duhoarea morţii, amestecat şi impregnat de duhoarea morţii, respira parfumul de mosc al lui Babs. Respira parfumul lui Babs şi

îşi amintea gluma lui nevinovată legată de chimia purgatoriului şi a paradisului. Purgatoriul este diamină tetraetilenică şi hidrogen sulfurat; paradisul, în mod hotărît, este simtrinitropsibutil toluen, cu o garnitură de impurităţi organice – ha-ha-ha! (o, deliciile vieţii sociale!). Şi apoi, destul de brusc, miresmele iubirii şi ale morţii făceau loc unui miros animal respingător – mirosul unui cîine.

Vîntul se înteţi din nou şi picături de ploaie rătăcite se izbiră şi se sparseră de geamuri.

— Încă te mai gîndeşti la Molly? întrebă Susila.

— Mă gîndeam la ceva ce uitasem cu totul, răspunse el. Nu se poate să fi avut mai mult de patru ani cînd s-a întîmplat, iar acum îmi revine totul în minte. Bietul Tigru.

— Cine a fost bietul Tigru? întrebă ea.

Tigru, frumosul lui setter roşu. Tigru, singura sursă de lumină în casa sumbră în care-şi petrecuse copilăria. Tigru, dragul, dragul de Tigru! În mijlocul fricii şi nefericirii dintre cele două extreme reprezentate de ura batjocoritoare a tatălui său împotriva a tot şi toate şi sacrificiul de sine conştient al mamei lui, cîtă bunăvoinţă fără nici un efort, cîtă prietenie spontană, cîtă bucurie fără margini, de nestăvilit, exprimată prin lătrături! Mama lui obişnuia să-l ia pe genunchi şi să-i vorbească despre Dumnezeu şi Isus. Dar exista mai mult Dumnezeu în Tigru decît în toate poveştile ei din Biblie. Tigru, din punctul lui de vedere, era Personificarea. Şi apoi, într-o bună zi, Personificarea s-a îmbolnăvit de jigodie.

— Ce s-a întîmplat apoi? întrebă Susila.

— Coşul lui este în bucătărie, iar eu sînt acolo, în genunchi, lîngă el. Şi îl mîngîi – dar la atingere blana lui pare altfel decît fusese înainte de a se îmbolnăvi. Cam lipicioasă. Şi miroase urît. Dacă nu l-aş iubi atît de mult, aş lua-o la fugă, n-aş suporta să stau lîngă el. Dar chiar îl iubesc, îl iubesc mai mult decît orice sau pe oricine. Şi, în timp ce îl mîngîi, îi tot spun că o să se facă bine în curînd. Foarte curînd – mîine dimineaţă. Şi apoi dintr-odată începe să temure, iar eu încerc să-i opresc tremuratul ţinîndu-i capul între mîini. Dar nu-l ajută. Tremuratul se transformă într-o convulsie oribilă. Mi se face rău cînd mă uit la el şi mi-e frică. Mi-e îngrozitor de frică. Apoi tremuratul şi spasmele se domolesc, iar peste puţin timp încremeneşte complet. Şi atunci cînd îi ridic capul şi apoi îi dau drumul, capul cade la loc – buf! asemenea unei bucăţi de carne

cu os înăuntru.

Vocea lui Will se sparse, lacrimile îi şiroiau pe obraji, era zguduit de hohotele unui copil de patru ani care-şi plînge cîinele şi se confruntă cu realitatea groaznică, inexplicabilă a morţii. Cu echivalentul mental al unui clic şi al unei mici zguduituri, conştiinţa sa pare să fi schimbat viteza. Era din nou adult şi încetase să mai plutească.

— Îmi pare rău, spuse el, apoi îşi şterse ochii şi-şi suflă nasul. Ei bine, aceea a fost prima mea întîlnire cu Groaza Absolută. Tigru era prietenul meu, Tigru era singura mea consolare. În mod evident, aşa ceva Groaza Absolută nu putea tolera. Şi la fel s-a întîmplat şi cu mătuşa Mary, singura persoană pe care am iubit-o şi am admirat-o cu adevărat, în care am avut deplină încredere; şi, Cristoase, ce i-a făcut Groaza Absolută!

— Povesteşte-mi, spuse Susila.

Will ezită, apoi strîngînd din umeri spuse:

— De ce nu? Mary Frances Farnaby era sora mai mică a tatălui meu. Căsătorită la optsprezece ani, doar cu un an înainte de izbucnirea Primului Război Mondial, cu un soldat de meserie. Frank şi Mary, Mary şi Frank – ce armonie, ce fericire! rîse Will. Chiar şi în afara Palei poţi găsi insule întîmplătoare de decenţă, recifuri micuţe sau chiar, din cînd în cînd, un Tahiti întreg – dar întotdeauna înconjurate de Groaza Absolută. Doi tineri pe propria lor Pala. Apoi, într-o bună dimineaţă, era pe 4 august 1914, Frank a plecat din ţară cu Corpul Expediţionar şi, în Ajunul Crăciunului, Mary a dat naştere unui copil diform care a supravieţuit destul de mult ca ea să poată vedea cu propriii ochi ce anume poate face Groaza Absolută atunci cînd se străduieşte cu adevărat. Doar Dumnezeu poate face un idiot microcefal. Trei luni mai tîrziu, nu mai este nevoie să spun, Frank a fost lovit de o schijă şi a murit, cînd i-a venit sorocul, de cangrenă... Toate astea, continuă Will după o scurtă tăcere, se întîmplau înainte de a mă naşte. Cînd am cunoscut-o eu, în anii ’20, mătuşa Mary se dedicase bătrînilor – bătrîni din azile, bătrîni înghesuiţi în propriile lor case, bătrîni care continuau să trăiască ca o povară pentru copiii şi nepoţii lor. Nişte Struldbrug[1], nişte Titon[2]. Şi cu cît senilitatea le era mai fără de speranţă, cu cît caracterul le era mai cîrcotaş şi mai certăreţ, cu atît era mai bine. Cît îi uram pe bătrînii mătuşii Mary cînd eram

copil! Miroseau urît, erau înfricoşător de urîţi, erau întotdeauna plictisitori şi în general morocănoşi. Dar mătuşa Mary chiar îi iubea – îi iubea şi la bine, şi la greu, îi iubea în ciuda tuturor lucrurilor. Mama obişnuia să vorbească mult despre mila creştină; dar, într-un fel, nu credeai niciodată ce spunea ea, aşa cum nu simţeai niciodată nici un pic de dragoste în toate lucrurile pline de sacrificiu de sine pe care se forţa să le facă – nici un pic de dragoste, numai datorie. În vreme ce în cazul mătuşii Mary n-aveai nici urmă de îndoială. Dragostea ei era ca nişte unde fizice, aproape că le puteai simţi, precum căldura sau lumina. Cînd m-a luat să stau cu ea la ţară şi, mai tîrziu, cînd a venit la oraş iar eu mergeam s-o văd aproape în fiecare zi, era ca şi cum aş fi scăpat dintr-un frigider, în lumina soarelui. Simţeam cum revin la viaţă în lumina ei, în acea căldură care radia. Apoi Groaza Absolută şi-a făcut din nou de lucru. La început, doar a glumit. „Acum sînt o amazoană“, a spus ea după prima operaţie.

— De ce o amazoană? a întrebat Susila.

— Amazoanele îşi amputau sînul drept. Erau luptătoare şi sînul le stătea în cale atunci cînd trăgeau cu arcul. „Acum sînt o amazoană“, repetă el şi cu ochiul minţii revăzu zîmbetul de pe acel chip acvilin, puternic, auzi cu urechea minţii tonul amuzat din vocea aceea limpede, cîntătoare. Dar cîteva luni mai tîrziu şi celălalt sîn a trebuit să-i fie amputat. După asta au urmat razele, răul provocat de radiaţii şi apoi, încetul cu încetul, degradarea, continuă Will, iar pe chipul său reveni expresia aceea de ferocitate cinică. Dacă nu ar fi nespus de hidos, ar fi chiar amuzant. O capodoperă de ironie! Iată un suflet care iradia bunătate, dragoste şi milă eroică. Apoi, fără vreun motiv cunoscut, ceva s-a stricat. În loc să înfrunte vătămarea, o mică parte a corpului ei a început să se supună celei de-a doua legi a termodinamicii. Şi, pe măsură ce trupul se prăbuşea, sufletul începea să-şi piardă virtutea, însăşi identitatea. Eroismul i-a dispărut, dragostea şi bunătatea s-au evaporat. În ultimele luni de viaţă, n-a mai fost mătuşa Mary pe care o iubeam şi o admiram; era altcineva, cineva (iar asta a fost tuşa finală şi cea mai subtilă a ironiei) aproape identic cu cei mai răi şi mai slabi dintre bătrînii cărora le fusese odată prietenă şi sprijin. A trebuit să fie umilită şi înjosită; şi cînd înjosirea a fost completă, a fost executată încet şi foarte dureros, în singurătate. În

singurătate, insistă el. Pentru că, bineînţeles, nimeni nu te poate ajuta, nimeni nu poate fi vreodată prezent. Oamenii pot sta în jurul tău cît timp suferi şi eşti pe moarte; dar ei stau într-o altă lume. În lumea *ta,* eşti absolut singur. Singur în suferinţa ta, în agonia ta, aşa cum eşti singur în iubire, singur pînă şi în plăcerea cea mai deplin împărtăşită.

Mirosurile lui Babs, ale lui Tigru şi ale mătuşii Mary atunci cînd cancerul i-a făcut o gaură în ficat, iar trupul istovit i-a fost impregnat cu acel miros straniu, aromat, de sînge contaminat, mirosul mătuşii Mary pe moarte. Şi în toiul acelor mirosuri, sensibilă la ele într-un mod înnebunitor şi ameţitor, se afla o conştiinţă izolată, cea a unui copil, a unui băiat, a unui bărbat, o conştiinţă izolată pentru totdeauna, iremediabil singură.

— Şi mai presus de toate astea, continuă el, femeia aceasta avea numai patruzeci şi doi de ani. Nu voia să moară. Refuza să accepte ceea ce i se întîmpla. Groaza Absolută a trebuit s-o doboare cu forţa. Eu eram acolo; am văzut cum s-a întîmplat.

— Şi de-asta eşti omul care nu acceptă un răspuns afirmativ?

— Cum poate cineva să accepte un răspuns afirmativ? replică el. „Da“ nu-i decît prefăcătorie, doar gîndire pozitivă. Datele realităţii, ale realităţii de bază şi finale spun întotdeauna „nu“. Spirit? Nu! Dragoste? Nu! Rost, înţeles, împlinire? Nu!

Cîinele Tigru, exuberant, viu şi plin de Dumnezeu. Apoi, Tigru transformat de către Groaza Absolută într-o grămadă de gunoi, pentru care veterinarul a trebuit să fie plătit ca să vină s-o ia. Şi după Tigru, a urmat mătuşa Mary. Mutilată şi torturată, tîrîtă prin mocirlă, înjosită şi, în final, la fel ca Tigru, transformată într-o grămadă de gunoi – doar că de data asta cel care a ridicat-o a fost cioclul, iar un preot a fost chemat ca să lase să se creadă că totul era perfect normal, într-un sens sublim şi pickwickian. Douăzeci de ani mai tîrziu, un alt preot a fost chemat să repete aceeaşi aiureală stranie deasupra sicriului lui Molly. *Dacă, vorbind în felul oamenilor, m-am luptat cu fiarele din Efes, care-mi este folosul? Dacă nu învie morţii, atunci „să mîncăm şi să bem, căci mîine vom muri“.*[3]

Will slobozi încă unul din hohotele lui de rîs ca de hienă.

— Ce logică impecabilă, cîtă inteligenţă, cît rafinament etic!

— Dar dumneata eşti omul care nu acceptă un răspuns

afirmativ. Aşa că de ce-ai obiecta?

— N-ar trebui s-o fac, recunoscu el. Dar rămîn un estet, îmi place să mi se spună „nu“ cu stil. „Să mîncăm şi să bem, căci mîine vom muri“, repetă el, schimonosindu-şi faţa într-o expresie de dezgust.

— Şi totuşi, urmă Susila, într-un fel, sfatul este excelent. Mîncarea, băutura, moartea sînt trei manifestări primare ale vieţii universale şi impersonale. Animalele trăiesc acea viaţă impersonală şi universală fără să-i cunoască natura. Oamenii obişnuiţi îi cunosc natura, însă n-o trăiesc şi, chiar dacă vreodată se gîndesc serios la asta, refuză s-o accepte. O persoană luminată o cunoaşte, o trăieşte şi o acceptă pe deplin. Mănîncă, bea şi, cînd îi vine sorocul, moare – însă mănîncă altfel, bea altfel, moare altfel.

— Şi învie din morţi? întrebă el sarcastic.

— Asta este una din problemele pe care Buddha a refuzat întotdeauna să le discute. Credinţa în nemurire nu a ajutat niciodată pe nimeni să trăiască etern. Nici, bineînţeles, *lipsa* acestei credinţe. Aşa că încetează cu toate argumentele pro- şi contra (acesta este sfatul lui Buddha) şi fă-ţi treaba mai departe.

— Care treabă?

— Treaba tuturor – iluminarea. Care se referă, aici şi acum, la misiunea preliminară de a practica toate felurile de yoga ale conştiinţei sporite.

— Dar eu nu vreau să fiu şi mai conştient, spuse Will. Vreau să fiu mai puţin conştient. Mai puţin conştient de grozăvii precum moartea mătuşii Mary şi mahalalele din Rendang-Lobo. Mai puţin conştient de priveliştile hidoase şi de mirosurile spurcate, pînă şi de unele mirosuri îmbietoare, adăugă el în timp ce simţi, printre mirosurile pe care şi le amintea, de cîine şi de cancer la ficat, adierea ca de parfum de zibetă a alcovului roz. Mai puţin conştient de venitul meu gras şi de sărăcia subumană a altor oameni. Mai puţin conştient de sănătatea mea excepţională, într-un ocean de malarie şi boli intestinale, mai puţin conştient de distracţiile mele sexuale sterilizat de protejate, în oceanul pruncilor înfometaţi. „*Iartă-i, că nu ştiu ce fac*.“[4] Ce stare de lucruri binecuvîntată! Dar, din păcate, eu ştiu ce fac. Chiar foarte bine. Şi vii dumneata să-mi ceri să fiu şi mai conştient decît sînt deja.

— Nu-ţi cer nimic, spuse ea. Eu doar dau mai departe sfatul

unui şir întreg de bătrîni înţelepţi, începînd cu Gautama şi sfîrşind cu Bătrînul Raja. Începe prin a fi pe deplin conştient de ceea ce crezi că eşti. Te va ajuta să devii conştient de ceea ce eşti de fapt.

Will strînse din umeri.

— Fiecare crede că este ceva unic şi minunat în centrul universului. Dar de fapt fiecare nu-i decît o mică întîrziere în marşul nesfîrşit al entropiei.

— Şi tocmai asta este prima jumătate a mesajului lui Buddha. Vremelnicie, lipsa sufletului veşnic, durere inevitabilă. Dar mesajul are şi o a doua parte, nu s-a oprit aici. Încetinirea temporară a entropiei este totodată realitate pură, nediluată. Această absenţă a unui suflet veşnic este totodată Natura Buddha.

— Cu absenţa unui suflet e uşor să te descurci. Dar ce se-ntîmplă cu prezenţa cancerului, cu prezenţa degradării lente? Dar cu foamea şi suprapopularea, cu Colonelul Dipa? Sînt şi *aceştia* Realitate pură?

— Bineînţeles. Însă nu mai trebuie să spun că e nespus de greu pentru oamenii adînc implicaţi în oricare dintre aceste rele să-şi descopere Natura Buddha. Sănătatea publică şi reforma socială sînt condiţiile indispensabile oricărui tip de iluminare generală.

— Dar, în ciuda sănătăţii publice şi a reformei sociale, oamenii tot mor. Chiar şi în Pala, adăugă el ironic.

— Iată de ce corolarul bunăstării trebuie să fie *dhyana* – toate tipurile de yoga ale vieţii şi morţii, aşa încît să fii conştient, chiar şi în agonia finală, de ceea ce de fapt şi în ciuda tuturor eşti cu adevărat.

Se auzi zgomotul unor paşi pe podeaua de scîndură a verandei şi o voce de copil strigînd:

— Mamă!

— Aici sînt, scumpa mea, răspunse Susila.

Uşa din faţă se dădu în lături şi Mary Sarojini intră în fugă în încăpere.

— Mamă, spuse ea gîfîind, vor să vii de îndată! E vorba de bunica Lakshmi. E... Zărind silueta din hamac, Mary Sarojini tresări şi tăcu. O, nu ştiam că eşti şi *dumneata* aici.

Will îi făcu semn cu mîna, fără să vorbească. Ea îi zîmbi de formă şi se întoarse către mama sa.

— Bunicii Lakshmi i s-a făcut dintr-odată mult mai rău, spuse

ea, iar bunicul Robert e încă la Staţiunea de la Mare Altitudine şi nu poate fi găsit la telefon.

— Ai venit fugind tot drumul?

— În afară de porţiunile într-adevăr *prea* abrupte.

Susila o îmbrăţişă pe copilă şi o sărută, apoi, îngrijorată, se ridică rapid în picioare.

— Este mama lui Dugald, spuse ea.

— Este...? Aruncă o privire înspre Mary Sarojini, apoi iar către Susila. Se gîndea dacă era oare moartea ceva tabu, dacă puteai vorbi despre ea în faţa copiilor.

— Dacă este pe moarte?

El dădu din cap.

— Ne aşteptam, bineînţeles, continuă Susila. Însă nu astăzi, azi a părut să-i fie puţin mai bine. Trebuie să plec şi să fiu prin preajmă – chiar dacă este o altă lume. Şi de fapt, adăugă ea, nu este chiar cu totul o alta, aşa cum ai putea crede. Îmi pare rău că a trebuit să lăsăm discuţia neterminată; dar vor mai fi şi alte ocazii. Între timp, ce vrei să faci? Poţi să rămîi aici. Sau te voi lăsa la doctorul Robert. Sau poţi veni cu mine şi cu Mary Sarojini.

— În calitate de spectator de execuţii profesionist?

— *Nu* în calitate de spectator de execuţii profesionist, răspunse ea apăsat. În calitate de fiinţă umană, care are nevoie să ştie cum să trăiască şi apoi cum să moară. Care nevoie de asta la fel de tare ca noi toţi.

— Are nevoie de asta mult mai mult decît majoritatea, spuse el. Dar nu vă încurc?

— Dacă poţi să nu te încurci pe tine însuţi, nu-i vei încurca nici pe ceilalţi.

Îl luă de mînă şi îl ajută să se ridice din hamac. Două minute mai tîrziu, treceau cu maşina pe lîngă iazul cu lotuşi şi pe lîngă imensul Buddha care medita sub gluga cobrei, pe lîngă taurul alb şi ieşeau pe poarta principală a complexului. Ploaia se oprise iar pe cerul verde nori imenşi scînteiau ca nişte arhangheli. Jos, înspre apus, soarele strălucea cu o intensitate aproape supranaturală.

Soles occidere et redire possunt;
nobis cum semel occidit brevis lux,
nox est perpetua una dormienda.

Da mis basia mille.[5]

Apusuri şi moarte; moarte şi, prin umare, sărutări; sărutări şi, prin urmare, naştere şi apoi moartea unei alte generaţii de privitori ai apusului.

— Ce le spui oamenilor care mor? întrebă el. Le spuneţi şi *lor* să nu-şi mai bată capul cu nemurirea şi să-şi vadă de treabă?

— Dacă vrei s-o luăm aşa, da, exact asta le spunem. Să continue să fie conştienţi – iată întreaga artă de a muri.

— Iar voi predaţi arta aceasta?

— Eu aş lua-o altfel. Îi ajutăm să continue să exerseze arta de a trăi chiar şi atunci cînd trag să moară. Să ştii cine eşti cu adevărat, să fii conştient de viaţa universală şi impersonală care sălăşluieşte în fiecare dintre noi – aceasta este arta de a trăi, şi îi putem ajuta pe cei care mor să continue să exerseze acest lucru. Pînă în clipa din urmă. Poate dincolo de ea.

— Dincolo? întrebă el. Dar ai spus că asta e ceva la care cei care sînt pe moarte nu trebuie să se gîndească.

— Nu li se cere să se *gîndească* la asta. Sînt ajutaţi, dacă asta e cu putinţă, s-o trăiască. Dacă asta e cu putinţă, repetă ea, dacă viaţa universală continuă, cînd viaţa mea ca fiinţă distinctă ia sfîrşit.

— Tu personal crezi că ea continuă?

Susila zîmbi.

— Ce cred eu personal nu contează. Tot ce contează este ceea ce pot experimenta în mod impersonal cîtă vreme sînt în viaţă, cînd voi trage să mor, poate chiar cînd voi fi moartă.

Întoarse maşina băgînd-o într-o parcare şi opri motorul. Intrară în sat pe jos. Munca luase sfîrşit pe ziua aceea iar strada mare era atît de aglomerată, încît le fu greu să treacă.

— O iau înainte singură, îi anunţă Susila. Apoi îi spuse lui Mary Sarojini să fie la spital cam într-o oră. Nu mai devreme. Se întoarse şi, croindu-şi drum printre grupurile care se plimbau agale, dispăru.

— Preiei comanda acum, spuse Will, zîmbind către copila de lîngă el.

Mary Sarojini încuviinţă grav şi îl luă de mînă.

— Hai să mergem şi să vedem ce se întîmplă în piaţă, zise ea.

— Cîţi ani are bunica Lakshmi? întrebă Will în timp ce începeau

să-şi facă drum de-a lungul străzii aglomerate.

— Nu prea ştiu, răspunse Mary Sarojini. *Pare* teribil de bătrînă. Dar poate că asta se întîmplă pentru că are cancer.

— Ştii ce este cancerul? întrebă el.

Mary Sarojini ştia lucrul acesta foarte bine.

— Este ceea ce se întîmplă cînd o parte din tine uită complet de restul fiinţei şi continuă să vieţuiască aşa cum fac oamenii nebuni – pur şi simplu continuă să crească şi să crească, de parcă n-ar mai exista nimeni altcineva pe lumea asta. Uneori, poţi face ceva în privinţa asta. Dar în general continuă să crească pînă cînd persoana bolnavă moare.

— Şi înţeleg că asta i s-a întîmplat şi bunicii tale Lakshmi.

— Iar acum are nevoie de cineva care s-o ajute să moară.

— Mama ta îi ajută des pe oameni să moară?

Copila dădu din cap.

— Se pricepe foarte bine la asta.

— *Tu* ai văzut pe cineva murind?

— Bineînţeles, răspunse Mary Sarojini, evident surprinsă că o astfel de întrebare putea fi pusă. Stai să mă gîndesc. Făcu un calcul în minte. Am văzut cinci oameni murind. Şase, dacă pui la socoteală şi bebeluşi.

— Eu nu văzusem pe nimeni murind cînd eram de vîrsta ta.

— Nu?

— Doar un cîine.

— Cîinii mor mai uşor decît oamenii. Ei nu vorbesc despre asta înainte.

— Ce părere ai despre... despre oamenii care mor?

— Păi, nu-i nici pe departe la fel de rău ca atunci cînd naşti. Asta e groaznic. Sau, cel puţin, *pare* groaznic. Dar apoi îţi aduci aminte că nu doare deloc. Au îndepărtat durerea.

— Crezi sau nu, spuse Will, eu n-am văzut niciodată cum se naşte un bebeluş.

— Niciodată? Mary Sarojini era uluită. Nici măcar atunci cînd erai la şcoală?

Will avu viziunea directorului şcolii sale, în veşmînt clerical, conducînd trei sute de băieţi în haine negre într-un tur al celor-ce-zac-în-spital.

— Nici măcar la şcoală, spuse el cu voce tare.

— Nu ai văzut niciodată pe cineva murind şi nu ai văzut niciodată pe cineva născînd. Cum ai ajuns să cunoşti lucrurile?

— La şcoala la care am mers *eu*, spuse el, n-am ajuns niciodată să cunoaştem lucruri, noi am ajuns să cunoaştem cuvinte.

Copila se uită în sus spre el, îşi clătină capul şi, ridicînd o mînă mică şi cafenie, îşi lovi sugestiv fruntea.

— Ce nebunie! spuse ea. Sau poate că doar profesorii tăi erau proşti?

Will rîse.

— Erau educatori luminaţi la minte, dedicaţi ideii de *mens sana in corpore sano*[6] şi de menţinere a sublimei noastre tradiţii apusene. Dar între timp, spune-mi ceva. N-ai fost niciodată înspăimîntată?

— De oamenii care nasc?

— Nu, de oamenii care mor. Asta nu te-a speriat?

— Păi, ba da – m-a speriat, spuse ea după un moment de tăcere.

— Şi ce-ai făcut?

— Am făcut ceea ce ne învaţă să facem – am încercat să descopăr care parte din mine era înspăimîntată şi de ce era înspăimîntată.

— Şi care anume era?

— Asta. Mary Sarojini îşi îndreptă un arătător înspre gura deschisă. Cea care vorbeşte mereu. Mica Domnişoară Trăncănici, aşa o numeşte Vijaya. Ea vorbeşte întotdeauna despre toate lucrurile neplăcute pe care mi le amintesc, toate lucrurile uriaşe, minunate, imposibile pe care îmi imaginez că le pot face. Ea este cea care se înspăimîntă.

— De ce este atît de înspăimîntată?

— Presupun că din cauza faptului că ajunge să vorbească despre toate lucrurile îngrozitoare care i s-ar putea întîmpla. Să vorbească tare sau să vorbească în sinea ei. Dar există şi o alta care nu se înspăimîntă.

— Care anume?

— Cea care nu vorbeşte – care doar priveşte, ascultă şi simte ce se întîmplă înăuntru. Iar uneori, adăugă Mary Sarojini, uneori vede dintr-odată cît de frumos este totul. Nu, e greşit spus. *Ea* vede asta tot timpul, dar eu, nu; nu şi dacă mă face ea să observ. Atunci se petrece brusc. Totu-i frumos, frumos, frumos! Pînă şi mizeriile

cîinelui! arătă ea înspre un exemplar impresionant, aflat aproape de picioarele lor.

Din strada strîmtă ajunseseră în piaţă. Ultimele raze ale soarelui mai atingeau încă turla sculptată a templului, foişoarele mici şi roz de pe acoperişul primăriei; însă aici, în piaţă, se lăsa amurgul, iar sub marele smochin indian era deja noapte. Pe tejghelele dintre stîlpi şi pe corzile care atîrnau negustoresele aprinseseră luminile. În întunericul înfrunzit se aflau insule de formă şi culoare şi, din non-entitatea abia vizibilă, degete cu piele cafenie căpătau pentru un moment existenţă strălucitoare apoi se întorceau la loc în neant. Spaţiile dintre clădirile înalte răsunau de o amestecătură de engleză şi palaneză, de vorbărie şi rîsete, de ţipete pe stradă şi melodii fluierate, de lătrat de cîine, de croncăneli de papagal. Cocoţate pe unul din foişoarele roz, o pereche de păsări minah făcea apel, neobosită, la atenţie şi compasiune. Dintr-o bucătărie în aer liber din centrul pieţei se ridica miros ademenitor de mîncare pe foc. Ceapă, ardei, şofran, peşte la prăjit, prăjituri la copt, orez la fiert – şi printre aceste mirosuri puternice, ca o amintire a Ţărmului Celălalt, plutea parfumul firav, dulce şi pur al ghirlandelor multicolore care erau de vînzare, lîngă fîntînă.

Amurgul se adîncea şi deodată, de foarte de sus, lămpile de pe stradă se aprinseră. Strălucitoare şi părînd lustruite pe fundalul de cupru rozaliu al pielii unse cu ulei, colierele, inelele şi brăţările femeilor prindeau viaţă, cu reflexe scînteietoare. În lumina care cădea de sus, fiecare contur devenea mai dramatic, fiecare formă părea să fie mai substanţială, mai constant prezentă. În orbitele ochilor, sub nas şi barbă, umbrele se adînceau. Modelaţi de lumină şi întuneric, sînii tineri creşteau mai plini, iar chipurile bătrînilor erau mai adînc ridate şi scofîlcite.

Ţinîndu-se de mînă, îşi croiră drum prin mulţime.

O femeie între două vîrste o salută pe Mary Sarojini, apoi se întoarse înspre Will.

— Dumneata eşti omul din afară? întrebă ea.

— De foarte departe din afară, întări el.

Ea îl privi un moment în tăcere, apoi îi zîmbi încurajator şi îl lovi uşor peste obraz.

— Tuturor ne pare foarte rău pentru tine, îl asigură ea.

Plecară mai departe, iar acum se treziră la marginea unui grup

strîns la baza treptelor spre templu, pentru a asculta un tînăr ce cînta la un instrument cu gîtul lung, ca o lăută, şi fredona în palaneză. Declamarea rapidă alterna cu triluri prelungi, aproape ca ale unor păsări, pe o singură vocală, după care urmă o melodie veselă şi puternic cadenţată care se sfîrşi într-un strigăt. Un hohot de rîs izbucni din rîndurile mulţimii. Alte cîteva măsuri, un alt vers sau două recitate şi cîntăreţul ajunse la acordurile finale. Se auziră aplauze, alte rîsete şi un cor de comentarii de neînţeles.

— Ce-i asta? întrebă Will.

— E vorba despre fete şi băieţi care se culcă unii cu alţii, răspunse Mary Sarojini.

— O, înţeleg. Will simţi împunsătura unei ruşini vinovate; dar privind în jos, la chipul netulburat al copilei, văzu că îngrijorarea lui era neîntemeiată. Era evident că dacă fetele şi băieţii dormeau împreună era ceva tot aşa de la sine înţeles ca mersul la şcoală, mîncatul de trei ori pe zi – sau moartea.

— Iar partea care i-a făcut să rîdă, continuă Mary Sarojini, a fost cînd a spus că Viitorul Buddha nu va mai trebui să plece de acasă şi să se aşeze sub un copac Bodhi. Îşi va afla Iluminarea în timp ce se va afla în pat cu prinţesa.

— Crezi că asta-i o idee bună? întrebă Will.

Ea încuviinţă, dînd din cap cu importanţă.

— Va însemna că şi prinţesa se va ilumina.

— Ai perfectă dreptate, spuse Will. Bărbat fiind, nu mă gîndisem la prinţesă.

Cîntăreţul din lăută slobozi o înlănţuire ciudată şi nefamiliară de acorduri muzicale, la care adăugă o serie de arpegii şi începu să cînte, de data asta în engleză:

> Toţi vorbesc despre sex; nu lua pe nimeni în serios –
> Nici pe curvă, nici pe pustnic, nici pe Pavel, nici pe Freud cel cătrănit.
> Iubeşte – şi buzele tale, sînii ei se vor transforma în mod miraculos
> În Ei Înşişi, Realitatea şi Neantul infinit.

Uşa templului se deschise. Un miros de tămîie se întrepătrunse cu aroma de ceapă şi peşte prăjit. O femeie bătrînă ieşi şi îşi coborî cu mare precauţie greutatea nesigură, treaptă cu treaptă.

— Cine au fost Pavel şi Freud? întrebă Mary Sarojini în timp ce

se îndepărtau.

Will începu cu o scurtă istorisire a păcatului originar şi a căii mîntuirii. Copila îl asculta cu atenţie concentrată.

— Nu-i de mirare că acest cîntec spune „nu-i lua în serios“, trase ea concluzia.

— După care, spuse Will, ajungem la doctorul Freud şi la complexul lui Oedip.

— Oedip? repetă Mary Sarojini. Dar ăsta-i numele unui spectacol de marionete. L-am văzut săptămîna trecută şi ni-l dau din nou în seara asta. Ai vrea să-l vezi? E drăguţ.

— Drăguţ? repetă el. Drăguţ? Chiar şi atunci cînd bătrîna se dovedeşte a fi mama lui şi se spînzură? Chiar şi cînd Oedip îşi scoate ochii?

— Dar nu-şi scoate ochii, spuse Mary Sarojini.

— Şi-i scoate acolo de unde vin *eu*.

— Nu şi aici. Spune doar că are de gînd să-şi scoată ochii, iar ea doar încearcă să se spînzure. Sînt convinşi să n-o facă.

— De către cine?

— De băiatul şi fata din Pala.

— *Ei* cum apar în poveste? întrebă Will.

— Nu ştiu. Pur şi simplu. *Oedip în Pala*, aşa se numeşte piesa. Aşa că de ce n-ar fi acolo?

— Şi spui că o conving pe Iocasta să nu se sinucidă şi pe Oedip să nu-şi scoată ochii?

— Exact la ţanc. Ea îşi strecoară funia în jurul gîtului, iar el apucă două ţepuşe uriaşe. Însă băiatul şi fata din Pala le spun să nu fie fraieri. La urma urmei, a fost un accident. El nu a ştiut că bătrînul era tatăl lui. Şi, în orice caz, bătrînul a început cearta, l-a lovit în cap şi asta l-a făcut pe Oedip să-şi piardă cumpătul – nimeni nu-l învăţase vreodată dansul marinăresc Rakshasi. Atunci cînd l-au făcut rege, a trebuit să se însoare cu regina bătrînă. Ea era într-adevăr mama lui; dar nici unul dintre ei n-a ştiut. Şi, bineînţeles, tot ce trebuiau să facă atunci cînd au aflat era să pună capăt căsătoriei. Chestia asta legată de faptul că acea căsătorie cu mama lui era motivul pentru care toată lumea trebuia să moară de vreun virus – toate astea erau doar tîmpenii, născocite de o mulţime de oameni proşti care nu ştiau altceva mai bun.

— Doctorul Freud credea că toţi băieţeii chiar vor să se

căsătorească cu mamele lor şi să-şi omoare tatăl. Şi invers în cazul fetiţelor – *ele* vor să se mărite cu taţii lor.

— Care taţi şi mame? întrebă Mary Sarojini. Avem atîţia.

— Te referi la Clubul vostru de Adopţie Reciprocă?

— Sînt cîte douăzeci şi doi în CAR-ul nostru.

— Cu cît mai mulţi, cu-atît mai bine.

— Dar bineînţeles că bietul Oedip n-a avut niciodată un CAR. Şi, în plus, l-au învăţat toate chestiile alea oribile despre cum se supără Dumnezeu pe oameni ori de cîte ori fac vreo greşeală.

Îşi făcură drum prin mulţime şi ajunseră apoi la intrarea într-un mic spaţiu împrejmuit cu sfoară, în care o sută sau mai bine de spectatori îşi ocupaseră deja locurile. În capătul mai îndepărtat al ţarcului, scena vesel pictată a unui teatru de păpuşi strălucea roşie şi aurie în lumina puternică a lămpilor. Scoţînd un pumn din mărunţişul pe care i-l dăduse doctorul Robert, Will plăti pentru două bilete. Intrară şi se aşezară pe o bancă.

Se auzi un gong, cortina micii avanscene se ridică zgomotos şi dezvălui faţada palatului regal din Teba, cu stîlpi albi pe un pămînt de un verde crud; deasupra postamentului, o divinitate cu barbă lungă stătea aşezată pe un nor. Un preot aidoma zeului, doar că întrucîtva mai scund şi nu atît de opulent înveşmîntat, intră dinspre partea dreaptă, făcu o plecăciune către public, apoi se întoarse către palat şi strigă „Oedip“ pe nişte tonuri piţigăiate care păreau în mod comic nepotrivite cu barba profetică. Într-o salvă de trompete, uşa se deschise şi, încoronat, eroic tragedian, regele îşi făcu apariţia. Preotul se înclină, marioneta regală îi acordă permisiunea de a vorbi.

— Apleacă urechea la suferinţele noastre, chiţăi bătrînul.

Regele ciuli urechea şi ascultă.

— Aud gemetele muribunzilor, spuse el. Aud ţipetele văduvelor, hohotele orfanilor de mamă, murmurele de rugăciune şi implorare.

— Implorare! Aşa vă vreau! spuse zeitatea din nori, lovindu-se uşor peste piept.

— Aveau un fel de virus, explică în şoaptă Mary Sarojini. Ca gripa asiatică, doar că mult mai rău.

— Repetăm litaniile potrivite, chiţăi certăreţ bătrînul preot, oferim jertfele cele mai scumpe, am făcut ca toată populaţia să

trăiască în castitate şi să se flageleze în fiecare luni, miercuri şi vineri. Dar potopul morţii se întinde şi mai mult, se ridică din ce în ce mai sus. Aşa că ajută-ne, Rege Oedip, ajută-ne!

— Doar un zeu poate ajuta.

— I-auzi, i-auzi! strigă zeitatea care trona.

— Dar prin ce mijloace?

— Doar un zeu poate hotărî.

— Corect, rosti zeul în *basso profundo*[7], absolut corect.

— Creon, fratele soţiei mele, a plecat să consulte oracolul. Cînd se va întoarce – cît de curînd, ar trebui – vom şti ce ne sfătuieşte cerul.

— Ce anume porunceşte cerul, la dracu'! îl corectă *basso profundo*.

— Oamenii au fost vreodată *chiar* atît de proşti? întrebă Mary Sarojini, în timp ce publicul rîdea.

— Fără îndoială, o asigură Will.

Un fonograf începu să cînte marşul funebru din *Saul*.

De la stînga la dreapta, o procesiune de jeluitori îmbrăcaţi în mantii negre, care duceau nişte coşciuge învelite în pînzeturi, străbătu încet partea din faţă a scenei, marionetă după marionetă – şi imediat ce grupul dispărea prin dreapta, apărea din nou prin stînga. Procesiunea părea fără sfîrşit, cadavrele, nenumărate.

— Mort, spuse Oedip privindu-i cum trec. Şi alt mort. Şi iarăşi altul, altul.

— Să le fie de învăţătură! interveni *basso profundo*. O să te învăţ eu să fii slugarnic.

Oedip continuă:

> Coşciugul soldatului, cel al femeii uşoare; pruncul rece ca gheaţa
> Strîns la durerea sînului nesupt; tineri îngroziţi
> Îndepărtîndu-se de chipul negru şi umflat
> Care de pe perna-i scăldată în lumina lunii odinioară şi-a-nălţat privirea,
> În aşteptarea sărutărilor. Morţi, cu toţii morţi,
> Jeliţi de cei ce în curînd nu vor mai fi, ca şi de cei ce-s osîndiţi.
> Purtaţi, cu pasul îndărătnic, către temuta
> Grădină de chiparoşi, acolo unde acel hău imens
> Se cască pentru a-i primi, putred mirositori pînă la lună.

În timp ce vorbea, alte două marionete, un băiat şi o fată înveşmîntaţi în veşminte palaneze vesele, intrară prin dreapta şi, mişcîndu-se în direcţia opusă jeluitorilor în mantii negre, îşi ocupară locurile, luaţi de braţ, în fundul scenei şi puţin spre stînga faţă de centru. Atunci cînd Oedip termină, băiatul spuse:

Dar noi ne îndreptăm spre grădini trandafirii
În timp ce absurdul
Rit apocaliptic evocă în minte
Infinitul imanent
Din pielea roasă şi carnea putrezindă.

— Dar cum rămîne cu Mine? bombăni *basso profundo* din înalt. Se pare că uitaţi că eu sînt Cel Prea Un Alt.

Fără sfîrşit, procesiunea în negru continua să treacă alene către cimitir. Însă acum marşul funebru fu întrerupt la mijlocul frazei. Muzica făcu loc unei singure note adînci – tuba şi basul dublu –, prelungită la infinit.

— Ascultaţi! Zumzetul, povara nesfîrşită.

La unison cu instrumentele nevăzute, jeluitorii începură să cînte: „Moarte, moarte, moarte, moarte“...

— Dar viaţa are mai mult decît o singură notă, spuse băiatul.

— Viaţa, interveni fata, poate cînta şi în registrul jos, şi în cel înalt.

— Zumzetul vostru neîncetat, de moarte, serveşte doar la a face muzica mai bogată.

— O muzică mai bogată, repetă fata.

Şi după aceste cuvinte, tenor şi soprană, începură să brodeze un arabesc de sunete împletite, după cîte se părea, în jurul axului lung şi rigid al basului din fundal.

Zumzetul şi cîntul se stinseră treptat pînă amuţiră; ultimul dintre jeluitori dispăru, iar băiatul şi fata din prim-plan se retraseră într-un colţ, acolo unde puteau continua să se sărute nestingheriţi.

Se auzi o altă salvă de trompete şi, obez, înveşmîntat într-o tunică purpurie, intră Creon, abia sosit din Delphi şi aducînd răspunsurile oracolului. În următoarele cîteva minute, dialogul se

desfăşură în întregime în palaneză, iar Mary Sarojini trebui să facă pe traducătorul:

— Oedip îl întreabă ce a spus Zeul; iar celălalt răspunde că Zeul a spus că totul se datora unui om care îl ucisese pe regele bătrîn, cel dinaintea lui Oedip. Nimeni nu-l prinsese vreodată, iar omul mai locuia încă la Teba şi virusul care-i ucidea pe toţi fusese trimis de Zeu drept pedeapsă – asta zice Creon că i s-a spus. Nu ştiu de ce trebuiau pedepsiţi toţi oamenii aceştia care nu făcuseră nimic nimănui; dar asta zice el că i-a spus Zeul. Iar molima nu se va sfîrşi pînă cînd nu-l vor prinde pe omul care l-a ucis pe regele bătrîn şi nu-l vor alunga din Teba. Şi, bineînţeles, Oedip spune că va face tot ce îi stă în putere ca să-l găsească pe acel om şi să-l alunge.

Din colţul său aflat în spatele scenei, băiatul începu să declame, de data aceasta în engleză:

Zeul, cu atît mai zeu atunci cînd sublim de vag se-arată
Rosteşte, cînd vorba-i e banală, gogomănii din cele mai nesfinte, fără har.
„Vă pocăiţi“, El urlă, „căci molima Păcatul o provoacă.“
Noi spunem însă: „Mizeria-i de vină – spălaţi-vă aşadar“.

În vreme ce audienţa încă mai rîdea, un alt grup de jeluitori apăru din părţile laterale şi străbătu agale scena.

— *Karuna*, rosti fata din prim-plan, compasiune. Suferinţa prostului este la fel de reală ca oricare altă suferinţă.

Simţind o atingere pe braţ, Will se întoarse şi se trezi privind chipul frumos şi bosumflat al lui Murugan.

— Te-am căutat peste tot, spuse el nervos, ca şi cînd Will se ascunsese dinadins, doar ca să-l enerveze. Vorbi atît de tare, încît multe capete se întoarseră şi li se atrase atenţia să facă linişte.

— Nu erai la doctorul Robert, nu erai nici la Susila, continuă să se plîngă băiatul, în ciuda protestelor.

— Linişte, linişte...

— Linişte! se auzi strigătul cutremurător al lui *basso profundo* din nori. Lucrurile au ajuns în punctul drăguţ în care Zeul pur şi simplu nu se mai aude pe Sine vorbind, adăugă vocea bombănind.

— Auzi, auzi, spuse Will, alăturîndu-se rîsetelor generale. Se ridică şi, urmat de Murugan şi de Mary Sarojini, merse şchiopătînd

pînă la ieşire.

— Nu voiai să vezi finalul? întrebă Mary Sarojini. Chiar ar fi trebuit să aştepţi, îi spuse ea lui Murugan pe un ton de reproş.

— Vezi-ţi de treaba ta! se răsti Murugan.

Will îşi aşeză o mînă pe umărul copilei.

— Din fericire, spuse el, felul în care mi-ai povestit finalul a fost atît de viu, încît nu mai trebuie să-l văd cu ochii mei. Şi, bineînţeles, adăugă el ironic, Înălţimea Sa trebuie să fie întotdeauna mai presus de toate.

Murugan scoase un plic din buzunarul pantalonilor albi de mătase care o vrăjiseră în aşa măsură pe asistenta cea micuţă şi i-l înmînă lui Will.

— De la mama. E urgent, adăugă el.

— Ce frumos miroase! comentă Mary Sarojini adulmecînd mireasma pătrunzătoare de lemn de santal care învăluia misiva lui Rani.

Will despături trei coli de hîrtie albastre ca cerul, împodobite în relief cu cinci lotuşi aurii sub o coroană princiară. Cîte sublinieri, ce abundenţă de majuscule! Începu să citească.

> *Ma Petite Voix, cher Farnaby, avait raison*[8] – ca de obicei! Mi s-a spus în repetate rînduri ce anume îi este predestinat Prietenului Nostru Comun să facă pentru mica noastră Pala şi (prin sprijinul financiar cu care Pala îi va permite să contribuie la Cruciada Spiritului) pentru LUMEA ÎNTREAGĂ. Aşa că, atunci cînd i-am citit telegrama (care a sosit acum cîteva minute prin intermediul credinciosului Bahu şi al colegului său diplomat din Londra), n-a fost NICI o surpriză să aflăm că Lordul A. ţi-a acordat dumitale *Puteri Depline* (şi, se înţelege de la sine, FONDURILE NECESARE) pentru a negocia în numele său – în numele *nostru*; pentru că avantajul său este şi al dumitale, al meu şi (din moment ce în felul nostru diferit cu toţii sîntem Cruciaţi) al SPIRITULUI!!
>
> Dar sosirea telegramei Lordului A. nu este singura veste pe care vreau să ţi-o împărtăşesc. Evenimentele (aşa cum am aflat de la Bahu în după-amiaza aceasta) se *precipită* înspre Măreţul Punct Culminant al Istoriei Palaneze – se precipită mult mai grabnic decît crezusem eu înainte că ar fi posibil. Din motive parţial politice (nevoia de a compensa o scădere recentă a popularităţii Colonelului Dipa), parţial Economice (poverile Apărării sînt prea apăsătoare pentru a fi

purtate doar de Rendang) şi parţial Astrologice (zilele acestea, spun Specialiştii, sînt favorabile în mod *excepţional* unui risc asumat în colaborare de Berbeci – eu şi Murugan – şi de acel Scorpion *tipic*, Colonelul Dipa), s-a hotărît să se accelereze o Acţiune iniţial planificată pentru noaptea eclipsei de lună din noiembrie. Avînd în vedere toate acestea, este esenţial ca noi trei să ne întîlnim *fără zăbavă* pentru a hotărî ce trebuie Făcut în aceste Circumstanţe noi şi rapid schimbătoare, pentru a ne promova interesele speciale, materiale şi Spirituale. Aşa-numitul „Accident“ care te-a adus pe ţărmurile noastre în acest Moment critic a fost De-a Dreptul Providenţial, trebuie să recunoşti. Nu ne rămîne decît să colaborăm, în calitate de Cruciaţi devotaţi, cu acea PUTERE divină care s-a pogorît atît de fără de tăgadă asupra Cauzei noastre. Aşa că VINO IMEDIAT! Murugan este cu maşina şi te va aduce la modestul nostru Bungalou, acolo unde, te asigur, dragul meu Farnaby, vei beneficia de o întîmpinare *foarte* călduroasă a celei care semnează *bien sincèrement vôtre*[9], Fatima R.

Will împături cele trei coli de hîrtie albastră parfumată şi le puse la loc în plicul lor. Chipul îi era lipsit de orice expresie, dar în spatele acestei măşti a indiferenţei era foarte nervos. Nervos pe acest băiat lipsit de maniere din faţa lui, atît de răpitor în pantalonii lui albi de mătase, atît de respingător în prostia lui rîzgîiată. Nervos, în momentul în care simţi din nou parfumul scrisorii, pe acea femeie-monstru grotesc care începuse prin a-şi distruge fiul, în numele dragostei materne şi al castităţii, iar acum îl împingea, în numele lui Dumnezeu şi al unui grup pestriţ de Maeştri Înălţaţi, să devină un cruciat spiritual lansator de bombe, sub flamura petrolieră a lui Joe Aldehyde. Nervos, mai presus de toate, pe el însuşi, pentru că se încurcase atît de nesăbuit cu acest cuplu ridicol de sinistru în Dumnezeu ştie ce fel de complot dezgustător împotriva tuturor virtuţilor umane în care refuzul lui de a accepta un răspuns afirmativ nu-l împiedicase niciodată să creadă şi după care să tînjească (şi cu cîtă pasiune!).

— Ei, mergem? spuse Murugan pe un ton plin de încredere îngîmfată. În mod evident, presupunea ca axiomatic faptul că supunerea trebuie în mod imperios să fie totală şi fără ezitare, atunci cînd Fatima R. rosteşte o poruncă.

Simţind nevoia să-şi mai acorde un mic răgaz pentru a se calma,

Will nu răspunse imediat. În schimb, se întoarse pentru a privi marionetele aflate acum la distanţă. Iocasta, Oedip şi Creon erau aşezaţi pe treptele palatului, aşteptînd probabil sosirea lui Tiresias. Deasupra, Basso Profundo trăgea un pui de somn. Un grup de jeluitori în mantii negre traversau scena. Aproape de luminile rampei, băiatul din Pala începuse să declame în versuri albe:

Lumină şi Compasiune, spunea el,
Lumină şi Compasiune – cît de nespus de
Simplă e Esenţa noastră! Însă ce-i simplu a tot aşteptat,
Veac după veac, subtilităţi care să-i fie de-ajuns
Pentru a-şi cunoaşte Unicitatea în diversitate, Totul,
Aici, acum, Realitatea lor din ficţiune; a aşteptat şi încă
Mai aşteaptă la graniţa absurdului, pe nemărginiri
Împletite lejer – patima cu
Milostenia, adevărul cu funcţia rinichiului, frumuseţe
Şi chil, bilă, spermă şi Dumnezeu cu cina, Dumnezeu
Şi cu absenţa cinei sau cu sunetul de clopote
Năvalnic – unu, doi, trei – în urechi lipsite de somn.

Urmă o înlănţuire de corzi ciupite, apoi nota prelungă a unui flaut.

— Mergem? repetă Murugan.

Dar Will ridică mîna pentru a cere linişte. Marioneta-fată se mişcase spre centrul scenei şi cînta:

Gîndul se naşte din cele de trei ori cîte un miliard
De celule ale creierului, îndreptate spre lume,
Ca nişte miliarde de jocuri de biliard
Cunoscute drept Credinţă şi-Ndoială după nume.

Credinţa mea, din ale lor ciocniri năvalnice.
Logica mea, din ale lor enzime;
Epinefrina lor roz, viziunile mele lăuntrice;
Epinefrina lor albă, ale mele crime.

De vreme ce eu sînt dispunerea
Lui zece la puterea de nouă ori trei[10]
Orice atom, chiar în singurătatea-i
Spune ceva despre fiinţa mea.

Pierzîndu-şi orice răbdare, Murugan îl prinse pe Will de braţ şi îl ciupi puternic.

— Vii? strigă el.

Will se întoarse nervos.

— Ce dracu' crezi că faci, nebunule? Îşi smuci braţul din strînsoarea băiatului.

Intimidat, Murugan îşi schimbă tonul.

— Voiam doar să ştiu dacă eşti gata să mergi la mama.

— Nu sînt gata, răspunse Will, pentru că nu am de gînd să merg.

— Nu mergi? strigă Murugan pe un ton de uimire neîncrezătoare. Dar te aşteaptă, ea...

— Spune-i mamei tale că-mi pare foarte rău, dar am o altă întîlnire stabilită dinainte. Cu cineva care este pe moarte, adăugă Will.

— Dar e ceva înspăimîntător de important.

— La fel este şi moartea.

Murugan îşi coborî vocea.

— Se întîmplă ceva, şopti el.

— Nu te aud, strigă Will prin zgomotele amestecate ale mulţimii.

Murugan se uită temător împrejurul lui, apoi riscă o şoaptă oarecum mai apăsată:

— Se întîmplă ceva, ceva groaznic.

— La spital se întîmplă ceva încă şi mai groaznic.

— Tocmai am auzit... începu Murugan. Privi iarăşi în jurul lui, apoi clătină din cap: Nu, nu pot să-ţi spun, nu aici. De-asta *trebuie* să vii la bungalou. *Acum.* Nu avem timp de pierdut.

Will îşi privi ceasul.

— Nu-i timp de pierdut, rosti el în ecou şi, întorcîndu-se înspre Mary Sarojini, adăugă: Trebuie să plecăm. Încotro?

— Îţi voi arăta, spuse ea şi porniră ţinîndu-se de mînă.

— Aşteaptă, imploră Murugan, aşteaptă! Apoi, în timp ce Will şi Mary Sarojini îşi urmau drumul, alergă în urma lor, ferindu-se din calea mulţimii. Ce să-i spun? se tîngui el în spatele lor.

Groaza băiatului era comică şi dezgustătoare. În mintea lui Will, furia făcu loc veseliei. Rîse cu poftă.

— *Tu* ce i-ai spune, Mary Sarojini? întrebă el.

— I-aş spune exact ce s-a întîmplat, spuse copila. Vreau să zic, dacă ar fi mama *mea*. Dar, pe de altă parte, adăugă ea după ce mai cugetă, mama mea nu e Rani. Îşi ridică privirea înspre Murugan. Tu faci parte din vreun CAR? întrebă ea.

Bineînţeles că nu. Pentru Rani, pînă şi ideea unui Club de Adopţie Reciprocă era o blasfemie. Doar Dumnezeu putea crea o Mamă. Cruciata Spirituală voia să fie singură cu victima ei încredinţată de Dumnezeu.

— Nici un CAR... Mary Sarojini clătină din cap. E groaznic! Ai fi putut să mergi şi să stai cîteva zile cu una dintre celelalte mame.

Încă îngrozit că urma să fie nevoit să-i spună unicei sale mame că misiunea lui eşuase, Murugan începu să trăncănească întruna isteric pe o nouă variaţiune a vechii teme.

— Nu ştiu ce va spune, repeta el. Nu ştiu ce va spune.

— Nu există decît o singură cale de a afla ce va spune, îi zise Will. Du-te acasă şi ascultă.

— Vino cu mine, imploră Murugan. Te rog! Se încleştă de braţul lui Will.

— Ţi-am spus să nu mă atingi. Mîna încleştată se retrase în grabă. Will zîmbi din nou: E mai bine! Îşi ridică toiagul într-un gest de rămas-bun. *Bonne nuit, Altesse!*[11] Apoi, foarte bine dispus, îi spuse lui Mary Sarojini: Arată drumul, MacPhail.

— Te prefăceai? întrebă Mary Sarojini. Sau erai cu adevărat furios?

— Şi cît de tare! o asigură el. Apoi îşi aminti ceea ce văzuse în sala de sport a şcolii. Fredonă notele de început ale dansului marinăresc Rakshasi şi izbi trotuarul cu toiagul său cu vîrf metalic.

— Ar fi trebuit să bat din picior?

— Poate c-ar fi fost mai bine.

— Crezi?

— O să te urască imediat ce n-o să-i mai fie frică.

Will strînse din umeri. Nu-i păsa cîtuşi de puţin. Dar pe măsură ce trecutul se îndepărta şi viitorul se apropia, pe măsură ce lăsau în urmă felinarele boltite ale pieţei şi urcau pe strada întunecoasă ce şerpuia pînă la spital, starea de spirit începu să i se schimbe. „Arată drumul, MacPhail“ – dar înspre ce şi dincolo de ce? Înspre o altă manifestare a Groazei Absolute şi dincolo de orice speranţă legată de acel an binecuvîntat de libertate pe care Joe i-l promisese.

L-ar fi putut obţine atît de uşor şi (din moment ce Pala era oricum condamnată) nu atît de imoral sau de josnic. Era acum nu numai dincolo de speranţa libertăţii; ci şi – iar asta părea destul de posibil, dacă Rani i se plîngea lui Joe Aldehyde şi dacă Joe se supăra suficient de tare – dincolo de orice alte şanse viitoare legate de sclavia bine plătită ca spectator de execuţii profesionist. Să se întoarcă, să încerce să-l găsească pe Murugan, să-i ofere scuzele sale, să facă orice i-ar fi poruncit femeia aceea groaznică? La o sută de metri în susul străzii, se puteau vedea luminile spitalului strălucind printre pomi.

— Hai să ne odihnim o clipă, spuse el.

— Ai obosit? întrebă îngrijorată Mary Sarojini.

— Puţin.

Se întoarse şi, sprijinindu-se în toiag, privi în jos spre piaţă. În lumina felinarelor boltite, primăria strălucea, roz, ca o cană monumentală cu şerbet de zmeură. Pe turla templului vedea, friză după friză, haosul exuberant al sculpturii indiene – elefanţi şi Bodhisattva, demoni, fete supranaturale cu sîni şi funduri enorme, Shiva dănţuitori, şiruri de Buddha trecuţi şi viitori, în extaz tăcut. Mai jos, în spaţiul dintre şerbet şi mitologie, forfotea mulţimea, iar undeva în mulţime se afla un chip bosumflat şi o pereche de pantaloni albi de mătase. Să se întoarcă? Ar fi fost lucrul cel mai înţelept, mai sigur, mai prudent, pe care l-ar fi putut face. Dar o voce interioară – nu mititică, precum cea auzită de Rani, ci severă – strigă: „Josnic! Josnic!“ Conştiinţă? Nu. Moralitate? Doamne fereşte! Ci mizerie peste măsură, urîţenie şi vulgaritate dincolo de obligaţiile datoriei – toate astea erau lucruri la care, ca om înzestrat cu bun-simţ, nu puteai fi părtaş.

— Ei, mergem? îi zise lui Mary Sarojini.

Intrară în holul spitalului. Asistenta de la recepţie avea un mesaj pentru ei de la Susila. Mary Sarojini trebuia să meargă direct la casa doamnei Rao, unde ea şi Tom Krishna aveau să-şi petreacă noaptea. Domnul Farnaby era rugat să meargă imediat la salonul 34.

— Pe aici, spuse asistenta şi-i ţinu deschisă o uşă batantă.

Will păşi înăuntru. Reflexul condiţionat al politeţii i se activă automat.

— Mulţumesc, spuse el şi zîmbi. Dar înaintă şchiopătînd înspre

viitorul de temut, cu o senzaţie de greaţă în stomac.

— Ultima uşă pe stînga, spuse asistenta. Ea trebuia acum să se-ntoarcă la biroul de recepţie din hol. Aşa că o să vă las să mergeţi singur, adăugă atunci cînd uşa se închidea în urma ei.

Singur, repetă el în sinea lui, singur – iar viitorul de temut era identic cu trecutul care îl bîntuia, Groaza Absolută era în afara timpului şi ubicuă. Acest coridor lung, cu pereţii lui vopsiţi în verde, era exact acelaşi coridor de-a lungul căruia, cu ceva timp în urmă, mersese către încăperea mică în care Molly zăcea pe moarte. Coşmarul se repeta. Condamnat dinainte şi conştient, se mişcă înspre groaznica sa adeverire. Moartea, încă o altă viziune a morţii.

Treizeci şi doi, treizeci şi trei, treizeci şi patru... Bătu la uşă şi aşteptă, ascultîndu-şi bătăile inimii. Uşa se deschise şi se trezi faţă în faţă cu micuţa Radha.

— Susila te aşteaptă, şopti ea.

Will o urmă în încăpere. Ocolind un paravan, zări profilul Susilei proiectat de lumina unei lămpi, un pat înalt, un chip întunecat şi slăbit aşezat pe o pernă, nişte braţe care nu mai erau decît oase acoperite de pergament, nişte mîini aidoma unor gheare. Încă o dată Groaza Absolută. Scuturat de un fior, se îndepărtă. Radha îl conduse pînă la un scaun de lîngă fereastra deschisă. Se aşeză şi închise ochii – îi închise fizic în faţa prezentului dar, prin însuşi actul acesta, îi deschise lăuntric asupra acelui trecut detestat pe care i-l reamintise prezentul. Se afla acolo, în cealaltă încăpere, cu mătuşa Mary. Sau mai degrabă cu persoana care fusese odată mătuşa Mary, dar care acum era cineva care cu greu putea fi recunoscut – cineva care nici măcar nu auzise vreodată de mila şi curajul care fuseseră însăşi esenţa fiinţei mătuşii Mary; cineva plin de ură egală faţă de toţi cei care se apropiau de ea, scîrbindu-se de ei, oricare ar fi fost aceştia, pur şi simplu pentru că ei nu aveau cancer, pentru că nu aveau dureri, pentru că nu fuseseră condamnaţi să moară înainte de vreme. Şi la invidia aceasta malefică faţă de sănătatea şi fericirea altor oameni se adăugase o autocompătimire amară, arţăgoasă, o disperare jalnică. „De ce mie? De ce a trebuit să mi se întîmple mie?“

Auzea vocea ascuţită şi nemulţumită, vedea chipul pătat de lacrimi şi schimonosit. Singura persoană pe care o iubise vreodată

cu adevărat sau o admirase din toată inima. Şi totuşi, în degradarea ei, se surprinsese dispreţuind-o, urînd-o de-a dreptul.

Ca să scape de trecut, redeschise ochii. O văzu pe Radha aşezată pe podea, cu picioarele încrucişate şi dreaptă, în poziţie de meditaţie. Pe scaunul ei de lîngă pat, Susila părea să fie cuprinsă de aceeaşi nemişcare concentrată. Privi chipul de pe pernă. Şi acela era nemişcat, cu o seninătate care aproape ar fi putut fi calmul îngheţat al morţii. Afară, în întunericul desişului, un păun ţipă brusc. Intensificată prin contrast, tăcerea care urmă părea să devină mai încărcată de înţelesuri misterioase şi înspăimîntătoare.

— Lakshmi, spuse Susila aşezîndu-şi mîna pe braţul veştejit al bătrînei. Lakshmi, spuse ea din nou, mai tare, dar chipul atins de calmul morţii rămase impasibil. Nu trebuie să adormi.

Să nu adoarmă? Dar pentru mătuşa Mary somnul – somnul artificial care urma injecţiilor – fusese singurul răgaz între autoflagelările autocompătimirii şi ale fricii tot mai mari.

— Lakshmi!

Chipul se trezi la viaţă.

— Nu dormeam cu adevărat, şopti bătrîna. Doar că sînt atît de slăbită. Mi se pare că plutesc.

— Dar trebuie să fii aici, spuse Susila. Trebuie să ştii că eşti aici. Tot timpul. Mai strecură încă o pernă sub umerii femeii bolnave şi se întinse după o sticlă cu săruri aromate care se afla pe noptieră.

Lakshmi mirosi, deschise ochii şi-şi ridică privirea înspre chipul Susilei.

— Uitasem cît de frumoasă eşti, spuse ea. Însă Dugald a avut întotdeauna bun-gust. Umbra unui zîmbet ştrengar îi apăru un moment pe chipul descărnat. Ce crezi, Susila? adăugă ea după o clipă şi pe un alt ton. Îl vom revedea? Vreau să zic, acolo?

În tăcere, Susila mîngîie mîna bătrînei. Apoi, zîmbind dintr-odată, spuse

— Cum ar fi răspuns oare Bătrînul Raja la această întrebare? *„Crezi că «noi» (deschid şi închid ghilimelele) «îl» (deschid şi închid ghilimelele) vom mai vedea «acolo» (deschid şi închid ghilimelele)?“*

— Dar tu ce crezi?

— Cred că am ieşit cu toţii din aceeaşi lumină şi ne întoarcem cu toţii în aceeaşi lumină.

Vorbe, gîndea Will, vorbe, vorbe, vorbe. Cu un efort, Lakshmi

ridică o mînă şi arătă acuzator înspre lampa de pe noptieră.

— Îmi bate în ochi, şopti ea.

Susila îşi desfăcu eşarfa roşie, din mătase, legată în jurul gîtului şi o aşeză peste abajurul de hîrtie al lămpii. Din albă şi necruţător revelatoare, lumina deveni la fel de palidă, cald rozalie, la fel ca reflexele aruncate pe patul boţit al lui Babs, ori de cîte ori reclama la Porter's Gin se profila în roşu intens, se trezi Will gîndindu-se.

— E mult mai bine, spuse Lakshmi şi închise ochii. Apoi, după o lungă tăcere, începu să zică: Lumina, lumina. E din nou aici. Apoi, după o altă pauză: O, ce minunat, şopti ea în cele din urmă, ce minunat! Deodată clipi şi-şi muşcă buza.

Susila cuprinse mîna bătrînei cu mîinile amîndouă.

— Doare rău? întrebă ea.

— Ar durea rău, explică Lakshmi, dacă ar fi cu adevărat durerea *mea*. Dar într-un fel anume, nu este. Durerea este aici; dar eu sînt altundeva. E cam ceea ce descoperim prin medicamentul-*moksha.* Nimic nu ne aparţine cu adevărat. Nici măcar durerea.

— Lumina e tot aici?

Lakshmi clătină din cap.

— Şi privind în urmă, îţi pot spune exact cînd anume a dispărut. A dispărut atunci cînd am început să vorbesc despre faptul că durerea nu este cu adevărat a mea.

— Şi totuşi, ceea ce spuneai era bine.

— Ştiu – dar o *rosteam.* Umbra unui vechi obicei de a afişa o expresie ştrengărească ireverenţioasă străbătu iarăşi fugar chipul lui Lakshmi.

— La ce te gîndeşti? întrebă Susila.

— La Socrate.

— La Socrate?

— Palavre, palavre, palavre – chiar şi atunci cînd a înghiţit cucuta aia. Să nu mă laşi să vorbesc, Susila. Ajută-mă să ies din propria mea lumină.

— Îţi aduci aminte anul trecut, începu Susila după un moment de tăcere, cînd am urcat cu toţii la vechiul templu al lui Shiva de deasupra Staţiunii la Mare Altitudine? Tu, Robert, Dugald, eu şi cei doi copii – îşi aduci aminte?

Lakshmi zîmbi cu plăcere amintindu-şi.

— Mă gîndesc mai ales la priveliştea dinspre partea de vest a

templului – priveliştea mării. Albastră, verde, purpurie, iar umbrele norilor erau ca cerneala. Şi norii înşişi – zăpadă, plumb, cărbune, satin. Şi în timp ce priveam, ai pus o întrebare. Îţi aminteşti, Lakshmi?

— Despre Lumina Pură?

— Despre Lumina Pură, confirmă Susila. De ce oare oamenii vorbesc despre Cuget în termeni de Lumină? Asta pentru că au văzut strălucirea soarelui şi au găsit-o atît de frumoasă, încît pare normal să identifice Natura Buddha cu cea mai limpede dintre toate Luminile Pure? Sau oare consideră frumoasă strălucirea soarelui deoarece, conştient sau inconştient, au avut revelaţii ale Cugetului sub forma Luminii chiar de cînd s-au născut? Eu am fost cea care a răspuns prima, spuse Susila, zîmbind pentru sine. Şi pentru că tocmai citisem ceva scris de un behaviorist american, nu am stat să mă gîndesc, ţi-am servit pur şi simplu „punctul de vedere ştiinţific“: oamenii apropie Cugetul (oricare ar fi *acesta*) de halucinaţiile luminii pentru că au privit o mulţime de apusuri de soare şi le-au găsit cu adevărat impresionante. Dar Robert şi Dugald nici n-au vrut să audă. Lumina Pură, au insistat ei, este cea mai importantă. Eşti nebun după apusurile de soare pentru că apusurile îţi amintesc de ceea ce se petrece dintotdeauna, fie c-o ştii sau nu, înăuntrul capului tău şi în afara spaţiului şi timpului. Ai fost de acord cu ei, Lakshmi – îţi aminteşti? Ai spus, „aş vrea să fiu de partea ta, Susila, chiar şi numai pentru că nu e bine ca bărbaţii aceştia ai noştri să aibă dreptate *întotdeauna.* Dar în cazul acesta – cu siguranţă este destul de evident – în cazul acesta chiar *au* dreptate“. Bineînţeles că aveau dreptate şi bineînţeles că eu greşeam amarnic. Şi, nu-i nevoie să mai spun, tu ştiai răspunsul bun înainte de a pune întrebarea.

— N-am *ştiut* niciodată nimic, scînci Lakshmi. Eu doar *vedeam.*

— Îmi amintesc că-mi spuneai că vezi Lumina Pură, spuse Susila. Ai vrea să-ţi amintesc de ea?

Femeia bolnavă încuviinţă, dînd din cap.

— Cînd aveai opt ani, spuse Susila, atunci a fost prima dată. Aşezat pe o frunză, un fluture portocaliu îşi deschidea şi-şi închidea aripile în lumina soarelui – şi dintr-odată s-a aprins Lumina Pură a Realităţii pure care strălucea prin ea, ca un alt soare.

— Mult mai strălucitoare decît soarele, şopti Lakshmi.

— Însă mult mai blîndă. Poţi să priveşti Lumina Pură fără să fii orbit. Şi acum, aminteşte-ţi: un fluture pe o frunză verde, care-şi deschide şi-şi închide aripile – iar Natura Buddha este pe deplin prezentă, este Lumina Pură, care străluceşte mai puternic decît soarele. Şi nu aveai decît opt ani.

— Ce făcusem ca să merit asta?

Will se trezi amintindu-şi de seara aceea, cam cu o săptămînă înainte de moartea ei, cînd mătuşa Mary vorbise despre momentele minunate pe care le trăiseră împreună în căsuţa ei din apropiere de Arundel, unde Will îşi petrecuse partea cea mai frumoasă a tuturor vacanţelor sale. Afumînd cuiburile de viespi cu foc şi sulf, făcînd picnicuri pe dealuri sau sub mesteceni. Şi apoi cîrnaţii de la Bognor, ţiganca prezicătoare care profeţise că va ajunge ministru de Finanţe, ţîrcovnicul în haină neagră, cu nasul roşu, care-i dăduse afară din catedrala Chichester pentru că rîseseră prea mult. „Am rîs prea mult“, repetase mătuşa Mary cu amărăciune. „*Am rîs* prea mult“...

— Iar acum, spuse Susila, gîndeşte-te la priveliştea de la Templul lui Shiva. Gîndeşte-te la acele lumini şi la umbrele de pe mare, la spaţiile albastre dintre nori. Gîndeşte-te la toate astea şi apoi încetează să te mai gîndeşti. Încetează, aşa încît non-Gîndul să poată pătrunde. Lucrurile în Neant. Neantul în Realitate. Realitatea din nou în Lucruri, în propriul tău cuget. Aminteşte-ţi ce se spune în Sutra: „Conştiinţa ta care străluceşte, goală, nedespărţită de marele Trup al Strălucirii, nu se supune nici naşterii, nici morţii, ci este aidoma Luminii nepieritoare, Buddha Amitabha“.

— Aidoma luminii, repetă Lakshmi. Şi totuşi, s-a făcut iarăşi întuneric.

— E întuneric pentru că te străduieşti prea mult, şopti Susila. Întuneric pentru că vrei să fie lumină. Aminteşte-ţi ce obişnuiai să-mi spui cînd eram mică. „Uşurel, copilă, uşurel. Trebuie să înveţi să faci totul uşurel. Gîndeşte uşurel, acţionează uşurel, simte uşurel. Da, simte uşurel, chiar dacă simţi profund. Pur şi simplu lasă lucrurile să se întîmple uşurel şi fă-le faţă uşurel“. Eram absurd de serioasă pe vremea aceea, aşa o mironosiţă mică, lipsită de umor. Uşurel, uşurel – a fost cel mai bun sfat pe care mi l-ai dat vreodată. Ei bine, acum o să-ţi spun acelaşi lucru, Lakshmi... Uşurel, draga

mea, uşurel. Chiar şi atunci cînd e vorba de moarte. Nimic apăsător, ameninţător sau emfatic. Fără retorică, fără tremolouri, fără personalitatea conştientă de sine care pune în scenă faimoasa imitaţie a lui Cristos, a lui Goethe sau a Micuţei Nell12. Şi, bineînţeles, fără teologie, fără metafizică. Doar realitatea morţii şi realitatea Luminii Pure. Aşa că aruncă-ţi bagajul şi mergi mai înainte. Sînt nisipuri mişcătoare peste tot în jurul tău, care-ţi trag picioarele, încercînd să te tragă în jos înspre frică, autocompătimire şi disperare. Din cauza asta trebuie să păşeşti atît de uşurel. Uşurel, draga mea. Pe vîrful picioarelor; şi fără bagaj, nici măcar o geantă uşoară. Total neîmpovărată.

Total neîmpovărată... Will se gîndi la sărmana mătuşă Mary care se afunda cu fiecare pas din ce în ce mai adînc în nisipurile mişcătoare. Din ce în ce mai adînc pînă cînd, zbătîndu-se şi protestînd pînă în ultima clipă, coborîse, complet şi pentru totdeauna, în Groaza Absolută. Privi din nou chipul supt de pe pernă şi văzu că zîmbea.

— Lumina, veni şoapta răguşită, Lumina Pură. E aici, laolaltă cu durerea, în ciuda durerii.

— Şi *tu* unde eşti? întrebă Susila.

— Acolo, în colţ, încercă să arate Lakshmi, dar mîna ridicată îi tremură şi căzu inertă pe cuvertură. Mă văd acolo. Iar ea îmi poate vedea trupul pe pat.

— Ea vede lumina?

— Nu. Lumina este aici, unde este şi trupul meu.

Uşa salonului se deschise fără zgomot. Will întoarse capul tocmai la timp pentru a vedea silueta pirpirie a doctorului Robert ieşind din spatele paravanului, în amurgul roşiatic.

Susila se ridică şi-l conduse la locul ei de lîngă pat. Doctorul Robert se aşeză şi, aplecîndu-se, luă mîna soţiei sale într-una din mîinile sale, iar pe cealaltă o aşeză pe fruntea ei.

— Eu sînt, şopti el.

— În sfîrşit...

Căzuse un pom, explică el, peste linia telefonică. Orice cale de comunicare cu Staţiunea de la Mare Altitudine fusese întreruptă, cu excepţia drumului. Trimiseseră un mesager cu o maşină, iar maşina se stricase. Se pierduseră mai mult de două ore. Dar slavă cerului, încheie doctorul Robert, iată-mă, în sfîrşit.

Femeia muribundă oftă adînc, deschise ochii o clipă şi-l privi cu un zîmbet, apoi îi închise din nou.

— Ştiam că o să vii.

— Lakshmi, spuse el uşor. Lakshmi. Îşi trecu vîrful degetelor peste fruntea zbîrcită, iar şi iar. Micuţa mea iubită. Lacrimile îi curgeau pe obraji, dar vocea îi era fermă; vorbea cu puterea tandreţei, nu cu slăbiciune.

— Nu mai sînt acolo, şopti Lakshmi.

— Era acolo, în colţ, îi explică Susila socrului ei. Îşi privea trupul aici, pe pat.

— Dar acum m-am întors. Eu şi durerea, eu şi Lumina, eu şi tu – toţi laolaltă.

Păunul ţipă iarăşi şi, printre zgomotele insectelor care în această noapte tropicală erau echivalentul tăcerii, îndepărtat dar distinct, se auzi sunetul unei muzici vesele, cu fluiere, corzi ciupite şi duduit ritmic al tobelor.

— Ascultă, spuse doctorul Robert. Auzi? Dansează.

— Dansează, repetă Lakshmi. Dansează.

— Dansează atît de uşurel, şopti Susila. Ca şi cînd ar avea aripi.

Muzica se amplifică iarăşi pînă într-atît cît să poată fi auzită.

— Este dansul de curtare, continuă Susila.

— Dansul de curtare. Robert, îţi aminteşti?

— Aş putea vreodată uita?

Da, îşi spuse Will în sinea lui, cine ar putea uita vreodată? Cine ar putea uita vreodată cealaltă muzică îndepărtată şi, în apropiere, anormal de rapid şi spart, sunetul respiraţiei care se stinge răsunînd încă în urechile unui băiat? În casa de peste drum, cineva exersa unul dintre valsurile lui Brahms care îi plăcuseră mătuşii Mary să le cînte. Un-doi şi trei şi un-doi şi trei şi u-u-u-n doi trei, un- şi un şi doi-trei şi un şi... Străina respingătoar care odinioară fusese mătuşa Mary s-a trezit din stupoarea ei artificială şi a deschis ochii. Expresia celei mai intense răutăţi îi apăruse pe faţa galbenă şi suptă. „Du-te şi spune-le să înceteze“, aproape că ţipase vocea aspră, de nerecunoscut. Şi apoi ridurile răutăţii se schimbaseră în riduri ale disperării, iar străina respingătoare şi demnă de milă a început să hohotească necontrolat. Acele valsuri de Brahms erau piesele muzicale care lui Frank îi plăcuseră cel mai mult din tot repertoriul ei.

O altă adiere de aer proaspăt aduse cu sine o frîntură şi mai sonoră din muzica aceea veselă, sprinţară.

— Toţi tinerii care dansează laolaltă, spuse doctorul Robert, tot rîsul şi dorinţa, toată fericirea aceea lipsită de complicaţii! Totul e aici, ca o atmosferă, ca un cîmp de forţe. Bucuria lor şi dragostea noastră – dragostea Susilei, dragostea mea –, toate lucrează laolaltă, fiecare întărind-o pe cealaltă. Dragostea şi bucuria care te învăluie, draga mea; dragostea şi bucuria care te poartă ridicîndu-te pînă la pacea Luminii Pure. Ascultă muzica. O mai auzi, Lakshmi?

— Iar s-a îndepărtat, spuse Susila. Încearcă s-o aduci înapoi.

Doctorul Robert îşi strecură un braţ pe sub trupul uscat şi-l ridică în capul oaselor. Capul îi căzu într-o parte, pe umărul lui.

— Micuţa mea iubită, şoptea el întruna. Micuţa mea iubită...

Pleoapele ei clipiră deschizîndu-se un moment.

— Mai strălucitoare, veni şoapta de-abia perceptibilă, mai strălucitoare. Şi un zîmbet de fericire intensă aproape la graniţa extazului îi transfigură chipul.

Printre lacrimi, doctorul Robert îi zîmbi.

— Aşa că acum te poţi desprinde, draga mea. Îi mîngîie părul cărunt. Acum te poţi desprinde. Desprinde-te, insistă el. Desprinde-te de acest sărman trup bătrîn. Nu mai ai nevoie de el. Lasă-l să se desprindă de tine. Lasă-l să zacă aici ca o grămadă de haine uzate.

Pe chipul uscat gura se căscase ca o cavernă şi deodată respiraţia deveni şuierătoare.

— Micuţa mea iubită, micuţa mea iubită... Doctorul Robert o îmbrăţişă şi mai strîns. Acum desprinde-te, desprinde-te. Lasă aici trupul ostenit şi mergi mai departe. Mergi mai departe, draga mea, mergi spre Lumină, spre pace, spre pacea vie a Luminii Pure...

Susila ridică una din mîinile inerte şi o sărută, apoi se întoarse spre micuţa Radha.

— E timpul să mergem, şopti ea, atingînd umărul fetei.

Întreruptă din meditaţia ei, Radha deschise ochii, dădu din cap şi, sărind de pe scaun, se îndreptă în vîrful picioarelor către uşă. Susila îi făcu semn lui Will şi o urmară amîndoi. Merseră toţi trei în tăcere de-a lungul coridorului. La uşa batantă, Radha îşi luă rămas-bun.

— Mulţumesc că m-ai lăsat să stau cu tine, şopti ea.

Susila o sărută.

— Eu îţi mulţumesc că m-ai ajutat să fac să-i fie mai uşor lui Lakshmi.

Will o urmă pe Susila care traversă holul şi ieşi în întunericul cald şi parfumat. Începură să coboare dealul înspre piaţă, în tăcere.

— Şi acum, spuse el în cele din urmă, vorbind dintr-un impuls straniu de a-şi ascunde emoţia sub cinismul cel mai ieftin, presupun că pleacă ţopăind să se joace un pic de-a *maithuna* cu prietenul ei.

— De fapt, spuse Susila calmă, e în tura de noapte. Dar dacă nu ar fi, ce obiecţie ar exista dacă ar trece de la yoga morţii la yoga dragostei?

Will nu răspunse imediat. Se gîndea la ceea ce se întîmplase între el şi Babs în seara înmormîntării lui Molly. Yoga antiiubirii, yoga dependenţei detestate, a dorinţei şi a dispreţului de sine care întăreşte sinele şi îl face şi mai demn de dispreţ.

— Îmi pare rău c-am încercat să fiu nesuferit, spuse el într-un sfîrşit.

— E stafia tatălui tău. Va trebui să vedem dacă nu cumva o putem exorciza.

Traversară piaţa şi apoi, la capătul străduţei scurte care ducea afară din sat, ajunseră în spaţiul deschis unde era parcat jeepul. În timp ce Susila scotea maşina pe autostradă, raza farurilor lor trecu peste o maşină mică şi verde care întorcea pe deal, apucînd-o pe drumul ocolitor.

— Oare nu-i Baby Austinul regal?

— Ba da, spuse Susila şi se întrebă unde anume puteau merge Rani şi Murugan în toiul nopţii.

— Nu pun la cale nimic bun, îşi dădu Will cu presupusul. Şi, dintr-un impuls brusc, îi povesti Susilei de însărcinarea dată de Joe Aldehyde, de tratativele purtate cu Regina Mamă şi cu domnul Bahu.

— Ai fi îndreptăţită să mă deportezi mîine, trase el concluzia.

— Nu acum cînd te-ai răzgîndit, îl asigură ea. Şi oricum, nimic din ce ai făcut n-ar fi putut influenţa adevărata problemă. Inamicul nostru este petrolul, în general. Fie că sîntem exploataţi de Southeast Asia Petroleum, fie de Standard of California, nu e nici o diferenţă.

— Ştiaţi că Murugan şi Rani conspiră împotriva voastră?

— Nu fac nici un secret din asta.

— Atunci de ce nu scăpaţi de ei?

— Pentru că imediat ar fi aduşi înapoi de Colonelul Dipa. Rani este prinţesă de Rendang. Dacă am expulza-o, asta ar constitui un *casus belli*13.

— Şi ce puteţi face?

— Încercăm să-i ţinem liniştiţi, să-i facem să se răzgîndească, sperăm într-un final fericit şi ne pregătim pentru ce-i mai rău.

— Şi ce veţi face dacă răul se va îndeplini?

— O să încercăm să vedem partea bună a lucrurilor, presupun. Chiar şi în societatea cea mai rea, individul păstrează puţină libertate. Vezi în intimitate, îţi aminteşti şi îţi imaginezi în intimitate, iubeşti în intimitate şi mori în intimitate – chiar şi sub regimul Colonelului Dipa. Apoi, după un moment de tăcere, întrebă: Doctorul Robert ţi-a zis că poţi lua medicamentul-*moksha*? După ce Will aprobă, Susila întrebă: Ţi-ar plăcea să încerci?

— Acum?

— Acum. Adică, dacă nu te deranjează să rămîi treaz toată noaptea din cauza lui.

— Nimic nu mi-ar plăcea mai mult.

— Ai putea descoperi că niciodată nu ţi-a displăcut ceva mai mult decît asta, îl avertiză Susila. Medicamentul-*moksha* te poate duce în rai; dar te poate duce şi în iad. Sau în ambele, deodată sau pe rînd. Sau (dacă eşti norocos sau dacă eşti pregătit) dincolo de amîndouă. Şi apoi dincolo de dincolo, înapoi, acolo unde ai început – înapoi aici, înapoi în Noul Rothamsted, înapoi la lucrurile obişnuite. Doar că acum, bineînţeles, lucrurile obişnuite sînt total diferite.

1. Nume al unui popor nemuritor din *Călătoriile lui Gulliver*, de Jonathan Swift ; originari din Luggnagg, oamenii aceia erau blestemaţi la nemurire şi ajungeau să-şi trăiască viaţa în mizerie, boală şi nefericire.
2. Personaj mitologic iubit de Aurora, care-i cere lui Zeus să-l facă nemuritor. Uitînd să ceară şi harul frumuseţii veşnice, Aurora îl condamnă pe Titon la viaţă veşnică, în care acesta îmbătrîneşte şi se gîrboveşte pînă ajunge să se transforme într-un greiere.

3. 1 Corinteni, 15 : 32.
4. Luca, 23, 34.
5. „Soarele poate apune, soarele poate răsări din nou ; / dar atunci cînd lumina noastră palid-apune, / noaptea ne este somnul cel veşnic. / Dă-mi o mie de sărutări.“ (în lat. în orig.). Versuri ale poetului roman Caius Valerius Catullus.
6. O minte sănătoasă într-un corp sănătos (în lat. în orig.).
7. Cu o voce foarte joasă (în it. în orig.).
8. Vocea mea cea Mititică, dragă Farnaby, avea dreptate (în fr. în orig.).
9. A dumitale (în fr. în orig.).
10. Specialiştii sînt de părere că organismul uman are un număr de atomi de 10 la puterea 28.
11. Noapte bună, Alteţă ! (în fr. în orig.).
12. Personaj din poezia *Înmormîntarea micuţei Nell* de Charles Dickens.
13. Motiv de război (în lat. în orig.).

15

Unu, doi, trei, patru... Ceasul din bucătărie bătu ora douăsprezece. Cît de irelevant, dat fiind că timpul încetase să mai existe! Soneria absurdă, inoportună, sunase în miezul unui Eveniment din prezentul dinafara timpului, al unui Acum care se schimba necontenit într-o dimensiune nu a secundelor şi a minutelor, ci a frumuseţii, a semnificaţiei, a intensităţii, a misterului tot mai adînc.

„Fericire scăldată în lumină“. Din adîncurile minţii lui, cuvintele se ridicau ca nişte bule, ajungeau la suprafaţă şi dispăreau în spaţiile infinite ale luminii celei mai vii care pulsa acum şi respira în spatele pleoapelor sale închise. „Fericire scăldată în lumină“. Doar atît te puteai apropia de ea. Dar *el* – acest Eveniment dinafara timpului şi totuşi etern schimbător – era ceva ce cuvintele nu puteau decît să caricaturizeze şi să micşoreze, niciodată să redea. *El* nu era numai fericire, era şi înţelegere. Înţelegere a tuturor lucrurilor, dar fără cunoaşterea nici unui lucru anume. Cunoaşterea presupunea un cunoscător şi toată diversitatea infinită a lucrurilor ştiute şi neştiute. Dar aici, în spatele pleoapelor sale închise, nu exista nici spectacol, nici spectator. Nu exista decît faptul resimţit de a fi în mod fericit una cu Unicitatea.

Într-o succesiune de revelaţii, lumina deveni mai strălucitoare, înţelegerea mai profundă, fericirea deveni imposibil, insuportabil de intensă. „Doamne Dumnezeule!“ îşi zise în sinea lui. „O, Dumnezeule!“ Apoi, ca venind de pe altă lume, auzi vocea Susilei:

— Vrei să-mi spui ce se întîmplă?

Trecu mult timp pînă ca Will să-i răspundă. Îi era greu să vorbească. Nu că ar fi avut vreo neputinţă fizică, doar că vorbitul

părea ceva atît de prostesc, atît de complet fără rost.

— Lumină, şopti el într-un final.

— Iar tu eşti acolo, privind lumina?

— Nu privind-o, răspunse el după o lungă pauză meditativă. Fiind una cu ea. *Fiind* una cu ea, repetă el apăsat.

Prezenţa *ei* însemna absenţa lui. William Asquith Farnaby – în mod definitiv şi esenţial nu exista o asemenea persoană. În mod definitiv şi esenţial nu exista decît o fericire scăldată în lumină, doar o înţelegere lipsită de cunoaştere, doar uniune cu unitatea într-o stare de conştiinţă fără limite, nediferenţiată. Aceasta, în mod evident, era starea naturală a cugetului. Dar în mod nu mai puţin sigur mai existase şi acel spectator profesionist de execuţii, acel dependent de Babs scîrbit de sine; mai existau şi cele trei mii de milioane de conştiinţe izolate, fiecare aflată în centrul unei lumi de coşmar, în care oricui avea ochi să vadă şi un dram de cinste îi era imposibil să accepte un răspuns afirmativ. Prin ce miracol sinistru starea naturală a cugetului fusese transformată în toate acele Insule ale Diavolului[1] de răutate şi delincvenţă?

În înaltul fericirii şi al înţelegerii, ca nişte lilieci în lumina apusului, mai exista un du-te vino de noţiuni amintite şi reverberaţii ale sentimentelor trecute. Gînduri-lilieci despre Plotinus şi gnostici, despre Unul şi întruchipările sale, coborînd tot mai jos înspre groaza crescîndă. Şi apoi sentimente-lilieci de furie şi dezgust, pe măsură ce groaza crescîndă se transformă în amintiri distincte legate de ceea ce în mod esenţial non-existentul William Asquith Farnaby văzuse şi făcuse, provocase şi suferise.

Dar în spatele, în jurul şi întrucîtva chiar în interiorul acelor amintiri fugare se afla limanul fericirii, al păcii şi al înţelegerii. Poate că mai erau vreo cîţiva lilieci pe cerul la apus; dar rămînea cert faptul că miracolul înfiorător al creaţiei fusese răsturnat. Un sine, la origine rău şi delincvent, fusese descompus pînă ajunsese cuget pur, un cuget în starea sa naturală, fără limite, nediferenţiat, luminos de fericit, plin de o înţelegere lipsită de cunoaştere.

Lumină aici, lumină acum. Şi pentru că era infinit aici şi atemporal acum, nu exista nimeni în afara luminii care să privească lumina. Realitatea era o stare de conştiintă, conştiinţa era realitate.

De pe lumea cealaltă, de undeva din dreapta, se auzi încă o dată

sunetul vocii Susilei:

— Eşti fericit? întrebă ea.

Un val de strălucire şi mai intensă mătură toate acele gînduri şi amintiri fugare. Nu mai exista nimic în afara transparenţei cristaline a fericirii.

Fără să vorbească, fără să deschidă ochii, zîmbi şi dădu din cap.

— Eckhart a numit-o Dumnezeu, continuă ea. O beatitudine devastatoare, incredibil de intensă, încît nimeni nu o poate descrie. Şi în mijlocul ei Dumnezeu străluceşte şi arde neîncetat.

Dumnezeu străluceşte şi arde... Era atît de surprinzător, hazliu şi adevărat, încît Will se trezi rîzînd tare.

— Dumnezeu ca o casă în flăcări, gîfîi el. Dumnezeu-paisprezece-iulie, mai spuse Will şi izbucni încă o dată într-un rîs puternic.

În spatele peoapelor închise, un ocean de fericire scăldată în lumină picura în sus ca o cascadă răsturnată. Picura în sus din uniune în uniune şi mai desăvîrşită, de la impersonalitate într-o transcendenţă încă şi mai absolută a sinelui.

— Dumnezeu-paisprezece-iulie, repetă el şi, din inima cascadei, slobozi un alt chicot final de recunoaştere şi înţelegere.

— Ce se-ntîmpă cu cincisprezece iulie? întrebă Susila. Ce se-ntîmplă cu dimineaţa de după?

— Nu există nici o dimineaţă de după.

Ea clătină din cap.

— Sună suspect de mult a Nirvana.

— Şi ce-i rău în asta?

— Spirit neîntinat, sută la sută autentic – aceasta-i o băutură pe care şi-o permit doar băutorii de contemplaţie înrăiţi. Cei de tip Bodhisattva îşi diluează Nirvana cu părţi egale de dragoste şi muncă.

— Aşa e mai bine, insistă Will.

— Vrei să spui că e mai delicios. Din cauza asta reprezintă o tentaţie atît de uriaşă. Singura tentaţie căreia Dumnezeu putea să-i cedeze. Fructul nerecunoaşterii binelui şi răului. Cît de ceresc de delicios, ce mai supermango! Dumnezeu se tot îndopase cu asta timp de miliarde de ani. Apoi, dintr-odată, apare *Homo sapiens*, se iveşte cunoaşterea binelui şi a răului. Dumnezeu a trebuit să treacă la un alt soi de fruct, mult mai puţin îmbietor. Tocmai ai mîncat o

felie din originarul supermango, aşa că-L poţi înţelege.

Un scaun scîrţîi, se auzi un foşnet de fuste, apoi o serie de zgomote mici şi zorite pe care nu le putea înţelege. Ce făcea? Ar fi putut răspunde la întrebare pur şi simplu deschizînd ochii. Dar cui îi păsa, la urma urmelor, de ce putea să facă ea? Nimic nu mai avea importanţă în afară de şuvoiul acesta orbitor de fericire şi înţelegere.

— De la supermango la fructul cunoaşterii – o să te deturnez, spuse ea, în etape uşoare.

Se auzi un bîzîit. Din vadurile ei noroioase, o bulă de recunoaştere ajunse la suprafaţa conştiinţei. Susila pusese un disc pe placa fonografului, iar acum maşinăria se pusese în mişcare.

— Johann Sebastian Bach, o auzi spunînd. Muzica ce se apropie cel mai mult de tăcere; în ciuda faptului că e foarte organizată, se apropie cel mai mult de Spiritul neîntinat, sută la sută autentic.

Bîzîitul făcu loc sunetelor muzicii. O altă bulă de recunoaştere ţîşni în sus; asculta Concertul Brandenburg numărul 4.

Era, bineînţeles, acelaşi Concert Brandenburg numărul 4 pe care-l ascultase atît de des în trecut – acelaşi şi totuşi complet diferit. Acest Allegro – îl ştia pe de rost. Ceea ce însemna că era cel mai în măsură să-şi dea seama că nu-l ascultase niciodată cu adevărat. Pentru început, nu mai era el, William Asquith Farnaby, cel care-l auzea. Allegro se dezvăluia ca un element al marelui Eveniment prezent, o manifestare strîns înrudită cu fericirea scăldată în lumină. Sau poate asta însemna să spui prea puţin. Într-un alt registru, acest Allegro *era* fericirea scăldată în lumină; era înţelegerea lipsită de cunoaştere a tuturor lucrurilor cuprinse cu mintea printr-o bucăţică anume de cunoaştere; era o stare de conştienţă nediferenţiată, spartă în note şi fraze şi totuşi pe deplin comprehensibilă şi unitară. Şi, bineînţeles, toate astea nu aparţineau nimănui. Se aflau în acelaşi timp aici, acolo şi niciunde. Muzica pe care, William Asquith Farnaby fiind, o ascultase de o sută de ori înainte îl făcuse să renască, în calitate de conştiinţă ce nu aparţine nimănui. Din cauza aceasta, o auzea acum pentru prima dată. Fără să aparţină nimănui, Concertul Brandenburg numărul 4 avea o frumuseţe intensă, un înţeles intrinsec adînc, incomparabil mai bogat decît orice altceva descoperise vreodată în aceeaşi muzică atunci cînd aceasta era proprietatea lui privată.

„Sărman idiot“, veni o bulă care conţinea un comentariu ironic. Sărmanul idiot nu voise să accepte un răspuns afirmativ în orice domeniu în afara celui estetic. Şi tot timpul negase, prin simplul fapt de a fi fost el însuşi, toată frumuseţea şi înţelesul după care tînjea cu atîta pasiune să spună da. William Asquith Farnaby nu era nimic altceva decît un filtru plin de noroi prin care fiinţele umane, natura şi chiar arta lui mult iubită ieşiseră întinate şi pline de noroi, mai mici, mai altfel şi mai urîte decît erau de fapt. În seara asta, pentru prima dată, receptarea conştientă a unei piese muzicale era total neobstrucţionată. Între minte şi sunet, minte şi linie melodică, minte şi semnificaţie, nu mai exista nici o confuzie a irelevanţelor biografice care să înece muzica sau să producă un dezacord fără noimă. Concertul Brandenburg numărul 4 din seara asta era un dat pur – nu, un *donum*[2] binecuvîntat –, nemodificat de istoria personală, de noţiuni de mîna a doua, de prostiile înnăscute pe care, ca oricare alt sine, sărmanul idiot care nu voia (iar în artă pur şi simplu nu putea) să accepte un răspuns afirmativ le suprapusese peste darurile experienţei imediate.

Iar Concertul Brandenburg numărul 4 din seara aceasta nu era doar Esenţa unui Lucru care nu aparţinea nimănui; mai era totodată, într-un fel imposibil, un Eveniment Prezent cu o durată infinită. Sau mai degrabă (şi încă în mod şi mai imposibil, dat fiind că avea trei tempouri şi era cîntat la viteza lui obişnuită) era lipsit de durată. Metronomul trona peste fiecare din frazele sale; dar suma frazelor lui nu acoperea secunde şi minute. Exista un *tempo*, însă nu şi timp. Aşadar ce anume era?

— Eternitate, se văzu Will obligat să răspundă.

Era unul dintre acele cuvinte metafizice murdare pe care nici un om cu mintea-ntreagă nu visa să le pronunţe nici măcar în sinea lui, cu atît mai puţin în public. „Eternitate, fraţii mei“, spuse el cu voce tare. „Eternitate, bla-bla“. Sarcasmul, aşa cum ar fi putut prevedea, nu avu nici un efect. În seara aceasta, cele cinci silabe nu erau mai puţin semnificative în mod concret decît cele cinci litere ale celeilalte clase de cuvinte tabu. Începu să rîdă.

— Ce-i aşa amuzant? întrebă ea.

— Eternitate, răspunse el. Îţi vine să crezi sau nu, e la fel de reală ca şi căcatul.

— Excelent! spuse ea aprobator.

Rămase încremenit de atent, urmărind cu urechea şi ochiul interior şuvoaiele împletite ale sunetului, şuvoaiele împletite de lumini congruente şi echivalente care continuau să plutească în afara timpului de la o secvenţă la alta. Şi fiecare frază a acestei muzici des ascultate şi cunoscute era o revelaţie fără precedent a frumuseţii care picura în sus, precum o fîntînă cu nenumărate izvoare, într-o altă revelaţie la fel de nouă şi uimitoare ca ea însăşi. Şuvoi după şuvoi – şuvoiul solo-ului de vioară, şuvoaiele celor două flaute ale orgii, şuvoaiele multiple ale clavecinului şi mica orchestră a corzilor care acompaniau. Separate, distincte, individuale – şi totuşi, fiecare dintre aceste şuvoaie era o funcţie a tuturor celorlalte, fiecare era el însuşi în virtutea relaţiei cu întregul din care făcea parte.

— Sfinte Dumnezeule! se auzi şoptind.

În succesiunea atemporală a schimbării, flautele orgii susţineau o singură notă prelungă. O notă fără armonii înalte, clară, străvezie, goală într-un fel divin. O notă (cuvîntul ţîşni într-o bulă) de pură contemplaţie. Şi iată o altă obscenitate dătătoare de inspiraţie care dobîndise acum un înţeles concret şi putea fi rostită fără sentimentul ruşinii. Pură contemplaţie, nepăsătoare, dincolo de contingent, în afara contextului judecăţilor morale. Prin luminile care ţîşneau în sus, zări în amintire chipul strălucitor al Radhei în timp ce vorbea despre dragoste ca o contemplare, pe Radha încă o dată, aşezată cu picioarele încrucişate, în nemişcarea unei concentrări intense, la piciorul patului unde Lakshmi trăgea să moară. Această notă limpede şi prelungă era înţelesul cuvintelor ei, expresia sonoră a tăcerii ei. Însă, totdeauna, plutind prin şi laolaltă cu acel vid ceresc al flautului contemplativ, se auzea sunetul bogat, vibraţie înăuntrul altei vibraţii pline de pasiune, a viorii. Şi înconjurîndu-le pe amîndouă – notele detaşării contemplative şi notele implicării pline de pasiune – se auzea o reţea de tonuri ascuţite şi seci, ciupite pe corzile clavecinului. Spirit şi instinct, acţiune şi viziune – iar în jurul lor, reţeaua intelectului. Erau înţelese prin intermediul gîndului discursiv, însă înţelese, era evident, doar din exterior, în termenii unui soi de experienţă radical diferită de cea pe care gîndirea discursivă încearcă s-o explice.

— E ca un pozitivist logic, spuse el.

— Ce anume?

— Clavecinul.

Ca un pozitivist logic, gîndea el în mîlurile minţii sale, în vreme ce se afla în adîncurile marelui Eveniment de lumină şi sunet desfăşurat în afara timpului. Ca un pozitivist logic care vorbeşte despre Plotin şi Julie de Lespinasse[3].

Muzica se schimbă din nou, iar acum vioara era cea care susţinea (cu cîtă pasiune!) nota prelungă a contemplaţiei, cît timp cele două orgi preluau tema implicării active şi o repetau – formă identică impusă unei alte substanţe – în felul detaşării. Iar aici, dansînd înăuntrul şi în afara lor, se afla pozitivistul logic, absurd, dar indispensabil, încercînd să explice, într-un limbaj nepotrivit realităţii, care era de fapt ideea.

În Eternitatea la fel de reală cum era căcatul, Will continua să asculte aceste şuvoaie împletite de sunete, continua să privească aceste şuvoaie împletite de lumină, continua de fapt să fie *una* (în afară, înăuntru şi nicăieri) cu tot ceea ce vedea şi auzea. Şi acum, brusc, caracterul luminii suferi o schimbare. Aceste şuvoaie întreţesute, care erau primele diferenţieri fluide ale unei înţelegeri din partea cea mai îndepărtată a tuturor formelor cunoaşterii, încetaseră să mai formeze un continuum. În schimb, apăru dintr-odată o succesiune nesfîrşită de forme separate – forme evident încărcate încă de fericirea scăldată în lumină a fiinţării nediferenţiate, însă acum limitată, izolată, individualizată. Argintii şi rozalii, galbene, verde-pal şi albastre de genţiană, o succesiune nesfîrşită de sfere luminoase apărură înotînd din vreun izvor tăinuit al formelor şi, în ritm cu muzica, se constelau dinadins în alaiuri de o complexitate şi frumuseţe incredibilă. O fîntînă nesecată care ţîşnea în modele conştiente, în dantelării de stele vii. Şi în vreme ce le privea, în vreme ce le trăia viaţa şi viaţa acestei muzici care le era echivalent, ele continuau să crească în noi dantelării ce umpleau cele trei dimensiuni ale unui spaţiu lăuntric şi se schimbau la nesfîrşit într-o altă dimensiune, a calităţii şi semnificaţiei atemporale.

— Ce auzi? întrebă Susila.

— Aud ceea ce văd, răspunse el. Şi văd ceea ce aud.

— Şi cum ai descrie?

— Arată şi sună a creaţie, răspunse Will după o lungă tăcere.

Doar că nu este o treabă făcută dintr-un foc. Este o creaţie fără sfîrşit, perpetuă.

— Creaţie perpetuă ivită din nimic, niciunde, a ceva, undeva – aşa e?

— Aşa-i.

— Faci progrese.

Dacă i-ar fi venit mai lesne cuvintele şi dacă, odată rostite, ele ar fi fost mai puţin pline de înţelesuri, Will i-ar fi explicat că înţelegerea lipsită de cunoaştere şi fericirea scăldată în lumină formau o afurisită de privelişte, mai frumoasă chiar decît Johann Sebastian Bach.

— Faci progrese, repetă Susila. Dar mai ai încă mult. Ce-ar fi să deschizi ochii?

Will clătină din cap vehement.

— E timpul să-ţi acorzi o şansă de a descoperi ce şi cum.

— Ce şi cum găsesc *aici*, murmură el.

— Nu, îl asigură ea. Tot ce ai văzut, ai auzit şi ai trăit este doar primul termen. Acum trebuie să te uiţi la al doilea. Priveşte şi apoi pune-le pe amîndouă laolaltă într-un singur *ce şi cum* cuprinzător. Aşadar deschide ochii, Will. Deschide-i larg.

— Bine, spuse el în cele din urmă şi, împotriva voinţei lui, cu o senzaţie de teamă în faţa unei nenorociri iminente, deschise ochii. Iluminarea lăuntrică fu înghiţită de un alt fel de lumină. Fîntîna formelor, contururile colorate în alaiurile lor conştiente şi dantelăriile dinadins schimbătoare făcură loc unei compoziţii statice de linii drepte şi diagonale, de planuri întinse şi cilindri curbaţi, toate modelate dintr-un material anume care arăta precum agata vie şi toate emanînd din matricea unei perle vii, pulsînde. Ca un orb de curînd vindecat şi confruntat pentru prima oară cu misterul luminii şi al culorii, Will rămase privind fix într-o mirare lipsită de înţelegere. Şi apoi, la finalul altor douăzeci de măsuri atemporale ale celui de-al patrulea Concert Brandenburgic, bula unei explicaţii se ridică în conştiinţă. Se uita, observă Will brusc, la o măsuţă pătrată şi, dincolo de masă, la un balansoar şi, dincolo de balansoar, la un perete gol văruit în alb. Explicaţia fu liniştitoare pentru că în eternitatea pe care o trăise din momentul în care deschisese ochii şi pînă la înţelegerea ulterioară a ceea ce privea, misterul cu care se confrunta se adîncise de la frumuseţea

inexplicabilă la desăvîrşirea stranietăţii strălucitoare care-l umplea în timp ce privea, cu un fel de groază metafizică. Ei bine, acest mister înspăimîntător consta în nimic altceva decît din două piese de mobilier şi o bucată de perete. Frica îi fu atenuată, dar mirarea sporea. Cum era oare posibil ca lucruri atît de familiare şi banale să fie *aşa*? În mod evident, nu era posibil; şi totuşi aşa era, aşa era.

Atenţia i se mută de la construcţiile geometrice din agată maronie la fundalul ca de perlă. Numele lui, ştia el, era „perete“; dar, în realitatea resimţită, era un proces viu, o serie continuă de transsubstanţieri din tencuială şi var în materia unui corp supranatural – într-un trup de zeu care continua să se moduleze, în vreme ce-l privea, din slavă-n slavă. Din ceea ce bulele de cuvinte încercaseră să explice drept simplă soluţie de var, un anume spirit modelator evoca o succesiune nesfîrşită de nuanţe diferenţiate, în acelaşi timp pale şi intense, care ţîşneau din latenţă şi străfulgerau pielea divin radiantă a trupului de zeu. Minunat, minunat! Şi trebuie să mai existe şi alte miracole, lumi noi pe care să le cucereşti şi care să te cucerească. Întoarse capul spre stînga şi văzu (aproape imediat, cuvintele potrivite porniseră-n sus în bule) masa placată cu marmură pe care luaseră cina. Iar acum, dese şi rapide, alte bule începeau să se ridice. Această apocalipsă însufleţită numită „masă“ putea fi concepută ca pictura unui cubist mistic, a unui Juan Gris[4] inspirat, cu sensibilitatea lui Traherne şi harul de a picta miracole cu pietre preţioase şi stările schimbătoare ale petalelor de nuferi.

Întorcînd capul puţin mai spre stînga fu uimit de strălucirea unor giuvaieruri. Ciudate giuvaieruri! Plăcuţe înguste de smarald şi topaz, de rubin, safir şi de lapislazuli strălucind, rînd după rînd, ca tot atîtea cărămizi într-un zid al Noului Ierusalim. Apoi – la final, nu la început – a fost cuvîntul, la început au fost giuvaierurile, ferestrele cu vitralii, zidurile paradisului. Doar acum, într-un sfîrşit, cuvîntul „bibliotecă“ se ivi pentru a fi cumpănit.

Will îşi ridică privirea de la cărţile-giuvaieruri şi se trezi în inima unui peisaj tropical. De ce? Unde? Apoi îşi aminti că, atunci (într-o altă viaţă) cînd intrase pentru prima dată în încăpere, observase deasupra bibliotecii o imagine în acuarele, mare şi urîtă. Între dune de nisip şi pîlcuri de palmieri se întindea un estuar care

se lărgea pe măsură ce se îndepărta de mare, iar deasupra orizontului, pe cerul palid, se ridicau munţi enormi de nori. „Slăbuţ“, veni bolborosind cuvîntul din vadurile mocirloase. Lucrarea aparţinea, în mod mai mult decît evident, unui amator nu prea talentat. Dar asta nu mai avea acum nici o importanţă, pentru că peisajul încetase să mai fie o pictură şi era acum subiectul unei picturi – un rîu adevărat, o mare adevărată, nisip adevărat lucind în lumina soarelui, copaci adevăraţi profilaţi pe un cer adevărat. Adevărat la puterea *n*, adevărat pînă la limita absurdului. Şi acest rîu adevărat care se îmbina cu o mare adevărată era propria lui fiinţă absorbită de Dumnezeu. „Dumnezeu“, între ghilimele? întrebă o bulă ironică. Sau Dumnezeu (!), într-un sens modernist, pickwickian? Will clătină din cap. Răspunsul era Dumnezeu pur şi simplu – Dumnezeu cel în care nu era cu putinţă să crezi, dar care era în mod evident realitatea cu care se confrunta. Şi totuşi, acest rîu era tot un rîu, această mare, Oceanul Indian. Nu altceva în straie pestriţe. Toate astea de-a dreptul, fără echivoc. Însă, în acelaşi timp, Dumnezeu, fără echivoc.

— Unde eşti acum? întrebă Susila.

Fără a întoarce capul în direcţia ei, Will îi răspunse:

— În rai, bănuiesc, şi arătă înspre peisaj.

— *Tot* în rai? Cînd ai de gînd să te cobori şi pe-aici pe jos?

O altă bulă a memoriei apăru din vadurile mocirloase.

— „Ceva cu mult mai profund contopit, al cărui sălaş e lumina“[5] – a ceva sau altceva.

— Însă Wordsworth mai vorbea şi despre muzica tristă a umanităţii.

— Din fericire, spuse Will, nu există reprezentanţi ai umanităţii în acest peisaj.

— Nici măcar vreun animal, adăugă ea, rîzînd uşor. Doar nori şi legume care arată înşelător de inocente. Iată de ce ai face bine să te uiţi pe podea.

Will îşi coborî privirea. Desenul lemnului de pe scîndurile podelei forma un rîu cafeniu, iar rîul cafeniu era un vîrtej, diagrama continuă a vieţii divine a lumii. În centrul acestei diagrame se afla piciorul său drept, gol sub baretele sandalei şi, surprinzător de tridimensional, precum piciorul din marmură,

dezvăluit de lumina lanternei, a vreunei statui eroice. „Scînduri“, „desen“, „picior“ – prin sporovăiala cuvintelor explicative, misterul îi întorcea privirea, de nepătruns şi totuşi, în mod paradoxal înţeles. Înţeles cu acea înţelegere lipsită de cunoaştere, în faţa căreia, în ciuda obiectelor percepute şi a numelor amintite, era încă deschis.

Deodată, prinse cu coada ochiului imaginea fugară a unei mişcări rapide, precipitate. Deschiderea către fericire şi înţelegere era totodată, îşi dădu el seama, o deschidere către teroare, către neînţelegere totală. Aidoma unei creaturi ciudate aciuată în pieptul lui şi zbătîndu-se cu nelinişte, inima începu să-i bată cu o violenţă care-l făcu să tremure. Cuprins de siguranţa hidoasă cum că urma să se-ntîlnească cu Groaza Absolută, Will întoarse capul şi privi.

— E una din şopîrlele de casă ale lui Tom Krishna, îl linişti Susila.

Lumina era mai strălucitoare ca niciodată; dar strălucirea îşi schimbase zodia. O lucire de o răutate malefică radia din fiecare solz gri-verzui de pe spinarea creaturii, din ochii de obsidian şi din pulsarea gîtlejului roşu-aprins, din marginile blindate ale nărilor şi din gura ca o despicătură. Se îndepărtă. Degeaba. Groaza Absolută strălucea cu forţă din orice lucru pe care-l privea. Compoziţiile cubistului mistic se transformaseră în maşinării complicate menite a nu face nimic fără rea voinţă. Peisajul tropical prin intermediul căruia Will resimţise uniunea fiinţei sale cu fiinţa lui Dumnezeu – era acum, în acelaşi timp, şi cel mai greţos oleograf victorian, şi realitatea iadului. Pe rafturile lor, şirurile de cărţi-giuvaieruri străluceau cu intensitatea a mii de waţi de întuneric vizibil. Şi cît de ieftine deveniseră aceste giuvaieruri ale abisului, cît de nedescris de vulgare! Acolo unde fuseseră aur, perle şi pietre preţioase, erau acum doar podoabe pentru bradul de Crăciun, doar scînteierea goală a plasticului şi a staniolului poleit. Totul pulsa încă de viaţă, dar de viaţa unui subsol cu mărfuri la preţ redus, nemărginit de sinistră. Şi asta era ceea ce afirma acum muzica, faptul că Omnipotenţa crea la nesfîrşit un Woolworth[6] cosmic înţesat de orori produse în masă. Orori ale vulgarităţii şi orori ale durerii, ale cruzimii şi ale lipsei de gust, ale imbecilităţii şi ale răutăţii deliberate.

— Nu-i un geko, o auzi pe Susila vorbind, nu-i una din şopîrlele

noastre mici de casă. E una străină, mai mare, venită de-afară, una din specia vampirilor. Nu că ar suge sînge, bineînţeles. Doar că au gîtlejul roşu şi se înroşesc la faţă atunci cînd se agită. De aici le vine numele ăsta tîmpit. Priveşte! Uite-o!

Will privi iarăşi în jos. Nefiresc de reală, oroarea solzoasă cu ochii ei negri şi goi, cu gura de ucigaş, cu gîtlejul roşu ca sîngele, pulsînd, în vreme ce restul corpului zăcea întins pe podea, ţeapăn ca moartea, se afla acum la mai puţin de cincisprezece centimetri de piciorul lui.

— Şi-a văzut cina, spuse Susila. Priveşte în stînga ta, la marginea rogojinei.

Will întoarse capul.

— *Gongylus gongyloides*, continuă ea. Îţi aduci aminte?

Da, îşi aducea aminte. Călugăriţa care se aşezase pe patul lui. Însă asta s-a întîmplat într-o altă existenţă. Ceea ce văzuse atunci a fost doar o insectă care arăta destul de ciudat. Ceea ce vedea acum era o pereche de monştri lungi de cîţiva centimetri, de-a dreptul înfricoşători, pe punctul de a se împerechea. Paloarea lor albăstruie era acoperită de dungi şi vinişoare roz, iar aripile care fîlfîiau continuu, precum petalele în adierea vîntului, erau întunecate la margini de un violet intens. O imitaţie a unor flori. Dar siluetele insectelor nu se puteau distinge. Iar acum pînă şi culorile florale suferiseră o schimbare. Acele aripi tremurătoare erau prelungirile a două şmecherii strălucitor emailate din subsolul unui magazin cu mărfuri la preţ redus, două machete mici ale unui coşmar, două maşinării miniaturale ale copulaţiei. Şi acum, una din maşinăriile de coşmar, femela, îşi întorsese capul mic şi turtit, numai gură şi ochi bulbucaţi, la capătul celuilalt gît lung – îl întorsese şi (Doamne sfinte!) începuse să devoreze capul maşinăriei masculine. Mai întîi a fost mestecat un ochi purpuriu, apoi jumătate din faţa albăstruie. Ceea ce mai rămăsese din cap căzu la pămînt. Nesusţinînd greutatea ochilor şi a fălcilor, gîtul retezat se agita sălbatic. Maşinăria femelă apucă ciotul năclăit, îl prinse şi, în vreme ce masculul fără cap continua fără întrerupere parodia lui Ares în braţele Afroditei, îl mesteca metodic.

Cu colţul ochiului, Will prinse imaginea fugară a altei mişcări grăbite, îşi întoarse brusc capul şi zări la timp şopîrla care se tîra înspre piciorul lui. Mai aproape, mai aproape. Îşi feri privirea cu

groază. Ceva îi atinse degetele de la picioare şi-i străbătu talpa gîdilîndu-l. Gîdilatul încetă; însă simţea o mică greutate pe picior, o atingere uscată, solzoasă. Voia să ţipe; dar vocea îi dispăruse şi, atunci cînd încercă să se mişte, muşchii refuzară să-l asculte.

Ieşită din timp, muzica ajunsese la Presto din final. Groaza în pas de marş vioi, groaza în costum de bal rococo, dominînd dansul.

Absolut nemişcată în afara pulsaţiei din gîtlejul roşu, grozăvenia solzoasă de pe interiorul tălpii stătea, fixîndu-şi prada predestinată cu nişte ochi lipsiţi de expresie. Înlănţuite, cele două machete de coşmar fremătau ca două petale bătute de vînt şi erau scuturate spasmodic de agoniile simultane ale morţii şi copulaţiei. Se scurse un secol în afara timpului; măsură după măsură, dansul mic şi sprinţar al morţii continua la nesfîrşit. Deodată, simţi pe piele zgîrietura unor gheare micuţe. Vampirul coborîse tîrîndu-se de pe talpa piciorului, pe podea. Pentru o bucată de vreme cît o viaţă, zăcu acolo complet nemişcat. Apoi, cu o viteză incredibilă, ţîşni peste scînduri pînă pe rogojină. Gura ca o despicătură i se deschise şi se închise la loc. Ieşindu-i dintre fălcile care ciofăiau, marginea unei aripi de nuanţă violet fîlfîia încă precum o petală de orhidee în bătaia vîntului; o pereche de picioare se agitară sălbatic o clipă, apoi dispărură.

Will tresări şi închise ochii; dar dincolo de graniţa dintre lucrurile resimţite şi lucrurile amintite, imaginate, groaza îl urmărea. În strălucirea fluorescentă a luminii lăuntrice, o coloană infinită de insecte lucind ca poleiala şi reptile scînteietoare mărşăluia în diagonală, de la stînga la dreapta, ieşite din vreun izvor ascuns, coşmaresc, înspre un măcel neştiut şi monstruos. Milioane de *Gongylus gongyloides* şi, în mijlocul lor, nenumărate şopîrle-vampir. Să mănînci şi să fii mîncat – la nesfîrşit.

Şi în tot acest răstimp – vioară, flaut şi clavecin; ultimul Presto al celui de-al patrulea Concert Brandenburgic continua să mărşăluiască atemporal. Ce marş drăgălaş, rococo al morţii! Stîng, drept; stîng, drept... Dar care era cuvîntul de comandă pentru hexapode? Şi, dintr-odată, nu au mai fost hexapode; au devenit bipede. Coloana nesfîrşită a insectelor se transformase brusc într-o coloană nesfîrşită de soldaţi. Mărşăluind aşa cum văzuse Cămăşile Brune măşăluind prin Berlin, cu un an înaintea războiului. Erau mii şi mii, flamurile lor fluturau, uniformele scînteiau în

strălucirea infernală, ca nişte excremente scăldate în lumină. Nenumăraţi precum insectele, şi fiecare dintre ei mişcîndu-se cu precizia unei maşinării, cu docilitatea perfectă a unui cîine dresat. Şi chipurile, chipurile! Le văzuse în prim-planurile buletinului de ştiri german şi iată-le din nou, nefiresc de reale, tridimensionale şi vii. Chipul monstruos al lui Hitler, cu gura căscată, răcnind. Şi apoi chipurile ascultătorilor pestriţi. Chipuri uriaşe, idioate, tîmp receptive. Chipuri de somnambuli cu ochi larg deschişi. Chipuri de tineri îngeri nordici, pierduţi în viziune extatică. Chipuri de sfinţi baroci care sînt cuprinşi de extaz. Chipuri de îndrăgostiţi în prag de orgasm. Un Neam, Un Tărîm, Un Conducător. Uniune cu unitatea unui roi de insecte. Înţelegere lipsită de cunoaştere a nonsensului şi a diabolismului. Apoi, aparatul de filmat al buletinului de ştiri se mutase în fundal, la şirurile strînse, svasticile, fanfarele, la hipnotizatorul care zbiera cocoţat la tribună. Şi iată încă o dată, în strălucirea puternică a luminii lăuntrice, coloana cafenie precum a insectelor mărşăluind la nesfîrşit pe acordurile acestei muzici de groază rococo. Înainte, soldaţi nazişti! Înainte, marxişti! Înainte, soldaţi creştini şi musulmani! Înainte, fiecare popor ales, fiecare cruciat şi luptător al războiului sfînt. Înainte, spre nefericire, spre răutate, spre moarte. Şi deodată Will se trezi uitîndu-se la ce avea să devină coloana mărşăluindă atunci cînd urma să ajungă la destinaţie – mii de cadavre în noroiul coreean, nenumărate grămezi de gunoi împrăştiate prin deşertul african. Iar aici (pentru că scena continua să se schimbe cu o viteză şi o precizie uluitoare), aici se aflau cele cinci trupuri pătate de muşte pe care le văzuse cu doar cîteva luni în urmă, cu feţele întoarse în sus şi gîturile despicate, în curtea unei ferme algeriene. Aici se afla, venită dintr-un trecut de acum aproape douăzeci de ani, bătrîna, moartă şi goală puşcă, dintre dărîmăturile casei cu stucaturi din St. John's Wood. Şi iată, fără nici o legătură, dormitorul lui gri cu galben, cu reflexia, în oglinda de pe uşa şifonierului, a două trupuri palide, al lui şi al lui Babs, împreunîndu-se frenetic, în acompaniamentul amintirilor lui legate de înmormîntarea lui Molly şi al acordurilor, transmise la radio Stuttgart, ale muzicii din *Parsifal*, din Vinerea Mare.

Scena se schimbă din nou şi, înconjurată de stele de poleială şi lămpi decorate cu zîne, chipul mătuşii Mary zîmbi vesel înspre

Will şi apoi se transformă sub privirea lui în chipul străinei plîngăcioase, răutăcioase care-i luase locul în timpul ultimelor săptămîni îngrozitoare de dinaintea transformării finale în gunoi. O aură de iubire şi bunătate şi apoi se trăsese storul, se închisese oblonul, se învîrtise cheia în broască şi iată-i – ea la cimitir, iar el în temniţa lui privată, condamnat la izolare şi, într-o bună dimineaţă oarecare, la moarte. Agonia din Subsolul cu Produse la Preţ Redus. Crucificarea printre ornamentele bradului de Crăciun. În afară sau înăuntru, cu ochii deschişi sau cu ochii închişi, nu exista scăpare.

Fără scăpare, murmură el, şi cuvintele confirmară realitatea, transformînd-o într-o certitudine hidoasă care se tot căsca, se tot adîncea în profunzimi succesive de vulgarităţi perverse, în iaduri succesive de suferinţă profund inutilă.

Şi această suferinţă (îl năpădi cu forţa unei revelaţii), această suferinţă nu numai că era inutilă; dar mai era şi cumulativă, mai era şi autogeneratoare. În mod sigur, înspăimîntător de sigur, aşa cum li se întîmplase lui Molly, mătuşii Mary şi tuturor celorlalţi, moartea va veni şi la el. Va veni pentru el, dar niciodată pentru această frică, acest dezgust bolnăvicios, pentru aceste biciuiri ale remuşcării şi silei faţă de sine. Nemuritoare în inutilitatea ei, suferinţa va continua pe vecie. În toate celelalte privinţe, totul era grotesc, neruşinat de finit. Nu şi în privinţa suferinţei. Acest boţ învîrtoşat, întunecat şi mic, pe care-l numesc „eu“ era capabil să sufere la nesfîrşit şi, în ciuda morţii, suferinţa ar continua pe vecie. Durerile vieţii şi durerile morţii, rutina agoniilor succesive în subsolul produselor la preţ redus şi crucificarea finală în strălucire ştească, de poleială şi plastic ordinar – vor exista întotdeauna, reverberînd, mereu amplificate. Iar durerile nu puteau fi împărtăşite, izolarea era completă. Conştiinţa faptului că existai era o conştiinţă a faptului că erai întotdeauna singur. La fel de singur în alcovul lui Babs pe cît de singur fusesei cu durerea ta de ureche sau cu braţul rupt, pe cît de singur ai fi într-o formă finală de cancer, singur, atunci cînd credeai că totul s-a sfîrşit, cu nemurirea suferinţei.

Era conştient dintr-odată că se întîmpla ceva cu muzica. Tempoul se schimbase. *Rallentando.* Era sfîrşitul. Sfîrşitul a tot, pentru toţi. Micul dans vioi al morţii îi ademenise pe participanţii mărşăluitori pînă la marginea stîncii. Şi acum iată-i, se legănau

nesiguri, pe muchie. *Rallentando, rallentando.* Căderea mortală, căderea în moarte. Şi punctual, inevitabil, apărură şi cele două acorduri anticipate, împlinirea, dominanta plină de aşteptări, şi apoi, *finis*, tonica sonoră, lipsită de echivoc. Se auzi o zgîrietură, un clic ascuţit, şi apoi tăcere. Prin fereastra deschisă, Will auzea broaştele din depărtare şi zumzetul ascuţit, monoton al zgomotelor insectelor. Şi totuşi, într-un fel misterios, liniştea rămînea netulburată. Ca muştele într-o bucată de chihlimbar, sunetele rămîneau prinse într-o linişte transparentă pe care nu aveau puterea s-o distrugă sau măcar s-o modifice şi faţă de care rămîneau complet lipsite de relevanţă. În afara timpului, dintr-o treaptă de intensitate într-alta, tăcerea se adîncea. Tăcerea la ambuscadă, o tăcere la pîndă, conspirativă, incomparabil mai sinistră decît micul marş rococo, groaznic, al morţii care o precedase. Acesta era abisul pînă la a cărui margine muzica îl ademenise. Pînă la margine şi acum dincolo de margine, în această tăcere veşnică.

— Suferinţă infinită, şopti el. Şi nu poţi vorbi, nu poţi nici măcar ţipa.

Un scîrţîit de scaun, un foşnet de mătase şi Will simţi pe faţă adierea mişcării, apropierea unei prezenţe umane. În spatele pleoapelor închise era oarecum conştient de faptul că Susila îngenunchea în faţa lui. O clipă mai tîrziu, îi simţi mîinile atingîndu-i faţa – palmele ei pe obrajii lui, degetele ei pe tîmplele lui.

Ceasul din bucătărie scoase un bîzîit uşor, apoi începu să bată ora. Unu, doi, trei, patru. Afară în grădină, cîte o adiere sporadică şoptea intermitent printre frunze. Un cocoş cîntă şi, o clipă mai tîrziu, de foarte departe, veni un alt cîntec drept răspuns şi, aproape simultan, un altul şi un altul. Apoi un răspuns la răspunsuri şi încă şi mai multe răspunsuri înapoi. Un contrapunct al provocărilor provocate, al sfidărilor sfidate. Iar acum, un alt fel de voce se alătură corului. Articulată, dar neomenească. „Atenţiune“, striga aceasta printre cîntecele cocoşilor şi zgomotele insectelor. „Atenţiune. Atenţiune. Atenţiune“.

— Atenţiune, repetă Susila; şi, în vreme ce ea vorbea, Will simţi cum degetele ei începeau să i se mişte peste frunte. Uşor, uşor, de la sprîncene pînă în păr, de la fiecare tîmplă pînă la punctul dintre

ochi. În sus şi-n jos, dintr-o parte în alta, alinînd contracţiile minţii, netezind brazdele uimirii şi ale durerii. Atenţie la *asta*, zise ea şi spori apăsarea palmelor sale pe pometii obrajilor lui, a vîrfurilor degetelor deasupra urechilor. La *asta*, repetă ea. La clipa de *acum*. La faţa ta între mîinile mele amîndouă. Apăsarea se slăbi, degetele începuă să se mişte din nou peste frunte.

„Atenţiune“. Printr-o împletire neregulată de cucuriguri, îndemnul era repetat cu insistenţă. „Atenţiune. Atenţiune. Aten...“ Vocea neomenească se frînse la mijlocul cuvîntului.

Atenţiune la mîinile ei pe faţa lui? Sau atenţiune la această strălucire orbitoare şi înspăimîntătoare a luminii lăuntrice, la acest vîrtej de stele de poleială şi plastic şi, prin barajul vulgarităţii, la acest morman de gunoi care fusese odată Molly, la oglinda din bordel, la toate acele cadavre nenumărate din noroi, din ţărînă, din moloz. Şi uite din nou milioanele de şopîrle şi de *Gongylus gongyloides*, uite şi coloanele care mărşăluiesc, feţele vrăjite ale îngerilor nordici, ascultînd cu devoţiune.

— Atenţiune, începu să strige din nou pasărea minah din partea cealaltă a casei. Atenţiune.

Will clătină din cap.

— Atenţiune la ce?

— La *asta*. Şi Susila-şi înfipse unghiile în pielea frunţii lui. *Asta*. Aici şi acum. Şi nu există nimic mai romantic decît suferinţa şi durerea. Este doar senzaţia produsă de unghii. Şi chiar dacă ar fi mult mai rău, nu ar dura pe vecie sau la infinit. Nimic nu e veşnic, nimic nu e infinit. În afară, poate, de Natura Buddha.

Ea îşi mişcă mîinile şi atingerea nu mai era acum cu unghiile, ci cu pielea. Vîrfurile degetelor alunecau uşor, coborîndu-i peste sprîncene şi, foarte uşor, se opri pe pleoapele închise. În primul moment cînd tresări, Will se sperie de moarte. Se pregătea oare să-i scoată ochii? Rămase acolo, pregătit ca la prima ei mişcare să-şi dea capul pe spate şi să sară în picioare. Dar nu se întîmplă nimic. Încetul cu încetul, temerile sale dispărură; senzaţia acestui contact intim, neaşteptat, potenţial periculos, persista. O senzaţie atît de acută şi, pentru că ochii erau în mod absolut vulnerabili, atît de covîrşitoare, încît nu mai dădea atenţie luminii lăuntrice sau grozăviilor şi vulgarităţilor scoase la iveală de aceasta.

— Fii atent, şopti ea.

Dar era imposibil să *nu* fii atent. Totuşi, blînd şi delicat, degetele ei scormoniseră pînă în adîncurile conştiinţei lui. Şi cît de intens vii, observa el acum, erau acele degete! Ce căldură stranie şi înţepătoare izvora din ele!

— E ca un curent electric, se minună el.

— Însă din fericire, spuse ea, firele nu transportă nici un mesaj. Atingi şi, prin actul atingerii, eşti atins. Comunicare totală, dar fără să se comunice nimic. Doar un schimb de viaţă, atîta tot. După o pauză, Susila continuă: Îţi dai seama, Will, că în tot timpul cît am stat aici – în cazul tău, în toate secolele astea, în toate eternităţile acestea – nu te-ai uitat la mine nici măcar o dată? Nici măcar o dată. Ţi-e teamă de ceea ce ai putea vedea?

El cugetă asupra întrebării şi, în final, dădu din cap.

— Poate că asta era, spuse el. Teama de a vedea ceva în care ar trebui să mă implic, în legătură cu care ar trebui să fac ceva.

— Aşa că te-ai agăţat de Bach, de peisaje şi de Lumina Pură a Neantului.

— La care nu mă mai laşi să mă uit, se plînse el.

— Pentru că Neantul nu-ţi va face prea mult bine dacă nu vezi lumina din *Gongylus gongyloides. Şi* din oameni, adăugă ea. Ceea ce este cîteodată mult mai greu.

— Greu? Se gîndi la coloanele nesfîrşite care mărşăluiau, la trupurile din oglindă, la toate celelalte leşuri cu faţa îngropată în noroi şi dădu din cap. E imposibil.

— Nu, nu imposibil, insistă ea. *Sunyata* presupune *karuna.* Neantul este lumină; dar este şi compasiune. Contemplativii lacomi vor să posede lumina fără să se mai sinchisească de compasiune. Oamenii mai curînd buni încearcă să arate compasiune şi refuză să se sinchisească de lumină. Ca de obicei, este o chestiune de a lua ce-i mai bun din două lumi. Iar acum, adăugă ea, e timpul să deschizi ochii şi să vezi cum arată cu adevărat o fiinţă umană.

Vîrfurile degetelor se mişcară în sus, de la pleoape înspre frunte, se mişcară lateral înspre tîmple, coborîră pe obraji, spre colţurile grumazului. O clipă mai tîrziu le simţi atingerea pe propriile-i degete, iar ea-i ţinea mîinile amîndouă în mîinile ei.

Will deschise ochii şi, pentru prima dată de cînd luase medicamentul-*moksha*, se trezi privind-o de-a dreptul în faţă.

— Doamne Dumnezeule, şopti el în cele din urmă.

Susila rîse.

— E tot atît de rău ca la şopîrla-vampir? întrebă ea.

Dar nu era ceva de luat în glumă. Will clătină din cap iritat şi continuă să privească. Orbitele ochilor erau misterios umbrite şi, în afara unui arc de lumină de pe pometele obrazului, tot aşa îi era şi partea dreaptă a feţei. Partea stîngă lucea puternic cu o aureolă vie, aurie – nefiresc de strălucitoare, însă cu o strălucire care nu era nici văpaia obişnuită şi sinistră a întunericului vizibil, nici incandescenţa extatică revelată în zorii îndepărtaţi ai eternităţii –, în spatele pleoapelor sale închise, ca atunci cînd deschisese ochii asupra cărţilor-giuvaieruri, asupra compoziţiilor cubiştilor mistici, asupra peisajului transfigurat. Ceea ce vedea acum era paradoxul contrariilor indisolubil îngemănate, al luminii strălucind din întuneric, al întunericului din însăşi inima luminii.

— Nu este soarele, spuse el într-un tîrziu, şi nu este nici Chartres. Nici subsolul infernal cu produse la preţ redus, slavă Domnului, sînt toate la un loc şi poţi fi recunoscută, iar eu pot fi recunoscut – deşi, nu mai e nevoie să spun, amîndoi sîntem complet diferiţi. Tu şi cu mine pictaţi de Rembrandt amplificat de cinci mii de ori. Tăcu un moment; apoi, dînd din cap drept confirmare a ceea ce tocmai spusese, continuă: Da, asta este. Soarele din Chartres şi apoi vitraliile din subsolul produselor la preţ redus. Iar subsolul acesta este şi camera de tortură, lagărul de concentrare, morga cu podoabe pentru bradul de Crăciun. Şi acum subsolul cu produse la preţ redus se transformă, ia ceva din Chartres şi o felie de soare, iar rezultatul ia forma asta – tu şi eu, pictaţi de Rembrandt. Ţi se pare coerent?

— Perfect coerent, îl asigură ea.

Dar Will era prea preocupat s-o contemple, ca să mai fie în stare să dea prea multă atenţie vorbelor ei.

— Eşti incredibil de frumoasă, spuse el în cele din urmă. Dar n-ar conta nici dacă ai fi incredibil de urîtă; tot ai fi un Rembrandt-însă-de-cinci-mii-de-ori-mai-intens. Frumoasă, frumoasă, repetă el. Şi totuşi nu vreau să mă culc cu tine. Nu, asta nu-i adevărat. Mi-ar plăcea să mă culc cu tine. Chiar foarte mult. Dar mi-e perfect indiferent dacă n-o fac niciodată. Voi continua să te iubesc – să te iubesc în felul în care se presupune că iubeşti oamenii dacă eşti creştin. Iubirea, repetă el, *iubirea.* E unul dintre cuvintele acelea

murdare. „Îndrăgostit“, „a face dragoste“ – astea sînt în regulă. Dar „iubire“ pur şi simplu – asta e o obscenitate N-aş putea s-o pronunţ. Însă acum, acum... Zîmbi şi clătină din cap. Crezi sau nu, acum înţeleg ce înseamnă cînd se spune „Dumnezeu este iubire“. Ce nonsens evident. Şi totuşi, se întîmplă să fie adevărat. Între timp, văd chipul tău extraordinar, spuse el aplecîndu-se înainte, ca să-l privească mai de-aproape. Ca şi cum te-ai uita într-un glob de cristal, adăugă el fără să-i vină a crede. Mereu ceva nou. Nu-ţi poţi imagina...

Însă ea *putea* să-şi imagineze.

— Nu uita, spuse ea, am trecut şi eu prin asta.

— Te-ai uitat la chipurile oamenilor?

Susila dădu din cap.

— La mine însămi în oglindă. Şi, bineînţeles, la chipul lui Dugald. Doamne, ultima dată cînd am luat medicamentul-*moksha* împreună! A început prin a arăta ca un erou venit dintr-o mitologie imposibilă – a indienilor din Islanda, a vikingilor din Tibet. Şi apoi, fără de veste, s-a transformat în Maitreya Buddha[7]. În mod evident, fără echivoc, Maitreya Buddha. Ce strălucire! O mai văd încă...

Tăcu şi dintr-o dată Will se trezi uitîndu-se la Întruchiparea Doliului cu şapte suliţe înfipte în inimă. Citind semnele durerii în ochii ei întunecaţi, în colţurile gurii cu buze pline, înţelese că rana fusese aproape mortală şi, cu un junghi în inimă, că era încă deschisă, încă sîngerîndă. Îi strînse mîinile. Nu exista nimic, bineînţeles, ce ar fi putut rosti, nici cuvinte, nici consolări filosofice – doar acest mister împărtăşit al atingerii, doar această comunicare de la piele la piele, de o infinitate fluidă.

— Unii pot aluneca atît de uşor înapoi, spuse ea într-un final. Mult prea uşor. Şi mult prea des. Respiră adînc şi-şi îndreptă umerii.

În faţa ochilor lui, chipul, trupul întreg suferiră o altă transformare. Exista destulă putere, vedea el, în acea siluetă micuţă, cît să ţină piept oricărei suferinţe; o voinţă pe măsura tuturor suliţelor cu care soarta ar putea-o străpunge. Aproape ameninţătoare în seninătatea ei plină de hotărîre, o zeiţă circeeană întunecată îi luase locul acelei Mater Dolorosa. Îl năpădiră amintirile legate de vocea liniştită care povestea atît de irezistibil

despre lebede şi catedrale, despre nori şi ape liniştite. Şi în timp ce-şi amintea, chipul de dinaintea lui părea să strălucească de conştiinţa triumfului. Putere, putere înnăscută – îi văzu expresia, îi simţi prezenţa formidabilă şi se retrase din faţa ei.

— Cine *eşti*? şopti el.

Ea îl privi o clipă fără să vorbească; apoi, zîmbind vesel, spuse:

— Nu fi atît de speriat. *Nu* sînt o insectă călugăriţă.

Îi întoarse zîmbetul; întoarse zîmbetul unei fete care rîdea, dezvăluind o slăbiciune pentru sărutări şi sinceritatea de a le cere.

— Slavă Domnului! spuse el, iar dragostea care se retrăsese cu teamă îl năpădi într-un val de fericire.

— Slavă, pentru ce?

— Pentru că ţi-a dat harul senzualităţii.

Ea zîmbi din nou.

— Aşadar secretul *acela* a ieşit la iveală.

— Toată acea putere, spuse el, toată acea voinţă admirabilă, teribilă! Ai fi putut fi Lucifer. Dar din fericire, în mod providenţial... Îşi desprinse mîna dreaptă şi cu vîrful arătătorului întins îi atinse buzele. Harul binecuvîntat al senzualităţii a fost salvarea ta. *Pe jumătate* salvarea ta, explică el, amintindu-şi freneziile dezgustătoare, lipsite de dragoste, din alcovul roz, *una* dintre salvările tale. Pentru că, bineînţeles, mai e un lucru, cunoaşterea a ceea ce eşti de fapt. Tăcu un moment. Maria cu suliţe înfipte-n inimă, continuă el, şi Circe, şi Ninon de Lenclos[8] şi acum – cine? Cineva precum Juliana din Norwich[9] sau Caterina din Geneva[10]. Eşti cu adevărat toţi oamenii aceştia?

— Plus o idioată, îl asigură ea. Plus o mamă destul de îngrijorată şi nu foarte eficientă. Plus o mironosiţă mică şi visătoare cu ochii deschişi, ca pe vremea cînd eram copil. Plus, eventual, bătrîna muribundă care m-a privit din oglindă, ultima dată cînd am luat medicamentul-*moksha* împreună. Şi apoi Dugald a privit şi a văzut cum avea să fie *el* peste alţi patruzeci de ani. În mai puţin de o lună, adăugă ea, a murit.

Unii pot aluneca prea uşor înapoi, prea des înapoi... Pe jumătate cufundată într-o întunecare misterioasă, pe jumătate scăldată într-o lumină aurie, faţa ei se preschimbase încă o dată într-o mască a suferinţei. În orbitele lor întunecate, ochii erau închişi, vedea el. Se retrăsese în alt timp şi era singură, altundeva, cu suliţele şi rana ei

deschisă. Afară, cocoşii cîntau iarăşi, şi o a doua pasăre minah îşi începuse apelul la compasiune, cu o jumătate de ton mai înalt decît primul.

— *Karuna.*

— Atenţiune. Atenţiune.

— *Karuna.*

Will îşi ridică mîna încă o dată şi îi atinse buzele.

— Auzi ce spun?

Trecu mult timp pînă ca ea să răspundă. Apoi, ridicîndu-şi mîna, Susila apucă degetul lui întins şi îl apăsă cu putere de buza ei de jos.

— Mulţumesc, spuse ea şi deschise ochii din nou.

— De ce să-mi mulţumeşti mie? *Tu* m-ai învăţat ce să fac.

— Iar acum tu eşti cel care trebuie să-ţi înveţi profesorul.

Păsările minah strigau „*Karuna*“, „Atenţiune“, ca o pereche de guru rivali, fiecare promovîndu-şi marca de spiritualitate; apoi, pe măsură ce-şi eclipsau una alteia înţelepciunea într-o competiţie acerbă, „Runattenshkarattunshon“. Proclamînd faptul că el era proprietarul veşnic potent al tuturor femelelor, învingătorul invincibil al oricărui pretendent închipuit la bărbăţie, un cocoşel din grădină îşi proclamă ascuţit divinitatea.

Un zîmbet se ivi pe masca suferinţei; din lumea sa intimă, a suliţelor şi a amintirilor, Susila se întorsese în prezent.

— „Cu-cu-ri-gu“, spuse ea. Cît îl iubesc! E exact ca Tom Krishna atunci cînd le cere tuturor oamenilor să-i pipăie muşchii. Toate acele păsări minah absurde, care repetă atît de exact sfatul bun pe care ele nu-l pot înţelege, sînt la fel de adorabile ca micul meu cocoş.

— Dar celălalt fel de bipede? întrebă el. Specia mai puţin adorabilă.

În loc de răspuns, ea se aplecă înainte, îl prinse de părul din frunte şi, trăgîndu-i capul în jos, îl sărută pe vîrful nasului.

— Acum e timpul să-ţi mişti picioarele, spuse ea.

Ridicîndu-se în picioare, îi întinse mîna. El o luă, iar ea-l trase, ridicîndu-l de pe scaun.

— Cîntec negativist de cocoş şi antiînţelepciune papagalicească, spuse Susila. După asta se dau în vînt unii care aparţin celuilalt fel de bipede.

— Ce-mi garantează că nu mă voi întoarce la voma mea?

— Probabil că aşa se va întîmpla, îl asigură ea voioasă. Dar tot atît de probabil e că nu te vei mai întoarce la asta.

Simţiră o mişcare grăbită la picioarele lor.

Will rîse.

— Uite-aşa dispare sărmana mea tîrîtoare-incarnare a răului.

Ea îi luă mîna şi împreună merseră pînă la fereastra deschisă. Vestind apropierea grabnică a zorilor, un vînt uşor foşnea din cînd în cînd coroanele palmierilor. Sub ei, cu rădăcinile invizibile înfipte în pămîntul umed, cu miros înţepător, se afla o tufă de hibiscus – o abundenţă sălbatică de frunze lucioase şi strălucitoare şi de pîlnioare roşu-aprins, conturate din bezna dublă a nopţii şi dintre copacii arcuiţi de o rază de lumină a lămpii din cameră.

— Nu-i posibil, spuse el fără să-i vină a crede. Se întorsese iarăşi la Dumnezeul-paisprezece-iulie.

— Nu-i posibil, aprobă ea. Dar, ca orice altceva din univers, se întîmplă să fie adevărat. Iar acum că în sfîrşit mi-ai recunoscut existenţa, îţi voi da voie să te uiţi în propria ta inimă.

El rămase nemişcat, privind, privind printr-o succesiune atemporală de intensităţi amplificate şi de semnificaţii din ce în ce mai profunde. Ochii i se umplură de lacrimi care i se rostogoliră pe obraji. Îşi scoase batista şi şi le şterse.

— Nu mă pot abţine, se scuză el.

Nu se putea abţine pentru că nu exista alt mod în care să-şi poată exprima mulţumirea. Mulţumirea pentru privilegiul de a fi în viaţă şi de a fi martorul acestui miracol, de a fi, într-adevăr, mai mult decît martor – un partener, un aspect al acestuia. Mulţumirea pentru aceste haruri de fericire scăldată în lumină şi înţelegere lipsită de cunoaştere. Mulţumirea de a fi în acelaşi timp în uniune cu unitatea divină şi, totuşi, o creatură muritoare printre alte creaturi muritoare.

— De ce plîngem atunci cînd sîntem recunoscători? spuse el în timp ce-şi punea batista deoparte. Dumnezeu ştie. Dar o facem. O bulă de amintire ţîşni din noroiul lecturilor trecute: „Recunoştinţa este însuşi raiul“[11], cită el. Părea curată tîmpenie! Însă văd acum că Blake n-a descris decît un adevăr simplu. Chiar este raiul însuşi!

— Şi cu atît mai paradisiac, spuse ea, cu cît este un rai pe pămînt şi nu un rai în ceruri.

În mod surprinzător, prin cîntecul cocoşilor şi croncăneli, prin zgomotele insectelor şi duetul rivalilor guru, în depărtare se auzi sunetul unor împuşcături.

— Ce naiba-i asta? se miră ea.

— Doar nişte băieţi care se joacă cu artificii, răspunse el voios.

Susila clătină din cap:

— Nu încurajăm genul acela de artificii. Nici măcar nu avem aşa ceva.

De pe autostrada de dincolo de pereţii complexului se auzea din ce în ce mai tare vuietul unor vehicule grele care urcau în viteza întîi. Pe deasupra zgomotului, o voce, în acelaşi timp foarte sonoră şi piţigăiată, răgea ceva de neînţeles într-o portavoce.

În sălaşurile lor de umbre catifelate, frunzele erau ca aşchii de jad şi smarald şi, din miezul haosului lor de piatră strălucitoare, rubine fantastic sculptate iradiau în stele în cinci colţuri. Recunoştinţă, recunoştinţă. Ochii lui Will se umplură din nou de lacrimi.

Frînturi din mugetele stridente se reuniră în cuvinte care puteau fi recunoscute. Fără să vrea, se trezi ascultînd:

— Oameni ai Palei, auzi el, apoi vocea se sparse într-o lipsă de articulare amplificată. Piţigăială, muget, piţigăială şi apoi: Vă vorbeşte Raja... rămîneţi calmi... întîmpinaţi-i pe prietenii voştri de dincolo de strîmtoare...

Înţelese.

— E Murugan.

— Şi e însoţit de soldaţii Colonelului Dipa.

— Progres, spunea vocea nesigură şi agitată. Viaţă modernă... Apoi, trecînd de la Sears şi Roebuck la Rani şi Koot Hoomi, vocea mai chiţăi: Adevăr, valori... spiritualitate autentică... petrol.

— Priveşte, spuse Susila, priveşte! Se îndreaptă spre complex.

Vizibile într-un spaţiu dintre două pîlcuri de bambuşi, razele unei procesiuni de lămpaşe străluciră o clipă pe obrazul stîng al marelui Buddha de piatră de lîngă iazul cu lotuşi şi trecură mai departe.

— Tronul tatălui meu, arunca vorbele chiţăitul gigantic amplificat, unit cu tronul strămoşilor mamei mele... Două naţiuni surori care mărşăluiesc mai departe, mînă în mînă, spre viitor... Care vor fi cunoscute de-acum înainte drept Regatul Unit al

Rendangului şi Palei... Cel dintîi prim-ministru al Regatului Unit, acel mare lider politic şi spiritual, Colonelul Dipa...

Procesiunea lămpaşelor dispăru în spatele unui şir lung de clădiri, iar behăiala stridentă se atenuă pînă la incoerenţă. Apoi luminile reapărură şi, încă o dată, vocea deveni articulată:

— Reacţionari! urla ea furioasă. Trădători ai principiilor revoluţiei permanente...

Îngrozită, Susila şopti:

— Se opresc la bungaloul doctorului Robert.

Vocea îşi rostise ultimul cuvînt, lămpaşele şi vuietul motoarelor se stinseră. În tăcerea întunecată şi grea de aşteptare, broaştele şi insectele îşi continuau monologurile fără noimă, păsările minah îşi repetau sfatul bun: „Atenţiune, *Karuna*“. Will îşi coborî privirea spre propriul rug aprins şi văzu Realitatea fundamentală a lumii şi propria lui fiinţă arzînd în văpăile luminii pure care mai era totodată (cît de evident era acum!) şi compasiune – lumina pură în faţa căreia, ca toţi ceilalţi, şi el alesese întotdeauna să fie orb, compasiunea căreia îi preferase dintotdeauna torturile lui, îndurate sau aplicate, într-un subsol al produselor la preţ redus, sigurătăţile lui mizere, cu Babs cea plină de viaţă şi Molly cea muribundă în prim-plan, cu Joe Aldehyde la mijlocul distanţei şi, în fundalul îndepărtat, lumea mare a forţelor impersonale şi a cifrelor tot mai mari, ale paranoilor colective şi ale diabolismului organizat. Şi întotdeauna, pretutindeni, vor exista hipnotizatori urlători sau tăcuţi şi autoritari; iar în alaiul celor care oferă sugestii pentru ocîrmuire, întotdeauna şi pretutindeni vor fi triburi de bufoni şi precupeţi, mincinoşi de profesie, căutători de nimicuri amuzante. Condiţionate din leagăn, în permanenţă tulburate, vrăjite în mod sistematic, victimele lor în uniformă vor continua să mărşăluiască şi să contra-mărşăluiască ascultători, vor continua, întotdeauna şi pretutindeni, să ucidă şi să moară cu docilitatea perfectă a unor pudeli dresaţi. Şi totuşi, în ciuda refuzului pe de-a-ntregul justificat de a accepta un răspuns afirmativ, faptul rămîne şi va rămîne întotdeauna, va rămîne pretutindeni valabil – faptul că exista disponibilitate pentru inteligenţă chiar şi într-un paranoic, pentru dragoste, chiar şi într-un adorator al diavolului; faptul că esenţa oricărei fiinţe s-ar putea manifesta pe deplin într-un arbust înflorit, într-un chip uman; faptul că exista lumină şi că

această lumină era tot compasiune.

Se auzi zgomotul unei singure împuşcături; apoi salva de împuşcături a unei puşti automate.

Susila îşi acoperi faţa cu mîinile. Tremura necontrolat.

El îşi trecu un braţ în jurul umerilor ei şi o îmbrăţişă strîns.

Munca unei sute de ani era distrusă într-o singură noapte. Şi totuşi, rămînea această realitate – realitatea sfîrşitului durerii, la fel ca realitatea durerii.

Ambreiajele scîrţîiră; unul după altul, motoarele duduiră punîndu-se în mişcare. Farurile se aprinseră şi, după un minut de manevrare zgomotoasă, maşinile începură să se mişte uşor înapoi, de-a lungul drumului pe care veniseră.

Megafonul urlă primele măsuri ale unei melodii dintr-un imn marţial şi în acelaşi timp lasciv, în care Will recunoscu imnul naţional al Rendangului. Apoi aparatul care reda imnul fu închis şi din nou se auzi Murugan:

— Vă vorbeşte Raja, anunţă vocea agitată.

După care, *da capo*, se auzi o repetare a discursului despre Progres, Valori, Petrol, Spiritualitate Adevărată. La fel de brusc ca înainte, procesiunea dispăru şi nu se mai auzi. O clipă mai tîrziu, se putu zări din nou, cu contratenorul ei şovăielnic care-şi urla osanalele închinate prim-ministrului nou formatului regat unit.

Procesiunea se tîra mai departe, iar acum, dinspre partea dreaptă de data aceasta, farurile primei maşini blindate luminară chipul iluminării, zîmbind cu seninătate. Preţ de o clipă numai, apoi raza se mişcă mai departe. Şi iată-l pe Tathagata pentru a doua oară, a treia, a patra, a cincea. Trecu şi ultima maşină. Trecută cu vederea în întuneric, realitatea iluminării rămînea pe loc. Odată diminuat duduitul motoarelor, retorica piţigăiată se transformă într-un murmur nearticulat şi, pe măsură ce zgomotele inoportune se stingeau, broaştele ieşiră din nou, ieşiră şi insectele şi, vociferînd fără întrerupere, ieşiră şi păsările minah.

— *Karuna. Karuna.* Şi, cu un semiton mai jos : Atenţiune.

1. Insula Diavolului, aflată în apropierea coastei Guyanei Franceze, este o insulă faimoasă pentru faptul de a fi colonie penitenciară a Franţei.
2. Dar (în lat. în orig.).
3. Julie de Lespinasse (1732-1776), scriitoare franceză, gazdă a unui

renumit salon literar în Paris.

4. José Victoriano Carmelo Carlos González, cunoscut sub numele de Juan Gris (1887-1927), pictor şi sculptor cubist spaniol.
5. William Wordsworth, vers din poezia *Tintern Abbey*.
6. Companie americană, lanţ de magazine care comercializează marfă diversă, la preţ redus. La origine, a grupat magazine cu preţ unic.
7. Un Buddha al viitorului, care va apărea în al cincilea ciclu pământesc aducînd cu sine pacea, fericirea şi liniştea interioară.
8. Ninon de Lenclos (1620-1705), una dintre cele mai controversate figuri ale scenei artistice şi mondene ale Parisului secolului al XVII-lea, recunoscută pentru legăturile sale cu personalităţi celebre ale momentului, pentru a-l fi susţinut pe Molière şi pentru moştenirea lăsată tînărului François Marie Arouet, viitorul Voltaire.
9. Juliana din Norwich (sec. XIV-XV), mistică engleză, canonizată de Biserica Catolică. Autoare a unui manuscris intitulat *Şaisprezece revelaţii ale Iubirii divine*.
10. Caterina din Geneva (1447-1510), mistică şi sfîntă recunoscută de Biserica Catolică, admirată pentru grija purtată celor bolnavi şi nevoiaşi.
11. Citat aparţinîndu-i lui William Blake.